

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE ELAZIĞ
MİLLETVEKİLLERİ ve MECLİS FAALİYETLERİ (1950-1960)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
İbrahim Murat DEMİRCİ

Niğde
Ocak, 2018

T. C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE ELAZIĞ
MİLLETVEKİLLERİ ve MECLİS FAALİYETLERİ (1950-1960)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
İbrahim Murat DEMİRCİ

Danışman: Doç. Dr. Mehmet KAYA

Üye: Doç. Dr. Kürşat KOÇAK

Üye: Yrd. Doç. Dr. Gülin Erdem ÖZTÜRK

Niğde

Ocak, 2018

ONAY SAYFASI

Doç.Dr. Mehmet KAYA danışmanlığında **İbrahim Murat DEMİR** tarafından hazırlanan "**Demokrat Parti Döneminde Elazığ Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri (1950-1960)**" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih: 16/01/2018

JÜRİ :

Danışman : Doç. Dr. Mehmet KAYA ..... M. KAYA
Üye : Doç. Dr. Kürşat KOÇAK ..... K. KOÇAK
Üye : Yrd. Doç. Dr. GÜlin ÖZTÜRK ..... G. ÖZTÜRK

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun ..... Tarih ve ..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Yrd. Doç. Dr. Hünkar GÜLER
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Demokrat Parti Döneminde Elazığ Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri (1950-1960)” başlıklı çalışmamın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiği ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 16 / 01 / 2018

(İmza)

İbrahim Murat DEMİRCİ

ÖNSÖZ

Cumhuriyetin ilan edilmesinden hemen sonra demokrasinin gereği olarak çok partili hayata geçiş denemeleri olmuş, fakat bu denemelerden ilk ikisi yaşanan kargaşalar sebebiyle çok kısa süreli olmuştur. 1946 senesinde Demokrat Partinin kurulması ile çok seslilik yeniden başlamışve bu dönem 27 Mayıs 1960 tarihinde askeri müdahalenin yapıldığı güne kadar devam etmiştir. On dört yıllık bu süreçte yaşananlar ve sonunda olan askeri müdahalenin incelenmesi, Türk siyasi hayatının yapısının daha iyi anlaşılması bakımından önemlidir.

Demokrat Parti iktidarı dönemi öncesindeki çok partili hayata geçiş denemelerini, Demokrat Parti dönemindeki Elazığ Milletvekillerinin Meclis çalışmalarını, 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesini ve müdahale sonrasında yaşananları incelediğim çalışmam sırasında verdiği desteği hiç bırakmayan eşime, tüm yaşamım boyunca maddi manevi her türlü desteği vererek bu günlere gelmemi sağlayan aileme, yüksek lisans eğitimim boyunca unutamayacağım yardımlarını gördüğüm Sayın Doç. Dr. Nevzat TOPAL ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Gülin Erdem ÖZTÜRK'e, ve bütün çalışma boyunca geniş bilgi birikimi ile yardım ve desteklerini esirgemeyen Sayın Doç. Dr. Mehmet KAYA'ya teşekkürü bir borç bilirim.

İbrahim Murat DEMİRCİ

Niğde 2018

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE ELAZIĞ MİLLETVEKİLLERİ VE
MECLİS FAALİYETLERİ (1950-1960)**

İBRAHİM MURAT DEMİRCİ

Tarih Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç Dr. Mehmet Kaya
Ocak, 2018, 175 sayfa

Cumhuriyetin ilanından sonra Türk siyasetinde totaliter bir yapı asla düşünülmemiştir. Cumhuriyet Döneminin ilk partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin faaliyete başladığı günleri takiben bizzat Mustafa Kemal Atatürk tarafından kurulmuş ve ülke yönetimi bu parti tarafından idare edilmiştir. Mecliste ikinci bir partinin kurularak çok sesliliğin sağlanması amacı için çok beklenmemiş, Meclisin oluşturulmasının üzerinden bir buçuk sene gibi bir zaman geçtikten sonra Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası Türk siyasetinde yerini almıştır. 1924 senesinde kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve 1930 senesinde kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın ömrü o günlerde ülkemizin hassas durumu sebebiyle çok kısa sürmüştür. Bu denemelerden sonra ülke yönetimi 1950 yılına kadar Cumhuriyet Halk Partisi'nin tek başına iktidar olduğu yönetim ile idare edilmiştir. Demokrat Parti'nin siyasi tarihi diğer partilerden farklı olmuştur. DP'nin siyasi hayatta yerini almasıyla Türkiye Cumhuriyeti tarihinde daha uzun sürecek çok partili dönem yaşanmaya başlamıştır. DP, teşkilatlanmasını tamamlamış bir şekilde girdiği 1950 senesindeki seçimlerde 27 senelik CHP iktidarının yerine geçerek ülke yönetimini on yıl süre ile yürütmüştür. Bu süreç 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi ile son bulmuş ve çok partili düzen kesintiye uğramıştır. Demokrat Parti, 1950, 1954, 1957 yıllarında yapılan genel seçimler sonucunda ülkeyi tek başına yönetme yetkisini elde etmiştir. Bu üç dönemden 9. ve 10. dönemlerde Elazığ'ın beş milletvekilinin tamamı DP'den, 11. Dönemde ise altı milletvekilinin tamamı CHP'den seçilmiştir. Bu üç dönemde Elazığ'ı temsil eden toplam 13 Milletvekili (3 Milletvekili iki dönem seçilmiştir) arasında asker ve hukukçuların fazlalığı dikkat çekicidir. Elazığ Milletvekilleri Mecliste buldukları dönemde birçok komisyonda görev almışlar ve gerekli konularda görüş bildirmişlerdir. Bu tezde, Elazığ ili Milletvekillerinin hayatları ile Milletvekillerinin hem Elazığ ilini hem de ülke gündemini ilgilendiren birçok konuda Meclis faaliyetleri incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çok Partili Dönem, Demokrat Parti, TBMM, Elazığ, Elazığ Milletvekilleri

**ABSTRACT
MASTER THESIS**

**ELAZIĞ LEGISLATORS AND COUNCIL ACTIVITIES IN THE DEMOCRAT
PARTY PERİOD (1950 - 1960)**

İBRAHİM MURAT DEMİRCİ

History Department

Thesis Advisor: Assoc. dr. Mehmet KAYA

january, 2018, 175 pages

After the proclamation of the Republic, a totalitarian structure was never considered in Turkish politics. Republican People's Party, the first party of the Republic Period, the Grand National Assembly of Turkey following days began operations personally founded by Mustafa Kemal Ataturk, the country has been ruled by the party management. The establishment of a second party in the parliament was not very unexpected for the purpose of securing the polyphony. After a period of a year and a half over the formation of the Assembly, the Terakkiperver Republic Party took its place in Turkish politics. The Republican Party established in 1924 and the Free Republican Party established in 1930 lasted very shortly due to the delicate situation of our country in those days. After these experiments, the state administration was governed by the administration that until 1950 the Republican People's Party was the sole ruler. The political history of the Democratic Party is different from the other parties. To replace the political life of the Republic of Turkey, on the DP it will take longer multiparty era have begun to emerge. DP replaced the 27-year-old CHP government in the elections of 1950, when it completed its organization, for a period of ten years. This process ended with the May 27, 1960 Military Intervention and the multi-party order was interrupted. The Democratic Party, in the wake of the general elections held in 1950, 1954 and 1957, gained the authority to rule the country on its own. From these three periods, all of the five deputies of Elazığ in the 9th and 10th terms were elected from the DP, and in the 11th term, all six deputies were elected from the CHP. In these three periods, a total of 13 deputies representing Elazığ (three deputies elected for two terms) are remarkable in the military and jurists. Elazığ Members of Parliament During the period they were in the committee, they worked in many commissions and expressed opinions on the necessary matters. In this thesis, the activities of the Assembly have been tried to be examined in many issues that concern the lives of Elazığ province MPs and MPs both in Elazığ province as well as in the country agenda.

Keywords: Multi-Party Period, Democratic Party, Parliament, Elazig, Elazig Deputies

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
RESİMLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR	xii

GİRİŞ

1.ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ

1.1.1950 Yılı Öncesinde Elazığ Milletvekilleri ve Elazığ İli İlgili Meclis Çalışmaları	12
--	----

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DOKUZUNCU DÖNEM TBMM ELAZIĞ MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS FAALİYETLERİ

1.1. Abdullah Demirtaş	28
1.1.1. Hayatı.....	28
1.1.2. Meclis Faaliyetleri	28
1.2. Hamit Ali Yöney	28
1.2.1. Hayatı.....	28
1.2.2. Meclis Faaliyetleri	29
1.2.2.1.Önergeleri	29
1.2.2.2.Kanun Teklifleri	29
1.3. Mehmet Şevki Yazman	30
1.3.1. Hayatı.....	30
1.3.2. Meclis Faaliyetleri	31
1.3.2.1.Konuşmaları	31
1.3.2.2. Önergeleri	38
1.3.2.3.Kanun Teklifleri	40
1.4. Ömer Faruk Sanaç	42
1.4.1. Hayatı.....	42
1.4.2. Meclis Faaliyetleri	43

1.4.2.1.Konuşmaları	43
1.4.2.2. Önergeleri	48
1.4.2.3. Kanun Teklifleri	48
1.5. İbrahim Suphi Ergene.....	49
1.5.1. Hayatı.....	49
1.5.2. Meclis Faaliyetleri	49

İKİNCİ BÖLÜM

2. ONUNCU DÖNEM TBMM ELAZIĞ MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS FAALİYETLERİ

2.1. Hüsni Göktuğ	50
2.1.1. Hayatı.....	50
2.1.2. Meclis Faaliyetleri	51
2.1.2.1.Konuşmaları	51
2.1.2.2. Önergeleri	59
2.1.2.3.Kanun Teklifleri	60
2.2. Mehmet Şevki Yazman	62
2.2.1. Hayatı.....	62
2.2.2. Meclis Faaliyetleri	62
2.2.2.1.Konuşmaları	62
2.2.2.2. Önergeleri	72
2.2.2.3.Kanun Teklifleri	73
2.3. Ömer Faruk Sanaç	75
2.3.1. Hayatı.....	75
2.3.2. Meclis Faaliyetleri	76
2.3.2.1.Konuşmaları	76
2.3.2.2.Kanun Teklifleri	80
2.4. Selahattin Toker	80
2.4.1. Hayatı.....	80
2.4.2. Meclis Faaliyetleri	82
2.4.2.1.Konuşmaları	82
2.4.2.2. Önergeleri	96
2.4.2.3.Kanun Teklifleri	98
2.5. Suphi Ergene	106

2.5.1. Hayatı.....	106
2.5.2. Meclis Faaliyetleri	106

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ONBİRİNCİ DÖNEM TBMM ELAZIĞ MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS FAALİYETLERİ

3.1. Celal Dora	107
3.1.1. Hayatı.....	107
3.1.2. Meclis Faaliyetleri	107
3.1.2.1.Konuşmaları	107
3.1.2.2. Önergeleri	116
3.1.2.3.Kanun Teklifleri.....	116
3.2. Fahri Karakaya	117
3.2.1. Hayatı.....	117
3.2.2. Meclis Faaliyetleri	117
3.2.2.1.Konuşmaları	117
3.2.2.2. Kanun Teklifleri.....	119
3.3. Hürrem Müftügil (Mehmet Hürrem Müftügil).....	120
3.3.1. Hayatı.....	120
3.3.2. Meclis Faaliyetleri	120
3.3.2.1.Konuşmaları	120
3.4. İsmail Hakkı Talay	123
3.4.1. Hayatı.....	123
3.4.2. Meclis Faaliyetleri	124
3.4.2.1.Konuşmaları	124
3.5. Mustafa Altındoğan (Altındoğan)	128
3.5.1. Hayatı.....	128
3.5.2. Meclis Faaliyetleri	128
3.6. Nazım Öztürk	128
3.6.1. Hayatı.....	128
3.6.2. Meclis Faaliyetleri	129

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. YASSIADA YARGILAMALARI

4.1. İhtilali Hazırlayan Süreç.....	130
4.1.1. Hakim Talimatı ile Mahkeme Bağımsızlığının İhlali.....	131
4.1.2. Seçim Kanununda Yapılan Değişiklikler	132
4.1.3. İktidar Muhalefet Çatışması ve Toplumsal Olaylar	132
4.1.4. Topkapı Olayları.....	134
4.2. 27 Mayıs 1960 Darbesi	134
4.3. Yassıada Yargılamaları	135
SONUÇ	137
KAYNAKLAR.....	146
EKLER	150
Ek 1. Belge 1. Dokuzuncu Dönem Seçim Sonuçlarının Tutanağı	150
Ek 2. Mehmet Şevki Yazman'ın Silahlı Kuvvetlerden Ayrılma Tutanağı	151
Ek 3. Mehmet Şevki Yazman'ın Çalışma Müdürlüğüne Tayin Kararı Tutanağı... 152	
Ek 4. 10. Dönem Seçim Sonuçlarının Tutanağı	153
Ek 5. Hüsnü Göktuğ'un Ordudonatım Dairesi Başkanlığına Atama Kararı	154
Ek 7. Hüsnü Göktuğ'un Emekliye Ayrılma Karar Tutanağı.....	156
Ek 8. Hüsnü Göktuğ'un Sözlü Soru Tutanağı.....	157
Ek 9. 27 Kasım 1956 DP Meclis Grubu Ruznamesi	158
Ek 10. İsmail Hakkı Talay'ın 51 Tümen Komutanlığına Atanma Tutanağı	159
Ek 11. 27 Mayıs 1960 Tarihli Hürriyet Gazetesi	160
Ek 12. 27 Mayıs 1960 tarihli Cumhuriyet Gazetesi	160
Ek 13. 28 Mayıs 1960 Tarihli Yeni İstanbul Gazetesi	161
Ek 14. Adnan Menderes ve Celal Bayar'ın Yargılanması	161
Ek 15. Celal Bayar'ın Savunma Anı	162
Ek 16. Adnan Menderes'in Savunma Anı.....	162
ÖZGEÇMİŞ	163

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1. Abdullah Demirtaş.....	144
Resim 2. Hamit Ali Yöney.....	144
Resim 3. Mehmet Şevki Yazman.....	144
Resim 4. Ömer Faruk Sanaç	144
Resim 5. İbrahim Suphi Ergene	144
Resim 6. Hüsnü Göktuğ.....	144
Resim 7. Selahattin Toker.....	145
Resim 8. Celal Dora	145
Resim 9. Fahri Karakaya.....	145
Resim 10. Mehmet Hürrem Müftügil	145
Resim 11. İsmail Hakkı Talay	145
Resim 12. Mustafa Altundoğan (Altundoğan).....	145
Resim 13. Nazım Öztürk.....	146

KISALTMALAR

CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
SCF	: Serbest Cumhuriyet Fırkası
TPFC	: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
DP	: Demokrat Parti
MKP	: Milli Kalkınma Partisi
MP	: Millet Partisi

GİRİŞ

1.ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ

Yeni Osmanlılar 1860'lı yılların başında oluşan bir fikir hareketidir. Yeni Osmanlılar Hareketi 1860'lı yıllarda Osmanlı Devletinde aydın olarak nitelendirilen kişilerin devlet yönetiminde anayasal anlayışının pekişmesini sağlamış, 1870'li yıllar da ise anayasa kavramının ve şartlı hükümdarlık kavramının açık bir biçimde tartışılmasına olumlu katkıları olmuştur. Bu tartışmalar yalnız aydın kişiler arasında sınırlı bir çevrede yapılmıştır. Toplumun içinde bulunduğu kültürel yapı bunu sınıfsal bir sorun haline getirememiştir. Bu hareket her ne kadar yaygınlaşıp Türk siyasetine önemli mesafeler aldırılmışsa da asker ve sivil aydın kadroların dışında fazla bir etkinliğe sahip olamamıştır.¹

II.Meşrutiyetin ilanından sonra ise, Osmanlı tarihinde siyasi mücadelelerin hızlanarak farklı bir boyut kazandığı görülmüştür. Bu mücadelelerin II.Meşrutiyetten itibaren siyasi partiler halinde organize olması, modern çağın siyasi gelişmelerini hayata geçirmiştir. Böylece, kişi hak ve özgürlüklerini ön plana alan demokratikleşmenin ve parlamentarizmin siyasi düzeni kurulmuştur. Siyasi partilerin kurulmasını kolaylaştıran hareketler “Cemiyetler” şeklinde ortaya çıkmış, bu cemiyetler padişah baskısı ve takibiyle karşılaştıklarından faaliyetlerini gizli olarak sürdürmüşlerdir. Gizli olarak sürdürülen faaliyetler sonucunda partiler kurulmuş ve partiler arasında şiddetli mücadeleler kendisini göstermiştir. Her türlü görüş ve düşüncenin parti kurduğu bu dönem içerisinde, Osmanlı siyasi hayatına damgasını vuran parti İttihat ve Terakki Partisi olmuştur. İttihat ve Terakki, milli sanayi ve ekonominin kurulması, azınlıklar konusu ve yabancıların elinde bulundurdukları ekonomik güç ile mücadele etmek için milli bir şuurun oluşmasına çaba harcamıştır. İttihat ve Terakki'nin 31 Mart Olayı ile iktidarı elde etmeye yönelik faaliyetlerini artırarak baskıya dönüştürmesi, karşısına güçlü bir muhalefeti çıkarmıştır. Bu muhalefet 1911 yılında kurulan Hürriyet ve İtilaf Fırkasıdır.²

23 Ocak 1913 günü Enver Bey ile Talat Bey'in başını çektiği grup tarafından Bab-ı Ali Baskını ile bir hükümet darbesi düzenlenmiş, İttihat ve Terakki Partisi'nin 1918'e kadar devam edecek iktidarı başlamıştır. Yaşanan bu siyasi gelişmeler

¹ Tefik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1939-1950*, İmge Kitapevi, 1995, Ankara, s. 33-34.

² Ercan Haytoğlu, “Türkiye'de Demokratikleşme Süreci ve 1945'te Çok Partili Siyasî Hayata Geçişin Nedenleri (1908-1945)”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1997, S. 3, s. 46.

Osmanlı ordusunu da etkilemiş, ordudaki gruplaşmalar giderek daha belirgin bir hal almıştır. Bir tarafta İttihat ve Terakki Partisi öte tarafta muhalefeti temsil eden Ahrar ile Halaskar Zabitan Grubu bulunmaktadır. Halaskar Zabitan Grubu Osmanlı ordusunun siyasete girdiği dönemde ortaya çıkmıştır. Bu grup İttihat ve Terakki Partisi'nin uygulamalara karşı çıkmış ve ordunun siyasete karıştırılmaması gerektiğini savunmuştur. İttihat ve Terakki Partisi ise kendi mensuplarının önlerini açmak amacıyla askeri yapıya müdahalede bulunmuş ve kendi mensuplarını kritik görevlere getirmiştir. Bu durum hem orduda hem de siyasette liyakatın göz ardı edildiğini göstermektedir.³

I. Dünya Savaşı sona erip İttihat ve Terakki Partisi siyasi hayattan çekilince, yerini Hürriyet ve İtilaf Partisi almıştır. Bu dönemde Anadolu'da pek çok cemiyet ortaya çıkmıştır. Kurulan Milli Cemiyetler 1919 yılı içinde Sivas Kongresinde, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında birleştirilmiştir. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin uyguladığı siyaset kısa zamanda sonuç vermiş ve Damat Ferit hükümetinin istifasına yol açmıştır. İstifa eden Damat Ferit hükümetinin yerine Ali Rıza Paşa hükümeti kurulmuştur. Yeni hükümet, Anadolu'da giderek güçlenen milli mücadele hareketini tanımak durumunda kalmış ve bu gelişmelerin sonucunda 1919 yılında Meclis-i Mebusan için seçimler yapılmıştır. 12 Ocak 1920 tarihinde Meclis-i Mebusan çalışmalarına başlamış, 28 Ocak 1920'de Misak-ı Milli, bu meclisin gizli toplantısında kabul edilmiştir. Misak-ı Millinin kabul edilmesinden bir süre sonra, 16 Mart 1920'de İstanbul işgal edilmiştir. Meclis-i Mebusan'ın kapatılması, Mustafa Kemal Paşa'ya gerçekleştirmeyi düşündüğü milli hakimiyete dayanan meclisi açma yönünde tarihi bir fırsat vermiştir. 18 Mart'ta Osmanlı Mebusan Meclisi kapatılınca, Mustafa Kemal Paşa 19 Mart'ta Heyet-i Temsiliye adına yazdığı yazılarla Anadolu'da meclisin açılacağını duyurmuştur. Büyük Millet Meclisi 23 Nisan 1920'de açılmıştır.⁴

23 Nisan 1920'de birinci TBMM açıldıktan sonra, vatanın bağımsızlığı ve ülkenin işgalden kurtarılması birinci önceliğe sahip olmuş, bu durum mecliste oluşan gruplaşmaların, fikir ayrılıklarının meclise yansımaları engellemiş ve mecliste oluşabilecek çatışmaların ertelenmesini sağlamıştır. Birinci TBMM döneminde Kurtuluş Savaşı'nı başarıyla yöneten milletvekilleri ülkenin bağımsızlığı ve

³ Suat Zeyrek, "II. Meşrutiyet Sürecinde Osmanlı Devleti'nde Ordu Siyaset İlişkileri Üzerine Genel Bir Bakış", *Studies Of The Ottoman Doman Dergisi*, 2004, C. 4, S. 6, s. 47.

⁴ Ercan Haytoğlu, *a.g.m.* s. 46.

bütünlüğünü ilgilendiren milli temsil konularında her ne kadar uzlaşmış olsalar da Kurtuluş Savaşı sonrasında ülkenin toplumsal konularında, kamusal alan düzenlenmesinde, dinin yeri konusunda ve halifelik gibi siyasi kurumların ne olacağı konularında Birinci ve İkinci Grupların uzlaşmadıkları görülmektedir. İttihat ve Terakki'nin devamı olarak nitelendirilen Birinci Grup devrimci bir duruş sergileyen, radikal kararlar alan rasyonalist bir anlayışı benimsemiştir. Prens Sebahattin ve muhafazakarların devamı olarak nitelendirilen İkinci Grup ise muhafazakar bir eğilime sahiptir. İkinci Grup hakimiyet-i milliye ilkesinin tam olarak öne çıkmasını istemiştir. Bu grup Osmanlı Devletinde yapılacak bazı değişiklikler ile devamının da mümkün olabileceğini savunmuş tek adamın yetkilerini sınırlandırmaya yönelerek zümre seçkinciliğine karşı bir politik anlayış ortaya koymuştur. İkinci Grup üyeleri ayrıca saltanat yönetiminde olduğu gibi TBMM'de de demokratik ortamının oluşmaması durumunda bunun da bir nevi diktatörlük olduğunu belirtmişlerdir. Böyle bir söylemin hedefinde Mustafa Kemal Paşa olduğu anlaşılmaktadır. Birinci Mecliste oluşan bu çatışma ortamından dolayı Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki TBMM tarafından seçim kararı alınmıştır. Haziran 1923'teki genel seçimlere girecek milletvekili adaylarının, bizzat Mustafa Kemal'in onayından geçerek belirlenmesi, İkinci Grubun temsilcilerinin tamamına yakınının tasfiye edilmesiyle sonuçlanmıştır.⁵

Yeni meclis göreve başlamış ve Mustafa Kemal Paşa ülke sorunlarına daha hızlı çözümler üretmek için ve esasında da halkçılığa dayanan, Halk Fırkası adında bir parti kurulacağını açıklamıştır. Mustafa Kemal Paşa ayrıca, yeni kurulacak partinin programının hazırlanmasında, bütün vatansever aydınların bu sürece dahil olarak ülkedeki ekonomik problemlerin çözümü, vergi sisteminin düzenlenmesi, mülkiyet esasının korunması, tabii kaynakların iyi kullanılması, vakıfların hizmetleri, imar ve askerlik konularındaki görüş ve düşüncelerini açıklamalarını yani Halk Fırkası programına katkı sunmalarını istemiştir.⁶

Halk Fırkası'nın geçmişi Müdafai Hukuk Grubuna kadar dayanmakla birlikte siyasi tarihimizde de önemli bir yere sahiptir. Sonradan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) adını alacak Fırka'nın çekirdeğini Birinci TBMM dönemindeki Birinci Grup oluşturmuştur. Fırka bizzat Gazi Mustafa Kemal imzasıyla 8 Nisan 1923'te "Dokuz

---

⁵ Hüseyin Seyhanlıoğlu, "12 Temmuz Beyannamesi'nin Siyasal Etkileri ve Önemi Siyasal Hayatımızda Çatışma Çözümüne Bir Başarı Örneği", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2012/2, Sayı:16, s. 79.

⁶ Ercan Haytoğlu, *a.g.m.*, s. 46.

Ümde” beyannamesini yayınlamıştır. Bu beyannamenin içeriğinde; Halk Fırkası programından, bağımsızlığın millete ait olduğundan ve Halk Fırkasının halka rehberlik etmek amacını güttüğünden bahsedilmiştir.⁷

Halk Fırkası, 29 Ekim 1923’te Cumhuriyetin ilanından birkaç ay sonra adını Cumhuriyet Halk Partisi olarak değiştirmiştir. Bir meclis partisi olarak doğan Cumhuriyet Halk Partisi Cumhuriyet’in ilk 27 yılı boyunca ülkeyi tek başına yönetmiştir.⁸ Cumhuriyet Halk Partisi Cumhuriyetin ilanından sonra kurulan ilk siyasal partidir. Cumhuriyet Halk Partisi planlanan devrimleri hayata geçirmiş ve kendisinden sonra kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Serbest Cumhuriyet Fırkası ve Demokrat Parti kurucuları da siyasi hayatlarına CHP ile başlamışlardır. Bu durum Cumhuriyet Halk Partisinin Türk siyasi kültürünün şekillenmesinde belirleyici bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.⁹

Türk siyasi kültürü üzerinde bu büyük etkiye sahip olmuş ve ülkeyi 27 yıl boyunca tek başına yönetmiş olan Cumhuriyet Halk Partisi’nin karşına bu süreç içinde dönem dönem muhalif partiler çıkmıştır. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası da bu muhalif partilerden biridir. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Halk Fırkası içinde farklı görüşler oluşmaya başlamış, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası da bu görüş ayrılıklarından oluşmuştur.¹⁰ Devletin siyasi otoritesinin tek merkezi olan Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin tamamı Halk Fırkası üyelerinden oluşması bile TBMM de siyasal bir bütünlüğün oluşmasını sağlayamamış bu durum da mecliste sert tartışmaların yaşanmasını da beraberinde getirmiştir. Cumhuriyet’in ilanı ile başlayan bu tartışmalar hilafetin kaldırılması ve 1924 Anayasası’nın görüşülmesi ve kabulü ile devam etmiştir. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası muhalefet denetimi olmadan bütün kuvvetlerin Millet Meclisi’nde toplanmasını otoriter bir yönetim olarak görmüştür. Mustafa Kemal Paşa yaşanan bu süreç içinde yaptığı açıklamalarda çok partili düzene karşı olmadığını vurgulamış bununla birlikte Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasına da

---

⁷ Tefik Çavdar, *a.g.e.*, s. 249.

⁸ Günnur Önal, *Türkiye’de Çok Partili Sisteme Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Etkenler*, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, 2015, İstanbul, s. 11.

⁹ Hakan Uzun, “Tek Parti Döneminde Yapılan Cumhuriyet Halk Partisi Kongreleri Temelinde Değişmez Genel Başkanlık, Kemalizm ve Millî Şef Kavramları”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, IX/20-21, (Bahar-Güz), 2010, S.5. s. 234.

¹⁰ Seda Sarı, *Çok Partili Hayata Geçiş Denemeleri (1923–1938)*, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2011, Kütahya, s. 33.

güvenmediğini sık sık dile getirmiştir. Bu durum mevcut hükümeti tedirgin etmiştir.¹¹ Tedirgin olan İsmet Paşa hükümeti Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kuruluşundan kısa bir süre sonra Cumhuriyet Halk Fırkası Meclis Grubu'nda sıkıyönetim ilanı önermiştir. Önerisi reddedilen İsmet Paşa Hükümeti 21 Kasım 1924'te istifa etmiştir.¹² İsmet İnönü'nün istifasını ardından yerine 22 Kasım 1924'te daha ılıman bir siyasetçi olan Ali Fethi Okyar getirilmiştir. Muhalif kamuoyu ile İstanbul basını tarafından destek gören Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, aynı zamanda Türkiye'nin ilk muhalefet partisi olması nedeniyle de Cumhuriyet rejime karşı bir tehdit olarak görülmüştür. TPCF, Cumhuriyet'in aleyhinde olduğu ve gericiliği desteklediği iddialarını çürütmek için adını Terakkiperver Cumhuriyet Partisi olarak açıklamıştır.¹³ Terakkiperver Cumhuriyet Partisi 4 Mart 1925'de Şeyh Sait isyanı nedeniyle çıkarılan Takrir-i Sukun Kanununa dayandırılarak İstiklal Mahkemesi isteği üzerine 3 Haziran 1925 tarihinde Hükümet tarafından kapatılmıştır.¹⁴

Türk Devrimi, köylü kitle üzerinde toplumsal ve ekonomik yaşamında belirgin bir değişiklik yaratamamıştır. 1930 yılına girilirken tüm bu olumsuz gelişmelere bir de dünya ekonomik bunalımının, ülkemiz üzerindeki etkileri eklenmiştir. Buğday fiyatlarının düşmesi sonucunda oluşan diğer bir bunalım, bir tarım ülkesi olan Türkiye'de etkisini güçlü bir şekilde göstermiştir. Kredi açısından ağır bir sömürü altında çalışan köylünün yoksulluğu hem ekonomik kriz hem de buğday fiyatlarının düşmesinden dolayı bu dönemde daha da artmıştır. Yaşanan bu gelişmeler Cumhuriyet yönetimine, ülkenin geri kalmışlığını azaltmak için büyük bayındırlık işlerini ve özellikle de demiryollarının yapımını sürdürme kararını almak zorunda bırakmıştır. Bu girişimlerin parasal kaynağı o dönem için yalnızca vergilerdir. O yıllarda dış kredinin alınması oldukça zordu ve vergi yükünün büyük bir bölümünü taşıyan köylü de gerçekten zor durumdaydı. Ekonomik bunalım, Türkiye'de, sadece köylüyü etkilememiş, özellikle dış satıma yönelik tarım üretimi yapan bölgelerde de kendini göstermiştir. Bu sebeple başta İzmir ve çevresi, demiryollarının ulaştığı bölgeler ve limanla bağlantısı olan kıyılardaki ovalık yerler, dünyadaki ekonomik

---

¹¹ Günnur Önal, *a.g.t.*, s. 13.

¹² Turgay Uzun, *Demokrat Parti "Çok Partili Demokrasiye Geçiş", İttihat ve Terakki'den Günümüze Siyasi Partiler*, (Ed. Turgay Uzun), Orion Kitabevi, Ankara, 2010, s. 118

¹³ Mehmet Özalper, "Bir Muhalefet Partisinin İlgası: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası", *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2014, C. 2, S. 1, s. 122.

¹⁴ Turgay Uzun, *a.g.e.*, s. 195.

bunalımdan en çok etkilenen yerler olmuştur. 1927 ve 1928 yıllarında Orta Anadolu'da başlayan kuraklık da tarım üretimi üzerinde ağır bir darbe olmuştur.¹⁵

Böyle bir sıkıntılı ortamda Mustafa Kemal, yeni bir parti kurulması için İstiklal Savaşı'nda önemli görevler almış, 1922 ve 1924 tarihlerinde iki kez başbakanlık görevinde bulunmuş ve Paris'te elçilik yapmakta olan Ali Fethi Okyar'a, 12 Ağustos 1930 tarihinde Serbest Cumhuriyet Fırkasını kurdurmuştur. Atatürk'ün iktidara geçecek bir parti değil de iktidarın yanlışlarını gösterecek, kontrollü bir parti olmasını istediği Serbest Cumhuriyet Fırkası, kurulduğu andan itibaren geniş halk kitleleri tarafından gerçek bir muhalefet partisi gibi algılanmış ve CHP karşıtı muhaliflerin toplandığı bir savunma menziline dönüşmüştür.¹⁶

Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulmasından sonra bizzat Mustafa Kemal'in isteği doğrultusunda Cumhuriyet Halk Fırkasından SCF'na geçen milletvekilleri olduğu gibi, yeni partiye gönüllü olarak katılanlarda olmuştur. SCF'nin kendinden önce kurulan TPCF'ndan hem kuruluş hem de kapanış özellikleri bakımından ayrılmaktadır. Her iki parti de CHP içinden çıkmış olmakla beraber; TPCF, CHP içindeki muhalif görüşlü kişilerin partiden ayrılması ile kurulmuş; SCF ise, tamamen Atatürk'ün isteği üzerine kurulmuştur.¹⁷ Serbest Cumhuriyet Fırkası, rejime ve yönetime karşı olan kitle tarafından temsilci olarak görülmeye başlanması üzerine kuruluşundan 97 gün sonra Ali Fethi Okyar tarafından 17 Aralık 1930 tarihinde feshedilmiştir.¹⁸

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kendini feshetmesinden sonra da birtakım siyasal parti kurma girişimleri olmuştur. Adana'da 26 Eylül 1930'da Abdülkadir Kemal Bey tarafından Ahali Cumhuriyet Fırkası kurulmuş tüzüğü hükümet tarafından onanmış, ancak Güney ili dışında örgütü bulunmayan parti, belediye seçimlerinde başarısız olmuş ve 21 Aralık 1930'da Bakanlar Kurulu tarafından kapatılmıştır. Yine bu dönemde, 1937 yılında Edirne'de Mimar Kazım Tahsin Bey tarafından Türkiye Cumhuriyeti Amale ve Çiftçi Partisi kurma çabaları olmuş fakat hükümet tarafından Komünist eğilimli olarak görülmüş ve faaliyetine izin verilmemiştir. Gazeteci Arif Oruç tarafından kurulmak istenen Laik Cumhuriyetçi İşçi ve Çiftçi Partisine hükümet

---

¹⁵ Seda Sarı, *a.g.t.*, s. 50.

¹⁶ Hüseyin Seyhanlıoğlu, *a.g.m.*, s. 80.

¹⁷ Günnur Önal, *a.g.t.*, s. 17.

¹⁸ Ahmet Yeşil, *Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Kültür Eserleri Dizisi: 114, 1988, Ankara, s. 16.

tarafından kuruluş izni verilmemiştir. Ege bölgesinde kurulmak istenen Çiftçi Fırkası çabaları da başarısızlıkla sonuçlanmıştır.¹⁹

Büyük önder Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatının ardından İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı seçilmiş ve Türkiye'de Milli Şef dönemi adı verilen yeni bir dönem başlamıştır.²⁰ 1930'lu yıllarda çeşitli kitaplarda ve basında sıklıkla kullanılan “Şef” sözcüğünün ön plana çıkmasında dünyadaki siyasal gelişmelerin de etkisi olmuştur.²¹ Şef sözcüğünün Türkiye'de yaygın kullanımı ise İnönü ve dönemi içindir. İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı ve CHP Genel Başkanlığı ile başlayıp, çok partili yıllara kadar ki dönemi “Milli Şef Dönemi” olarak nitelendirilmiştir.²²

Türkiye Büyük Millet Meclisindeki çalışmalarda kararların oy birliği ile alındığı Milli Şef Dönemi 1940'lı yılların ortalarına kadar devam etmiştir. Bu dönemin siyasetini etkileyen unsurlardan en önemlisi II. Dünya Savaşıdır. İnönü'nün Milli Şef dönemi boyunca sürdürdüğü politika savaş yıllarında da devam etmiştir.²³

İsmet İnönü, Celal Bayar ve Fevzi Çakmak'ın da desteğini alarak Cumhurbaşkanı seçildikten sonra parti içindeki farklı görüşlerin herhangi bir ayrılığa sebep olmaması üzerine yoğunlaşmıştır. İnönü'nün kuvvetli bir lider olarak partiye hakim olması, bu ayrılıkları engelleyebilecek güçte olması bir ön tedbir olarak gerekli görülmüş ve ona geniş yetkiler tanınmıştır. 1939 yılının ocak ayında İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı farklılığını hissettirmeye başlamıştır. Bunun bir yansıması olarak Bayar, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya ile Dış İşleri Bakanı Rüştü Aras'ı görevden almak zorunda kalmıştır. Görevden alınanların yerlerine ise Refik Saydam ve Şükrü Saraçoğlu atanmıştır. İnönü'nün esas dönemi Celal Bayar'ın görevden alınmasından sonra başlamıştır. İnönü Milli Şef Şeflik sistemi ile kendisinin değişmez genel başkan olmasını sağlamıştır. Paranın üzerine resmini bastırması ve devlet dairelerine resmini astırması bu durumun sembolik birer göstergesi olmuştur. Aslında anayasada partilerde değişmez bir genel başkandan söz edilmemiştir fakat o dönemde CHP

---

¹⁹Turgay Uzun, *a.g.e.*, s. 124-125.

²⁰ Ali Dikici, “Millî Şef İsmet İnönü Dönemi Laiklik Uygulamaları”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 42, Kasım 2008, s. 162.

²¹ Tevfik Çavdar, *a.g.e.*, s. 346

²² Hakan Uzun, *a.g.m.*, s. 257.

²³ Birgül Bozkurt, “Türkiye’de “Millî Şef” Dönemi CHP Politikalarının Eğitim Sistemine Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Belgi Dergisi*, 2011, S. 2, s. 184.

tüzüğü anayasayı aşan yasal bir güce sahip olmuştur.²⁴

İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı ve "Milli Şef" olarak Atatürk de bile olmayan geniş yetkilerle donatılmasından kısa bir süre sonra, İkinci Dünya Savaşı ile Türkiye bir ateş çemberi içine girmiştir. İnönü, Türkiye'nin savaşa girmemesini sağlamış ve buna göre bir siyasi tavır ortaya koymuştur. İnönü'nün Türkiye'yi savaş dışı tutabilmesi siyasi hayatındaki önemli bir başarısıdır. Türkiye savaşa girmemesine rağmen, bu savaşın etkilerini, savaş boyunca ve savaş sonrasında en derinden hisseden ülkelerden biri olmuştur. Milli Şef İsmet İnönü'nün İkinci Dünya Savaşı boyunca gerçekleştirmiş olduğu dış siyaseti, zaman zaman evreleri bakımdan çok değişik nitelikler sergilemiş ve kendi içinde çelişkili olabilmektedir. Türkiye bu dış siyaseti bakımından özellikle savaşın son bulmasıyla birlikte Müttefik devletler üzerinde olumsuz bir etki bırakmıştır. Türkiye'nin içte ve dışta bir takım suçlamalarla karşı karşıya kalması, iç ve dış siyasetinde düzenlemelere gitmesine yol açmıştır. Bu eleştirilerin temel nedenlerinden biri ve en önemlisi; Milli Şef İsmet İnönü'nün Atatürk'ün ölümünden sonra, Atatürk'ün geleneksel dış siyasetinden ayrılarak, gittikçe totaliter anlam ve özellik yüklenen tek partili rejiminin ve temkinli tavrının da etkisiyle oluşturmuş olduğu kendine özgü bir dış siyaseti uygulamasıdır. Değişen bu dış siyasetin sebebi ise İnönü'nün Cumhurbaşkanı olduktan sonra, Atatürk'ün en güvendiği ve Atatürk döneminde en uzun Dışişleri Bakanlığı yapma onuruna erişmiş Tefik Rüştü Aras gibi deneyimli bir devlet adamını sırf dış siyaset konusunda uyuşamadıkları için görevden alması olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce farklılaşan İnönü'nün bu dış siyaseti İkinci Dünya Savaşı boyunca da farklı bir nitelik göstermiştir.²⁵

İç siyasette ise CHP içerisinde ilk muhalefet 1945 yılında bütçe tartışmaları sırasında ortaya çıkmıştır. Başta Celal Bayar olmak üzere, Feridun Fikri Düşünsel, Adnan Menderes, Hikmet Bayur, Emin Sazak bu görüşmeler sırasında başta ekonomi politikası olmak üzere birçok kararı eleştirmişlerdir.²⁶ Bu görüş ayrılıkları ileride kurulacak olan Demokrat Parti'nin kıvılcımı olmuştur. Ülkemizde çok partili siyasal hayata geçildikten sonra kurulan ilk parti, İstanbullu zengin işadamı olan Nuri Demirağ tarafından Milli Kalkınma Partisi (MKP)'dir. Bu partinin yeterli toplumsal

²⁴ Gökhan Kömür, *Türk Siyasi Hayatında Çok Partili Siyaset Uygulamalarına Geçiş Hazırlayan Sebep ve Faktörler*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, 2015, Erzurum, s. 83.

²⁵ Günnur Önal, *a.g.t.*, s. 22.

²⁶ Tefik Çavdar, *a.g.e.*, s. 401.

tabanı ve siyasal kadrosu oluşmadığından Milli Kalkınma Partisi, 1946'daki belediye seçimlerinde ve 1950 genel seçimlerinde başarılı olamamıştır. Gerçek muhalefet partisi ise, çiftçiye topraklandırma yasasıyla CHP içinde ilk kez somut olarak ortaya çıkan, muhalif Dörtlü Takriri imzalayan kişilerden olan Refik Koraltan'ın kuruluş dilekçesini İçişleri Bakanlığına sunmasıyla kurulan Demokrat Parti olmuştur. Sonuç olarak, özellikle ulusal ve uluslararası koşulların kaçınılmaz etkisiyle kurulan DP'nin kuruluşuyla, Türk siyasal hayatında çok partili siyasi hayat yeniden başlamıştır.²⁷

Demokrat Parti kurulduktan sonra hızla yapılanmaya başlamış, öncelikle Ankara ve İstanbul'da teşkilatlandıktan sonra, diğer illerde de teşkilatlanmasını devam ettirmiştir. İstanbul ve Ankara dışında parti teşkilatı kurulan ilk illerden birisi Samsun olmuştur. DP'nin Aydın teşkilatını Adnan Menderes'in çok yakın bir arkadaşı olan Ethem Menderes, İstanbul teşkilatlanmasını ise Kemal Öner yapmıştır. Adnan Menderes DP'nin sözcüsü durumundaydı tebliğleri, tamimleri, demeçleri o yazardı. Mecliste DP adına kürsüye o çıkardı.²⁸

Anadolu'nun birçok yerinde DP'nin vilayet başkanlıkları açılmış ve teşkilatları kurulmuştur. 27 yıl boyunca tek parti iktidarının hüküm sürdüğü ve çok partili hayatın olmadığı Türkiye'de yeni bir parti resmen kurulmuş ve ülke genelinde hızla teşkilatlanmasını sürdürmüştür. 1946 Mayıs ayında DP Genel Başkanı Celal Bayar'ın imzasıyla DP'nin seçim bildirisi yayınlamıştır. Bildiriye göre, DP öne çekilen belediye seçimlerine katılmayacak, seçimler 1947 yılında yapılırsa seçimlere katılacaktır. Bildiride özellikle CHP hükümetinin yeni parti üzerindeki yasadışı baskısından ve seçim reformu yapılmaması hususlarından şikayet edilmiştir. Bahsi geçen imzalı beyannamede, Celal Bayar'ın bir parti genel başkanı sıfatı ile baskılardan bahsederek ve yaşadıkları sıkıntıları anlatması dönemin hükümetinin yeni kurulan partilere nasıl baktığının bir göstergesi sayılmıştır. Beyannamedeki ifadeler DP'nin kurulduğu ilk günden sonra, CHP'de yeni kurulan partiye karşı oluşan genel memnuniyet havasının, kısa bir süre sonra bir memnuniyetsizliğe dönüştüğü şeklinde değerlendirilmiştir.²⁹

Muhalefetsiz yapılmış bir erken belediye seçimlerinin siyasi ortamı yeterince gerdiği bir ortamda genel seçimlerin de erkene alınacağı söylentisi CHP'nin

²⁷ Hüseyin Seyhanlıoğlu, *a.g.m.*, s. 5.

²⁸ Metin Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları 1944-1973*, Bilgi Yayınevi, 1990, Ankara, s.87.

²⁹ Enis Şahin, Bilal Tunç, "Demokrat Parti'nin Kuruluş Süreci ve DP – CHP Siyasî Mücadelesi (1945-1947)", *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 2015, C. I, S. 2, s. 42.

olağanüstü kurultayında açıkça ifade edilmiştir. Son yapılan CHP olağanüstü kurultayındaki İnönü'nün sert ve tehdit olarak nitelendirilen üslubu muhalefeti belediye seçimlerine girmekten vazgeçirmiş fakat tehdidin içeriği hiçbir zaman gerçekleşmemiştir. CHP aynı kurultayda alınan kararlar ile liberalleşme politikası izlemeye başlamıştır. İlk olarak 5 Haziran'da Seçim Kanunu tasarisını meclisten geçirmiş, aynı gün Cemiyetler Kanununda da değişikliğe gidilmiştir. Yeni Seçim kanununda seçimler tek dereceli ve açık oy gizli tasnif usulüne göre yapılacaktır. DP bilindiği üzere erkene alınan belediye seçimlerini boykot etmiş ve seçimlere katılmamıştı erkene alınan genel seçimleri de boykot edip etmeyeceği merak edilmiştir. DP'nin kurucu üyeleri seçim emniyetinin olmadığı gerekçesiyle genel seçimleri de boykot etmeyi düşünüyorlardı fakat 16 Haziran'da başlayıp 3 gün süren vilayet temsilcilerinin de katıldığı toplantı sonucunda vilayet temsilcilerin istekleri doğrultusunda alınan karar ile seçime katılma kararı alınmıştır. Bu kararın açıklanmasından sonra bütün yurttan bir seçim havası hakim olmuştur.³⁰

CHP bütün yurttan seçime katılırken DP sadece 49 ilde katılabilmıştır. Seçimden önce DP'nin 53 il ve 218 kazada teşkilatı mevcuttur. DP seçimde 273 aday gösterebilmiştir. Bu adaylardan en önemlilerinden olan ve 1944'te emekli edilen Mareşal Fevzi Çakmak müstakil olarak DP listesinde seçime girmiştir. 21 Temmuz günü çok partili hayatın tek dereceli seçimi ilk olarak ve hadisesiz bir şekilde gerçekleşmiştir. Seçim sonucunda 465 milletvekilinin 396'sını CHP 62'sini DP 7'sini de bağımsızlar kazanmıştır. Seçim bitmiş fakat yapılan itirazlar seçimin şaibeli olduğu görüşünü pekiştirmiştir.³¹ 21 Temmuz 1946 seçimlerinden sonra Peker Hükümeti'nin ele aldığı şiddet politikası Birinci Büyük Kongreye kadar, Mecliste tutanakların tasdiki, 1947 bütçe tasarisı gibi konularda çok gergin bir hava yaratmıştır.³²

Mecliste yaşanan bu gergin hava iktidar ve muhalefet ilişkilerindeki çatışmaları doruk noktasına çıkarmış bu durum rejim için tehlikeli neticelerin ihtimalini de beraberinde getirmiştir. Çünkü partiler arasındaki siyasi çekişmelerin tabandaki yansıması daha ürkütücü boyutlara ulaşabilecektir.³³

---

³⁰ Ahmet Yeşil, *a.g.e.*, s. 65-68.

³¹ Ahmet Yeşil, *a.g.e.*, s. 69-73.

³² Samet Ağaoğlu, *Siyasi Günlük Demokrat Partinin Kuruluşu*, (Yayına Hazırlayan: Cemil Koçak), İletişim Yayınları, 1993, İstanbul, s.51.

³³ Ahmet Yeşil, *a.g.e.*, s. 94.

Bu gelişmeler doğrultusunda İnönü, haziran ayının ilk haftasında gerçekleşen Peker - Bayar görüşmesinin devamı niteliğindeki bir dizi özel görüşme yapmıştır. İnönü, hükümet ve muhalefetin liderlerini defalarca dinlediği görüşmeler sonunda, bu görüşmelerin sonucu olarak nitelendirebileceğimiz beyannamesini 11 Temmuz akşamı radyodan okumuştur. Beyanname basında bir gün sonra yayınlanmış ve siyaset tarihimizde 12 Temmuz Beyannamesi olarak ifade edilmiştir. Bu beyannamenin en önemli yanı, muhalefet partisinin parti olarak eşitliğinin iktidar partisi tarafından tanındığını gösteren bir belge olmasıdır. 12 Temmuz beyannamesi sonuçları açısından iktidar muhalefet ilişkilerine yeni bir boyut kazandırmış, CHP ve DP içinde parti içi muhalefetin doğuşuna neden olmuştur. Öte yandan CHP yönünden Recep Peker Hükümeti'nin sonunu getirirken, DP içinde muhalefetin doğmasına MP'nin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Hukuki vasfı açısından ve amacı tartışılmakla beraber 12 Temmuz Beyannamesi, Türkiye'de siyasi partiler yasasının gelişmesinde en önemli belgelerden biri olarak görülmüştür. Bu Beyanname sonraki süreçte iktidar ile muhalefet ilişkileri üzerinde ve partilerin kendi teşkilatları üzerinde de etki etkili olmuştur. 12 Temmuz Beyannamesi, İsmet İnönü'nün başardığı önemli işlerden birisidir.³⁴

12 Temmuz Beyannamesinin siyasete getirdiği ılıman atmosfer ile Demokrat Parti'nin daha demokratik olarak nitelendirdiği yeni Seçim Kanunu Meclisten çıkmış, üç partinin seçim faaliyetleri de bütün memlekette büyük ölçüde hız kazanmıştır. Seçim yasasına uygun yapılan seçimler 14 Mayıs 1950 tarihinde huzur içinde, düzenli bir şekilde yapılmıştır. Seçimlere katılıma oranı %80'i aşmıştır. DP, oyların %53'ünden fazlasını alarak iktidar olmuştur. Çoğunluk sisteminin de etkisiyle 487 milletvekilinden 408'ini Demokrat Parti kazanmıştır. Oyların %39'unu alan Cumhuriyet Halk Partisi ise 69 sandalyeye sahip olmuştur. Millet Partisi ise önemli bir varlık gösteremeyerek yalnızca tek bir sandalye alabilmiştir. Demokratlar kendilerini de şaşırtan bu sonucu memlekette CHP'den memnun olmayan halk sayesinde kazanmıştır. 22 Mayıs 1950'de toplanan yeni meclis Celal Bayar'ı Cumhurbaşkanı, Refik Koraltan'ı meclis başkanlığına seçmiştir. Adnan Menderes başbakan olmuştur. Böylece 1923'te Cumhuriyet kurulduğundan itibaren yirmi yedi yıldır süren Tek Parti yönetimi, demokratik kurallara göre yapılan seçimle yerini

---

³⁴ Günnur Önal, *a.g.t.*, s. 82.

muhalefete bırakmıştır. II. Meşrutiyet döneminden itibaren ilk kez halkın oylarıyla iktidar değişmiş ve el değiştirme problemsiz bir biçimde gerçekleşmiştir.³⁵

1.1.1950 Yılı Öncesinde Elazığ Milletvekilleri ve Elazığ İli İle İlgili Meclis Çalışmaları

1950'den önce Elazığ ilinden Milletvekili olarak seçilenlerin milletvekilleri ve Elazığ ile ilgili Meclis Çalışmaları;

I. Yasama Döneminde (23.04.1920-11.08.1923) Elazığ ilinden milletvekili seçilen Hacı Feyzi Bey (Mehmet Celayir) 1849 Elazığ (Keban) doğumludur. Maliyeci olarak tanınmış ve Keban Mal Müdürlüğü görevinde bulunmuştur. Erzurum Kongresi Elazığ Delegeliğine seçilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi I. Dönem Elazığ milletvekili olarak seçilmiştir. 18.12.1940 tarihinde vefat etmiştir.³⁶

I. Yasama Döneminde Elazığ ilinden seçilen diğer bir milletvekili olan Hüseyin Gökçelik 1867 Elazığ (Milikan) doğumludur. İstanbul Müdüriyeti Umumiyesi 8. Bölük Polis Neferliği ve Çavuşluğu görevinde bulunmuştur. Elazığ ili 3. sınıf ve 2. sınıf Komiserliği yapmıştır. Erzurum ili 2. Komiseri olarak hizmeti olan Gökçelik, Bingazi, Sivas ve Elazığ ili 2. Komiserliğini, Diyarbakır Başkomiserliğini, Bitlis ve Diyarbakır Polis Müdürlüğünü yapmıştır. I. Dönemde Elazığ Milletvekili olarak seçilmiştir. Ankara İstiklal Mahkemesi Üyeliği yapmıştır. Evli ve 5 Çocuk sahibi olan Gökçelik 08.08.1933 tarihinde vefat etmiştir.³⁷

I. Yasama Döneminde Elazığ ilinden seçilen diğer bir milletvekili olan Muhittin Çötel 1866 Elazığ doğumludur. Çiftçilik yapan Çötel Elazığ Belediye Meclis Üyeliği görevinde bulunmuştur. Elazığ'da Belediye Başkanı olarak da hizmet vermiş ve II. Genel Meclis Üyeliği yapmıştır. Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinde görev alan Çötel Osmanlı Meclis-i Mebusan IV. Dönem Elazığ Mebusu olarak seçilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi I. Dönemde Elazığ Milletvekili olarak seçilmiştir. Harp Madalyası sahibi olan Çötel evli ve iki çocuk sahibidir. 10.08.1928 tarihinde vefat etmiştir.³⁸

³⁵ Günnur Önal, *a.g.t.*, s. 85.

³⁶ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010*, I. Yasama Dönemi (1920-1923) C.I, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No: 1., s. 24.

³⁷ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010*, I. Yasama Dönemi (1920-1923) C.I, s. 24.

³⁸ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010*, I. Yasama Dönemi (1920-1923) C.I, s. 25.

I. Yasama Döneminde Elazığ ilinden seçilen diğer bir milletvekili olan Mustafa Şükrü (Mustafa ÇAĞLAYAN) 1882 Elazığ (Zerteriç) doğumludur. Elazığ Rüştüyesinde öğrenim görmüştür. Hukukçu olan Çağlayan Elazığ İstinaf Mahkemesi Savcılığı Katipliği, Keban Bidayet Mahkemesi 2. Katipliği, Elazığ Merkez Bidayet Mahkemesi Zabıt Katipliği, Mukavelat Muharriri (Noter), İstinaf Mahkemesi Baş Katipliği görevlerinde bulunmuştur. İstinaf Mahkemesi Aza Mülazımı olarak hizmet veren Çağlayan Osmanlı Meclis-i Mebusan IV. Dönem Elazığ Mebusu olarak seçilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi I. Dönemde Elazığ Milletvekili seçilmiştir. Elazığ Merkez Bidayet Savcılığı görevine atanmış ve bu görevi tercih etmesi nedeniyle 06.12.1920'de Milletvekilliğinden istifa etmiştir. Evli ve iki çocuk sahibidir. 22.08.1936 vefat etmiştir.³⁹

I. Yasama Döneminde Elazığ ilinden seçilen diğer bir milletvekili olan Mehmet Naci KARAALİ 1856 yılında Harputta doğmuştur. Elazığ Rüştüyesinde öğrenim görmüştür. Maliye Meslek Okulu mezunu olan Karaali Maliye Memurluğu görevinde bulunmuştur. Urfa, Edirne, İzmit, Beyrutta görev almıştır. İzmir Mal Müdürü ve Defterdarlığı, Konya Defterdarlığını yapmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi I. Dönemde Elazığ Milletvekili olarak seçilmiştir. Büyük Millet Meclisi 2. Şube Reisliği ve Ziraat Bankası İdare Meclisi Başkanlığı görevlerini yürütmüştür. Evli ve 5 çocuk sahibidir. 04.11.1931 tarihinde vefat etmiştir.⁴⁰

I. Yasama Döneminde Elazığ ilinden seçilen diğer bir milletvekili olan Mustafa Rasim TEKİN 1877 yılında Arapkir de doğmuştur. Arapkir ve Harput İlçeleri Tahrirat Kalemi Katibi olarak hizmet vermiştir. Arapkir Ermeni Okulu Türkçe Öğretmeni olarak görev yapmıştır. Elazığ İl İdare Meclisi II. Katibi, İl Gazetesi Yazı İşleri Yardımcısı, Elazığ İstinaf Mahkemesi Savcılık Kalemi, Katibi, Akçadağ, Çarsacak (Akpazar), Keban ve Pütürge İlçeleri Bidayet Mahkemeleri Başkatibi, Ayıntab Livası İdare Meclisi Başkatibi görevlerinde bulunan Tekin Türkiye Büyük Millet Meclisi I. Dönemde Elazığ Milletvekili olarak seçilmiştir. Evli ve 3 çocuk sahibidir. 03.09.1939 tarihinde vefat etmiştir.⁴¹

I. Yasama Döneminde Elazığ ilinden seçilen diğer bir milletvekili olan Hasan Tahsin BERK 1881 Selanik doğumludur. Selanik Askeri Rüştüyesinde öğrenim

³⁹ *Türkiye Büyük Millet Meclise Albümü 1920-2010*, I. Yasama Dönemi (1920-1923) C.I, s. 25.

⁴⁰ *Türkiye Büyük Millet Meclise Albümü 1920-2010*, I. Yasama Dönemi (1920-1923) C.I, s. 25.

⁴¹ *Türkiye Büyük Millet Meclise Albümü 1920-2010*, I. Yasama Dönemi (1920-1923) C.I, s. 25.

görmüştür. Arapça, Rusça, İngilizce bilmektedir. Selanik Ziraat Bankası Şubesi Katipliği, Merkez Liva Muhasebe Kalem Katipliği ve Bağdat Vilayeti Emlak-ı Emriye Müdürlüğü görevlerinde bulunmuştur. Gelir Müfettişliği yapmıştır. Hüdavendigâr Defterdar Vekilliği yapmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi I. Dönemde Elazığ Milletvekili olarak seçilmiştir. 11.12.1920'de Maliye Vekaleti Temsilcisi olarak Moskova Elçiliği Temsilciliğine atanmış bu görevinden dolayı Milletvekilliğinden istifa etmiş sayılmıştır. Evli olan Berk, 03.03.1943 tarihinde vefat etmiştir.⁴²

Türkiye Büyük Millet Meclisi II. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Cevat Paşa (ÇOBANLI) 1871 İstanbul doğumludur. Mekteb-i Sultani (Galatasaray Lisesi) mezunudur. Askeri kökenlidir. Orgeneralliğe kadar yükselmiştir. Şark Ordusu Kurmay Başkanlığı, Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı, 14. ve 15. Kolordu Komutanlığı, 7. ve 8. Ordu Komutanlığı, Harbiye Nazırlığı ve Genelkurmay Başkanlığı görevlerinde bulunmuştur, Askeri Şura Başkanlığı görevini de yürütmüştür. İstiklal Madalyası sahibidir. Milletler Cemiyeti'nde musul meselesi müşavirliğini yapmıştır. 18 Mart Kahramanı ünvanı sahibi olan Cevat Çobanlı evli ve 2 çocuk sahibidir. 13.03.1938 tarihinde vefat etmiştir.⁴³

Türkiye Büyük Millet Meclisi II. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Hüseyin Gökçelik 1867 Elazığ Milikan doğumludur. İstanbul Müdüriyeti Umumiyesi 8. Bölük Polis Neferliği ve Çavuşluğu görevlerinde bulunmuştur. Ayrıca Elazığ ili 3. ve 2. Sınıf Komiserliği, Erzurum İli 2. Komiserliği, Bingazi, Sivas ve Elazığ ili 2. Komiserliği, Diyarbakır Başkomiserliği, Bitlis ve Diyarbakır Polis Müdürlüğü görevlerinde bulunmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisi I. ve II. Dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Ankara İstiklal Mahkemesi Üyesi olan Gökçelik evli ve 5 çocuk sahibidir. 08.08.1933 tarihinde vefat etmiştir.⁴⁴

Türkiye Büyük Millet Meclisi II. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Muhittin Çöteli 1866 yılında Elazığ ilinde doğmuştur. Çiftçi olan Çöteli aynı zamanda Belediye Meclis Üyeliği, Belediye Başkanlığı, İl Genel Meclis Üyeliği görevlerini yürütmüştür. Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinde görev yapmış, Osmanlı Meclis-i Mebusan IV. Dönemde Elazığ ilinden Mebus seçilmiştir. Türkiye

⁴² *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010*, I. Yasama Dönemi (1920-1923) C.I, s. 25.

⁴³ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* II. Yasama Dönemi (1923-1927) C.I, s. 92.

⁴⁴ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* II. Yasama Dönemi (1923-1927) C.I, s. 92.

Büyük Millet Meclisi I. ve II. Dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Harp Madalyası sahibi olan Çötelî 2 Çocuk sahibidir. 10.08.1928 tarihinde vefat etmiştir.⁴⁵

Türkiye Büyük Millet Meclisi II. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Mustafa Solmaz 1866 yılında Elazığ (Harput) doğumludur. Elazığ İdare Meclisi BaşKatipliği, Ermeni Okulu Osmanlı Dil Öğretmenliği, Elazığ Tahrirat Kalemi Mümeyyizliği, Elazığ İl Matbaası Müdürlüğü ve yazarlığı yapmıştır. Elazığ Mektupçusu olan Solmaz Elazığ Yazı İşleri Müdürlüğü de yapmıştır. Osmanlı Meclisi Mebusan I. Dönemde Elazığ ilinden Mebus seçilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi II. Dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Evli ve 4 çocuk sahibidir. 08.11.1929 tarihinde vefat etmiştir.⁴⁶

Türkiye Büyük Millet Meclisi II. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Mehmet Naci Karaali Elazığ (Harput) doğumludur. Elazığ Rüştüyesinde eğitim görmüştür. Maliyeci olan Karaali Maliye Memurluğu yapmıştır. Urfa, Edirne, İzmit, Beyrut, İzmir Mal Müdürlüğü ve Defterdarlığı, Konya Defterdarlığı görevlerini yürütmüştür. Türkiye Büyük Millet Meclisi I. ve II. Dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. I. Dönem Büyük Millet Meclisi 2. Şube Reisliği ve Ziraat Bankası İdare Meclisi Başkanlığı yapmıştır. II. Dönem Ziraat Bankası Yönetim Kurulu Üyesi olan Karaali evli ve 5 çocuk sahibidir. 04.11.1931 tarihinde vefat etmiştir.⁴⁷

Türkiye Büyük Millet Meclisi II. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Süleyman Karakaya 1867 Elazığ (Hogu) doğumludur. Elazığ İstinaf Mahkemesi Üyeliği yapmıştır. İl Encümen Azalığı, Elazığ Belediye Başkanlığı yapmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi II. Dönemde (Ara Seçim) Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Evli ve 5 çocuk. sahibidir. 02.12.1939 tarihinde vefat etmiştir.⁴⁸

Türkiye Büyük Millet Meclisi III. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Ahmet Okay 1877 İstanbul doğumludur. Bahriye Mektebinde eğitim görmüştür. İngilizce ve Almanca bilmektedir. Albay olan Okay Nimet ve Sakız Vapurları Seyir Subaylığı ve 2. Komutanlığı, İstanbul Vapuru Seyir Subaylığı, Bafra Gambotu Seyir Subaylığı ve 2. Komutanlığı, Babil Vapuru Seyir Subaylığı, Gayreti

⁴⁵ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* II. Yasama Dönemi (1923-1927) C.I, s. 92.

⁴⁶ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* II. Yasama Dönemi (1923-1927) C.I, s. 92.

⁴⁷ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* II. Yasama Dönemi (1923-1927) C.I, s. 92.

⁴⁸ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* II. Yasama Dönemi (1923-1927) C.I, s. 92.

Vataniye Muhribinin Seyir Subayı ve 2. Komutanlığı, Kütahya, Tazoz Torpidosu Komutanlığı, Muaveneti Milliye Muhribi Komutanlığı, Deniz Kurmay Başkanlığı 5. Şube Müdürlüğü, İstanbul Liman Dairesi gemi sörvey kurulu Başkanlığı, Bahriye Divan-ı Harbi Üyeliği, Fenerler İdaresi Deniz Uzmanlığı, Bahriye Dairesi 5. Şube Müdürlüğü, Yavuz Gemisi komutanlığı ve Donanma Komutan Vekilliği, Genel Kurmay Deniz Kurmay Başkanlığı görevlerini yürütmüştür. Türkiye Büyük Millet Meclisi III. Dönem seçimlerinde (Ara Seçim) Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Evli olan Okay 18.05.1938 tarihinde vefat etmiştir.⁴⁹

Türkiye Büyük Millet Meclisi III. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Fadıl Ahmet Aykaç 1884 İstanbul doğumludur. Fransızca ve İngilizce bilmiştir. Gazeteci, Yazar, Şair ve Eleştirmendir. Maarif Vekaleti olan Aykaç Yabancı Okullar ve Gayrimüslimler Müfettişliği Kalem Katipliği yapmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi III. Dönem seçimlerinde (Ara Seçim) Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Basın Şeref Kartı sahibi olan Aykaç evli ve 4 Çocuk sahibidir. 05.12.1967 tarihinde vefat etmiştir.⁵⁰

Türkiye Büyük Millet Meclisi III. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Hasan Tahsin Berk 1881 Selanik doğumludur. Arapça, Rusça ve İngilizce bilmektedir. Maliyeci olan Berk Selanik Ziraat Bankası Şubesi Katipliği, Merkez Liva Muhasebe Kalem Katipliği, Bağdat Vilayeti Emlak-ı Emriye Müdürlüğü, Gelir Müfettişliği, Hüdavendigâr Defterdar Vekilliği, Elazığ ili Defterdarlığı görevlerini yapmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi I. Dönemde (Maliye Vekaleti Temsilcisi olarak Moskova Elçiliği Temsilciliğine atanması nedeniyle 11.12.1920'de Milletvekilliğinden istifa etmiş sayılmıştır) ve III. Dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Evli ve 2 çocuk sahibidir. 03.03.1943 tarihinde vefat etmiştir.⁵¹

Türkiye Büyük Millet Meclisi III. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Hüseyin Gökçelik 1867 Elazığ (Milikan) doğumludur. İstanbul Müdüriyeti Umumiyesi 8. Bölük Polis Neferliğini ve çavuşluğunu yapmıştır. Elazığ ili 3. ve 2. Sınıf Komiserliğini, Erzurum İli 2. Komiserliğini, Bingazi, Sivas ve Elazığ 2. Komiserliğini, Diyarbakır Başkomiserliğini, Bitlis ve Diyarbakır Polis

⁴⁹ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* III. Yasama Dönemi (1927-1931) C.I, s. 146.

⁵⁰ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* III. Yasama Dönemi (1927-1931) C.I, s. 146.

⁵¹ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* III. Yasama Dönemi (1927-1931) C.I, s. 146.

Müdürlüğünü yapmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi I., II. ve III. Dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Ankara İstiklal Mahkemesi Üyesi olan Gökçelik Evli ve 5 çocuk babasıdır. 08.08.1933 tarihinde vefat etmiştir.⁵²

Türkiye Büyük Millet Meclisi III. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Muhittin Çötelî 1866 Elazığ doğumludur. Çiftçilikle uğraşan Çötelî Belediye Meclis Üyeliği ve Belediye Başkanlığı yapmıştır., İl Genel Meclis Üyeliğinin de görev almıştır. Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinde görev alan Çötelî Osmanlı Meclis-i Mebusan IV. Dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi I., II. ve III. Dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Harp Madalyası sahibi olan Çötelî 2 çocuk sahibidir. 10.08.1928 tarihinde vefat etmiştir.⁵³

Türkiye Büyük Millet Meclisi III. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Mustafa Solmaz 1866 Elazığ (Harput) doğumludur. Öğretmenlik de yapan Solmaz Elazığ İdare Meclisi Baş Katipliği, Ermeni Okulu Osmanlı Dil Öğretmenliği, Elazığ Tahrirat Kalemî Mümeyyizliği, Elazığ İl Matbaası Müdürlüğü ve Yazarlığını, Elazığ Yazı İşleri Müdürlüğünü, Osmanlı Meclis-i Mebusan I. Dönemde Elazığ Mebusluğunu yapmıştır. II. ve III. Dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Evli olan Solmaz 4 çocuk sahibidir. 08.11.1929 tarihinde vefat etmiştir.⁵⁴

Türkiye Büyük Millet Meclisi III. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Mehmet Naki Yücekök 1866 Makedonya (Naslıç) doğumludur. Harp Okulunda eğitim gören Yücekök Fransızca ve Rumca bilmektedir. Selanik Askerî Rüştiyesini bitirmiştir. Fransızca Öğretmenliği yapmıştır. 42. Selanik Redif Alayı Kumandanlığını, Selanik Jandarma Alayı Komutanlığını, 51. Alay Komutanlığını, Giresun Reji Müdürlüğünü, İstanbul İnhisarlar Baş müdüriyetliğini 1. Şube Müdürlüğünü yapmıştır. III. Dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Evli ve 2 çocuk sahibidir. 02.02.1947 tarihinde vefat etmiştir.⁵⁵

Türkiye Büyük Millet Meclisi IV. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Ahmet OKKAY (OKAY) 1877 İstanbul doğumludur. Bahriye Mektebinde eğitim görmüştür. İngilizce ve Almanca bilmektedir. Sakız Vapurları,

⁵² *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* III. Yasama Dönemi (1927-1931) C.I, s. 146.

⁵³ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* III. Yasama Dönemi (1927-1931) C.I, s. 146.

⁵⁴ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* III. Yasama Dönemi (1927-1931) C.I, s. 147.

⁵⁵ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* III. Yasama Dönemi (1927-1931) C.I, s. 146.

Bafra Gambotu ve Gayreti Vataniye Muhribinin Seyir Subaylığını ve 2. Komutanlığını, Kütahya, Taso Torpidosu Komutanlığını, Muaveneti Milliye Muhribi Komutanlığını, Deniz Kurmay Başkanlığını 5. Şube Müdürlüğünü, İstanbul Liman Dairesi Gemi Sörvey Kurulu Başkanlığını, Bahriye Divan-ı Harbi Üyeliğini, Fenerler İdaresi Deniz Uzmanlığını, Bahriye Dairesi 5. Şube Müdürlüğünü, Yavuz Gemisi komutanlığını ve Donanma Komutan Vekilliğini, Genel Kurmay Deniz Kurmay Başkanlığını III. Dönem (Ara Seçim) ve IV. Dönemde Elazığ Milletvekili seçilmiştir. Çesitli takdirname ve madalyalar sahibi olan Okay 18.05.1938 tarihinde vefat etmiştir.⁵⁶

Türkiye Büyük Millet Meclisi IV. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Fadıl Ahmet AYKAÇ 1884 İstanbul doğumludur. Fransızca, İngilizce, Arapça ve Farsça bilmektedir. Edebiyat ve Eğitim üzerine gazetecilik yapmıştır. Yazar, Şair, Eleştirmen ve Dilcidir. Maarif Vekaleti Yabancı Okullar ve Gayrimüslimler Müfettişliği Kalem Katipliği, İlköğretim Okulu Öğretmenliği, Yüksek Öğretmen Okulu Öğretmenliği, Mekteb-i Sultani Öğretmenliği, Sanayi-i Nefise Öğretmenliği, Duyunu Umumiye Türk Dayınlar Vekaleti Katipliği görevlerini icra etmiştir. III. Dönem (Ara Seçim) ve IV. Dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Basın Seref Kartı sahibi olan Aykaç Latin Hareri Dil Heyeti ve Parlamenterler Birliği Türk Grubu Üyeliği yapmıştır. Evli ve 4 çocuk sahibidir. 05.12.1967 tarihinde vefat etmiştir.⁵⁷

Türkiye Büyük Millet Meclisi IV. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Ali Fuat AGRALI 1878 Moldova doğumludur. Mülkiye ve Hukuk eğitimi almıştır. Arapça, Farsça, ve Fransızca bilmektedir. Elazığ Merkez Maarif Mütercimi, Türkiye'nin ilk Hukuk Doktorudur. Halep, Kastamonu, Diyarbakır defterdarlığını, Divan-ı Muhasebat Başkanlığını, Lozan Konferansı Mali Müşavirliğini yapmıştır. II. Dönem (Ara Seçim) ve III. (İstifa: 26.03.1931) Dönemde İstanbul'dan IV. Dönemde de Elazığ'dan Milletvekili seçilmiştir. Altın Maarif Madalyası ve TBMM Takdirnamesi ve Kırmızı şeritli İstiklal Madalyası sahibi olan Agralı Evli ve 1 çocuk sahibidir. 11.05.1957 tarihinde vefat etmiştir.⁵⁸

⁵⁶ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* IV. Yasama Dönemi (1931-1935) C.I, s. 198.

⁵⁷ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* IV. Yasama Dönemi (1931-1935) C.I, s. 198.

⁵⁸ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* IV. Yasama Dönemi (1931-1935) C.I, s. 198.

Türkiye Büyük Millet Meclisi IV. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Mehmet Fuat ÇIYILTEPE 1870 İstanbul doğumludur. Fransızca bilmektedir. Askeri kökenlidir. İdarecilik de yapan Çıyıltepe 4. Ordu Kurmayı olarak görev yapmıştır. Kerkük Redif fırkası Kurmaylığını, Nizamiye 8. Fırka Komutanlığını, Çatalca 5. Fırka Komutanlığını, Türk-Rus sınırı sınırlama Komisyonu Başkanlığını, 3. Ordu'da Fırka Komutanlığını, Bağdat Demiryolu Toros-Amanos hattı Köprü ve Tünel İnşaatı Müfettişliğini, Genel Karargah Kömür Şubesi Müdürlüğünü, İzmit-Adapazarı Demiryolu İşletme müdürlüğünü, Türkiye-Rusya Sınırı 1. Bölge Komiserliğini, Genel Kurmay 1. Şube Müdürlüğünü, yapmıştır. IV. Dönemde (Ara Seçim) Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Evli ve 3 çocuk sahibidir. 12.12.1942 tarihinde vefat etmiştir.⁵⁹

Türkiye Büyük Millet Meclisi IV. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Hasan Tahsin Berk 1881 Selanik doğumludur. Selanik Askeri Rüştiyesinde eğitim görmüştür. Arapça ve Rusça bilmektedir. Selanik Ziraat Bankası Şubesi Katıplığı, Gelir Müfettişliği, Elazığ ili defterdarlığı, Samsun, Çorum, Amasya, Tokat ve Sivas Mal Sandıkları Hesaplarını İnceleme Heyeti Başkanlığı, İstanbul Defterdarlığı Emval-i Metruke Müdürlüğü, Emlak ve Eytam Bankası İstanbul Emlak İdaresi Müdürlüğü görevlerini icra etmiştir. I. Dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. (Maliye Vekaleti temsilcisi olarak Moskova Elçiliği Temsilciliğine atanması nedeniyle 11.12.1920'de Milletvekilliğinden istifa etmiş sayılmıştır) III. ve IV. Dönemde de Elazığ ilinden Milletvekili seçilen Berk evli ve 2 çocuk sahibidir. 03.03.1943 tarihinde vefat etmiştir.⁶⁰

Türkiye Büyük Millet Meclisi IV. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Hüseyin Gökçelik 1867 Elazığ (Milikan) doğumludur. İstanbul Müdüriyeti Umumiyesi 8. Bölük Polis Neferi ve Çavuşluğu, Elazığ ili 3. ve 2. Sınıf Komiserliği, Erzurum İli 2. Komiserliği, Bingazi, Sivas ve Elazığ 2. Komiserliği, Diyarbakir Başkomiserliği, Bitlis ve Diyarbakir Polis Müdürlüğü görevlerini .cra etmiştir. I., II., III. ve IV. Dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Ankara İstiklal Mahkemesi Üyesi olan Gökçelik evli ve 5 çocuk sahibidir. 08.08.1933 tarihinde vefat etmiştir.⁶¹

⁵⁹ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* IV. Yasama Dönemi (1931-1935) C.I, s. 198.

⁶⁰ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* IV. Yasama Dönemi (1931-1935) C.I, s. 198.

⁶¹ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* IV. Yasama Dönemi (1931-1935) C.I, s. 199.

Türkiye Büyük Millet Meclisi IV. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Memduh Şevket Esenal 1884 İstanbul doğumludur. Fransızca, Farsça, Rusça bilmektedir. Gümrük İdaresi Memurluğu, İttihat ve Terakki Cemiyeti Üyeliği ve müfettişliği, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Azerbaycan-Bakü Temsilciliğini, Tahran ve Kabil Büyükelçiliğini yapmıştır. IV. Dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. (Kabil Büyükelçiliğine atanması nedeni ile 10.06.1933'de istifa etmiştir.) Evli ve 3 çocuk sahibidir. 16.05.1952 tarihinde vefat etmiştir.⁶²

Türkiye Büyük Millet Meclisi V. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Ali Fuat Agradalı 1878 Moldova doğumludur. Fransızca, Farsça ve Arapça bilmektedir. Elazığ Merkez Maarif Mütercimliği yapmıştır. Türkiye'nin ilk Hukuk Doktorudur. Diyarbakır, Kastamonu ve Halep Defterdarlığı görevlerini icra etmiştir. Posta, Telgraf, Bahriye Bakanlıkları Muhasebe Müdürlüğü, Maliye Vekaleti Muhasebe-i Umumiye Müdürlüğü, Divan-ı Muhasebat Başkanlığı, Lozan Konferansı Mali Müşavirliği hizmetlerini yerine getirmiştir. II. Dönem (Ara Seçim) ve III. (İstifa: 26.03.1931) Dönemde İstanbul'dan, IV. ve V. Dönemde Elazığ'dan Milletvekili seçilmiştir. Altın Maarif Madalyası, TBMM Takdirnamesi ve Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası Sahibi olan Agradalı evli ve 1 çocuk sahibidir. 11.05.1957 tarihinde vefat etmiştir.⁶³

Türkiye Büyük Millet Meclisi V. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Mehmet Fethi Altay 1890 Elazığ doğumludur. Fransızca ve az düzey İngilizce bilmektedir. İktisat ve Bankacılık eğitimi almıştır. Harput Tahrirat Katipliği, Elazığ Maarif Müfettişliği Katipliği, Elazığ Askerî Rüştiye Lisan-ı Osmani Eşya Ziraat Dersleri Öğretmenliği ve Müdür Muavinliği, Elazığ İbtidadiye Baş Öğretmenliği, Akşehir İdadi Mektebi Türkçe Öğretmenliği görevlerini icra etmiştir. V. Dönemde (Ara Seçim) Elazığ ilinden milletvekili seçilmiştir. Evli ve 2 çocuk sahibidir. 27.09.1968 tarihinde vefat etmiştir.⁶⁴

Türkiye Büyük Millet Meclisi V. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Fadıl Ahmet Aykaç 1884 İstanbul doğumludur. Fransızca ve İngilizce bilmektedir. Gazeteci, Yazar, Şair ve Eleştirmendir. Maarif Vekaleti olan

---

⁶² *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* IV. Yasama Dönemi (1931-1935) C.I, s. 199.

⁶³ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* V. Yasama Dönemi (1935-1939) C.I, s. 255.

⁶⁴ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* V. Yasama Dönemi (1935-1939) C.I, s. 256.

Aykaç Yabancı Okullar ve Gayrimüslimler Müfettişliği Kalemi Katipliği yapmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi III. Dönem seçimlerinde (Ara Seçim) IV. ve V. dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Basın Şeref Kartı sahibi olan Aykaç evli ve 4 çocuk sahibidir. 05.12.1967 tarihinde vefat etmiştir.⁶⁵

Türkiye Büyük Millet Meclisi V. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Hasan Tahsin Berk 1881 Selanik doğumludur. Selanik Askeri Rüştiyesinde eğitim görmüştür. Arapça ve Rusça bilmektedir. Selanik Ziraat Bankası Şubesi Katipliği, Gelir Müfettişliği, Elazığ ili defterdarlığı, Samsun, Çorum, Amasya, Tokat ve Sivas Mal Sandıkları Hesaplarını İnceleme Heyeti Başkanlığı, İstanbul Defterdarlığı Emval-i Metruke Müdürlüğü, Emlak ve Eytam Bankası İstanbul Emlak İdaresi Müdürlüğü görevlerini icra etmiştir. I. Dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. (Maliye Vekaleti temsilcisi olarak Moskova Elçiliği Temsilciliğine atanması nedeniyle 11.12.1920'de Milletvekilliğinden istifa etmiş sayılmıştır.) III., IV. ve V. Dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilen Berk evli ve 2 çocuk sahibidir. 03.03.1943 tarihinde vefat etmiştir.⁶⁶

Türkiye Büyük Millet Meclisi V. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Mehmet Fuat ÇIYILTEPE 1870 İstanbul doğumludur. Fransızca bilmektedir. Askeri kökenlidir. İdarecilik de yapan Çıyıltepe 4. Ordu Kurmayı olarak görev yapmıştır. Kerkük Redif fırkası Kurmaylığını, Nizamiye 8. Fırka Komutanlığını, Çatalca 5. Fırka Komutanlığını, Türk-Rus sınırı sınırlama Komisyonu Başkanlığını, 3. Ordu'da Fırka Komutanlığını, Bağdat Demiryolu Toros-Amanos hattı Köprü ve Tünel İnşaatı Müfettişliğini, Genel Karargah Kömür Şubesi Müdürlüğünü, İzmit-Adapazarı Demiryolu İşletme müdürlüğünü, Türkiye-Rusya Sınırı 1. Bölge Komiserliğini, Genel Kurmay 1. Şube Müdürlüğünü, yapmıştır. IV. Dönem (Ara Seçim) ve V. dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Evli ve 3 çocuk sahibidir. 12.12.1942 tarihinde vefat etmiştir.⁶⁷

Türkiye Büyük Millet Meclisi V. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Ahmet OKKAY (OKAY) 1877 İstanbul doğumludur. Bahriye Mektebinde eğitim görmüştür. İngilizce ve Almanca bilmektedir. Sakız Vapurları, Bafra Gambotu ve Gayreti Vataniye Muhribinin Seyir Subaylığını ve 2.

⁶⁵ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010 V. Yasama Dönemi (1935-1939) C.I, s. 256.*

⁶⁶ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010 V. Yasama Dönemi (1935-1939) C.I, s. 256.*

⁶⁷ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010 V. Yasama Dönemi (1935-1939) C.I, s. 256.*

Komutanlığını, Kütahya, Taso Torpidosu Komutanlığını, Muaveneti Milliye Muhribi Komutanlığını, Deniz Kurmay Başkanlığını 5. Şube Müdürlüğünü, İstanbul Liman Dairesi Gemi Sörvey Kurulu Başkanlığını, Bahriye Divan-ı Harbi Üyeliğini, Fenerler İdaresi Deniz Uzmanlığını, Bahriye Dairesi 5. Şube Müdürlüğünü, Yavuz Gemisi komutanlığını ve Donanma Komutan Vekilliğini, Genel Kurmay Deniz Kurmay Başkanlığını III. Dönem (Ara Seçim) ve IV. ve V. Dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Çeşitli takdirname ve madalyalar sahibi olan Okay 18.05.1938 tarihinde vefat etmiştir.⁶⁸

Türkiye Büyük Millet Meclisi VI. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Ali Fuat AGRALI 1878 Moldova doğumludur. Mülkiye ve Hukuk eğitimi almıştır. Arapça, Farsça, ve Fransızca bilmektedir. Elazığ Merkez Maarif Mütercimi, Türkiye'nin ilk Hukuk Doktorudur. Halep, Kastamonu, Diyarbakır defterdarlığını, Divan-ı Muhasebat Başkanlığını, Lozan Konferansı Mali Müşavirliğini yapmıştır. II. Dönem (Ara Seçim) ve III. (İstifa: 26.03.1931) Dönemde İstanbul'dan IV., V. ve VI. Dönemlerde de Elazığ'dan Milletvekili seçilmiştir. Altın Maarif Madalyası ve TBMM Takdirnamesi ve Kırmızı şeritli İstiklal Madalyası sahibi olan Agralı Evli ve 1 çocuk sahibidir. 11.05.1957 tarihinde vefat etmiştir.⁶⁹

Türkiye Büyük Millet Meclisi VI. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Mehmet Fethi Altay 1890 Elazığ doğumludur. Fransızca ve az düzey İngilizce bilmektedir. İktisat ve Bankacılık eğitimi almıştır. Harput Tahrirat Katipliği, Elazığ Maarif Müfettişliği Katipliği, Elazığ Askerî Rüştiye Lisan-ı Osmanî Eşya Ziraat Dersleri Öğretmenliği ve Müdür Muavinliği, Elazığ İbtidadiye Baş Öğretmenliği, Akşehir İdadi Mektebi Türkçe Öğretmenliği görevlerini icra etmiştir. V. Dönemde (Ara Seçim) ve VI.dönemde Elazığ ilinden milletvekili seçilmiştir. Evli ve 2 çocuk sahibidir. 27.09.1968 tarihinde vefat etmiştir.⁷⁰

Türkiye Büyük Millet Meclisi VI. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Fadıl Ahmet Aykaç 1884 İstanbul doğumludur. Fransızca ve İngilizce bilmektedir. Gazeteci, Yazar, Şair ve Eleştirmendir. Maarif Vekaleti olan Aykaç Yabancı Okullar ve Gayrimüslimler Müfettişliği Kalemî Katipliğini yapmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi III. Dönem seçimlerinde (Ara Seçim) IV., V. ve VI.

⁶⁸ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* V. Yasama Dönemi (1935-1939) C.I, s. 256.

⁶⁹ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* VI. Yasama Dönemi (1939-1943) C.I, s. 322.

⁷⁰ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* VI. Yasama Dönemi (1939-1943) C.I, s. 322.

dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Parlamenterler Birliği Türk Grubu Üyesi ve Basın Şeref Kartı sahibi olan Aykaç evli ve 4 çocuk sahibidir. 05.12.1967 tarihinde vefat etmiştir.⁷¹

Türkiye Büyük Millet Meclisi VI. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Mehmet Fuat ÇIYILTEPE 1870 İstanbul doğumludur. Fransızca bilmektedir. Askeri kökenlidir. İdarecilik de yapan Çıyıltepe 4. Ordu Kurmayı olarak görev yapmıştır. Kerkük Redif fırkası Kurmaylığını, Nizamiye 8. Fırka Komutanlığını, Çatalca 5. Fırka Komutanlığını, Türk-Rus sınırı sınırlama Komisyonu Başkanlığını, 3. Ordu'da Fırka Komutanlığını, Bağdat Demiryolu Toros-Amanos hattı Köprü ve Tünel İnşaatı Müfettişliğini, Genel Karargah Kömür Şubesi Müdürlüğünü, İzmit-Adapazarı Demiryolu İşletme müdürlüğünü, Türkiye-Rusya Sınırı 1. Bölge Komiserliğini, Genel Kurmay 1. Şube Müdürlüğünü, yapmıştır. IV. Dönem (Ara Seçim) V. ve VI. dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Evli ve 3 çocuk sahibidir. 12.12.1942 tarihinde vefat etmiştir.⁷²

Türkiye Büyük Millet Meclisi VI. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Sabit Sağıroğlu 1881 Kemah doğumludur. Arapça ve Farsça bilmektedir. Erzurum İl Meclis Üyesi olan sağıroğlu, Elazığ ve Erzurum Valiliği görevlerini yapmıştır. II. Dönem Erzincan, VI. Dönemde de Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Halk Fırkası ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası Kurucu Üyesi olan sağıroğlu Ziraat Bankası İdare Meclisi Üyeliği de yapmıştır. Evli ve 5 çocuk sahibidir. 16.01.1960 tarihinde vefat etmiştir.⁷³

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Ali Fuat AGRALI 1878 Moldova doğumludur. Mülkiye ve Hukuk eğitimi almıştır. Arapça, Farsça, ve Fransızca bilmektedir. Elazığ Merkez Maarif Mütercimi, Türkiye'nin ilk Hukuk Doktorudur. Halep, Kastamonu, Diyarbakır defterdarlığını, Divan-ı Muhasebat Başkanlığını, Lozan Konferansı Mali Müşavirliğini yapmıştır. II. Dönem (Ara Seçim) ve III. (İstifa: 26.03.1931) Dönemde İstanbul'dan IV., V., VI. ve VII. Dönemlerde de Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Altın Maarif Madalyası ve TBMM Takdirnamesi ve Kırmızı şeritli İstiklal

---

⁷¹ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* VI. Yasama Dönemi (1939-1943) C.I, s. 322.

⁷² *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* VI. Yasama Dönemi (1939-1943) C.I, s. 322.

⁷³ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* VI. Yasama Dönemi (1939-1943) C.I, s. 322.

Madalyası sahibi olan Agralı evli ve 1 çocuk sahibidir. 11.05.1957 tarihinde vefat etmiştir.⁷⁴

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Fadıl Ahmet Aykaç 1884 İstanbul doğumludur. Fransızca ve İngilizce bilmektedir. Gazeteci, Yazar, Şair ve Eleştirmendir. Maarif Vekaleti olan Aykaç Yabancı Okullar ve Gayrimüslimler Müfettişliği Kalem Katipliği yapmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi III. Dönem seçimlerinde (Ara Seçim) IV., V., VI. ve VII. dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Parlamenterler Birliği Türk Grubu Üyesi ve Basın Şeref Kartı sahibi olan Aykaç evli ve 4 çocuk sahibidir. 05.12.1967 tarihinde vefat etmiştir.⁷⁵

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Hasan Kısıoğlu 1882 Harput doğumludur. Merkez Hapishane Müdürlüğü, Tunceli-Türümek Nahiye Müdürlüğü, Sarsacak Kaymakam Vekilliği, Mazgirt Kaymakamlığı yapmıştır. VII. Dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Evli ve 3 çocuk sahibidir. 1953 yılında vefat etmiştir.⁷⁶

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Sabit Sağıroğlu 1881 Kemah doğumludur. Arapça ve Farsça bilmektedir. Erzurum İl Meclis Üyesi olan sağıroğlu, Elazığ ve Erzurum Valiliği görevlerini yapmıştır. II. Dönem Erzincan, VI. ve VII. Dönemlerde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Halk Fırkası ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası Kurucu Üyesi olan sağıroğlu Ziraat Bankası İdare Meclisi Üyeliği de yapmıştır. Evli ve 5 çocuk sahibidir. 16.01.1960 tarihinde vefat etmiştir.⁷⁷

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Ahmet İhsan Yalçın 1899 Gerede doğumludur. Gerede Türk Ocağı Kuruculuğunu ve Başkanlığını yapmıştır. Bolu ili Umumi Meclis Azası ve 2. başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. Gerede Belediye Başkanlığı da yapan Yalçın VII. Dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. İstiklal Madalyası sahibidir. Evli ve 5 çocuk sahibidir. 05.03.1966 tarihinde vefat etmiştir.⁷⁸

---

⁷⁴ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* VII. Yasama Dönemi (1943-1946) C.I, s. 390.

⁷⁵ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* VII. Yasama Dönemi (1943-1946) C.I, s. 390.

⁷⁶ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* VII. Yasama Dönemi (1943-1946) C.I, s. 390.

⁷⁷ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* VII. Yasama Dönemi (1943-1946) C.I, s. 390.

⁷⁸ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* VII. Yasama Dönemi (1943-1946) C.I, s. 390.

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Ali Fuat AGRALI 1878 Moldova doğumludur. Mülkiye ve Hukuk eğitimi almıştır. Arapça, Farsça, ve Fransızca bilmektedir. Elazığ Merkez Maarif Mütercimi, Türkiye'nin ilk Hukuk Doktorudur. Halep, Kastamonu, Diyarbakır defterdarlığını, Divan-ı Muhasebat Başkanlığını, Lozan Konferansı Mali Müşavirliğini yapmıştır. II. Dönem (Ara Seçim) ve III. (İstifa: 26.03.1931) Dönemde İstanbul'dan IV. V. VI. VII. ve VIII. Dönemlerde de Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Altın Maarif Madalyası ve TBMM Takdirnamesi ve Kırmızı şeritli İstiklal Madalyası sahibi olan Agralı Evli ve 1 çocuk sahibidir. 11.05.1957 tarihinde vefat etmiştir.⁷⁹

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Mustafa Naim Arpacı 1899 Harput doğumludur. Sultani Mektebi mezunudur. Serbest Ticaret ile uğraşmıştır. Elazığ Halkevi Müze Sergi Başkanlığı, Belediye Meclisi Üyeliği, Milli İktisat Bankası Elektrik Şirketi ve Birlikleri Üyeliği ve Başkanlığını yapmıştır. VIII. Dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Evli ve 2 çocuk sahibidir. 22.10.1960 tarihinde vefat etmiştir.⁸⁰

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Fahri Karakaya 1902 Elazığ doğumludur. İstanbul Hukuk Fakültesi mezunudur. İngilizce ve Fransızca bilmektedir. Mecitözü Cumhuriyet Savcılığı, Kayseri, Diyarbakır Sulh Yargıçlığı, Elazığ'da Serbest Avukatlık yapmıştır. Elazığ Belediye Üyesi olan Karakaya VIII. Dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Evli ve 3 çocuk sahibidir. 02.01.1977 tarihinde vefat etmiştir.⁸¹

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen Hasan Kısıoğlu 1882 Harput doğumludur. Merkez Hapishane Müdürlüğü, Tunceli-Türümek Nahiye Müdürlüğü, Sarsacak Kaymakam Vekilliği, Mazgirt Kaymakamlığı yapmıştır. VII. ve VIII. Dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. Evli ve 3 çocuk sahibidir. 1953 yılında vefat etmiştir.⁸²

---

⁷⁹ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* VIII. Yasama Dönemi (1946-1950) C.I, s. 464.

⁸⁰ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* VIII. Yasama Dönemi (1946-1950) C.I, s. 464.

⁸¹ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* VIII. Yasama Dönemi (1946-1950) C.I, s. 464.

⁸² *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* VIII. Yasama Dönemi (1946-1950) C.I, s. 464.

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Yasama Döneminde Elazığ ilinden milletvekili seçilen İbrahim Ethem Öngören 1875 İstanbul doğumludur. Arapça, Fransızca ve İngilizce bilmektedir. Şark Cephesi Sıhhiye Başkanlığı ve Müdafaa-i Milliye Vekaleti Sıhhiye Dairesi Başkanlığını yapmıştır. VIII. Dönemde Elazığ ilinden Milletvekili seçilmiştir. 1. Rütbeden Altın Harp ve Kırmızı Şeritli İstiklâl Madalyaları sahibi olan Öngören evli ve 3 çocuk sahibidir. 02.01.1952 tarihinde vefat etmiştir.⁸³

Elazığ ilinden milletvekili seçilen kişilerin sadece Elazığ ili ile ilgili yaptığı meclis çalışmaları mevcuttur. Bu çalışmalar;

HÜSEYİN GÖKÇELİK, Elazığ iline göre uygun olacak yerlere motor konularak arazinin değeri hakkında evvelce verdiği temenni takririnin icabının icrasında Tarım ve Bayındırlık Bakanlığı tarafından tereddüt edilmekte olduğunu vurgulayarak gereğinin Meclisçe yapılmasına dair takrir vermiştir. Takrir aynı birleşimde Başvekalete havale edilmiştir.⁸⁴ Bunun üzerine meclis başkanı encümene tetkik olunan takririnin temenni mahiyetinde olduğunu vurgulayarak riyaseti celileye iade olduğunu belirtmiştir.⁸⁵

Elazığ-Erzincan yolunun genel kötü durumuna düzelmesi hakkında takrir vermiştir. Takrir aynı birleşimde Meclis Başkanı tarafından Başvekalete havale edilmiştir.⁸⁶ Elazığ-Keban-Arapkir-Kemaliye-Erzincan yolunun kötü olan genel durumunun düzeltilmesini içeren takrir daha sonra Meclis Başkanı tarafından Layiha encümenine havale edilmiştir.⁸⁷

Elazığ'da asiler tarafından işgalinde eşyaları yağma edilen askerlerin zararlarının şimdilik hükümet tarafından karşılanması hakkında takrir vermiştir. Meclis başkanı tarafından takririn temenni mahiyetinde olduğu ifade edilerek başvekalete havale edilmiştir.⁸⁸

Elazığ Lisesi öğretmenlerinin durumları hakkında şifahi sual takriri vermiştir. Teklif aynı birleşimde Maarif Vekaletine havale edilmiştir.⁸⁹ Meclis başkanı Maarif vekaletinin cevap vereceğine takriri olduğunu ifade ederek Maarif vekilinin genel

⁸³ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010* VIII. Yasama Dönemi (1946-1950) C.I, s. 464.

⁸⁴ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, II. Dönem, C. IX, 49. Birleşim, 26.11.1924, s. 385.

⁸⁵ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, II. Dönem, C. XX, 21. Birleşim, 09.12.1925, s. 63.

⁸⁶ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, II. Dönem, C. IX, 49. Birleşim, 30.10.1924, s. 74.

⁸⁷ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, II. Dönem, C. XI, 26. Birleşim, 24.12.1924, s. 235.

⁸⁸ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, II. Dönem, C. XIX, 13. Birleşim, 23.11.1925, s. 196.

⁸⁹ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, II. Dönem, C. II, 18. Birleşim, 13.09.1923, s. 71.

kurulda olup olmadığını sormuştur. Maarif vekilinin olmadığını öğrenen meclis başkanı vekilin geldiği bir zamanda takririn gündeme alınacağını ifade etmiştir.⁹⁰

Elazığ'da metruk bir halde bulunan ipek fabrikası ve çalışır halde olmayan artezyen makinesi hakkında takrir vermiştir. Elazığ'da hala çalıştırılmayan bir halde duran artezyen makinesinin çalıştırılması ve bunun için gerekenlerin yapılması hakkında Ziraat Vekaletine, aynı birleşimde Elazığ'da metruk bir halde bulunan İpek Fabrikası hakkında da Ticaret Vekaletine şifahi sual sormuştur. Meclis Başkanı her iki sual takririn Ziraat ve Ticaret Vekaletlerine havale edildiğini belirtmiştir.⁹¹ Gündeme alındığı anda sual sahibinin iki defa bulunmamasından dolayı suallerin sakıt olduğunu meclis başkanı bildirmiştir.⁹²

MUSTAFA SAFVET, Elazığ ili ile ilgili çalışma yapan diğer bir milletvekili de Mustafa Safvet Bey'dir. Mustafa Safvet Bey, Elazığ'dan Almanya'ya dokuyuculuk tahsili için gönderilen iki efendinin masrafına Ticaret Vekaleti bütçesinden teminine dair takrir vermiştir. Masrafları il özel idaresinden temin edilmek üzere dokuyuculuk tahsili için geçen sene Elazığ ilinden Almanya'ya gönderilen iki efendinin masraflarının il özel idaresince temin edilemeyecek bir dereceye gelmiş olduğunu ve bu efendilerin masraflarının Ticaret Vekaleti bütçesinden temini için lazım gelen tahsisatın ilavesini rica ettiğini belirtmiştir. Takrir Meclis Başkanınca ilgili bakanlıklara sunulmuş ve aynı birleşimde oylanarak kabul edilmiştir.⁹³

---

⁹⁰*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, II. Dönem, C. II, 22. Birleşim, 20.09.1923, s. 219.

⁹¹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, II. Dönem, C. XIII, 51. Birleşim, 09.02.1925, s. 240.

⁹²*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, II. Dönem, C. XIV, 62. Birleşim, 22.02.1925, s. 241.

⁹³*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, II. Dönem, C. XV, 80. Birleşim, 17.03.1925, s. 544.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DOKUZUNCU DÖNEM TBMM ELAZIĞ MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS FAALİYETLERİ

1.1. Abdullah Demirtaş

1.1.1. Hayatı

1899'da Palu'nun Sekrat Köyünde doğdu. Elazığ'ın Kovancılar İlçesinin Yazıbaşı Köyü nüfusa kayıtlıdır. Babası İbrahim Efendi, annesi Hediye Hanımdır. 1936'da Sadiri-Sıdıka kızı Feride (1912-1966) Hanımla evlendi. Hediye, İbrahim, Melike, Gülfere ve Celaleddin isimli beş çocuğu bulunmaktadır. Rüştüyede okumuş ve özel öğrenim görmüştür. Mesleği çiftçiliktir ve kendi köyünde tarımla uğraşmıştır. Siyasete girip IX. Dönem seçimlerine katılmış, yapılan seçimde 40.081 oyla Demokrat Parti listesinden Elazığ Milletvekilliğine seçilmiştir. İçişleri ve Ulaştırma komisyonlarında çalışmıştır. Yasama etkinliği IX. Dönemle sınırlı kalan Abdullah Demirtaş, parlamento sonrasında çiftçilikle uğraşmıştır. 28 Ağustos 1958-1 Haziran 1960 tarihleri arasında surveyan unvanı ile Türkiye Kömür İşletmelerinde çalışmıştır. Çiftçilik yanında dini ve tarihi konulara ilgi duyan, Abdullah Demirtaş, 12 Temmuz 1971'de ölmüştür. Harput'ta İmam Efendi Kabristanında toprağa verilmiştir.⁹⁴

1.1.2. Meclis Faaliyetleri

Abdullah Demirtaş IX. Yasama Döneminde (1950–1954) Türkiye Büyük Millet Meclisinde Demokrat Parti Elazığ Milletvekili olarak bulunmuştur. Demirtaş Türkiye Büyük Millet Meclisinde bulunduğu dönem boyunca İçişleri ve Ulaştırma Komisyonlarında çalışmıştır.⁹⁵

1.2. Hamit Ali Yöney

1.2.1. Hayatı

1890' da Zor'da doğdu. Elazığ'ın İcadiye Mahallesi nüfusuna kayıtlıdır. Babası Şemsettin Efendi, annesi Zübeyde Hanımdır. Abdülmecit-İffet kızı Raife

⁹⁴ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – IX. Dönem (1950-1954) VII. Cilt (Özgeçmiş)*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları No: 18, 1999, Ankara, s. 333.

⁹⁵ Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – IX. Dönem (1950-1954) VII. Cilt (Özgeçmiş)*, s. 333.

(1906-1977) hanımla evlenmiştir. Müyesser, Hamide, Behzat Ali, Nevzat Ali, Sevinç ve Ayhan adında altı çocuğu bulunmaktadır. İlk ve ortaöğrenimini Genç'te tamamlayıp, 25 Ağustos 1913'te rüştiyeden diploma almıştır. Erzurum İdadisinde 6. Sınıfa kadar eğitim gördükten sonra zorunlu nedenlerle okulu bitiremeden ayrılmıştır. Arapça, Kürtçe ve Zazaca bilmektedir. 1909'da Genç Bidayet Mahkemesi Zabıt Katibi olarak devlet hizmetine girmiş, 1 Ocak 1909'da Genç Bidayet Mahkemesi Katipliğine, 14 Kasım 1920'de Genç Bidayet Mahkemesi Üyeliğine, 16 Kasım 1921'de Genç savcılığına, 23 Mayıs 1923'te Beyazıt Merkez savcılığına, 26 Temmuz 1924'te Elazığ savcılığına, 25 Şubat 1925'te Erzincan'a teğmen olarak atanmıştır. 20 Ağustos 1927'de Palu savcılığına getirilmiş ve 12 Nisan 1928'de tasfiyeye tabi tutularak emekliye ayrılmıştır. Siyasete atılarak IX. Dönem seçimlerine katıldı. Yapılan seçimde 34.921 oyla Demokrat Parti listesinden Elazığ Milletvekilliğine seçilmiştir. Adalet, Dilekçe ve Gümrük ve Tekel komisyonlarında çalıştı. Bir kanun teklifinin geri verilmesine dair önergesi, göçmen pulu çıkarılmasına dair kanun teklifi vardır. Yasama etkinliği IX. Dönemle sınırlı kalan Hamit Ali Yöney, parlamento sonrasında 1958 yılına kadar serbest avukatlık yapmıştır. 9 Ağustos 1974'te ölen Yöney, Ankara Karşıyaka Mezarlığında toprağa verilmiştir.⁹⁶

1.2.2. Meclis Faaliyetleri

1.2.2.1. Önergeleri

Hamit Ali Yöney, Göçmen pulu çıkarılması hakkındaki kanun teklifinin geri verilmesine dair önerge vermiş, Hamit Ali Yöney önergeyi okuduktan sonra Meclis Başkan önergeyi iade etmiştir.⁹⁷

1.2.2.2. Kanun Teklifleri

Hamit Ali Yöney, Göçmen pulu çıkartılması hakkında teklif vermiştir. Yöney'in teklifi aynı oturumda İçişleri, Gümrük ve Tekel, Ulaştırma, Maliye ve Bütçe

⁹⁶ Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – IX. Dönem (1950-1954) VII. Cilt (Özgeçmiş)*, s.340-341.

⁹⁷ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. XVI, 86. Birleşim, 18.06.1952, s. 268.

Komasyonlarına gönderilmiştir.⁹⁸ Daha sonra Yöney bu konudaki teklifini kendi isteğiyle geri çekmiştir.⁹⁹

1.3. Mehmet şevki Yazman

1.3.1. Hayatı

Mehmet şevki Yazman, 1896 yılında Elazığ ilinin Harput ilçesi, Germili köyü, Atıksaray Mahallesinde doğmuştur. Babasının adı Zeynel Abidin, Annesinin adı Kamile'dir. 27 Mart 1920'de Tahir-Süreyya kızı Ayşe Faika hanımla evlenmiştir. Hüseyin Cüneyt ve Tuncer isminde iki çocuğu bulunmaktadır. Yazman, Askeri Rştiyeden, Erzincan Askeri İdadisi ve Kuleli Lisesinden mezun olmuştur. 1914'te Harp Okuluna girdi. Okulu bitirmeden 1914'te subay adayı olarak orduya katıldı. 1915'te asteğmen oldu. Daha sonra 1926'da harbiye öğrenimini tamamladı. Çanakkale, Galiçya ve Filistin savaşlarına katıldı. İstiklal Savaşında bütün harplerde kıta subayı olarak görev yaptı. 1927'de yüzbaşı rütbesinde bulunduğu sırada İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Elektrik ve Makine Enstitüsüne girerek 1931'de yüksek makine ve elektrik mühendisi diploması aldı. Hususi otomobil okulundan mezundur. Okuduğunu anlayacak derecede Fransızca ve iyi derecede Almanca bilmektedir. 1 Mart 1916'da teğmen, 28 Temmuz 1918'de steğmen, 1 Eylül 1922'de yüzbaşı, 30 Ağustos 1933'te binbaşı rütbesine yükseldi. Mayıs 1933'te istihkam sınıfından harp sanayi sınıfına geçti. 30 Ağustos 1940'ta yarbay ve 30 Ağustos 1945'te albay rütbesine yükseldi. 12 Temmuz 1946'da istifa ederek ordudan ayrıldı (Ek 2).¹⁰⁰ 29 Temmuz 1946'da Çalışma Bakanlığı Bursa Çalışma Müdürlüğüne atandı (Ek 3).¹⁰¹ Bu görevden 22 şubat 1947'de isteği ile emekliye ayrıldı. Orduda bulunduğu sürede askeri ve teknik yazılar yazan M. şevki Yazman, emekliye ayrıldıktan sonra da İstanbul'da yazı ve yayın etkinliklerini sürdürdü.¹⁰²

Siyasete girip, IX. Dönem seçimlerine katıldı. Yapılan seçimde 38.775 oyla Elazığ'dan Milletvekili seçildi. 18.5.1950'de tutanağını alıp, 22.5.1950'de Meclise geldi. Tutanağı 5.6.1950'de onaylandı. Çalışma, Milli Savunma ve İçişleri komisyonlarında çalıştı. Çalışma ve Milli Savunma komisyonlarının sözcülüğünü,

⁹⁸*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. IV, 26. Birleşim, 05.01.1951, s. 24.

⁹⁹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. XVI, 86. Birleşim, 18.06.1952, s. 268.

¹⁰⁰*Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 185267, 20423, (12 Temmuz 1946)

¹⁰¹*Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 185298, 20487, (29 Temmuz 1946)

¹⁰²ztrk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – IX. Dönem (1950-1954) VII. Cilt (zgemiş)*, 338

Milli Savunma Komisyonu Başkanvekilliği ile İçişleri Komisyonunun Katipliğini yaptı. Emir ve seyis erleri konusunda kurulan geçici komisyonda görev aldı. Halkevlerinin hukuki durumu konusunda yazılı sorusu, Dilekçe Komisyonunun 222 sayılı kararının Genel Kurulda görüşülmesi ve bir sözlü sorusunun görüşülmesi önergeleri, TBMM Memurları Teşkilatına dair ve Askerlik Mükellefiyeti Kanununun değiştirilme konularında Kanun teklifleri, Genel Kurulda değişik 26 konuda konuşması vardır. Mehmet Şevki Yazman, 26 Kasım 1974'te öldü. İstanbul Zincirlikuyu Mezarlığında toprağa verildi. Değişik gazete ve dergilerde yayımlanan makalelerinin yanında, Mehmetçik Avrupa'da, İstiklal Harbi Nasıl Oldu, Büyük Taarruz Nasıl Oldu, Türk Çanakkale, adlı basılı yapıtları vardır.¹⁰³

1.3.2. Meclis Faaliyetleri

1.3.2.1. Konuşmaları

Mehmet Şevki Yazman Türkiye Büyük Millet Meclisinin 9. Dönemi boyunca 22 defa daha söz almıştır. Askerlik Kanununun beşinci maddesinin değiştirilmesi ve bu kanuna geçici bir madde eklenmesi hakkındaki Kanunun görüşülmesi sırasında söz almıştır. Aldığı sözde Yazman, askerlik süresinin kısaltılması hakkındaki bu kanun teklifinin yerinde olduğunu, fakat askerlik süresindeki amacın vatandaşı askerlik için hazırlamak olduğunu belirtmiştir. Askere gelen her vatandaşın eğitim durumu, bilgi ve beceri seviyesi farklı farklı olmaktadır. Hatta bazı askerler askere geldikleri zaman tam olarak Türkçeyi bile konuşamayacak durumda olmaktadır. Bu durumda olan askerlerin orduya tam olarak uyum sağlamaları ve bu durumda olanlarla oluşturulacak olan ordunun modern bir oldu haline gelmesi de pek kolay olmayacaktır. Yazman, bu konuyu kesin olarak, bu sürelerin böylece belirlenmesini değil, yedek subaylar konusunda olduğu gibi, bu sürenin şimdilik iki sene olması Bakanlar Kuruluna yetki verilerek halledilmesini teklif etmiştir. Bu şekilde Yazman, Askerlik Kanununun beşinci maddesinin değiştirilmesi ve bu kanuna geçici bir madde eklenmesi hakkındaki Kanun hakkında çekinceli görüşlerini bildirmiştir.¹⁰⁴

Gedikli Erbaş Kanununa geçici bir madde eklenmesine dair olan Kanun hakkında söz almıştır. Yazman'ın söz aldığı konu, Seyhan (Adana) Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun verdiği kanun teklifinde Milli Müdafaa Bakanlığı

¹⁰³ Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – IX. Dönem (1950-1954) VII. Cilt (Özgeçmiş)*, 338-339.

¹⁰⁴ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. I, 20. Birleşim, 11.07.1950, s. 522.

bünyesinde okuyan Sanat Enstitüsü mezunları ile Milli Müdafaa Bakanlığı bünyesinde okumuş ve aynı zamanda vazifeye başlamış olan ve halen istihkam okulunda okuyan sanat okulu ve köy enstitüsü mezunları ile aynı haklara sahip olması hakkındadır.¹⁰⁵ Teklifi hakkındaki konuşmasında, eski bir istihkam subayı olduğu için bu konuyla ilgilendiğini, kendi başlarına okumuş olan bu çocukların takdir edilmesi gerektiğini ve bu sebeple kanun çıkarken bunun hükümleri arasında mutlaka kendi başlarına okumuş olan çocuklar da dikkate alınarak kanunun çıkartılması gerektiğini söylemiştir, teklifin kabul edilmesi yönünde görüş bildirmiştir.¹⁰⁶

Mardin Milletvekili Rıza Erten tarafından verilen Devlet memurlarına ve İktisadi Devlet Teşekkülü mahiyetinde bulunan idarelerinde başarılı, hatta hayatını tehlikeye sokacak şekilde çalışanlara ve iktisadi bir varlık sağlayacak olanlara Bakanlar Kurulunca bir maaş veya üç misline kadar verilen ikramiyelerin kaldırılması ile ilgili tasarı hakkında söz almıştır.¹⁰⁷ Konuşmasında, teknik işletmelerin başında bulunduğunu ve primin faydalı rolünü iyi bildiğini ve burada konu edinilen mükafatların ve mükafat sisteminin çok çeşitli olduğunu belirtmiştir. Yeni hazırlanacak olan bütçede de devlet memurlarına ve iktisadi devlet teşekküllerinde başarılı olarak çalışan personelin ödüllendirilmesini içeren kanun düzenlemelerinin yapılarak, bütçeye konulmasını talep etmiş, fakat bu düzenlemeler için sadece 15 gün sürenin olduğunu bu sürede de böyle bir düzenlemenin yetişemeyeceği için bu teklifi yapmadığını belirtmiştir. Tasarılar hakkında karar verirken Meclise gelişlerinin sebebini ve bu yükün altından kalkmak için çalışmaları gerektiğini ve mecburi sebepleri göz önüne almak gerektiğini söylemiştir. Zor şartlar altında çalışan memurlara verilen ikramiyelerin kaldırılması konusunda olumsuz görüşlerini bildirerek, bu ikramiyelerin kaldırılmaması gerektiğini savunmuştur.¹⁰⁸

1951 yılı Bütçe Kanununun tümü hakkında söz alan Yazman, 1951 yılı Silahlı Kuvvetler bütçesi için görüşlerini bildirmiştir. Yazman konuşmasında, milletlerin savunma vasfının yalnız ordunun insan sayısı veya hayvan adediyle ölçülme devrinin çoktan geçtiğini, eğer böyle olsaydı Kore'de savaşan ve bizim askerlerimizin de katılmış olduğu savaşta Birleşmiş Milletler ordusunun kendisinden kat kat fazla sayıda olan Çin ve Kuzey Kore askerleri karşısında başarısız olması gerektiğini

¹⁰⁵*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. V, 38. Birleşim, 02.02.1951, s. 26.

¹⁰⁶*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. V, 38. Birleşim, 02.02.1951, s. 27.

¹⁰⁷*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. V, 41. Birleşim, 09.02.1951, s. 87.

¹⁰⁸*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. V, 41. Birleşim, 09.02.1951, s. 89.

savunmuştur. Yazman Türk Silahlı Kuvvetlerinin yapısının da bu şekilde olması gerektiğini belirtmiştir.¹⁰⁹

Milli Savunma Bakanlığı 1951 yılı Bütçesi ve Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü 1951 yılı Bütçesi hakkında söz almıştır. Yazman, Milli Savunma Bakanlığı 1951 yılı Bütçesi hakkındaki konuşmasında diğer konuşmacıların Milli Savunma Bakanlığı bütçesi için teklif ettikleri miktardan daha fazla pay ayrılmasını tavsiye etmiştir. Yazman konuşmasında başka ülkelerin savunma harcamalarına çok pay ayırdıklarını belirtmiştir.¹¹⁰ Yine aynı birleşimde Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü 1951 yılı Bütçesi hakkında söz alan Yazman, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğüne bütçeden ayrılan payın yüksek tutulması gerektiğini savunmuştur. Ona göre yapılan hizmetlerin devam etmesi Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü bütçesine kaynak aktarımının fazla olmasına bağlıdır. Bu hizmetlerin yapılması için bu memurların çalışacakları yere gidip kağıt bulamamaları durumunda hizmetlerini yapamayacaklarını belirtmiştir. Burası mülkiyet hakkının tespit edilmesinin sağlandığı kurumdur ve burada kullanılacak olan kağıtlar birer vesika niteliğinde olduğu için birinci sınıf olmalıdır, diğer kurumlarda ikinci sınıf kağıtlar kullanılabilir. Bu vesile ile kamu alanında hizmet verilirken yerine göre malzeme kullanılmasına dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamış ve eğer malzemeler yerine göre en uygun halleri ile kullanılmazsa verilen hizmete yazık olacağını belirtmiştir. Yazman, düşüncelerini bu şekilde açıklayarak tasarıya lehte çalışmaların olmasını talep etmiş, halka sunulacak hizmetlerin gereği gibi yapılabilmesi için maliyetlerden kaçınılmaması gerektiğini belirtmiştir.¹¹¹

Bayındırlık Bakanlığı ve Karayolları Genel Müdürlüğü 1951 yılı bütçeleri hakkında söz alan Yazman, konu ile bilgilerin az olduğunu, karayolları hakkında bilgilerin düzenlenerek Meclis Kürsüsüne getirilmesini ve görüşmelerin bunun üzerine yürütülmesi gerektiğini savunmuştur. Konuşmasında, Karayolları Kurumu ile Hükümet arasında geçen ödenek aktarımındaki uyumsuzluğa vurgu

---

¹⁰⁹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C.V, 46. Birleşim, 20.02.1951, s. 295-296.

¹¹⁰*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C.V, 49. Birleşim, 23.02.1951, s. 543-544.

¹¹¹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C.V, 49. Birleşim, 23.02.1951, s. 228.

yaparak böyle bir durumun olmaması gerektiğini savunmuş ve konunun daha etraflı incelenmesi gerektiğini belirtmiştir.¹¹²

İşletmeler Bakanlığı 1951 yılı Bütçesi hakkında söz alarak Maden Tetkik Arama ve Etibank kurumlarının çalışma şekillerini eleştirmiştir. Konuşmasında, Elazığ ili ve çevresinde maden yataklarının bulunduğunu, fakat bu madenlerin değerlendirilmediğini belirterek, özellikle krom madeninin işletilmesinin yasak olduğunu ve bu yüzden Elazığ'da bulunan krom madenlerinin işletilmediğini söyleyerek Maden Tetkik Arama ve Etibank'ı eleştirmiştir. Yazman, Bu kurumların madenleri işletme ile ilgili kararlarından vazgeçerek madenlerin çıkartılmasını ve bu konuda ülkeye fayda sağlanmasını temenni ettiğini söyleyerek bulunan madenlerin yeryüzüne neden çıkartılmadığını sormuştur.¹¹³

İstanbul Üniversitesi Binalarının Yapımı hakkındaki 4999 sayılı Kanununun birinci maddesinde değişiklik yapılmasına dair olan Kanun hakkında konuşan Yazman, bu konuşmayı Komisyon adına yapmıştır. Konuşmasında özetle, İstanbul Üniversitesine yapılacak olan klinik ve kitaplıklar için ayrılan bütçenin önceliğinin kliniklere verilmesi kaydıyla her ikisine de tahsis edilmesi gerektiğini savunmuştur.¹¹⁴

Astsubay Kanunu hakkında söz almış, konunun hassasiyetine dikkat çekerek konunun çok önemli olduğunu, kanunun doğrudan doğruya ordunun ve dolayısıyla Milli Savunmanın bünyesine tesir edecek bir durumda olduğunu belirtmiştir. Yazman, orduların uzmanlaşmaya ve makineleşmeye doğru gittiğini belirterek, iki senelik hizmet süresinin ordu mensuplarının yetiştirilmesi için yeterli olmadığını, bu kişilerin mümkün olduğu kadar iyi eğitilmiş olmalarının sağlanmasına ve bu vesile ile geçecek sürenin iki yıldan daha uzun tutulmasına işaret etmiştir. Bu şekilde fikrini bildiren milletvekili kanun teklifi konusunda olumlu görüş bildirmiş ve teklifin kabul edilmesini talep ettiğini belirtmiştir.¹¹⁵

4273 sayılı Subaylar Heyetine Mahsus Terfi Kanununun 5611 sayılı Kanunla değiştirilen birinci maddesinin (B) fıkrasının değiştirilmesine ve mezkur kanuna geçici bir madde eklenmesine dair Kanun hakkında söz almıştır. Yazman, teklif ile

---

¹¹²*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C.V, 51. Birleşim, 25.02.1951, s. 869.

¹¹³*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C.VIII, 53. Birleşim, 27.02.1951, s. 1130.

¹¹⁴*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C.VIII, 95. Birleşim, 27.06.1951, s. 391.

¹¹⁵*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C.VIII, 96. Birleşim, 29.06.1951, s. 445.

istenen idari ve ikmal makamları arasındaki yetki devri konusunun iyice irdelenmesi gerektiğini savunmuştur. İdari makamların, teknik sebeplerini bahane ederek idareyi kendi ellerine aldıklarını ve kendi isteklerine göre yönettiklerini belirten Yazman, eklenmesi düşünülen kanununun teknik bir konu içerdiğini ve bu yüzden idare makamlarının değil de teknik makamların konuya eğilmesi gerektiğini belirtmiştir. Buradan hareketle, bu işi idari makamların eline vermenin sakıncalı olacağını söyleyerek böyle birden bire yetkileri bir tarafa devretmemek gerektiğini belirtmiş ve daha ayrıntılı bir inceleme yapılarak konunun daha etraflı bir şekilde görüşülmesini istemiştir.¹¹⁶

Tokat Milletvekili Sıtkı Ataç'ın, Tekel Genel Müdürlüğü yapı işlerinin Bayındırlık Bakanlığına devri hakkındaki kanun teklifinin gündeme alınmasına dair önergesi hakkında söz almış ve bu konuşmasında Bayındırlık Komisyonu Sözcüsü olarak Komisyonun görüşlerini bildirmiştir. Yazman, Gümrük ve Tekel Bakanlığına ait işlerin Bayındırlık Bakanlığına devrini içeren bu kanun tasarısının Gümrük ve Tekel Komisyonunca kabul edildiğini bildirmiş, fakat konuşmasının devamında bu konudaki çekincelerini de dile getirmiştir. Bütün yapı işlerinin böyle teker teker Bayındırlık Bakanlığına devri konusunun yapılış şekli ve içeriği bakımından doğru olmadığını, böylesi devir işlemlerinin başlanmış birçok işin aksamasına sebep olacağını söylemiştir. Tekel Genel Müdürlüğü yapı işlerinin Bayındırlık Bakanlığına devri konusunun daha etraflı bir çalışma sonrasında en uygun şekliyle yapılması gerektiğini, devir işlerinin düzeni konusunda bütün olarak düşünülmesi gerektiği ve tek tek yapılan devirlerin verimli olmayacağını belirtmiştir.¹¹⁷

1952 yılı Bütçe Kanunu hakkında söz almıştır. Yazman, Bütçenin uygun olduğunu bildirdikten sonra bütçe içerisinde bulunan vergi gelirleri ile bu gelirlerin arasındaki uyumun olması gerektiğini belirtmiştir. Yazman Hükümet tarafından gelir ve giderler arasındaki uyumsuzluğun sebebinin acil harcamalar olduğunu ve önümüzdeki sene bu uyumsuzluğun olmamasını ve bütçenin harcanacağı yerlerin daha çok ilmi faaliyetler olması gerektiğini belirtmiştir.¹¹⁸

Büyük Millet Meclisi 1952 yılı bütçesi hakkında söz almıştır. Yazman,

---

¹¹⁶*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. IX, 98. Birleşim, 11.07.1951, s. 86.

¹¹⁷*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. IX, 102. Birleşim, 20.07.1951, s. 230.

¹¹⁸*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. XIII, 43. Birleşim, 21.02.1952, s. 453-454.

Meclisin giderleri konusunda ayrıntılı bir konuşma yapmış ve konuşmasında kendi teklifini sunmuştur. Yazman, Başkanlık Divanının teklifinde olduğu gibi, R cetvelinin dışarısında bırakılmasını talep etmiştir. Yazman'a göre uygulamanın eksik yönü, şimdiye kadarki teamül, gruplarca gidecek heyetlerin gruplarca seçilmesi ve Meclisi temsil eder bir şekilde gönderilmemesidir. Yazman bu uygulamanın değişmesi gerektiğini savunmuştur.¹¹⁹

Milli Savunma Bakanlığı 1952 yılı Bütçesi hakkında söz almıştır. Yazman, orduya verilen bütçe payları hakkında görüşlerini bildirmiştir. Yazman konuşmasında ordunun bütün giderlerini tek tek sorgulamamak gerektiğini, birçok giderinin orduyu oluşturanların vazifeleri gereği olduğunu savunmuştur¹²⁰

Türkiye Cumhuriyeti Ordusu mensuplarından asteğmenden büyük amirale kadar, kıta komutanı bulunan veya gemilerde vazife gören subaylara emir ve seyis erleri hakkındaki kanun tasarısı hakkında söz almıştır. Yazman konuşmasında teklif edilen kanunun önceki hali ile teklifte bulunan hali arasındaki fark olduğunu belirterek, Fransa'daki emir eri tahsisi konusunda bilgiler vermiş, emir eri konusunun bu konuda söz sahibi kuruma bırakıldığını belirtmiştir. Bu konuyu idare edecek olan makamın Türk ordusu olduğunu ve emir erleri konusunda yetki ve sorumluluğun bu kurumda olduğunu belirterek, Silahlı Kuvvetlerin bu konuda bazı hatalar yapabileceğini, bu hataların bütün içerisinde az bir sayıyı içerdiğini söylemiştir. Genel itibariyle kıta komutanı karakterinde olmayan yerlere emir erleri verilmeyeceğini, bu yetkinin yetkili makamının Silahlı Kuvvetler olduğunu belirterek teklifin uygun olmadığını ve reddini istemiştir.¹²¹

Emir ve Seyis Erleri hakkındaki kanun tasarısı hakkında tekrar söz alan Yazman, ordunun genel hizmet için bulunduğunu, kişisel hizmet vermediğini belirtmiştir. Bu durumun genel bir konu olduğunu belirten milletvekili, garnizonlarda, gemilerde kendisine emir eri tahsis edilen rütbeli subayın bu emir erlerini kendi işleri için de kullandıklarının bilindiğini, hatta bu emir erleri için garson kursları açıldığını vurgulamıştır. Yazman, farklı devletlerle yaptığı yakın temaslarda öğrendiği bu

---

¹¹⁹Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, IX. Dönem, C. XIII, 44. Birleşim, 22.02.1952, s. 513.

¹²⁰Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, IX. Dönem, C. XIII, 46. Birleşim, 09.08.1952, s. 711-712.

¹²¹Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, IX. Dönem, C. XVIII, 21. Birleşim, 24.12.1952, s. 413.

neticeyi izah etmiş ve emir erlerinin sürekli kullanıldığını ve bu durumun yerleşmiş bir durum olduğunu bildirmiştir.¹²²

Kanun tasarı ve tekliflerinin sorulardan önce görüşülmesine dair önerge hakkında söz almıştır. Yazman, Mecliste kanun tasarı ve tekliflerin görüşülmesi için zamanın yetmediğini, Mecliste bulunan diğer Milletvekillerinin de aynı görüşte olduklarını, daha fazla çalışmak istediklerini bu yüzden de sürenin uzatılması gerektiğini savunmuştur.¹²³

Subay ve Askeri Memurların Mecburi Hizmetleri ve İstifaları hakkındaki Kanun görüşmeleri sırasında Milli Savunma Komisyonu Sözcüsü olarak konuşan Yazman, teklifin kabul edilmesi yönünde görüşünü bildirmiştir. Komisyon sözcüsü olarak söz aldığı kanun, subayların subay olduktan sonra üniversite tahsili yapmaları ile ilgilidir. Yazman, Subayların üniversitede okudukları süre boyunca bir miktar zam almalarını komisyon olarak kabul ettiklerini bildirmiştir.¹²⁴

Sağlık ve Sosyal Yardım Vekaleti, Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1953 yılı Bütçesi hakkında söz alan Yazman, konuşmasında önce mesleğe yeni giren doktorların durumuna değinmiştir. Genç doktorların devlet işine daha sıcak bakmasının yollarının denemesi gerektiğini, yeni doktorların kura çekerek tayin olmaları yerine mahrumiyet bölgelerine bu bölgelerde yetişip doktor olmuş olanların gönderilebileceği önerisinde bulunmuştur.¹²⁵

Milli Savunma Bakanlığı 1953 yılı Bütçesi hakkında söz alan Yazman, Milli Savunma Bakanlığına bütçeden aktarılan payı rakamlar vererek açıklamış, aktarılan bu rakamların Milli Savunma Bakanlığının gereksinimlerini tam olarak karşılamadığını bildirmiştir. Bu konudaki çekincesini dile getirirken, ayrılan bu paranın modern savaş için gerekli olan ihtiyaçların karşılanması için kullanılmayarak silahlı kuvvetlerin modern bir yapıya sahip olması için kullanılmasını ve silahlı kuvvetler modern bir yapıya kavuşturulmadan, günün gerektirdiği makine ve teçhizatın temin edilemeyeceğini düşündüğünü belirtmiştir. Böyle düşünmesinin sebebi olarak da silahlı kuvvetlerin günün ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesinin

---

¹²²Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, IX. Dönem, C. XIX, 24. Birleşim, 07.01.1953, s. 60.

¹²³Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, IX. Dönem, C. XIX, 31. Birleşim, 23.01.1953, s. 362.

¹²⁴Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, IX. Dönem, C. XX, 41. Birleşim, 11.02.1953, s. 228-234

¹²⁵Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, IX. Dönem, C. XX, 49. Birleşim, 21.02.1953, s. 654.

orduda tam anlamıyla bir zihniyet değişikliği ile olabileceğini, böylesi bir değişikliğin de zaman alacağını savunmuştur.¹²⁶

Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1953 yılı bütçeleri hakkında söz alan Yazman, üniversitelerin gerekliliği konusunda kendisinin ve partisinin düşüncelerini arz etmiştir. Yazman'a göre üniversiteler ülkenin kültür seviyesinin artması için çok önemli kurumlardır. Özellikle doğunun kalkınması, buralara doktor, mühendis mimar olmuş gençlerin gitmesi çok önemlidir demiştir.¹²⁷

Van Milletvekili Ferid Melen'in, Türkiye Emlak Kredi Bankasının son iki yıl içinde açtığı ticari krediler dolayısıyla İçtüzüğü'nün 177. maddesi gereğince Meclis soruşturması yapılmasına dair önergesi hakkında söz alan Yazman, Emlak Kredi Bankasının verdiği kredilerin sorgulanmasının hatalı olduğunu savunmuştur. Ayrıca, yurdun dört bir yanına yayılmış olan Emlak Kredi Bankasının bir şubesini de Elazığ'a açması gerektiğini söylemiştir.¹²⁸

Türk Ceza Kanununun 421. maddesinin değiştirilmesi ve Türk Ceza Kanununa bazı maddeler eklenmesi hakkındaki teklif üzerine söz alan Yazman 421. Madde hakkında hazırlanan raporun reddedilmesini talep etmiştir. 421. Maddede yapılacak olan değişikliğe içerik açısından değinmemiş, şekil açısından uygun olmadığını belirtmiştir.¹²⁹

1.3.2.2. Önergeleri

Mehmet Şevki Yazman 34. Birleşimde Dilekçe Komisyonunun 5.1.1951 tarihli Haftalık Karar Cetvelindeki 222 sayılı kararın Genel Kurulda görüşülmesine dair önerge vermiştir. Önergeminin konusu Elazığ ilinde bulunan cüzzam hastanesinin başka bir yere nakli ile ilgilidir. Önergisi 43. Birleşimde komisyona havale edilmiş, önerge hakkındaki Dilekçe Komisyonunun raporu 44. Birleşimde okunmuştur. Okunan rapor üzerine ilk konuşmayı Diyarbakır Milletvekili Yusuf Kamil Aktuğ

---

¹²⁶Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, IX. Dönem, C. XX, 50. Birleşim, 22.02.1953, s. 752-753.

¹²⁷Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, IX. Dönem, C. XX, 53. Birleşim, 25.02.1953, s. 1003.

¹²⁸Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, IX. Dönem, C. XXI, 68. Birleşim, 15.04.1953, s. 392-393.

¹²⁹Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, IX. Dönem, C. XXIII, 95. Birleşim, 22.06.1953, s. 169.

yapmıştır. Aktuğ konuşmasında Elazığ'daki cüzzam hastanesinin durumunu Meclise anlatmıştır. Daha sonra söz alan Mehmet Şevki Yazman, Elazığ'da bulunan cüzzam hastanesinin bölgeye ve bölge halkına verdiği zararları anlatmıştır. Elazığ'da bulunan cüzzam hastanesi şehre çok yakın bir alanda kurulduğunu belirtmiştir. Elazığ'a gelen içme suyunun da cüzzam hastanesinin kurulu bulunduğu istikametten geçerek şehre geldiğini ve bu bölgede yaşayanların çoğunluğunun da kuyu suyu içtiğini belirtmiştir. Hastane atıklarının yer altından gelen suya karışması ihtimalini gündeme getiren Yazman, ayrıca cüzzam hastanesinde çalışan, bu hastaneye malzeme getirerek buradakilerle temas eden kişilerin hastaneden çıktıktan sonra şehre gelerek insanlarla temas kurduklarını, bu durumda sağlığa zararlı olacağını savunmuştur. Yazman hastaların zaman zaman dışarı çıkarak gezindiklerini, hava alıp su içtiklerini ve hatta hastaneye su çok gitsin diye taksim gözlerinden bir veya birkaçını elbise parçalarıyla kapattıklarını ve bunun da zabıt tutularak belirlenmiş olduğunu söyleyerek, hastanenin şehirden uzak bir yere taşınması ve bu taşınmanın maliyetinin çok fazla olmayacağını belirtmiştir. Konuşmasından sonra Başkan önerge verip vermediğini sormuş, Yazman ise “evet” cevabını vermiştir.¹³⁰

Yazman'ın önergesi üzerine söz alan Milletvekilleri konu hakkındaki görüşlerini bildirmişlerdir. İlk söz alan, Seyhan (Adana) Milletvekili Cezmi Türk, doktor olduğunu, Elazığ Milletvekilinin tespitlerinin doğru olduğunu ve önergenin kabul edilmesini talep ettiğini söylemiştir. Daha sonra söz alan Sinop milletvekili Muhit Tümerkan konuşmasında Yazman'ın düşüncelerine katılmadığını söyleyerek bu konuda ileriye sürülecek fikirlerin tartışılması sırasında daha sağlıklı bir sonuca ulaşılması için Sağlık Bakanının vereceği izahatın dinlenilmesi ve ondan sonra bir karar verilmesi gerektiğini savunarak Sağlık Bakanlığının karar vermesi gerektiğini bildirmiştir. Konu hakkında söz alan İstanbul Milletvekili Andre Vahram Bayar ise Mehmet Şevki Yazman'ın gündeme getirdiği konunun önemli olduğunu dile getirmiştir. Bu konuşmalardan sonra söz alan Bütçe Komisyonu Sözcüsü Bursa Milletvekili Raif Aybar, cüzzam hastanesinin sevkinin maliyeti üzerinde durmuş ve önergenin reddinin uygun olacağını bildirmiştir. Aybar'ın konuşması üzerine söz alan Ankara Milletvekili Talat Vasfi Öz, Yazman'ın fikirlerine katıldığını, cüzzamlıların tedavisi ve normal hayatlarına kavuşturulması için gerekli tedbirlerin alınması gerektiğini bildirmiştir. Öz'den sonra söz alan Ordu Milletvekili Hamdi Şarlan, Bütçe

---

¹³⁰*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. IV, 44. Birleşim, 16.02.1951, s. 178

Komisyonu Sözcüsünün söylediklerine katıldığını ve cüzzam hastanesinin naklinin uygun olmadığını bildirmiştir. Cüzzam hastanesinin nakli konusunda başka söz alan olmamış, Başkan önergeyi Meclisin oylamasına sunmuş ve Meclis yapılan oylama sonucunda önergeyi reddetmiştir.¹³¹

Elazığ Halkevine ait sorusu ile ilgili verdiği soru önergesini, bu husustaki kanunun görüşülmesi sırasında aydınlanmış olduğunu belirterek geri verilmesini rica etmiş, Başkan'da önergeyi geri vermiştir.¹³²

1.3.2.3.Kanun Teklifleri

Askerlik Mükellefiyeti Kanununun 8. maddesinin değiştirilmesi hakkında Milli Savunma Komisyonuna kanun teklifi sunmuştur.¹³³ Adı geçen teklif, Milli Savunma Komisyonuna havale edilmiş,¹³⁴ teklif görüşülmüş¹³⁵, 85. Birleşimde rapor okunmuştur.¹³⁶ Yine aynı Birleşimde Diyarbakır Milletvekili Yusuf Kamil Aktuğ söz almış ilgili kanun hakkında görüşlerini bildirmiştir. Aktuğ, konuşmasında bunun bir kanun konusu olamayacağını, Genel Kurmayın sorumluluğu içindeki işlerden ve bugün başvurulmuş çarelerden olduğunu düşündüğünü söylemiş ve teklifin üç hedefi göz önünde tutmakta olduğunu belirtmiştir. Bu hedeflerden birincisi, okuma yazmanın askere öğretilmesi ve askerinin bu bilgili bir şekilde silahlanmasını sağlamak, ikincisi askerlere Türkçeyi öğretmek; üçüncüsünün ise eğitim merkezleri açarak, genel ve askeri konularda bilgilendirdikten sonra, yarı olgun bir şekilde kıtaya sevk etmek olduğunu belirtmiştir. Aktuğ, Yazman'ın konuşmasında değindiği konulara teker teker değinerek konunun mali boyutunu gündeme getirmiştir. Aktuğ, konuşmasının sonunda bu konu için düşünülen para miktarının yüksek bir rakam olduğunu belirtmiş, ayrıca Yazman'ın savunduğu fikre ters düşecek şekilde böylesi bir eğitimin orduyu modernleştirmek adına katkısının olmayacağını savunmuştur. Aktuğ'a göre Genel Kurmayın bu askerlere eğitim olarak askeri eğitim vermesi

---

¹³¹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. IV, 44. Birleşim, 16.02.1951, s. 178-181

¹³²*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. IX, 112. Birleşim, 09.08.1951, s. 771.

¹³³*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. V, 38. Birleşim, 02.02.1951, s. 3.

¹³⁴*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. VII, 80. Birleşim, 23.05.1951, s. 411.

¹³⁵*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. VII, 81. Birleşim, 25.05.1951, s. 467.

¹³⁶*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. VIII, 85. Birleşim, 04.06.1951, s. 40-47.

gerektiğini bu tür bir eğitimin daha faydalı olacağını ve bu sebeple askerlerin eğitimleri ile ilgili konunun tamamen Genel Kurmayın inisiyatifine verilmesi gerektiğini savunarak teklifin uygun olmadığı görüşünü beyan etmiştir. Diyarbakır Milletvekilinin bu şekildeki konuşmasından sonra aynı oturumda Mehmet Şevki Yazman tekrar söz almış ve bu konuşmasında kendi görüşünün Genel Kurmayın düşünceleri ile de benzerlik gösterdiğini bildirerek, silah altına alınan askerlere okuma yazma öğretmenin milli kalkınma üzerinde de olumlu etkilerinin olacağını belirtmiştir.¹³⁷

Aynı birleşimde Milli Savunma Sözcüsü Rıfat Taşkın söz alarak, Mehmet Şevki Yazman'ın teklifindeki hususları değerlendirerek teklifin Askerlik Kanuniyle de hiçbir alakasının olmadığını, bu sebeplerle Milli Savunma Komisyonunun bu teklifi kabul etmediğini belirterek Meclis oylamasında da teklifin reddedilmesi talep etmiştir. Daha sonra aynı konu hakkında Kırşehir Milletvekili Rıfat Özdeş söz almış, erlere okuma yazma öğretilmesi konusunda baskı yapılamayacağını, bunun gerekli olmadığını bildirerek, teklifin reddedilmesini istemiştir.¹³⁸ Aynı oturumda Rıfat Özdeş'ten sonra söz alan Çankırı Milletvekili Kazım Arar, teklifin lehinde düşündüğünü ve bu yüzden de teklifin Milli Savunma Komisyonundan geçirilmesini talep etmiştir.¹³⁹

Mehmet Şevki Yazman'ın teklifi konusunda son söz alan Erzurum Milletvekili Emrullah Nutku, yapılan teklifin usul veya taktik bakımdan hatalı olabileceğini, fakat Şevki Yazman'ın fikrinin esasının dikkate alınması gerektiği ve Yüksek Meclisin hassasiyetle üzerinde durması gerektiği kanaatinde olduğunu söyleyerek teklif hakkında olumlu fikrini bildirmiştir. Aynı oturumda en son söz alan Milli Savunma Bakanı Hulusi Köymen, Azman'ın teklifini mali açıdan incelemek gerektiğini belirtmiştir. Köymen, bu teklifin kabulü halinde bunun mali yükünün ne olacağını düşünmek ve bugünkü bütçeye sığar bir teklif olup olmadığına karar vermek gerektiğini belirterek konunun mali boyutunu tekrar gündeme getirmiş ve tasarının reddini istemiştir. Bunun üzerine söz alan Yazman sunduğu teklif hakkında konuşma yapmış, konuşmasında Amerika Birleşik Devletlerindeki tümenlerin bu konularda harcadığı bütçeden ve bizim harcamamız gereken bütçeden bahsetmiştir.

---

¹³⁷*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. VIII, 85. Birleşim, 04.06.1951, s. 41-42.

¹³⁸*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. VIII, 85. Birleşim, 04.06.1951, s. 43

¹³⁹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. VIII, 85. Birleşim, 04.06.1951, s. 44

Konuşmasının sonunda Yazman, ülke olarak bir yerlere gelebilmek için gerekirse sıkıntıya girilmesi gerektiğini, askere alınan genç yedek subayların bu eğitimler için değerlendirilebileceğini, askerlerin bu eğitimi aldıktan sonra birliklerine gönderilmelerinin uygun olacağını söyleyerek son sözünü söylemiş ve teklif aynı oturumda reddedilmiştir.¹⁴⁰

Mehmet Şevki Yazman ve 81 arkadaşı 51. Birleşimde, Türkiye Büyük Millet Meclisi Memurları Teşkilatı hakkındaki 5509 sayılı Kanunda değişiklik yapılmasına dair kanun teklifi vermişlerdir. Kanunun içeriği, Meclis doktoruna almış olduğu maaşından başka her ay 500 Lira verilmesidir. Yazman ve arkadaşlarının verdiği teklif 60. Birleşimde görüşülmek üzere Meclis Komisyonuna sevk edilmiştir. 62. Birleşimde üç madde halinde okunan teklif hakkında oylama yapılmış ve üç maddenin hepsi de kabul edilmiştir.¹⁴¹

1.4. Ömer Faruk Sanaç

1.4.1. Hayatı

1920'de Elazığ'ın Harput Bucağı, Ağa Köyünde doğmuştur. Aynı yerin Harput Mahallesinde nüfusa kayıtlıdır. Babası Cemil Efendi, annesi Emine hanımdır. Mustafa-Sabiha kızı Pakize hanımla evli, Ali Atılay, Ayşe Bilgay ve Emine Olcay isimli üç çocuğu bulunmaktadır. İlk ve ortaöğrenimini Elazığ'da, liseyi Diyarbakır Lisesinde tamamlayarak İstanbul Hukuk Fakültesine girmiş, 1940-1941 ders yılında hukuk diploması almıştır. 3 Kasım 1941'de Yedek Subay Okuluna girerek 31 Mart 1944'te askerliğini tamamlayıp, nakliye üsteğmen olarak askerliğini bitirmiştir. Askerliği sırasında Merzifon Ortaokulunda Fransızca öğretmenliği yapmış ve bu sırada avukatlık stajını da tamamlamıştır. Elazığ Barosuna kayıtlıdır. 23 Haziran 1947-14 Mayıs 1950 ve 12 Nisan 1958-15 Ekim 1961 tarihleri arasında avukatlık yapmıştır. Elazığ'da serbest avukatlık yaptığı sırada siyasete girerek IX. Dönem seçimlerine 38.698 oyla Demokrat Parti listesinden Elazığ Milletvekili seçilmiştir. Seçim tutanağını 18.5.1950'de alıp, 22.5.1950'de Meclise geldi. 5.6.1950'de tutanağı onaylandı. Bütçe Komisyonunda çalışmıştır. İskan Kanunu için kurulan geçici komisyonunda görev almıştır. CHP ve DP'nin yaptırdığı ilkokullar konusunda sözlü

¹⁴⁰*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanaqları*, IX. Dönem, C. VIII, 85. Birleşim, 04.06.1951, s. 46-47.

¹⁴¹*Türkiye Büyük Millet Meclisi IX. Dönem Kanunlar Dergisi*, C. XXIX, Kanun No: 6341.

sorusu, cami ve mescit hizmetlilerinin aylıkları konusunda kanun teklifi, Genel Kurulda değişik 9 konuda konuşması vardır. 1951'de Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Merkezi Heyeti Üyeliğine getirilmiştir. 3.11.1956-18.6.1960 tarihleri arasında bu kurumun genel sekreterliğini yapmıştır. 1 Mart 1966 - 12 Ekim 1969 tarihlerinde Türkiye Yapağı ve Tiftik A.Ş. Genel Müdürlüğü yönetim kurulu üyeliğinde bulunmuştur. 6 Mart 1971'de Hacettepe Hastanesinde vefat etmiştir. Ölüm tezkeresi, Genel Kurulun 5 Nisan 1971 tarihli 81 inci birleşiminde bilgiye sunularak, Ankara'da Asri Mezarlıkta toprağa verilmiştir.¹⁴²

1.4.2. Meclis Faaliyetleri

1.4.2.1.Konuşmaları

Ömer Faruk Sanaç, IX. Dönem boyunca 9 defa söz almıştır. Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1951 yılı bütçelerinin görüşülmesi sırasında söz alan Sanaç bu konuşmasını Bütçe Komisyonu sözcüsü olarak yapmıştır. Yaptığı konuşma Çankırı Milletvekili Kazım Arar tarafından verilen önergeye cevap niteliğindedir. Arar'ın önergesi, üniversite ve yüksekokullarda okutulan öğrencilere verilen burs miktarının 537.505 Liradan, 2.050.655 Liraya yükseltilecek bütçeye bir buçuk milyon Liradan fazla yük yüklenmesini eleştirmek içindir. Arar önergesinde, bu konuda tasarruf yapılabileceğini ve bu ekstra yükün hükümetin belirlemiş olduğu 537.505 Lira seviyesine indirilmesini talep etmektedir. Bu talep üzerine, Bütçe Komisyonu sözcüsü vazifesi ile yaptığı konuşmada, Sanaç konuşulan paranın bu bölümdeki tahsisat, alakalı vekaletler bütçesine vekaletlerce konulan paraların Milli Eğitim Bakanlığının bu bölümüne nakli için olduğunu, yoksa genel toplamdan bir farkı olmadığını belirterek, öğrencilere verilen burs miktarının aynen kalması talebinde bulunmuştur.¹⁴³

Bütçe Komisyonu sözcüsü olarak aynı birleşimde köylerde açılması gereken kurslar için bütçe ayrılması konusunda söz almıştır. Konuşmasında Doğu Anadolu ve Edirne'de açılmak istenen köy kadınları için kurslar ile marangozluk, demircilik

¹⁴² Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – IX. Dönem (1950-1954) VII. Cilt (Özgeçmiş)*, 338-339.

¹⁴³ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. V, 51. Birleşim, 25.02.1951, s. 803.

kursları için ayrılacak olan payın Hükümet ve Bütçe Komisyonunca kabul edildiğini bildirmiştir.¹⁴⁴

Resmi daire ve diğer kuruluşların siyasi partilere bedelsiz mal devir edemeyeceklerine ve bu daire ve kuruluşlara ait olup siyasi partilere terk edilmiş olan gayrimenkul mallarla bu partiler tarafından genel menfaatler için yaptırılmış olan binaların sahiplerine ve Hazineye iadesine dair Kanun sebebiyle söz almıştır. Konuşmasında bu konunun önemi üzerinde durmuştur. Tek parti döneminde Cumhuriyet Halk Partisinin bu binaları haksız olarak ve tek parti olma avantajından faydalanarak sahiplendiğini belirterek, bu binaların CHP tarafından alınmasının gasp olduğunu ve bu durumun CHP tarafından kabul edilmediğini belirtmiştir. Bu binaların gerçek sahibinin halk olduğunu söyleyerek, halkın bu binaları geri almayı talep ettiğini vurgulamıştır. Konuşmasının devamında, Elazığ ilinde Cumhuriyet Halk Partisi Tarafından partiye mal edilen araziye de değinerek anlattıklarını desteklemiştir. Ayrıca Cumhuriyet Halk Partisi Başkanı İnönü'nün halkevlerinin halkı eğitmek üzere faaliyet gösterdiği yönündeki konuşmasına da değinmiş, halkevlerinin ve Cumhuriyet Halk Partisinin halkın eğitimi için uğraşmadığını, hatta Elazığ'da bulunan okulları kapattığını vurgulamıştır. Konuşmasının sonunda, şuan yaptıkları görevin milleti temsil etmek olduğunu ve bu sebeple de halkın elinden haksız yere alınan bu yerlerin hazineye devredilmesini savunmaları gerektiğini vurgulamıştır.¹⁴⁵

Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1952 yılı bütçelerinin görüşülmesi sebebiyle söz almıştır. Bütçe Komisyonu sözcüsü olarak söz alarak köy kurslarına çağırılan öğrencilerin yol masraflarını karşılamak üzere ayrılan ödeneğin yerinde olduğunu belirterek bu ödeneği meclisin kabulüne sunduğunu belirtmiştir. Sanaç'ın konuşmasından sonra söz alan Milletvekilleri öğrencilere verilen ödeneğin yerinde olduğu görüşünü savunmuşlardır. Aynı birleşimde tekrar söz alan Sanaç, ilgili ödeneğin gezici köy kurslarında öğretmen ve öğrenci sıfatıyla bulunanlar için olduğunu tekrar vurgulamıştır. Daha sonra aynı konuda Samsun Milletvekili ve Milli

---

¹⁴⁴*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. V, 31. Birleşim, 25.02.1951, s. 810.

¹⁴⁵*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. IX, 110. Birleşim, 02.02.1951, s. 653-654.

Eğitim Bakanı Tevfik İleri söz almış, İleri'nin konuşmasından sonra teklif oylanmış ve kabul edilmiştir.¹⁴⁶

Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1953 yılı bütçeleri sebebiyle söz almıştır. Konuşmasını Bütçe Komisyonu Sözcüsü vasfıyla yapmıştır. Milli Eğitim Bakanlığının 1593 yılı bütçesi için planlanan gelir ve gider rakamlarını geçmiş yıllarla da karşılaştırarak ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı Bütçesinin tahlilinin kolay yapılabilmesi için Milli Eğitim alanında halka sunulan hizmetlere de değinerek, Hükümet tarafından kurulması planlanan Doğu Üniversitesine ayrılan bütçe hakkında bilgiler vermiştir.¹⁴⁷

Köy Enstitüleri ile ilk öğretmen okullarının birleştirilmesi hakkındaki kanunun görüşülmesi sebebiyle söz almıştır. Bütçe Komisyonu Sözcüsü olarak söz alan Sanaç konuşmasında, söz aldığı madde hakkında bilgi vermiştir. 19 bin köyde okul olmadığını, okul olan köylerde de öğretmen açığının bulunduğunu belirterek, bu durum karşısında, bugün ilkokul öğretmeni olarak yetişen gençlerimizin elbette ki, 4 buçuk veya 9 yıllık kısa bir süreyi köylerde en idealist oldukları bir yaşta geçirmelerinin tabii bir şey olduğunu vurgulamıştır. Bu şekilde bir düzenlemenin kanundan kaldırılmasının uygun olamayacağını ve köylerdeki okullarda bir çekici özellik bulunmadıkça veya yeni okullar açılmadıkça öğretmenlerin köye gelmesinin mümkün olamayacağını ifade etmiştir. Bu şekilde Bütçe Komisyonu adına hükümetin bu konudaki teklifinin aynen kabul edilmesini talep etmiştir. Daha sonra Milli Eğitim Komisyonu Başkanı ve Trabzon Milletvekili Mustafa Reşit Tarakçıoğlu söz almış Sanaç'ın konuşmasındaki başlıklara benzer konularda konuşma yapmıştır.¹⁴⁸

Ömer Faruk Sanaç, Milli Eğitim Komisyonu Sözcüsü vasfıyla aynı birleşimde Rize Milletvekili Ahmet Morgil'in konuşması üzerine tekrar söz almıştır. Ahmet Morgil konuşmasında, öğretmen okulu öğretmenlerinin ders saatleri dışında okulda kalarak öğrencilerin ders dışındaki terbiyeleri konusunda da onlara yardımcı olmaları gerektiği yönündeki düzenlemenin gerek olmadığını ve ders dışı zamanlarda öğretmenleri okula bağlamanın anlamının olmadığını savunmuştur. Morgil'in

---

¹⁴⁶*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. XIII, 49. Birleşim, 27.02.1952, s. 977-978.

¹⁴⁷*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. XX, 53. Birleşim, 25.02.1953, s. 964-965.

¹⁴⁸*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. XX, 31. Birleşim, 20.01.1954, s. 272.

düzenlenmesini istediği madde, ilk öğretmen okullarının öğretmenleri, günlük mesai sürelerinin, okul idaresinin lüzum göreceği saatlerde okulda kalarak kendilerine verilen eğitim ve öğretim işlerini görerek, ders dışı faaliyete katılmak ve ayrıca nöbet vazifelerini yapmalarıdır. Sanaç, Rize Milletvekili Ahmet Morgil'in bu konuşmasından sonra Bütçe Komisyonu sözcüsü olarak aldığı sözde bu düşüncelerine iştirak etmediklerini bildirmiştir.¹⁴⁹

Sanaç, Rize Milletvekili Ahmet Morgil'in bir konuşması üzerine söz almıştır. Morgil konuşmasında köyde yaşayan halkın eğitimi konusuna değinmiştir. Köy Enstitüleri ile öğretmen okullarının birleştirilmesi konusu üzerinde durarak, köy çocuklarının yüksek tahsil yapma fırsatları hakkında konuşmuştur. Morgil'in konuşması üzerine Bütçe Komisyonu Sözcüsü olarak söz alan Sanaç, köy okullarının sayısının azlığından ve Hükümet olarak eğitime yapılan yatırımlardan bahsetmiştir. Bugün 19 bin kadar köyde ilkokul olmadığını ve Demokrat parti iktidarının 3 yıl içinde köy okullarını devletin yapması konusundaki Meclisin kabul ettiği kanun gereğince her yıl ilkokulların yapılması için ayırdığı 15 milyon liralık ödenekle ilköğretim konusuna gerekli önemi verdiğini belirtmiştir. Ayrıca, bugün Hükümetin elinde 12 senede bütün köylerimizi ilkokula kavuşturacak bir şekilde hazırlanmış bir programın bulunduğunu söylemiştir. Sanaç, Hükümete her yıl verilecek 40 milyon liralık ödenek ile ve kanundan gelen imkanlarla yetiştirilecek elemanlarla 12 sene içinde bütün köylerin ilkokula kavuşturulacağını temenni ettiğini belirterek, Hükümetin eğitime verdiği önemi meclis huzurunda arz etmiştir. Yapılan okullara öğretmen yetiştirilmesi konusu üzerinde durmuş ve okul yapmanın bir şey ifade etmeyeceğini, bunların öğretmenlerini de yetiştirmenin gerekli olduğunu belirtmiştir. Bu konu bir bütün olarak ele alındığı bir zaman, öğretmen okullarına öğretmen olmak üzere giren vatandaşların, genç köylü veya şehirlilerin, ilkokul öğretmenlik hakkını kazandıktan sonra yüksek tahsile, başka branşlara geçmek gibi bir kapı açmanın gerekli bir uygulama olmayacağını savunmuştur. Sanaç, öğretmen okullarında yetişen öğretmenlerin başka işlere geçmeleri konusunda olumsuz tavrını ortaya koymuştur.¹⁵⁰

Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1954 yılı bütçelerinin

---

¹⁴⁹Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, IX. Dönem, C. XX, 31. Birleşim, 20.01.1954, s. 277-278.

¹⁵⁰Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, IX. Dönem, C. XX, 34. Birleşim, 27.01.1954, s. 375.

görüülmesi sırasında Bütçe Encümeni adına söz almıştır. Aldığı sözde, Milli Eğitime bütçeden ayrılan payın miktarı hakkında bilgiler vermiş, bir önceki yıl ayrılan pay ile mevcut senede ayrılan miktarı karşılaştırmıştır. Milli Eğitime bütçeden ayrılan pay ile yapılanlar hakkında da bilgiler verdiği konuşmasında okulların devlet tarafından yapılmasının önemine değinmiştir. Devletin bu şekilde okul yaparak ve öğretmen yetiştirerek eğitime katkı sağlaması bakımından devletin eğitim öğretimin üzerinde duruyor olması bu konuya ne kadar önem veriyor olduğunun göstergesidir. Bu durum Hükümetin eğitime verdiği önemi göstermektedir. Ayrıca Elazığ ilinde bulunan ve sonra kapatılan eğitim kurumlarına da değinerek, Elazığ ve diğer doğu bölgelerindeki halk için eğitimin önemi ve Hükümet olarak buralardaki halkın eğitimine verdikleri desteği vurgulamıştır.¹⁵¹

Aynı birleşimde Avrupa'da yapılacak olan Teknik Konferansa katılmak için gidecek olan teknik okul personelinin yol masrafları hakkında açıklamalar yaparak ödenek ilavesini meclisin bilgisine sunmuştur.¹⁵² Bu oturumda ayrıca Denizli Milletvekili Fikret Başaran'ın önergesi üzerine Bütçe Komisyonu adına söz almıştır. Fikret Başaran önergesinde halk derneklerindeki okuma odalarına yapılacak olan yatırımın çok gerekli olduğunu ve buralara yapılacak yatırımlar için geçici değil kalıcı düzenlemelerin olması gerektiğini vurgulamıştır. Başaran'ın önergesinden sonra Bütçe Encümeni adına söz almış ve Bakanlık olarak öneriye katıldıklarını bildirmiştir.¹⁵³

Ziraat Bakanlığı, Devlet Üretme Çiftlikleri Umum Müdürlüğü ve Orman Umum Müdürü 1954 yılı bütçelerinin görüşülmesi sırasında söz almıştır. Bütçe Komisyonu adına aldığı sözde "*Efendim, 3788 ve 5748 sayılı Çay Kanunu hükümleri gereğince çay ekicilerine Ziraat Bankası'na yapılacak ikrazat karşılığı olarak Ziraat Vekâleti Bütçesine 771. fâslının üçüncü maddesine bizzat bankanın işarı ile üç milyon küsur bin liralık bir tahsisat konmuştu. Komisyon müzakereleri sırasında bu tahsisat kabul edilmiş, fakat 18. 11. 1954 gün ve bankanın 53 sayılı yazısıyla ikrazatın katı miktarı 870.003 lira olduğu anlaşılmıştır. Bu vaziyete göre 429.997 lira bir fark hâsıl oluyor. Bunun, 419. bölümün 10, 20, 30 ve 50. maddesine eklenmesini komisyonunuz*

---

¹⁵¹Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, IX. Dönem, C. XXVIII, 49. Birleşim, 24.02.1954, s. 858.

¹⁵²Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, IX. Dönem, C. XXVIII, 49. Birleşim, 24.02.1954, s. 864.

¹⁵³Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, IX. Dönem, C. XXVIII, 49. Birleşim, 24.02.1954, s. 867.

uygun görmüştür” diyerek bütçeden ayrılacak miktarlar hakkında ayrıntıları Milletvekillerine aktarmıştır.¹⁵⁴

1.4.2.2. Önergeleri

Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı tarafından yapılan ilkokullarla iki yıldan beri DP iktidarı tarafından yaptırılan ilkokulların sayısına, köylerin hepsinin ilkokula kavuşması için bir program hazırlanıp hazırlanmadığına, köy enstitülerinin durumlarına ve bu sene bu müesseselere az öğrenci alındığı yolundaki iddianın doğru olup olmadığına dair sözlü soru sormuştur. Bu sözlü soru üzerine Milli Eğitim Bakanı konuşma yapmış, Sanaç da Milli Eğitim Bakanının konuşmasına cevaben söz almıştır. Konuşmasına Milli Eğitim Bakanına teşekkür ederek başlamış, Demokrat Parti'nin özellikle Doğu bölgelerindeki eğitim yatırımları ve bu konudaki düşüncesini övücü görüşlerini bildirmiştir. Ayrıca, Anayasanın 87. Maddesi ile ilköğretimin mecburi kılındığını fakat gerekli ödenek olmadığı için okuma çağına gelen çocukların ancak %50'sinin okuma imkanı bulduğunu belirtmiştir. Köy enstitüleri konusuna da değinerek, Cumhuriyet Halk Partisi döneminde köy enstitülerinin eğitimden çok siyasi yönüyle öne çıktığını vurgulamıştır. Konuşmasının sonunda Cumhuriyet Halk Partisi tarafından buralara yerleştirilmiş olan solcu kadroların tespit edilmesinin gerekli olduğunu belirtmiştir.¹⁵⁵

1.4.2.3. Kanun Teklifleri

Ömer Faruk Sanaç, Gelir Vergisi Kanununun 30. maddesinin ikinci fıkrasının tadiline dair kanun teklifi vermiştir.¹⁵⁶ Kanun Subay ve erler ile ordu hizmetinde bulunan sivil makinistlere uçuş, dalış gilbi hizmetlerinden dolayı gündelik, ikramiye ve zam verilmesidir. Bu teklif 91. Birleşimde oylanarak görüşülmek üzere ilgili komisyona gönderilmiştir.¹⁵⁷ 11.11.1953 tarihinde 3. Birleşimde Sanaç'ın ve diğer Milletvekillerin verdiği başka tekliflerin görüşülmesi için geçici bir komisyon

---

¹⁵⁴Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, IX. Dönem, C. XXVIII, 51. Birleşim, 26.02.1954, s. 1042.

¹⁵⁵Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, IX. Dönem, C. XVIII, 22. Birleşim, 26.12.1952, s. 444-445.

¹⁵⁶Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, IX. Dönem, C. XXII, 86. Birleşim, 25.05.1953, s. 347.

¹⁵⁷Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, IX. Dönem, C. XXIII, 91. Birleşim, 03.06.1953, s. 33.

kurulmasına karar verilmiştir.¹⁵⁸ Sanaç'ın verdiği teklif hakkında geçici komisyon raporunun gündeme alınmasına karar verilmiştir.¹⁵⁹ Bu teklif, 10.02.1954 tarihli 40. Birleşimde oylanmış ve 246 oyla kabul edilmiştir.¹⁶⁰

1.5. İbrahim Suphi Ergene

1.5.1. Hayatı

1904'te Elazığ'ın Maden İlçesinin Arpameydanı Mahallesinde doğmuştur. Babası Yusuf Efendi, annesi Mömine hanımdır. 17 Temmuz 1945'te Yümnü-Feride kızı Muzaffer (1928) hanımla evlenmiştir. Mömine Büşra, Ferda ve Ayşe Serap isimli üç çocuğu bulunmaktadır. İlkokulu Maden'de bitirip, Diyarbakır Muallim Mektebine (öğretmen okulu) girerek, buradan mezun olmuştur. İstanbul Yüksek Ticaret Okulunun ikinci sınıfına kadar okuduktan sonra bitirmeden okuldan ayrılmış ve serbest ticaret ve tarımla uğraşmıştır. 1946 seçimlerine Maden adına bağımsız olarak il genel meclisi üyeliğine seçilmiştir. IX. Dönem seçimlerine katılarak yapılan seçimde 37.447 oyla Demokrat Parti listesinden Elazığ milletvekilliğine seçilmiştir. Bütçe ve Tarım komisyonlarında çalıştı. İskan Kanununun değiştirilmesi konusunda kurulan geçici komisyonda görev almıştır. 3284 sayılı yasaya göre 1986'da emekli olmuştur. X. Dönemde de Elazığ'dan milletvekili seçilen İbrahim Suphi Ergene, 7 Mart 1985'te ölmüştür. Elazığ'da Asri Mezarlıkta toprağa verilmiştir.¹⁶¹

1.5.2. Meclis Faaliyetleri

İbrahim Suphi Ergene IX. Yasama Döneminde (1950–1954) Türkiye Büyük Millet Meclisinde Demokrat Parti Elazığ Milletvekili olarak bulunmuştur. Ergene, Türkiye Büyük Millet Meclisinde bulunduğu dönem boyunca Bütçe ve Tarım komisyonlarında görev yapmıştır.¹⁶²

---

¹⁵⁸*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. XXV, 3. Birleşim, 11.11.1953, s. 107.

¹⁵⁹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, IX. Dönem, C. XXVII, 30. Birleşim, 18.01.1954, s. 210.

¹⁶⁰*Türkiye Büyük Millet Meclisi Dokuzuncu Dönem Kanunlar Dergisi*, C. XXXVI, Kanun No: 6247.

¹⁶¹ Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – IX. Dönem (1950-1954) VII. Cilt (Özgeçmiş)*, s. 334-335.

¹⁶² Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – IX. Dönem (1950-1954) VII. Cilt (Özgeçmiş)*, s. 334-335.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ONUNCU DÖNEM TBMM ELAZIĞ MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS FAALİYETLERİ

2.1. Hüsnü Göktuğ

2.1.1. Hayatı

22 Aralık 1895'te İğiki (Aksaray)'de doğdu. Elazığ'ın Aksaray Mahallesi nüfusna kayıtlıdır. Babası Osman Nuri Efendi, annesi Mümine hanımdır. Şubat 1922'de Mehmet-Kafiye kızı Semiha (1906) hanımla evlenmiş, Fatma Nefize Neriman, Mümine Bilge ve Nuri Mete adlarında üç çocuğu bulunmaktadır. İlk ve Askeri Rüştüyeyi Elazığ'da, Askeri İdadiyi (liseyi) Erzincan'da tamamlamış, ayrıca Saint-Benoit'e de devam etmiştir. Eylül 1912'de Harp Okulu'na girmiş, 1914'te burayı 1926'da da Harp Akademisini bitirmiştir. Ankara'da bulunduğu sırada 1932-1934 yıllarında Hukuk Fakültesi'ne devam ederek son sınıfa kadar okumuştur. İyi derecede Almanca ve Fransızca, az derecede İngilizce bilmektedir. Temmuz 1914'te nakliye asteğmen, Ekim 1914'te teğmen, Mart 1917'de üsteğmen rütbesine yükselmiş, Birinci Dünya Savaşı'nda Irak ve Kafkas cephelerinde ve Alman Harp Karargahında General Makenzen emrinde hizmet vermiştir. Avusturya ve Bulgaristan cephelerinde ve dolayısıyla böylece 16 Ekim 1914-31 Ekim 1918 tarihlerinde Birinci Dünya Savaşı'na bulunmuştur. Bağımsızlık Savaşı'nın, 20 Haziran 1921-23 Ağustos 1923 tarihlerinde I. İnönü ve Başkomutanlık savaşları dahil, bütün aşamalarına katılmıştır. Alman Harp ve Liyakat, Türk Harp ve Liyakat madalyaları ile İstiklal Madalyası sahibidir. Birinci Dünya Savaşında talimgâhta 9 dönem yedek ve muvazzaf subay yetiştirmiş, iki yıl süre ile İstanbul Topçu Subay Okulu'nda öğretmenlik yapmıştır. 7 yıl İstanbul Harp Akademisi'nde değişik sınıflara zırhlı birlik ve hava tabiyesi okutmuştur. Ekim 1921'de yüzbaşı, 30 Ağustos 1928'de binbaşı, 30 Ağustos 1934'te yarbay, 30 Ağustos 1939'da albay rütbesine yükselmiş, 1 Ocak 1946'da 3. Zırhlı Alay Komutanlığına, 12 Mart 1946'da 131. Alay Komutanlığına atanmıştır. 30 Ağustos 1946'da general olmuş ve Tuğgeneral olarak 10 yıl hizmet vermiştir. 30 Ağustos 1946'da 33. Tümen, 3 Şubat 1947'de 2. Zırhlı Tümen'de tugay komutanı, 3 Eylül 1947'de tümen komutan vekili olarak hizmet vermiştir. 2 Temmuz 1948'de 3.Ordu Müfettişliği Zırhlı Birlikler Komutan Vekili olmuştur. 30 Ağustos 1949'da tümgeneralliğe yükselmiş, 25 Şubat 1950'de Erkanı Harbiyei Umumiye Ordonat

Daire Başkanı olmuştur (Ek 5).¹⁶³ 8. Yurtiçi Bölge Komutanı bulunduğu sırada (Ek 6)¹⁶⁴; kendi isteği ile 1954'te, emekliye ayrılmıştır (Ek 7).¹⁶⁵

X. Dönem seçimlerine katılmış, yapılan seçimde 49706 oyla Demokrat Parti listesinden Elazığ Milletvekilliğine seçilmiştir. Milli Savunma Komisyonu'nda çalışmıştır. Emekli Sandığı Kanunu'nun değiştirilmesi ve Sivil Savunma Kanunu konularında kurulan geçici komisyonlarda görev almıştır. Astsubay Kanunu'nun değiştirilmesi, Devlet Personel Kanunu, hudut otoritesi, kaçakçılığın menî, tank tazminatı, subaylar heyetine mahsus Terfi Kanunu, subay ve askeri memurlara dair kanunlarda değişikliği kapsayan 6 konuda kanun teklifleri; bir dilekçe kararının Genel Kurul'da görüşülmesi, bir teklifinin geri verilmesi ve orduya TBMM'nin selam ve sevgilerinin iletilmesi konularında önerileri; Genel Kurul'da 13 değişik konuda konuşmaları vardır. Yasama etkinliği X. Dönemle sınırlı kalan Hüseyin Hüsnü Göktuğ, 31 Mart 1985'te İstanbul'da ölmüş, Zincirlikuyu Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir.¹⁶⁶

2.1.2. Meclis Faaliyetleri

2.1.2.1. Konuşmaları

Hüsnü Göktuğ, 1110 sayılı Askeri mıntıklar hakkındaki Kanunun 1.maddesinin B bendinin tadiline dair Kanun görüşmeleri sırasında söz almıştır. Söz aldığı madde, birinci derecedeki askeri alanlara yerli ve yabancı sivil halkın girebilmesinin o ilin valisinin iznine bırakılarak, bu bölgelerde normal yaşamın sürdürülmesinin önünü açmak hakkındadır. Konuşmasında ekonomik kalkınma ve ekonomik kalkınmanın önemi üzerinde durarak, bütün dünya ülkelerinin iktisadi alanda kendilerini geliştirmeye çalıştıklarını vurgulamıştır. Dünyadaki durumun silahla savaş yerine ülkelerin mal varlıkları ve üretimleri ile olan güçleri arasında olduğunu belirten Göktuğ bu sebeple ülkedeki bütün ekonomik koşulların sonuna kadar değerlendirilerek diğer ülkelerden daha zengin hale nasıl gelinir bunun üzerinde durulması gerektiğini ifade etmiştir. Bunu başarmanın da oldukça zor olduğunu ve böylesi bir mücadelenin sadece hükümetin yapacağı bir mücadele olmadığını,

¹⁶³ *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 21159, 23115, (8 Şubat 1950)

¹⁶⁴ *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 228442, 24875, (10 Aralık 1951)

¹⁶⁵ *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 2241116, 26771, (18 Mart 1954)

¹⁶⁶ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – X. Dönem (1954-1957) II. Cilt Milletvekillerinin Özgeçmişleri*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları No: 24, 2010, Ankara, s. 274-275.

ekonomik olarak gelişmişliğin, ancak toplumun tamamının katılması ile gerçekleştirilebileceğini belirtmiştir. Kalkınmanın bir devlet meselesi olduğuna değinerek, yukardan aşağıya bütün devlet kademelerinin bu konuda çalışmaları gerektiğini, illerdeki valilere de bu kapsamda görevler düştüğünü belirtmiş ve ilgili kanunla yetkinin valilere devredilmesi gerektiğini kendisi de savunmuştur. Ayrıca emniyet meselesinin valiyi ve ondan sonrada jandarmayı ilgilendirdiğini, İçişleri Bakanlığının üçüncü derecede kaldığını belirtmiştir. Vali kendi bölgesini yönetemezse o vali görevini layıkıyla yapmış olmayacaktır, bu bakımdan valiye bu hakkı vermenin yerinde bir karar olacağını belirtmiştir. Ayrıca imkanların gelişmesi birçok alanda fayda sağlayacaktır diyerek iktisadi kalkınmanın ülkeye getireceği yararlardan örnekler vermiş ve iktisadi kalkınmanın bütün devlet kademeleri ile birlikte yapılması gerektiğini ve bu konuda valilerin de üzerlerine düşeni yapmaları gerektiğini vurgulamıştır.¹⁶⁷

Federal Almanya Cumhuriyetinin Kuzey Atlantik Antlaşması İltihakına dair Kanun görüşmeleri sırasında söz almıştır. Federal Almanya'nın NATO'ya kabulü konusundaki memnuniyetlerini belirterek sözlerine başlamış, Almanya'nın Avrupa'da sanayisi, askeri ve ekonomik kuvveti ile bugüne kadar önemli roller almış bir memleket olduğunu ve her yönden bize yakın olduğunu belirtmiştir. Avrupa'da çıkan bütün mücadele ve iş birliklerinde Almanya'nın bulunacağını belirterek, nasıl ki Uzak Doğu'da Japonya olmadan bu işbirliklerinin olamayacağı gibi Avrupa'da da Almanya olmadan bu işbirliklerinin olmaması gerektiğini savunmuştur. Bu yüzden Almanya'nın NATO'nun içerisinde bulunması gereklidir. Özellikle Birinci Dünya Savaşı boyunca işbirliği yapılan Alman milletini, içimize alarak bizimle iş birliği yapılmasından büyük gurur ve iftihar duyduğunu belirterek, sulh cephesinin ancak bu şekilde tamamlanmış olacağını söylemiştir. Demir perde ülkelerinin ancak bu şekilde durdurulacağını ve gerek barış ile sanayinin ve gerekse orduların takviyesi bakımından bu çok hayırlı bir iş olacağını belirtmiştir. Federal Almanya'nın NATO'ya kabulünün sağlayacağı avantajları sıralamış, Almanya'nın NATO'ya kabulü konusunda şükran hislerini belirtmiş ve bu sözlerinden dolayı Meclisten alkış almıştır.¹⁶⁸

¹⁶⁷Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. V, 40. Birleşim, 14.02.1955, s. 109.

¹⁶⁸Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. V, 41. Birleşim, 16.02.1955, s. 140.

İçişleri Bakanlığı 1955 yılı bütçesinin görüşülmesi sırasında söz almıştır. İçişleri Bakanlığı teşkilatının zor şartlarda çalıştığını ve bununla beraber birçok iş yaptığını belirterek teşkilata teşekkürlerini belirtmiş ve millet, ülke, nüfus gibi kavramlar üzerinde durmuştur. Nüfusun tanzim edilmesinin önemli olduğunu vurgulayarak, nüfus cüzdanlarının kişinin her türlü bilgisinin bir defada görülebilecek şekilde düzenlenmesi gerektiğini savunmuştur. Bu şekilde bir düzenleme askere alma işlemleri içinde kolaylık sağlayacağı için İçişleri Bakanlığının işlemlerini de kolaylaştıracağını, bu konunun bir daktilo bir de normal memur ile yapılabileceğini söylemiştir. Ayrıca sınır bölgelerinin güvenlik durumu üzerinde durarak, sınırların güvenliğini asker, jandarma, gümrükçüler ve gümrük birliklerinin sağladığını belirtmiştir. Bu kuvvetlerin birleştirilerek İçişleri Bakanlığına ve illerde valilerin emrine verilmesi gerektiğini savunmuştur. Başka ülkelerdeki sınır güvenlikleri konusunda örnekler vererek, diğer ülkelerde sınırların sınır taşları, sınır kuleleri ile tam olarak belirlendiğini fakat bizim sınırlarımızda durumun tam olarak böyle olmadığını, sınırlarımızın tam olarak belirlenmediğini savunmuştur. Bu sebeple öncelikli olarak yapılması gerekenin sınırlarımızın tam olarak belirlenerek bu şekilde güvenliğinin İçişleri Bakanlığına verilmesi ve sınır güvenliğini sağlayan unsurların kendi içlerinde işbirliği ve iş bölümü yaparak sınır güvenliğini sağlamaları gerektiğini söylemiştir. Konuşmasının devamında ulusal hakimiyet konusu üzerinde durmuştur. Hakimiyeti bu şekilde ele alınca iç hakimiyetin İçişleri Bakanlığının eline verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Konuşmasının devamında çeşitli örnekler vererek devlet kademelerinin uyum içerisinde ve koordineli bir şekilde çalışmasının önemi üzerinde durmuştur. Vilayet konaklarının üzerinde de konuşan Göktuğ, İl konaklarını bankalara benzetmiş ve kazalarda da aynı uygulamanın yapılması gerektiğini savunmuştur. Bu konakların her ilde hızlı bir şekilde yapılarak gerekli teşkilatlanmalarının tamamlanarak halka hizmet alanlarının genişletilmesini talep etmiştir.¹⁶⁹

Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1955 yılı bütçelerinin görüşülmesi sırasında söz almıştır. Maarif kavramını ve Maarif Teşkilatının görevlerini tarif ederek söze başlamış ve özellikle iktisadi eğitim üzerinde durmuştur. İktisadi maarifin, günün ihtiyacına yarayan bilgiyi vermek olduğunu belirtmiş,

¹⁶⁹Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. V, 46. Birleşim, 22.02.1955, s. 537-539.

bununla beraber fazla bilginin ihtiyaç dışı olacağını, eksik bilginin ise zarar vereceğini vurgulamıştır. Bugünün bilgisini vermeye mecbur olunduğunu ve bu yzden de eğitim teşkilatına gereksinimimizin olduğunu vurgulamıştır. Maarif çalışmalarının nasıl olması gerektiğini anlatarak, Maarif Teşkilatlarının dnyada nasıl olduğu konusunda bilgiler vermiş ve dnyadaki Maarif sistemini bizim sistemimizle karşılaştırarak zlkemizde fakir çocukların devlet tarafından okutulacağını belirtmiştir. Ziversitelerin btzn dnyada paralı olduğunu belirten Goktuğ, bzyk şehirlerde yalnız Milli Eğitimin parasıyla bu okulların beslenemeyeceğini, bu sebeple eğitimin paralı olması gerektiğini vurgulamıştır. Eğitim konusunda ihtiyaçlar çoktur ve bu ihtiyaçların karşılanabilmesi için de eğitim giderlerine katlanmak gerektiğini belirtmiştir.¹⁷⁰

Sihhat ve içtimai Muavenet Vekaleti Kuruluş ve Memurları Kanununa bazı maddeler eklenmesine ve 4258 sayılı Kanuna bağlı kadro cetvellerinin değiştirilmesine dair 4862 sayılı Kanuna bağlı (1) ve (2) sayılı kadro cetvellerine ilaveler yapılması hakkındaki Kanunun g rzuşzmesi sırasında sz almıştır. Konuşmasının başında genel sağlık konuları, sağlık personelinin ihtisası zzerinde durmuştur. Uzmanlaşma eğitiminin bir hak olduğunu belirtmiş, bu şekilde ast ve zst kademelerin oluşması da mzmkn olacağı için ihtisas yapmak isteyenlere zaman tanınması gerektiğini vurgulamıştır. Bunların ihtisas yapmaları zlke için bzyk bir kazanç olacaktır diyerek, ihtisas için gelenlere hak verildiğini belirtip, doktorların çok ucuza mal edildiğini s zlemiştir. alışan ve hizmet verenlerin bu çalışmalarının karşılığını almaları gerektiğini, mevcut formalitelerin bu konuyu zorlaştırdığını belirtmiştir. Çalışanları z kısıma ayırmıştır. Birincisi sağlık personeli, ikincisi uzmanlar, zzncüsü de işletme idarecidir. Sağlık işletmesini diğer kamu kurumlarından ayırmak gerektiğini ifade eden Goktuğ, doktorların ve diğer sağlık personellerinin sayısı ve nitelikleri yeteri derecede ve memleketin ihtiyacına g re ayarlanamazsa, memleketinin sağlık sisteminin zst seviyelere çıkamayacağını belirterek, sağlık personelinin zellikle doktorların sağlık sisteminin olmazsa olmazları olduğunu vurgulamıştır. Bu sebeple iyi eğitim almış sağlık personeline ihtiyaç duyulduğunu ve bu personelin eğitimi için de gereken btzn şartların oluşturulması gerektiğini s zlemiştir. Sağlık sistemini geliştirecek bu alışmaları

---

¹⁷⁰Tzrkiye Bzyk Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dnem, C. V, 47. Birleşim, 23.02.1955, s. 603-605.

yapmakla mükellef olan kurumun ise Sağlık Bakanlığı olduğunu dile getirmiştir.¹⁷¹

4273 sayılı Subaylar heyetine mahsus terfi Kanununun 5611 sayılı Kanunla değiştirilen 10. maddesiyle Subay ve askeri memurların maaşları hakkındaki 5690 sayılı Kanunun 5838 sayılı Kanunla değiştirilen birinci ve ikinci maddelerinde değişiklik yapılmasına dair Kanun görüşmeleri sırasında söz almıştır. Askeri personelin terfileri ve maaşları hakkında görüşlerini bildirirken, yarbaylığın önceleri dört sene olduğunu, sonra üç sene olarak değiştirildiğini, sonra tekrar dört seneye çıkartıldığını, daha sonra ise altı seneye yükseltildiğini vurgulamıştır. Bu sürelerde yarbaylık görevinde olanların birçok kayıplar yaşadığını ve son olarak altı senenin kabulü ile süre konusunda sıkıntı yaşayan yarbayların emekliliğini beklediğini belirtmiştir. Bu durumda olanların sayısının 60 kişi olduğunu ve bu yarbayların haklarının açık ve ortada olduğunu söylemiştir. Yarbayların durumunun Meclis tarafından göz önüne alınması gerektiğini ve yarbaylık süresinin üç seneye indirilmesi gerektiğini belirterek, yarbayların haklarının ancak bu şekilde verilebileceğini savunmuştur. Bu hakların verilmediği takdirde, iki üç senelik albay olması gereken yarbayların, bu kıtada çalışarak 4-5 sene bu rütbede bekletildiğini, fiili olarak yaşanan durumun yarbaylık rütbesinde olan askeri personeli mağdur ettiğini ve bu mağduriyete son verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Kanuna eklenecek olan geçici madde ile bir defaya mahsus olmak üzere yarbayların bu sorununun çözülmüş ve mağduriyetlerinin giderilmiş olacağını ifade etmiştir.¹⁷²

Devlet memur ve hizmetlilerine tahsisat verilmesine dair 6211 sayılı Kanunun bazı madde ve hükümlerinde değişiklik yapılması hakkındaki Kanunun görüşülmesi sırasında söz almıştır. Söz aldığı kanun değişikliğinin konusu, memur ve hizmetlilere senede üç defa verilen tahsisin beşe çıkartılması ile ilgilidir. Göktuğ, Devlet memur ve hizmetlilerinde çalışanların gelir durumlarının iyileştirilmemesi bu hizmetlerde çalışanların devlet memuriyeti içinde çalışmak yerine kendi işlerini yapmaya yönelmeleri sonucunu doğurabileceğini belirtmiştir. Bu sebeple adı geçen memur ve hizmetlilerin durumlarının diğer çalışanlardan ayrı tutularak değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.¹⁷³

---

¹⁷¹Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. V, 49. Birleşim, 25.02.1955, s. 737-738.

¹⁷²Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. VII, 75. Birleşim, 13.05.1955, s. 199-201.

¹⁷³Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. X, 42. Birleşim, 23.02.1956, s. 527.

Adliye Vekaleti 1956 yılı bütçesi hakkında görüşlerini bildirmiştir. Konuşmasının başında konuyu genel boyutlarıyla anlatmış ve bu konuda bir teklif verilebilmesi için bütün kanunlara vakıf olunması ve ayrıca kanunların arşive edilmiş olması ve Milletvekillerinin bu arşivlerden yararlanması gerektiğini belirtmiştir. Teklifi verilecek kanunun hangi alanda olursa olsun o alandaki diğer kanunların ve düzenlemelerin de bilinmesi gerektiğini ifade ederek bu şekilde ilgili kanunlar arasında koordinasyon sağlanabileceğini belirtmiştir.¹⁷⁴

Jandarma Umum Kumandanlığı 1956 yılı bütçesi görüşmeleri sırasında söz almıştır. Konuşmasının başında Jandarmanın çalışmalarını takdir ettiğini vurgulamış ve kalifiye bir Jandarma teşkilatının ülkeye faydalı olacağını vurgulamıştır. Jandarmanın her bir erinin günde 2 buçuk 3 lira maliyetinin olduğunu, jandarma personelinin tamamının on bin kişi olarak hesaplandığında ise yüz günde bu maliyetin iki milyon olduğu ve Jandarmanın hizmet verebilmesi için katlanılması gereken bu maliyetin yanında bir de jandarmanın modern hale getirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Motorlu ve makineli araçların jandarmaya tahsis edilmesi ile daha kolay iş yapılabileceğini belirterek, ülkedeki yolların ulaşımaya elverişli hale getirildiğini söylemiş ve seçim bölgesi olan Elazığ ve yakın il olan Malatya, Diyarbakır, Tunceli illerine kara yolu ile gidiş mesafelerinden bahsetmiştir. Bu şekilde motor aracılığıyla büyük hareket serbestliği sağlandığını belirterek, jandarmanın bu yolları kullanmasıyla daha hızlı hareket edeceğinin bilgisine sahip olması gerektiğini söylemiştir. Bu bilgiler ışığında Göktaş'un teklifi Jandarma telefonlarının diğer devlet ulaştırma telefonlarıyla birleştirilmesi şeklindedir. Bu sayede farklı müesseselere ayrı ayrı tesisat yapılmaktansa yani askeriye, jandarmaya, ulaştırmaya ait ayrı ayrı direkler yerine bu hizmet tek demir direk ile birleştirilerek bu konuda tasarrufun sağlanabileceğini belirtmiştir. Ayrıca jandarma personelinin tahsil yapmış kişiler olması gerektiğinin de üzerinde durarak, ancak bu şekilde jandarma teşkilatının daha yüksek seviyelere çıkabileceğini söylemiştir.¹⁷⁵

1455 sayılı Askeri memurlar hakkındaki Kanuna geçici bir madde eklenmesine dair görüşlerini bildirmiştir. Söz aldığı teklif, İstanbul Milletvekili Tahsin Yazıcı tarafından verilmiş ve subayların hizmete başlamadan önce aldıkları kurs bittikten sonra hizmete başlamış olarak görülmeleri ve alacakları terfilerinde

¹⁷⁴Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. X, 43. Birleşim, 24.02.1956, s. 655.

¹⁷⁵Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. X, 44. Birleşim, 25.02.1956, s. 715-716.

buna göre hesaplanıyor olmasının düzeltilmesi ile ilgilidir. Bu uygulamanın farklı branşlarda çalışan subaylarda farklı şekillerde uygulandığını belirterek bu kişilerin aynı kanunla, aynı hakka sahip olarak orduya katıldığını belirten Göktuğ, bugüne kadar hizmet vermiş ve halen de işlerine devam etmekte olduğunu vurgulayarak, bu sebepten dolayı da bunlar arasındaki ikililiğin kaldırılması gerektiğini ifade etmiştir. İkililiğin sadece askeri personelin çalışma şartlarında değil, aynı zamanda maaşları arasında da bulunduğunu belirterek askeri memurların maaşlarındaki düzensizliğin de düzeltilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Hükümetin bu konudaki teklifini doğru bulan Göktuğ, kanun teklifinin kabul edilmesi yönünde olumlu görüşlerini bildirmiştir.¹⁷⁶

Milli Korunma Kanununun 4648 sayılı Kanunla tadil edilmiş olan 6. maddesinin ikinci bendine bir fıkra İlavesiyle 10. bendinin değiştirilmesine dair Kanun hakkında görüşlerini bildirmiştir. Görüşlerini bildirdiği kanun değişikliği teklifi Samsun Milletvekili Ekrem Anıt tarafından verilmiştir. Kanunun hakikatin tatbiki için gerekli olduğunu belirterek, medeni ülkelerde milletin haksızlığa uğramaması gerektiğini vurgulamış ve eğer gerçekten hakiki kontrolü millet kendisi yaparsa, fiyat farklarının ortadan kalkacağını söylemiştir. Milletle birlikte hükümette kendi kontrol imkanlarını kullanırsa işin daha kolay olacağını belirterek aksi halde yalnız memur kontrolü ile bu işin yürütülmesi ihtimalinin az olduğunu ifade etmiştir. Piyasadaki fiyat farklılıklarının önüne geçmek için en önemli etkenin kişilerin vicdanı olduğunu vurgulayarak bu bilincin hem alıcılarda hem de satıcılarda oluşması gerektiğini belirtmiştir. Piyasanın kontrol edilebilmesi için elbette ki devletin kontrol mekanizmalarının olması gerektiğini belirtmiş, ancak bununla birlikte halkın kendi kendini denetleyeceği bir oto kontrol sisteminin devlet kontrolünden daha etkin olacağını vurgulamıştır.¹⁷⁷

Hüsnü Göktuğ'un bankalar hakkında ve 20.06.1956 tarihli Maliye ve İktisat ve Ticaret Vekillerinden sözlü sorusunun tutanağı (Ek8)¹⁷⁸ ve sorunun Ruzname kaydı (Ek9).¹⁷⁹

Sınır, kıyı ve karasularımızın muhafaza ve emniyeti ve kaçakçılığın menî ve takibi işlerinin İçişleri Bakanlığına devri hakkındaki Kanun görüşmeleri sırasında söz almıştır. Bu teklifin getirilmesinden ötürü memnuniyetini bildiren Göktuğ, bu konuda

¹⁷⁶Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. XI, 61. Birleşim, 04.05.1956, s. 271.

¹⁷⁷Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. XII, 81. Birleşim, 25.06.1956, s. 483.

¹⁷⁸Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 1452688, 03001, (20 Haziran 1956)

¹⁷⁹Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 1452688, 03001, (20 Haziran 1956)

bazı noktaların üzerinde durmuştur. Bunlardan biri sınırların düzenlenmesidir. Sınır düzenlenmesini bu konuda ana etken olarak görmüştür. İkinci önemli nokta olarak ise sınır güvenliği yetkisinin hangi otoriteye verileceği üzerine durmuştur. Sınır bölgesinden sorumlu olan Bakanlığın İçişleri Bakanlığı olduğunu belirterek asıl üzerinde önemle durulması gereken konunun ise hududun tanzimi olduğunu ifade etmiştir. Sınır bölgesinde yaşanan kaçakçılık meselesine değinen Göktaş, Kaçakçılık için de hudutların düzenlenmesine ihtiyaç olduğunu belirterek 1327 senesinde sınırı gezdiğini bu sırada İkinci Müfettişlik alanında çalıştığını belirtmiştir. O zamanlarda sınır boylarının altın esasından ayrıldığını belirterek, oralarda gümüş paranın kullanıldığını ve kendisinin neden altın değil de gümüş para kullanıldığı sorulduğunda ise bu konunun komşu idare sisteminden, ekonomik durumlardan ve mahalli hayat şartlarının ayrılığından kaynaklandığını kendisine söylendiğini belirtmiştir. Göktaş'a göre sınırlardaki durumun düzeltilmesi doğrudan doğruya iki tarafın iktisadi ve idari vaziyetlerini uyum haline getirmesine bağlı olmaktadır. Aksi takdirde kaçakçılığın tam manasıyla ortadan kaldırılamayacağını belirtmiştir. Komşumuzda buğday çoğaldığı zaman, eğer bizde de çoğalmıyorsa veya bunun aksi oluyorsa veya komşumuzda her hangi bir mal ucuzladığında bizde de ucuzlamıyorsa bizim taraf da onlardan o malı alıyorlar veya durum tamamen bunun aksi olarak meydana geliyor ise bütün bu konuların çözümü için en gerekli olacak düzenlemenin sınır düzenlemesi olduğunu belirtmiş ve sınırı düzenlenmeden bu bölgelerde yaşanacak sorunların bitmeyeceğini ifade etmiştir.¹⁸⁰

Ordu mensuplarının nakil ve tayinleri hakkındaki Kanunun görüşülmesi sırasında söz almıştır. Söz aldığı kanunun içeriği, ordu mensuplarının ülkenin doğu ve batı bölgelerine tayinlerinin ve usullerinin düzenlenmesi ile ilgilidir. Vaktiyle bir ihtiyaçtan doğmuş olan Şark Hizmeti Kanununun, bugün tamamen geçerliliğini kaybetmiş bir halde olduğunu belirtmiş ve ülkenin gelişmesi ile birlikte kanunlarında değiştirilerek geliştirilmesi gerektiğini ve bu bakımdan vaktiyle Şark Kanunu diye çıkarılan kanunun, bugün kökünden değiştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ülkenin bir bütün olduğunu bir yeri ile diğer yeri arasında hiçbir fark olmadığını belirtmiş ve memlekete son yıllarda yapılan yollar, limanlar, üsler sayesinde önceleri üçüncü, dördüncü derecede sayılan birçok bölgenin birinci derece bölge haline geldiğini

---

¹⁸⁰*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIII, 90. Birleşim, 16.07.1956, s. 325-326.

belirtmiştir. Bu sebepten dolayı teklif edilen kanunun kabul edilmesi konusunda olumlu görüşlerini bildirmiştir.¹⁸¹

6830 sayılı İstimlak Kanununun 27. maddesine bir fıkra ilavesine dair Kanun hakkında görüşlerini bildirmiştir. Gökтуğ'un üzerinde konuştuğu kanun değişik yerlerde istimlak edilerek NATO emrine tahsis olunacak araziler ile ilgilidir. Bu kanun teklifi diğer milletvekilleri tarafından da olumlu karşılanmıştır. Bu konuda yaptığı konuşmada ülke müdafası üzerinde durmuştur. Bugünkü savunma camiasının, Uzakdoğu'da SEATO, Avrupa'da NATO ve Ortadoğu'da METO olduğunu belirtmiş, hava alanlarının ülkeyi savunma konusunda ne kadar önemli olduğuna vurgu yapmıştır. Türkiye'nin Afrika, Avrupa ve Asya'nın ortasında olduğuna değinerek birçok ülkenin geçiş noktasında bulunduğuna vurgu yapmıştır. NATO ile müşterek çalışma bakımından hava meydanlarının hazırlanmasını ülkemiz açısından dikkate alınması gereken bir konu olarak belirtmiştir. Bu durumun partiler ve siyaset üstü bir durum olarak algılanmasını ve herkesin birlikte ortak çalışması gerektiğini ifade etmiştir. Gökтуğ'a göre, havaalanlarına son sistem uçakların inmesi için özel meydanlara ihtiyaç vardır. Ülkemizin savunmasında herkesin kendi evini bile vermeye hazır olduğunu söylemiş ve Türkiye'nin artık bir alet olmadığını bu halimizle NATO'ya dahil olmanın bize avantaj sağlayacağını ifade etmiştir.¹⁸²

2.1.2.2. Önergeleri

Hüsnü Gökтуğ'un Milletvekilliği döneminde üç adet takriri bulunmaktadır. Türk ordusuna selam ve sevgilerinin bildirilmesi ile ilgili takrir vermiştir. Bu konuda diğer Milletvekillerinin verdiği takrirlerle birlikte Gökтуğ'un teklifi de oylanarak kabul edilmiştir. Oylamadan sonra söz alan Devlet Vekilive Milli Müdafaa Vekaleti Vekili Manisa Milletvekili Şemi Ergin ilgili kanun ve Milli Müdafaa bütçesinin hazırlanması sırasında milletvekillerinin gösterdiği hassasiyetten dolayı memnuniyetini bildirerek milletvekillerine teşekkür etmiştir. Ergin konuşmasının devamında Milli Müdafaa Teşkilatının içinde bulunduğu zorluklar arasında yaptığı başarılı işlerden de bahsetmiştir.¹⁸³

¹⁸¹Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. XIX, 64. Birleşim, 06.05.1957, s. 12.

¹⁸²Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. XX, 85. Birleşim, 24.06.1957, s. 449

¹⁸³Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. X, 43. Birleşim, 24.02.1956, s. 680-681.

Hudut otoritesi, hududun tanzimi ve kaçakçılığın men'i hakkındaki kanun teklifinin geri verilmesine dair takriri bulunmaktadır. Göktuğ'un geri isteme talebi üzerine takrir okunmuş ve Meclis Başkanı tarafından geri verilmiştir.¹⁸⁴

Arzuhal Encümenininin 11.2.1957 tarihli haftalık karar cetvelindeki 4317 sayılı Karara ait (21 Sayı Numaralı) işin Umumi Heyette müzakeresi konusunda takrir vermiştir. Göktuğ'un takriri 15.05.1957 tarihli 68. Birleşimde oylanarak kabul edilmiştir.¹⁸⁵

2.1.2.3.Kanun Teklifleri

Hüsnü Göktuğ 10. Dönem Milletvekilliği sırasında 6 adet teklif vermiştir. Astsubay Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında teklif vermiştir. Göktuğ'un verdiği teklifin 1. Maddesinin içeriği, Kıdemli Başçavuşlukta ikinci ve üçüncü senesini dolduran ve gerekli şartları taşıyan astsubayların, ilgili kurumların onayı ile teğmen ve bando astsubayları yedinci sınıf bando öğretmeni olabileceklerdir. Bunlar terfi kanununa göre kıdemli yüzbaşılığa kadar yükselebileceklerdir. Bu durumda olan astsubayların yükselmeleri için gerekli olan şartları ise; Kıdemli başçavuşluğa kadar her rütbeye normal şartlar altında yükselmiş olunması, mesleki bilgileri ile karakter ve ahlak bakımından subaylığa layık olduğunun tasdik edilmiş olması, yapılacak sınav ve sınav sonrasında gönderilecekleri sınıf okullarında ve özel kurslarda başarı göstermiş olmaktır. Teklifin 2. Maddesinin içeriğinde; 1. Madde ile terfileri yükseltilecek Subay veya yedinci sınıf bando öğretmenlerinin maaşlarının arttırılmasını ve arttırılmasını talep ettiği miktarları içermektedir. Arttırılmasını talep ettiği maaşların tutarları ise; Teğmenlerde 40 Liradan 300 Liraya, Üsteğmenlerde 50 Liradan 350 Liraya, Kıdemli Üsteğmenlerde 60 Liradan 400 Liraya, Yüzbaşında 70 Liradan 475 Liraya Kıdemli Yüzbaşında 80 Liradan 550 Liraya yükseltilmesi şeklindedir. Teklifin 3. Maddesinin içeriğinde; Astsubaylıktan Subaylığa geçirilenlerin her rütbe ve sınıftaki yaş hadleri maaşça benzeri durumda olanlarla eşit olması gerektiği belirtilmiştir. Teklife eklenmesini talep ettiği geçici maddenin içeriği ise; bu kanunun yayınlandığı tarihte 5802 Sayılı Kanun ile rütbesi yükseltilecek olan askeri teknisyenlerin de bu hükümlerden faydalanacağı belirtilmektedir. Teklif aynı

¹⁸⁴Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. XV, 14. Birleşim, 10.12.1956, s. 102.

¹⁸⁵Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. XIX, 68. Birleşim, 15.05.1957, s. 164-166.

birleşimde Milli Müdafaa ve Bütçe Encümenine sevk edilmiştir. Göktaş'ın teklifi söz alan ve konuşma yapan milletvekili olmamış¹⁸⁶ ve teklif 22.06.1956 tarihli 80. Birleşimde oylanarak kabul edilmiştir.¹⁸⁷

4273 sayılı Subaylar Heyetine Mahsus Terfi Kanununun 11. maddesini değiştiren 4554 sayılı Kanuna ek 4798 sayılı Kanunun ek birinci maddesinin tadiline ve ek 2. maddesiyle geçici maddesinin kaldırılmasına dair teklif vermiştir. Teklifin içeriği; Hiçbir subay mensup olduğu sınıfın kıtasında, kurmay subaylar kendi sınıfı veya diğer sınıfların kıtalarında, rütbesine ait asgari müddetin en az üçte biri kadar fiili olarak hizmet etmedikçe terfi edemez şeklindedir. Bu durumun bazı istisnaları ise, 9 yıl bekleme müddetine tabi kurmay yüzbaşılar için 2 senedir. Kurmay yarbaylar için (Deniz Kurmay Yarbaylar hariç) kıta hizmeti mecburiyeti yoktur. Kurmay albaylar için 2 senedir. Bunların yarbaylıkta fiilen kıta kumandanlıklarında geçirdikleri hizmet sürelerinin bir senesi albaylık kıta hizmeti süresinden indirilir. Yeni silah ve malzeme eğitimi ile görevli kurs ve okullarda bu derslerin öğretmeni olan (kara ve havada yarbaya kadar - yarbay dahil - denizde binbaşuya kadar - binbaşı dahil) subaylardan buldukları öğretmenlik görevlerinden ayrılmaları mahzurlu görülecek olanlar bu yerlerden alacakları sicillere göre terfi ettirilirler. Bu durumda olanların bir evvelki rütbede yaptırılmayan kıta hizmetinin tamamının yeni terfi ettikleri rütbede ve yeni rütbenin kıta hizmetine ilaveten yapmaları mecburidir. (Kıta hizmetinden istisna yalnız bir rütbe içindir) Kıtaya çıkarılmadan terfilere gerekenler, Erkanı Harbiye-i Umumiye Riyasetinin ismen teklifi ve milli Müdafaa Vekaletinin muvafakatiyle yapılır. Sınıflarında kadrosuna denk kıta bulunmayan subayların terfilere üstlerinden alacakları siciller üzerine yapılır. Kurmay subaylar için tespit edilmiş olan kıta hizmet müddetleri harpte oluşacak ihtiyaca göre Başkumandanlıkça lüzumu kadar azaltılabilir şeklinde kanunda bazı istisnalar belirtilmiştir. Teklif aynı oturumda Milli Müdafaa ve Bütçe Encümenine havale edilmiştir.¹⁸⁸ Teklif hakkında söz isteyen olmamış ve 75. Birleşimde oylanarak kabul edilmiştir.¹⁸⁹

Tank sınıfı subaylarına tank tazminatı verilmesi hakkında kanun teklifi olmuştur. Teklif aynı birleşimde Milli Müdafaa ve Bütçe encümenlerine havale

---

¹⁸⁶ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XII, 80. Birleşim, 22.06.1956, s. 443-447.

¹⁸⁷ *Türkiye Büyük Millet Meclisi X. Dönem Kanunlar Dergisi*, C. XII, Kanun No: 6744.

¹⁸⁸ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XII, 75. Birleşim, 11.06.1956, s. 281-283.

¹⁸⁹ *Türkiye Büyük Millet Meclisi X. Dönem Kanunlar Dergisi*, C. XII, Kanun No: 6557.

edilmiştir.¹⁹⁰ Yapılan inceleme sonunda teklif ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Devlet Personel Kanununa emeklilerin ithali hakkında teklif vermiş, teklif aynı oturumda Bütçe Encümenine havale edilmiştir.¹⁹¹ Yapılan inceleme sonunda teklif ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Hudut otoritesi, hududun tanzimi ve kaçakçılığın men'i hakkında teklifi olmuştur. Teklif aynı birleşimde Dahiliye ve Gümrük ve İnhisarlar Encümenine havale edilmiştir.¹⁹² Göktuğ teklifini 10.12.1956 takriri ile geri verilmesini istemiş teklif okunduktan sonra Meclis Başkanı Tarafından geri verilmiştir.¹⁹³Yapılan inceleme sonunda teklifin içeriği hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

2.2. Mehmet Şevki Yazman

2.2.1. Hayatı

Demokrat Parti Elazığ Milletvekili adaylığını koyarak 9. Dönemde milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisinde görev yapan Yazman 10. Dönemde yine Demokrat Partiden aday olmuş 48.225 oy alarak yeniden milletvekili seçilmiştir. Dönem içerisinde Milli Müdafaa Encümeninde üye ve mazbata muharriri olarak görev yapmıştır. İki yazılı, iki sözlü sorusu, iki önerge ve dört teklifi, Genel Kurulda on beş konuşması vardır.¹⁹⁴

2.2.2. Meclis Faaliyetleri

2.2.2.1.Konuşmaları

Mehmet Şevki Yazman Türkiye Büyük Millet Meclisinin 10. Dönemi boyunca 15 defa daha söz almıştır. İstanbul Milletvekili Hadi Hüsman'ın konuşması üzerine aldığı sözde, Hüsman konuşmasında, hükümetin kanunları meclis önüne getirmekte geç kalmasını eleştirmiştir. Hadi Hüsman'ın kendi teklifinin tetkik edilmek için 2 buçuk sene beklendiğini bu sürenin çok uzun olduğunu ve konunun çok acil

---

¹⁹⁰*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XI, 66. Birleşim, 21.05.1956, s. 406.

¹⁹¹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XII, 79. Birleşim, 20.06.1956, s. 394.

¹⁹²*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIII, 87. Birleşim, 09.07.1956, s. 129.

¹⁹³*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XV, 14. Birleşim, 10.12.1956, s. 102.

¹⁹⁴ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – X. Dönem (1954-1957) II. Cilt Milletvekillerinin Özgeçmişleri*, s.279.

olduğunu belirtmiştir. Hüsman'ın teklifi piyasaların mali olarak kontrolünü kapsamaktadır. Yazman, Hüsman'ın teklifinin tetkik edilmesin zaman alacağını bu konunun uzun süreceğini ve bu konuda çalışmaların olduğunu belirterek Hüsman'ın teklifinin reddedilmesini talep etmiştir.¹⁹⁵

1110 sayılı Askeri memnu mıntıklar Kanununun birinci maddesinin “B” bendinin tadili hakkındaki Kanun sebebiyle Milli Müdafaa Encümeni Mazbata Muharriri vasfıyla 28.01.1955 tarihli 33. Birleşimde söz almıştır. Yazman'ın aldığı söz, Kayseri Milletvekili Ömer Mart'ın konuşması sebebiyledir. Ömer Mart konuşması, yurda gelen turistlerin girebileceği ya da giremeyeceği yerlerle ilgilidir. Mart'a göre yabancıların birinci derecede askeri alanlara girmelerinin yasak olması durumu devam etmelidir. Fakat bu birinci derecede önemli askeri alanlar haricinde kalan yerlere izin alınarak girilmesinin serbest olması gerekmektedir. Buralara girmek için izinler illerin valilerinden alınmalıdır. Mart'a göre eğer bu düzenleme yapılmaz ise yurt dışından gelen turistler rahatça gezemeyeceklerdir. Bu durum da ülkeye sağlanacak gelir için uygun değildir. Ömer Mart'ın bu konuşması üzerine söz alan Yazman Milli Müdafaa Encümeni adına öneriye katılmadıklarını belirtmiştir. Meclis Başkanı da Ömer Mart'ın teklifini komisyonun kabul etmemesi ve yeteri çoğunluk olmaması sebebiyle bu oturumda görüşülmemesini sağlamıştır.¹⁹⁶

Ömer Mart aynı görüşünü 34. Birleşimde tekrar gündeme getirmiş ve konu hakkında önceki konuşmasına benzer bir konuşma yapmıştır. Mart'ın bu konuşması üzerine Milli Müdafaa Encümeni Mazbata Muharriri sıfatıyla söz alan Yazman aynı teklifin daha öncede gündeme geldiğini ve sözü edilen ikinci mıntıkların yabancılar tarafından serbestçe gezilebilmesinin valilerin izni olmak şartıyla önünün açılmış olduğunu fakat bu konuda bazı tedbirlerinde alındığını belirtmiştir. Alınan tedbirlerin yadırgandığını, milletvekillerinden gelen şikayetler üzerine bu konuda yeni bir kanun oluşturacağını belirttiklerini, böylesi bir kanun hazırlıkları için Hükümete zaman verilmesi gerektiğini söylemiştir. Yazman'ın konuşmasından sonra Meclis Başkanı değiştirilmek istenen maddeyi tekrar okutmuş ve komisyonun bu düşünceye katılıp katılmadığını sormuştur. Yazman, katılmadıklarını söylemiştir. Bunun üzerine oylan teklif Meclis tarafından kabul edilmemiştir.¹⁹⁷

¹⁹⁵*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. III, 22. Birleşim, 27.12.1954, s. 248.

¹⁹⁶*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. IV, 33. Birleşim, 28.01.1955, s. 211.

¹⁹⁷*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. IV, 34. Birleşim, 31.01.1955, s. 254-255.

1110 sayılı Askeri mıntıkalar Kanununun birinci maddesinin “B” bendinin tadili hakkındaki Kanun 14.02.1955 tarihli 40. birleşimde Trabzon Milletvekili Pertev Sanaç tarafından tekrar gündeme getirilmiştir. Pertev Sanaç’ın konu üzerine yaptığı konuşmadan sonra Milli Müdafaa Encümeni Mazbata Muharriri sıfatıyla söz alan Yazman konuşmasında bu tasarının geçen yasama döneminin sonuna doğru geldiğini ve değişik encümenlerden geçerek, yetkinin valilere verilmesinin Hükümetçe ve encümenlerce kabul edildiğini belirtmiştir. Daha sonra tasarı geri alınmıştır. Gereken lüzum üzerine de yetki Milli Müdafaaya verilmesi arzu edilmiştir. Komisyonunda tüm haliyle kanun değişmediği için bunun şimdilik Milli Müdafaa Vekaletinde kalması fikri yerleşmiştir. Teklif, komisyondan Meclis önüne gelmiş ve Meclis de sorumluluğun valilere verilmesini kararlaştırmıştır. Milli Müdafaa Bakanı da bunda bir sakınca olmadığını belirterek eski kanunda teklif edildiği gibi, bu sorumluluğun valilere verilmesinin mümkün olduğunu ve Meclis ile bu fikirde mutabık oldukları için bu teklifin onaylanmasını istemiştir. Milli Müdafaa Komisyonu da Bakanın bu ifadesi üzerine sorumluluğun valilere verilmesini onayladığını söyleyerek, Meclis huzuruna çıkartılan metnin kabul edilmesini rica etmiştir. Teklif hakkında başka milletvekilleri de görüşlerini belirttikten sonra tekrar söz alan Yazman, madde metni geniş olduğu için tadilat yapmayı doğru bulmadıklarını metnin aynen geçirildiğini belirtmiştir. Askeri alanlarda dürbünle bakmanın, fotoğraf çekmenin ve kroki yapmanın uygun olduğunu ancak geçerli olan kanuna göre o mıntıkada o fiilleri yabancı ve yerli halkın yapmasının yasak olduğunu belirterek burada amacın birinci mıntıkadan ikinci mıntika alanının görülebilir yahut oradan birinci mıntikanın resmi alınabilir olduğunu ifade etmiştir. Bu fikranın kanun maddesinin esasında bulunduğunu ve şimdilik aynı şeyin korunması gerektiğini savunmuştur. Teklif hakkında yapılan görüşmelerden sonra teklif Meclis Başkanı tarafından oylanmış ve kabul edilmiştir.¹⁹⁸

Ahmet Güngör’ün mahkum olduğu cezanın affı hakkındaki Adliye Encümeni mazbatasını sebebiyle söz almıştır. Ahmet Güngör, Kore savaşında bulunup kahramanlık göstermiş biridir. Ahmet Güngör daha sonra izin almadan memleketine dönerek askeri disiplini bozmuş ve bu sebeple de firar etmek suçundan ceza almıştır. Bu konuda Yazman’dan önce konuşan milletvekilleri, Ahmet Güngör’ün yaptıkları ve aldığı ceza üzerinde durmuşlar ve gösterdiği kahramanlıktan dolayı Ahmet Güngör ve

¹⁹⁸Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. IV, 40. Birleşim, 14.02.1955, s. 100-113.

hatta Ahmet Güngör gibilerin aldıkları cezalar üzerine bir daha dnlmesi gerektiği kanaatini savunmuşlardır. Bu konu hakkında söz alan Mehmet Şevki Yazman, Ahmet Güngör'n durumunda olan başka kiilerinde olabileceğini ve bu kişilerin kendilerine başvurması durumunda nasıl bir yol izlenebileceği bu tür müracaatların artması durumunda bu durumun altından kalkılabilir mi diyerek milletvekillerine sormuştur. Yazman konuşmasının devamında, bu isteğin Ahmet Güngör'n kumandanından veya kıtasından gelmiş olması durumunda dikkate alınabileceğini fakat bu Şekilde her isteyenin Meclise bavurmasının hem meclisin i yükü açısından önemli olduğunu hem de bu konuda bir örnek olacak ve herkesin bu Şekilde meclise bavurmasına yol açacağını ifade etmiştir. İşlenen kabahatler sonrasında yapılmış olan kahramanlıklar mazeret gösterilerek suçtan feragat etme isteğinin uygun olmadığını bunun yolunun açılmaması gerektiğini belirtmiştir.¹⁹⁹

Federal Almanya Cumhuriyetinin Kuzey Atlantik Antlamasına katılmasına dair Kanun sebebiyle söz almıştır. Atlantik anlaşmasının bir parçası olarak Federal Almanya'nın bu anlamaya katılmasından duyduğu memnuniyeti belirtmiştir. Yazman'ın üzerinde durduğu konu Federal Almanya'nın antlaşmaya katılmasından dolayı ülkemizin bu durumdan sağlayacağı fayda ile ilgili olmuştur. Almanya'nın tarih içerisindeki mücadelesi ile Türkiye'nin mücadelesini karılatıran Yazman, büyük tehlikeler karşısında milletlerin nasıl birleşip tek vücut olduklarının görüldüğünü, bugün NATO camiasına alınan Almanya'nın da geçmişte olduğu gibi başka ülke topraklarını almak için mücadeleye girmeyeceğini dndğn vurgulamıştır. Batı ile işbirliği yapılırsa bu işbirliğinin en çok Almanya ile yapılmasının daha verimi olacağını ifade etmiştir. Bu sebeple Almanya'nın NATO'ya alınmasından duyduğu memnuniyeti bildirmiş, Meclisin de bu yönde karar vereceğini umarak tasarının kabul edilmesini tavsiye etmiştir.²⁰⁰

Milli Savunma Bakanlığı 1955 yılı btcesinin grlmesi sırasında söz almış milli müdafaa konusunun öneminden ve bu konuda ortaya konan ilerlemeden duyduğunu memnuniyeti dile getirmiştir. Milli müdafaanın ihtiyaçlarının fazla olduğunu belirtmiş, hükümetin ise bu ihtiyaçlardan kısımaya çalışarak ülkenin topyekun kalkınmasını sağlayabilmek amacıyla çalıştığını ifade etmiştir. Bu uygulamanın doğru olduğunu belirterek bu dnce ve anlayışın modern savunma için

¹⁹⁹Trkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. V, 38. Birleşim, 19.02.1955, s. 56.

²⁰⁰Trkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. V, 41. Birleşim, 16.02.1955, s. 138-139.

önemli bir aşama olduğu belirtmiş ve askerlerin iyi beslenmesi için harcanan paranın artırılmasının da uygun olacağını söylemiştir. Hükümetin bu uygulamasının uygun olduğunu ifade eden Yazman konuşmasının devamında milli müdafaa personelinin ihtiyaçları üzerinde durmuştur. Personelin ilk sorunu olarak mesken ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. Erler için kalacak yerler kışla ve barakalar iken, subayların kalacakları yerlerin düşünülmediğini söylemiş, ev kiralarının fazlalığından ve kirası fazla olmasına rağmen subayların kiralayabilecekleri evlerin iskan için pekte uygun olmadığını savunmuştur. Subay ve erlerin konaklama sorunları için önerdiği çözüm, kamu mallarının satışı ile ilgili kanunun oluşturulmasıdır. Yazman'a göre milli müdafa personelinin ikinci sorunu, subay yetiştirmek ile ilgilidir. Silahlı kuvvetlere subay yetiştirmedeki zorluğun sebeplerini, mesleğin zorluğunu ve yetişen genç neslin subaylık yani memuriyetten ziyade serbest mesleklere yönelmelerini subay yetiştirilememesinin sebepleri olarak ifade etmiştir. Bu sorunun çözümü için yeni askeriye okullarını açılmasını ve askeri okul dışında başka okullarda okuyanların ve buralarda başarılı olmuş gençlerin subaylık için teşvik edilmeleri gerektiğini ifade etmiştir.²⁰¹

Üçüncü sorun olarak ise eğitim merkezlerini dile getirmiştir, kıtalara gelecek erlerin önceden hazırlanmasının çok önemli olduğunu belirtmiş ve Milli Müdafaa Vekilince ifade edilen 1955 yılı itibariyle orduya katılan erlerin hepsinin eğitim merkezlerinde eğitiliyor olmalarını da takdir edilecek bir durum olarak görmüştür. Bu konudaki bir diğer sorun olarak da Askerlik şubelerine değinmiştir. Askerlik şubelerinin görevlerini yaparken sergiledikleri uygulamaların vatandaşa bazı zorluklar çıkardığını belirterek askere celp ve şevk işlemlerinin bugünkü modern ordu ile asla bağdaşacak halde olmadığını ifade etmiştir. Bu teşkilat ve sınıfın ihtiyaca göre ıslahı veya nüfus dairelerinde lüzumlu teşkilat oluşturularak ve sevk işi de düzenlenerek askerlik şubelerinin tamamen ortadan kaldırılmasının çok faydalı olacağını ve orduyu lüzumsuz bir yükten kurtaracağını belirtmiştir. Bu konudaki farklı bir sorununun da askeri yargıdaki ıslahat konusu olduğunu belirten Yazman, askeri mahkemelerde de sivil mahkemelerdeki gibi hiyerarşi ve otoritenin sağlanması gerektiğini ifade etmiştir. Askeri mahkemelerde yaşa ve hizmet senesine bakılmadan yeni ve genç bir hakimin en ağır suçlardan en hafif kabahatlere kadar, hakim sıfatıyla iş gördüğünü belirtmiştir. Halbuki yeni bir hakim belli bir süre geçmeden bir ağır ceza mahkemesinde görev

---

²⁰¹ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. V, 46. Birleşim, 22.02.1955, s. 520-521

yapmaması gerektiğini ifade etmiştir. Askeri mahkemelerde bir sıra ve tecrübeye dikkat edilecek bir düzenleme ihtiyaç olduğunu dile getirmiştir.²⁰²

İktisat ve Ticaret Vekaleti 1955 yılı bütçesinin görüşülmesi sırasında söz almış, konuşmasında maden ihracatı üzerinde durmuştur. Yazman özellikle şimdiye kadar ülkeye döviz girdisi sağlayan madenlerimizde yalnız fiyat konusunda değil, dışarıya ihraç imkanlarının da kullanılması ve ona göre bir politika izlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Yazman, özellikle Elazığ bölgesinde nakliyatın yüksek olmasından dolayı ihracat imkanını kaybetmiş olan krom madeninin sadece nakliye giderlerine bakılarak işletilmemesinin yanlış olduğuna değinmiştir. Bunun devletin ekonomi politikası bakımından da faydalı olduğunu belirtmiştir.²⁰³

Gayrimenkul kiralari hakkındaki kanunun görüşülmesi sırasında söz almıştır. Görüşlerini bildirmek amacıyla aldığı söz, ülkede yaşamı daha ucuz tutmak için uygulanan kiralari sabitleme uygulamasının kaldırılıp kaldırılmaması hakkındadır. Yazman konuşmasında bu meselenin ev sahibi veya kiracının memnun edilmesi olmadığını ve dünyanın diğer ülkelerindeki uygulamanın da böyle olmadığını belirtmiştir. Bizdeki uygulamanın kiralari ya dondurmak ya da tamamen sokağın durumuna bırakmak olduğunu belirterek, 1930'lu yıllarda savaş tehlikesi olduğu için kiralari dondurulduğunu, 1947'de kiralari serbest bırakıldığını belirtmiş ve şu anki uygulamada komisyonun kiralari dondurduğunu, hükümetin ise serbest bıraktığını vurgulamıştır. Yazman konuşmasında kiralari dondurulması konusunda Almanya'da uygulanan metrekare ve her ilde farklı kiralari belirlenmesi usulünü anlatarak, bu uygulamanın hem hayatı ucuz hale getirdiğini ve hem de bina yapmanın önünü açtığını söylemiş ve bu uygulamayı Türkiye'den örnekler vererek açıklamıştır. Kiralari dondurmanın doğru olmadığını kanunun hangi şekli kabul edilirse edilsin 1955 yılı değil, bu yılı takip eden yıllarda da hükümetin ufak revizyonlarla yukarı veya aşağıya doğru kiralari kontrol altına alması gerektiğini ifade etmiştir. Kiralari dondurmanın realiteye uymayan bir şey olduğunu ve bu konu hakkında biraz daha çalışılması gerektiğini ifade etmiştir. Paranın dondurularak, kiralari kendiliğinden sabitleneceğini belirtmiştir.²⁰⁴

²⁰²Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. V, 46. Birleşim, 22.02.1955, s. 521.

²⁰³Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. V, 49. Birleşim, 25.02.1955, s. 729.

²⁰⁴Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. VII, 72. Birleşim, 06.05.1955, s. 114.

4273 sayılı Subaylar Heyetine Mahsus Terfi Kanununun 5611 sayılı Kanunla değiştirilen 10. maddesiyle subay ve askeri memurların maaşları hakkındaki 5690 sayılı Kanunun 5838 sayılı Kanunla değiştirilen birinci ve ikinci maddelerinde değişiklik yapılmasına dair Kanunun görüşülmesi sırasında söz almıştır. Söz aldığı konunun içeriği, yarbaylık müddeti ve yarbaylıkta geçen süre ile yarbaylara verilecek olan ücret ile ilgilidir. Yazmandan önce konuşan milletvekilleri yarbaylık süresinin altı yıl değil üç yıl olarak belirlenmesi üzerinde durmuşlardır. Milli Müdafaa komisyonu adına konuşan Yazman ilgili teklife katılmadıklarını belirtmiştir. Daha sonra kanun maddesi hakkında farklı milletvekillerinin konuşmaları olmuş ve madde oylamaya sunulmuştur. Oylanan madde kabul edilmiştir. Kanunun kabul edilmesinden sonra söz alan Yazman, kanuna geçici bir madde eklenmesini talep etmiştir. Burada ince bir nokta olduğunu, dikkat edilmezse bazı mağduriyetlerin olacağını belirtmiştir. Yarbaylığın altı sene olması durumunda bu durumda olan askeri personelin kıta hizmeti yapabileceğini fakat sürenin inmesi durumunda bunlardan bir kısmının kıtaya çıkmamış olacağını belirtmiştir. Halbuki yarbayların, kıtada daha çok kıdemli binbaşı olarak tabur komutanlığı yaparken, alay komutanlığı yapar diye sicil kaydı alarak yarbay olduğunu ifade etmiştir. Buna göre alay komutanlığında görev yapan askeri personelin aldığı sicile göre kıtada ve kıta gerisinde yarbay sicili almasını ve eğer sicili iyi ise terfi sürelerini dolduranların terfi etmesi gerektiğini belirterek adaletin de bu şekil olacağını ifade etmiştir. Bu sebeple geçici maddenin konulması gerektiğini dile getirmiştir. Eğer bu geçici madde kabul edilmezse yarbayların terfi edemeyeceğini, buna karşılık askerlik şubesinde görev yapan memurun emekli olabileceğini ifade etmiştir. Onun için teklif edilen geçici maddenin kabulünün uygun olacağını belirtmiştir. Bu öneri Bütçe Encümenine sunulmuş, Bütçe Encümeni de kabul ettiklerini söylemiştir. Takrire Bütçe Komisyonunun da katılması üzerine oylama yapılmış ve öneri kabul edilmiştir.²⁰⁵

Sahile uzak bölgelerden ihraç edilen madenlere prim verilmesinin düşünülüp düşünülmediği hakkındaki şifahi olarak soru sormuş, soruya İstanbul Milletvekili ve İktisat ve Ticaret Bakanı Fahrettin Ulaş cevap vermiştir. Fahrettin Ulaş, Yazman'ın sözlü sorusuna cevaben ülkemizdeki krom madeninin uluslararası pazardaki durumu hakkında bilgiler vermiştir. Bu konuşmadan sonra söz alan Yazman sorusunun sadece krom madeni ile ilgili olmadığını belirterek, bütçe görüşmeleri sırasında veya

²⁰⁵Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. VII, 75. Birleşim, 13.05.1955, s. 201-202.

bütçelerin görüşmeleri sonrasında bu konuyu gündeme getirmeye çalıştığını fakat Meclisin dikkatini çekemediğini belirterek bu sebeple bu konuyu tekrar gündeme getirdiğini belirtmiştir. Bu konunun çeşitli sebeplerden dolayı önemli olduğunu vurgulamıştır. Müteşebbisin kazancının artması bakımından önemli olan bu konu, ülkenin döviz ihtiyacının karşılanması açısından da son derece önem arz ettiğini ifade etmiştir. Böylesi bir avantajlı durumu yakalamak için farklı bir maden politikası bile hazırlayıp uygulanmasının gerekli olduğunu ve kromun döviz kaynağı olarak önemini vurguladıktan sonra sözü prit madenine getirmiş, Elazığ'da önemli miktarda prit madeninin olduğunu, fakat bu madenin yeryüzüne çıkartılarak yurt dışına satışının yapılmadığını vurgulamıştır. Yazman'a göre, bu imkanı sağlamak için ilk akla gelenin prim vermek olduğunu belirtmiştir. Döviz gelirinین ülke için çok önemli olduğuna değinmiş fakat prit madeninin ihraç edilememesi sebebiyle bunların dağlarda kaldığına değinmiştir. prit madeninin dış ülkelerdeki değerinin on beş dolar olduğunu varsayarak hesaplama yapan Yazman, on beş dolardan, beş dolarını, hatta üç dolarını ihraç edenlere döviz olarak verilmesi durumunda bile bu bedelin hem madenin nakliyesine hem de diğer masraflarına yeteceğini belirtmiştir. prit madeninin ihraç edilmemesinin karaborsa döviz kurunu da etkilediğini, madenin ihraç edilmesi durumunda döviz kurunun da kontrol altına alınabileceğini belirtmiştir. Çok yükselmiş olan dolar fiyatını ucuzlatmak ve karaborsa ile hakiki kur, resmi kur arasındaki farkı kaldırmak için çok faydasının olacağını ifade etmiştir. Ayrıca nakliye ücretinde indirim yapılmasının da prit madeninden kazanç elde edilmesi için denenmesi uygun olan çarelerden biri olduğuna değinmiştir. Nakliyelerdeki indirimin de Devlet Demir Yolları kanalıyla yapılabileceğine değinerek, Devlet Demir Yolları'nın devletin ekonomik bir kuruluşu olduğunu ve Devlet Demir yolları üzerinden yapılacak taşımacılığın gelirinین yine devlete kalacağını ifade etmiştir.²⁰⁶

Demokrat Parti Genel Başkanı Adnan Menderes'in 15.10.1955 tarihinde Demokrat Parti büyük kongresinde Türk silahlı kuvvetleri hakkındaki konuşmasının Meclisteki Milletvekilleri tarafından gündeme getirilmesi sebebiyle söz almıştır. Menderesin "*Halk Partisi zamanında Türk Ordusunun ancak bir jandarma kuvveti*" gibi olduğu sözleri CHP'li Milletvekillerini rahatsız etmiş, bunun üzerine Meclis kürsüsünden Menderes'in konuşmalarını tenkit edici konuşmalar yapmışlardır. Konuşmalar üzerine söz alan Yazman, Türk ordusunun başarısını, vatanperverliğini

²⁰⁶Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. VIII, 17. Birleşim, 21.12.1955, s. 386-387.

ve elindeki imkanlarla en iyisini yaptıklarını anlatmıştır. Yazman konuşmasının devamında yedek subaylardan bahsetmiştir, Yazman'a göre ordunun en kıymetli unsurları yedek subaylardır. Bunların yine İkinci Dünya Savaşında layık olmadıkları yerlere gönderildiklerini ve birçoğunun da şehit olduğunu vurgulayarak söylenen sözün Silahlı Kuvvetlere bir hakaret olduğunu söylemiştir. Silahlı kuvvetlerin sürekli kendini geliştirerek dünyanın en modern orduları arasına girmesi gerektiğini ifade eden Yazman dünyada artık çok sayıda piyade bölükleri ile ordu oluşturma döneminin kapanmış olduğunu ve orduların daha mekanize hale geldiğini belirtmiştir. Yeni silahlar kullanılmaya başlandığını ve Türk ordusunun da bu şekilde sürekli modernleşme çalışmaları içerisinde olması gerektiğini ifade etmiştir.²⁰⁷

Milli Müdafaa Vekaleti 1956 yılı bütçesi görüşmeleri sırasında aldığı sözde Yazman, modern ordu için gerekli olanları ve ordumuzun bu konudaki eksiklikleri üzerinde durmuştur. Bugünün Türk Ordusunun teknik silah bakımından kendi başına yetebileceğini söylemenin zor olduğunu belirterek NATO'nun bu konudaki önemine değinmiştir. NATO'nun bu konudaki standartları çok ileri seviyededir ve ülkemizin de imkanları doğrultusunda bu standartlara ulaşma çabasının ülke savunmasının güçlenmesi adına çok faydalı olacağını belirtmiştir. Silah ve malzeme bakımından NATO standartlarını takip eden Türk ordusunun iç hizmetler, terfiler gibi konularda ise halen orduyu Hümayun gibi hareket ettiğini belirtmiştir. Geçmişten gelen alışkanlıkların ve değiştirilemeyen uygulamaların silahlı kuvvetlerin modern bir yapıya bürünmesini engellediğini vurgulayarak, bu duruma acilen bir çözüm bulunması gerektiğini ifade etmektedir.²⁰⁸

4273 sayılı Subaylar ile ilgili kanunda yapılması arzu edilen değişiklik hakkında Mazbata Muharriri olarak söz almış kanun maddesine eklenecek olan geçici maddelerdeki bazı harf hataları hakkında konuşmuş ve hataları düzeltirmiştir. Ayrıca 4273 sayılı Kanunda yapılacak değişiklikler arasında subayların terfi etmeleri ve buldukları rütbelere uygun görevlerde ve kıtalarda kalmaları gerektiğini ve süreler ile ilgili fikirlerini belirtmiştir. Yazman'ın belirttiğine göre 1950, 1951 yıllarında görece başlayan kurmay binbaşılar için kıta hizmeti bir yıl olduğu, Gülhane Askeri Tıp ve Veteriner akademileri ile biyoloji enstitüsü profesörlerinin ve profesör vazifelerinde görevli doçentlerinin, bu kanunun yayınlanmasından evvel aynı kadro

²⁰⁷*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. IX, 26. Birleşim, 20.01.1956, s. 205.

²⁰⁸*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. X, 43. Birleşim, 24.02.1956, s. 676.

yerlerinde geçen hizmetleri de terfide geçerli kıta hizmeti sayılması gerektiğini ifade etmiştir. Kanun değişikliğinin tüm metni okunduktan sonra Meclis Başkanı kanun değişikliğini oylamaya sunmuş ve değişiklik kabul edilmiştir.²⁰⁹

Denizli Milletvekili Baha Akşit tarafından verilen tavrile ile yine aynı kanunun yani 4273 sayılı Askeri personel ile ilgili kanunda yapılacak olan değişiklikte Milli Müdafaa Encümeni Mazbata Muharriri olarak söz almıştır. Söz aldığı kanun değişikliği Askeri Tıp ve Veteriner akademileri profesör, doçent ve kürsü sahibi öğretim görevlileri ile Biyoloji Enstitüsünde öğretim görevlileri ile bölüm şeflerinin, bu kadrolarından alacakları sicilleri ile terfi ettirilmeleri gerektiğini belirtmiştir. Ancak, bunların Milli Müdafaa Vekaletince tanzim edilecek talimat gereğince silahlı kuvvetler içinde araştırmada bulunmalarının esas olması gerektiğini ifade etmiştir. Yazman aldığı sözde Encümen adına konuşmuş ve teklifin sadece Doçent kadroları ile ilgili bölümüne katılmadıklarını diğer kısımlarına katıldıklarını belirtmiştir. Yapılan görüşmelerden sonra Denizli Milletvekili Baha Akşit'in tavrile Encümenin tavsiyesi yönünde oylanarak kabul edilmiştir.²¹⁰

Milli Müdafaa Vekaleti 1957 bütçesi görüşmeleri sırasında söz almıştır. Yazman konuşmasının başında Milli Müdafaa'nın önemi üzerinde durmuştur. Özellikle bulunduğumuz coğrafyada orduya ne kadar ihtiyacımız olduğunu vurgulamış, ilerlemiş devletleri yakalayabilmek için Milli müdafaa, ekonomik ve sanayi alanlarında da kalkınmanın sağlanması gerektiğini belirterek, Hükümetin bu konuya ne kadar önem verdiğini anlatmıştır. NATO'ya katılmanın ülke savunmasına sağlayacağı katkılar üzerinde duran Yazman, bu sayede askeri alanda en yeni teknolojilerin kullanılacak olmasının ordumuzu modernleştireceğini belirtmiş, ama kalkınma için daha fazlasının yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu kaliteli ve yetişmiş insanların bugünkü mesainin güçlüğü, zorluğu ile yaşama imkanının da sağlanması gerektiğini vurgulamıştır. Düne kadar sadece subay ve neferin savaşıllığına, fedakarlığına inanıldığı halde onların dahi en acil ihtiyacının göz önüne alınmadığı idare tarzının bugün için geçerliliğini kaybettiğini belirtmiştir. Ona göre, çalışan insan için önemli olan şeylerin rahatlıkla oturabileceği bir ev, çocukları için iyi olacak okul fırsatları, toplumun genelinden aşağı olmayacak bir yaşam standardının olmasıdır. Ülke savunması için çok önemli olan silahlı kuvvetlerin daha

²⁰⁹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XII, 75. Birleşim, 11.06.1956, s. 283.

²¹⁰*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XII, 80. Birleşim, 22.06.1956, s. 445.

modernleştirilmesi ve silahlı kuvvetlerin çalışanlarının standartlarının yükseltilmesinin uygun bir adım olacağını belirtmiştir. Konunun elbette ki bununla hallolmuş olmayacağını, silahlı kuvvetlerin gelişmesi ve ordunun modern silahlar ile donatılarak kadrolarının da eğitilmesi gerektiğini de sözlerine eklemiştir.²¹¹

Demiryolları ve limanlar inşaatı için gelecek yıllara ait taahhütlere girişilmesi hakkındaki 6845 sayılı Kanun görüşmeleri sırasında söz almıştır. Yazman konuşmasında özellikle iki konu üzerinde durmuştur. Bu konulardan birinin İran'a giden yol ile ilgili olarak bu yolun masraflarının fazla olduğu gibi konuşmaların yerinde olmadığını belirtmiş, ikinci konu olarak ise Elazığ ilinde devam eden ama bir türlü bitmeyen yol ve köprülerin biran evvel tamamlanması gerektiğini ifade etmiştir. Elazığ'daki yol ve köprülerin ihalesinin verildiği şirketleri ve bu şirketlerin işi geciktirdiğini ve bunun sebebinin de ucuz ihale teklifleri olduğunu belirtmiştir. Yazman bu örnekleri vererek kanuna dikkat çekmek istemiş ve kanunun sağlayacağı avantajlardan bahsetmiştir.²¹²

2.2.2.2. Önergeleri

İçişleri Bakanına yabancıların Fırat'ın doğusuna seyahatlerini ayrı bir izne tabi tutan Kararnamenin değiştirilmesi konusunda ne düşünüldüğüne dair sözlü bir soru sormuştur. Yazman'ın vurgulamak istediği konu, Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulan 5682 numaralı Pasaport Kanununun ikinci maddesinde İçişleri ve Dışişleri Bakanlıklarına verilen yetkiye dayanılarak Fırat'ın doğusuna yabancıların seyahati bir kararname ile ayrı bir müsaadeye tabi tutulması ile ilgilidir. Yani Malatya, Erzincan, Erzurum'a seyahat için yabancılar ayrı hiçbir formaliteye mecbur tutulmadıkları halde Elazığ veya Bingöl'e geldiği zaman yeni bir müsaade almamışsa suç işlemiş sayıldığını ve yakalanmasının icap ettiğini belirterek, bir sürü sınai, iktisadi veya maden arama sebebiyle Hükümet tarafından gönderilen veya sırf turistik maksatlarla bu kayıtlardan haberdar olmayarak bu mıntıkaya gelenlerin nahoş hadiselerle karşılaştığını ve bir sürü takibata uğradığını ifade etmiştir. Özellikle Elazığ gibi sükutun hakim olduğu yerlerde bu tür olayların halkın huzurunu bozduğunu ve buna bir çözüm bulunması gerektiğini ifade etmiştir. Hükümetin bu konu hakkında nasıl bir

---

²¹¹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XVII, 46. Birleşim, 25.02.1956, s. 754-755.

²¹²*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XX, 81. Birleşim, 14.06.1957, s. 231.

çözüm bulduğunu sormuş ve sorusu üzerine Dahiliye Vekili Ethem Menderes, kendi görüşlerinin de bu yönde olduğunu belirterek bu konudaki tekliflerini yakında Meclis'e getireceklerini bildirmiştir. Dahiliye Vekilinin bu sözlerinin ardından söz alarak, Dahiliye Vekiline teşekkür etmiş ve kendisinin de bu konuyu bildiğini, bu uygulamanın eskiden beri geldiğini fakat bunun uygun bir uygulama olmadığını belirterek fiili hayatta bu konuya bağlı olarak gelişen iki yaşanmış olayı anlatarak düşüncelerini desteklemeye çalışmıştır. Konuşmasının sonunda, böylesi bir uygulamanın belirli bölgeler için uygulanabileceğini, fakat bir şehir yada geniş bir bölge için böylesi bir uygulamayı yapmanın adaletli olmayacağını ve bu uygulamanın o bölgeyi cezalandırmak anlamına geldiğini belirtmiş, bu sebeple uygulamanın kaldırılması gerektiğini savunmuştur.²¹³

Mehmet Şevki Yazman Milli Korunma Kanununun 6084 sayılı Kanunla tadil edilen 30'ncu maddesinin değiştirilmesine dair olan kanun teklifinin geri verilmesi hakkında tavrini almıştır. Yazman'ın talebi üzerine Meclis Başkanı tavrini geri vermiştir.²¹⁴ Yapılan inceleme neticesinde tavrının tekrar verilmesi ile ilgili her hangi bir bilgiye ulaşamamıştır.

6830 sayılı İstimlak Kanununun 14. maddesine bir fıkra eklenmesi hakkındaki kanun teklifinin geri verilmesine dair tavrini almaktadır. 10.12.1956 tarihli oturumda Yazman'ın verdiği tavrini geri istemesi üzerine tavrini okunmuş ve Meclis Başkanı tarafından geri verilmiştir.²¹⁵ Yapılan incelemede tavrini hakkında bir bilgiye ulaşamamıştır.

2.2.2.3.Kanun Teklifleri

Mehmet Şevki Yazman'ın Milli Korunma Kanununun 6084 sayılı Kanunla tadil edilen 30. maddesinin değiştirilmesine dair teklifi almıştır. Teklif 16.05.1955 tarihinde Muvakkat Encüme havale edilmiştir.²¹⁶ Yazman bu teklifi 18.05.1955 tarihli 77. Birleşimde geri çekmiştir.²¹⁷ Teklifle ilgili yapılan araştırma sonucunda teklifin içeriğine ait herhangi bir bilgiye ulaşamamıştır.

---

²¹³Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. X, 31. Birleşim, 01.02.1956, s. 7.

²¹⁴Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. VII, 77. Birleşim, 18.05.1955, s. 309.

²¹⁵Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. XV, 14. Birleşim, 10.12.1956, s. 102-103.

²¹⁶Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. VII, 77. Birleşim, 16.05.1955, s. 267.

²¹⁷Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. VII, 77. Birleşim, 18.05.1955, s. 309.

Askeri öğrencilerden başarı gösteremeyenler hakkındaki 5401 sayılı Kanunun 3. maddesinin tadili hakkında teklifi olmuştur. Teklif aynı oturumda Milli Müdafaa ve Bütçe encümenlerine havale edilmiştir.²¹⁸ Yazman'ın 5401 sayılı Kanunun 3. maddesinin tadili hakkındaki teklifinde, okullardan uzaklaştırılan öğrencilere devlet tarafından verilen yardımların geri alınması gerektiğini belirtmiş, ancak bu öğrencilerin daha sonra silahlı kuvvetlerde personel olarak çalışmaya başlaması durumunda ise bu ücretlerin geri alınmaması gerektiğini ifade etmiştir. Teklif hakkında söz isteyen Milletvekili olmamış²¹⁹ ve teklif 75. Birleşimde oylamaya sunulmuş kabul edilmiştir.²²⁰ 5401 sayılı kanunun 3. Maddesi, sağlık sebepleri dışında okullarla yükseköğrenim kurumlarından çıkarılan öğrencilere Devlet tarafından yapılan bilumum masraflar faizi ile birlikte mukavelesi gereğince ödettilir, ancak bu öğrencilerden bilahare muvazzaf subay, askeri memur ve astsubay olarak orduya dahil olanlara devletçe yapılan masraflar ödettilirmez, şeklinde değiştirilmiştir.²²¹ Değişiklik 22.06.1956 tarihli 80. Birleşimde okunup, oylanarak kabul edilmiştir.²²²

Askeri adli hakimlere, hakim ödeneği verilmesi hakkında kanun teklifi olmuştur. Teklif aynı birleşimde Milli Müdafaa, Adliye ve Bütçe encümenlerine havale edilmiştir.²²³ Teklif 85. Birleşimde Ruznameye kaydedilmiştir.²²⁴ Teklif 86. Birleşimde görüşülmeye başlanmıştır. Teklifin birinci maddesinde, Askeri Temyiz Mahkemesi birinci ve ikinci başkanlarına, savcılarına, adli ve askeri azalarına ve askeri adli hakimlere bağlı cetvelde gösterilen miktarlarda tahsisat verilmesi gerektiğini belirtmektedir. İkinci maddesinde ise, birinci maddede yazılı tahsisatın ödeme şekil ve şartları hakkında 5017 sayılı Kanunun ikinci ve üçüncü maddeleri hükümlerinin tatbik olunacağı ifade edilmiştir. Teklifin geçici maddesinde, 1956 yılı içinde bu kanun gereğince verilecek tahsisatın, mezkur yıl Bütçe Kanununa bağlı (A/1) işaretli cetvelin Milli Müdafaa ve Gümrük ve İnhisarlar Vekaletleriyle Jandarma Umum Kumandanlığı kısmındaki (Maaşlar) faslından ödeneceği hükmü kararı alınmıştır. Teklifin üçüncü Maddesinde, bu kanunun yayımlanmasını takip eden

²¹⁸*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. IX, 24. Birleşim, 16.01.1956, s. 99.

²¹⁹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XII, 75. Birleşim, 11.06.1956, s. 283.

²²⁰*Türkiye Büyük Millet Meclisi X. Dönem Kanunlar Dergisi*, C. XII, Kanun No: 6742.

²²¹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XII, 80. Birleşim, 22.06.1956, s. 442-443.

²²²*Türkiye Büyük Millet Meclisi X. Dönem Kanunlar Dergisi*, C. XII, Kanun No: 6742.

²²³*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. IX, 27. Birleşim, 23.01.1956, s. 223.

²²⁴*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIII, 85. Birleşim, 04.07.1956, s. 53-54.

aybaşından itibaren geçerli olacağı belirtilmiştir. Dördüncü Maddesinde ise, bu kanunun hükümlerini uygulamaya İcra Vekilleri Heyeti memurunun görevli olacağı hükmü bulunmaktadır. Kanuna maddeleri okunduktan sonra her maddeden sonra oylama yapılmış ve maddeler kabul edilmiştir.²²⁵

Oylamalardan sonra iki Milletvekili söz istemiştir. İlk söz alan Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu, teklifin lehinde bir konuşma yapmıştır. CHP Milletvekili olan Tekelioğlu, aynı teklifi CHP döneminde kendisinin getirdiğini fakat çeşitli itirazlar yapılarak kanun teklifinin reddedildiğini belirtmiştir. Tekelioğlu, konuşmasının sonunda Demokrat Parti ve mensuplarını kutlayarak askeri hakimlerin haklarının verilmesinden duyduğu memnuniyeti bildirmiştir. Kanun değişikliği hakkında söz alanlardan biri de İzmir Milletvekili Mehmet Ali Sebük'tür. Sebük konuşmasını kanun değişikliğinin aleyhinde yapacağını söylemesine rağmen kanunu destekleyici şekilde konuşmuştur. Ona göre düzenleme yapılırken hukuk eğitimi almış olanlar ile olmayanların ayrılması gereklidir. Sebük'ün ayrım yaptığı konu, hukuk fakültesi mezunu olmadığı halde, askeriye mensubu olduğu için bu görevde bulunan askeri personellerin bu kanun kapsamına alınmaması gerektiğidir. Sebük'e göre hukuk tahsili almış olanlara daha çok ayrıcalıklar verilmesi daha uygun olacaktır.²²⁶

2.3. Ömer Faruk Sanaç

2.3.1. Hayatı

IX. Dönemde de Elazığ Milletvekili olan Ömer Faruk Sanaç, Demokrat Partiden X. Dönem seçimlerine de katılmıştır. 48.581 oy alarak yeniden Elazığ Milletvekili seçilmiştir. Dönem içinde Bütçe Encümeni üyeliğinde bulunmuştur. Güzel Sanatlar Akademisi'nin (Mimarlık, Şehircilik Fakültesi) haline ifrağı hakkındaki kanun teklifini müzakere ve eski eserlerin bulunduğu yerlerde ikamet edenlerin başka bir yere kaldırılması ve bu yerlerin istimlâki hakkındaki kanun teklifini müzakere için kurulan muvakkat encümenlere aza seçilmiştir. Bir teklifi, bir sözlü sorusu, Genel Kurul'da yedi konuşması bulunmaktadır. XII. ve XIV. dönemlerde de Elazığ Milletvekili seçilmiştir.²²⁷

²²⁵Türkiye Büyük Millet Meclisi X. Dönem Kanunlar Dergisi, C. XIII, Kanun No: 6775.

²²⁶Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. XIII, 86. Birleşim, 16.07.1956, s. 109-116.

²²⁷Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – X. Dönem (1954-1957) II. Cilt Milletvekillerinin Özgeçmişleri*, s.276.

2.3.2. Meclis Faaliyetleri

2.3.2.1. Konuşmaları

Ömer Faruk Sanaç 10. Dönem Milletvekilliği sırasında 7 defa söz almıştır. Maarif Vekaleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1955 yılı bütçeleri hakkında Bütçe Encümeni adına söz alarak Bütçe Encümeninin görüşlerini bildirmiştir. Üzerinde konuştuğu konu, köy okullarının inşaatı için bütçeden ayrılmış olan pay ve ilkokul inşaatları ile ilgilidir. İlköğretimin fiilen bir an evvel iyi bir seviyeye çıkartılması için öğretmen ve bina ihtiyacının giderilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Mevcut durumda, 3 milyon civarında ilkokul çağına gelmiş çocuğun bulunduğunu dile getirmiştir. Bu çocukların ilkokula devam ettirilmesinin kanunen mecburi olduğunu ve kanunun bu çocukları okula göndermeyen velilerin cezalandırılmasını emrettiğini belirtmiştir. Fakat Teşkilatı Esasiye Kanununun bu hükmünün tam olarak uygulanmadığını ve bu 3 milyon çocuktan ancak 1.8 milyon kadarının ilkokula devam etme imkanını bulabildiğini ifade etmiştir. Anayasanın bu hükmünün hükümet tarafından ancak eldeki imkanlar çerçevesinde mevcudun % 55'i civarında gerçekleştirilebildiğini vurgulamıştır. Sanaç, Demokrat Partinin okul yapılması konusunda gösterdiği hassasiyetten bahsederek, daha önce yıkılmış olan okulların bu dönemde yeniden yapıldığını belirtmiş ve bu durumdan duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Konuşmasının devamında Hükümetin bu konuda hassas olduğunu ve komisyon olarak da Hükümetten gelen ödenek taleplerini sürekli karşıladıklarını belirtmiştir.²²⁸

Dört yıldan beri üç beş milyon civarında okul yapılması için belli miktarlar ayırmak suretiyle hükümetten gelen tekliflerin arttığını ve Bütçe Komisyonunun, dört yıl içinde bu konunun öneminden dolayı ilave ettiği miktarın 12 milyon civarında olduğunu belirtmiştir. Milli Eğitim Bakanlığının 12 senede bütün köyleri ilkokula kavuşturmak için her yıl 40 milyon lira tahsisat talebinin bulunduğuna değinerek, bu tahsisatın Meclis tarafından onaylanmasını istemiştir. Böylece Türk köylüsünün de hükümet tarafından yapılan okullara kavuşmuş olacağını ifade etmiştir. Tahsisat komisyonu istenen tahsisat artımını uygun bularak arttırmıştır. Ayrıca Komisyon

---

²²⁸Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. V, 48. Birleşim, 24.02.1955, s. 638-640.

olarak yeni bir çalışma yapılmış ve bu çalışma neticesinde gerekli olacak tahsisatlarına daha kolay bir şekilde aktarılabileceği açıklanmıştır.²²⁹

Ziraat Vekaleti, Devlet Üretme Çiftlikleri, Orman Umum Müdürlüğü 1955 yılı bütçelerinin görüşülmesi sırasında Bütçe Komisyonu adına söz almıştır. Aldığı sözde Milli Eğitim Bakanlığınca verilen bursların 125 Liradan 150 liraya yükseltilmesi kararını bütçe metnine eklemek için ilgili faslın geri iade edilmesini istemiş, Meclis Başkanı da 450. fasılı geri vermiştir.²³⁰ Sanaç, aynı birleşimde farklı bir faslı da aynı sebeplerle geri iade istemiş, Başkan tarafından fasıl iade edilmiştir.²³¹

Malatya Milletvekili Kamil Kırkoğlu'nun, Avrupa Konseyinde cereyan eden hadiseler dolayısıyla eski Dışişleri bakanı vekili ve Çanakkale Milletvekili Fatih Rüşü Zorlu hakkında Meclis tahkikatı açılmasına dair takriri sebebiyle söz almıştır. Aldığı söz Çanakkale Milletvekili Fatih Rüşü Zorlu'nun bir yurtdışı gezisi konusunda Mecliste yaptığı konuşma sırasında sadece bir cümlelik "*Mektupla tebligat yapıldığını söylüyor*" sözünden ibarettir. Fatih Rüşü Zorlu konuşmasının içerisinde tebligatla ilgili bilgilere ayrıntıları ile değinmiştir.²³²

Bir memuriyete girmeden 1935 yılı ile 1 Eylül 1939 tarihi arasında askerlik hizmetini kısa dönem olarak yapanların terhis olduktan sonra Yedek Subay Okulunda ve subaylıkta muvazzaf olarak geçen sürelerinin terfi müddetlerine eklenmesini ihtiva eden geçici madde konusunda Bütçe Encümeni adına söz almıştır. Aldığı sözde, konuyu incelemek istediklerini, geçici maddeyi tetkik etmeden onaylamadıklarını belirtmiştir.²³³

Taş ocaklarının işlemlerini yönetimi ve gelirlerinin tahsilinin vilayet hususi idarelerine ait olduğu hakkındaki Kanun görüşmeleri sırasında bütçe Encümeni adına söz almıştır. Konuşmasında 1954 yılında kabul edilen 6339 sayılı Maden Kanununun 158. maddesiyle 4268 sayılı eski kanunun ortadan kalktığını belirterek, bu kanunun dahilinde her ne kadar taş ocaklarına ait bu hükmün ayrı tutulması belirtilmiş olsa da uygulamada bu maddenin görülemediğini ifade etmiştir. Sanaç, bu konunun sadece İçişleri Encümeni değil, aynı zamanda İktisat Encümeni ve Bütçe Encümeninin

---

²²⁹Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. V, 48. Birleşim, 24.02.1955, s. 638-640.

²³⁰Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. V, 50. Birleşim, 26.02.1955, s. 832.

²³¹Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. V, 50. Birleşim, 26.02.1955, s. 832.

²³²Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. IX, 26. Birleşim, 20.01.1956, s. 197.

²³³Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. X, 31. Birleşim, 01.02.1956, s. 22.

müzakerelerinde de buna iştirak edildiğinden ilgili takrirle kanunun onaylanmasının fayda sağlamayacağını, bu hususların aynı kanun bünyesinde olamayacağını, bu yüzden değişiklik hükmünün ertelenmesini ve takririn reddini talep ettiği belirtmiştir.²³⁴

Köy Enstitüleri ile ilk öğretmen okullarının birleştirilmesi hakkındaki 6234 sayılı Kanun hakkındaki görüşlerini bildirmek amacıyla söz almış ve aldığı sözde, ilköğretimin önemi üzerinde durmuştur. Konuşmasında özellikle okuryazar oranının çok düşük olduğunu ve 18 bin köyünde henüz ilkokul bulunmayan, üç milyona yakın mecburi tahsil çağındaki çocuklardan ancak yarısını okutabilme imkanı olan bir memlekette ilkokul üzerinde ne kadar durulsa da az olacağını ifade etmiştir. İlkokul konusundaki son 5-6 yıl içindeki gelişmelerden duyduğu memnuniyeti belirterek, gerek öğretmenlerin kadro ve terfi imkanları bakımından, gerekse memleket öğretmenleri arasında mevcut köy enstitülerinden mezun öğretmen ve muallim mektebinden mezun öğretmenler bakımından ikiliği gidermek amacıyla gösterilen gayretlerin olumlu olduğunu vurgulamış ve gösterilen bu çabaların hükümetin bu konuya gösterdiği önemin bir belirtisi olduğunu ifade etmiştir. İlköğretimin, Anayasanın 87. maddesinde zorunlu hale getirildiğini vurgulamış, ilkokulların birleştirilmesi hakkındaki kanun teklifini maddi imkansızlıklar sebebiyle yapılması zor olan bir uygulama olduğunu belirterek, Aynı ayrı köylerde bulunan okulların hepsine öğretmen temin edilemediğini ifade etmiştir. Fakat öğretmen yetiştirmek için öğretmen okullarının sayısını 40'a çıkarmak suretiyle Hükümetin bu konuyu kısmen halletmiş bulunduğunu ve konuşmasının devamında İlköğretim kanun belgesinin bir an evvel yüksek Meclise havalesini talep ettiğini belirtmiştir.²³⁵

Elazığ Cüzam Hastanesinin daha müsait bir yere naklinin düşünülüp düşünülmediğine dair olan suali münasebetiyle söz almıştır. Konuşmasının başında Meclis Başkanının isteğiyle sual takririni okumuştur. Takrirden Elazığ Cüzam Hastanesinin, toplu olarak daha müsait bir yere naklinin Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 25.04.1951 tarihli celsede karar altına alınmış bulunduğu anlatılmaktadır. Bu kararın uygulanması bakımından Sağlık Bakanlığının ne gibi çalışmalar yaptığını, karar gereğince Cüzam Hastanesinin nakli düşünülüyor mu? Eğer nakli düşünülüyor ise ne zaman yapılacağını sormuş, bu soruların Sağlık Bakanı

²³⁴Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. X, 32. Birleşim, 03.02.1956, s. 47.

²³⁵Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. XV, 21. Birleşim, 26.12.1956, s. 291.

tarafından cevaplanmasını istemiştir.²³⁶

Sanaç'ın sorusuna Sağlık Bakanı ve Manisa Milletvekili Nafiz Körez cevap vermiştir. Körez konuşmasında cüzzam ile mücadelenin şart olarak kabul edildiğini belirtmiştir. Bu konuda çalışmalarının devam ettiğini belirterek, yeni cüzzam hastaneleri açmak için çalışmalar yaptıklarını ve bu çalışmalar sırasında Elazığ'daki cüzzam hastanesinin yeri konusunda da karar vereceklerini söylemiştir. Son ve modern ilaçlarla cüzzam hastalığının artık eskiden olduğu gibi, korkunç ve süratle sirayet eden bir hastalık olarak telakki edilmediğini belirterek, Sulfon grubu ilaçların memleketimizde de kullanıldığını ve müspet neticeler elde edildiğini vurgulamıştır. Bugün bu hastalıkla mücadelede cüzamlıları ıssız ve hali mahallerde koloni halinde veya onları tamamen tecrit etmek suretiyle değil, kurulacak dispanserler ve seyyar mücadele teşkilatı ile tedavi ve kontrollerinin ayaktan ve tehlikesizce yapılabileceğinin ileri sürüldüğünü, bu konuda yabancı cüzzam doktorlarının görüşlerinin de bu yönde olduğunu vurgulamıştır. Araştırmalarımızı biraz daha derinleştirerek ve salahiyyetli bilim adamlarımızdan oluşan bir konseyde konunun incelenmesinden sonra mücadele esasların yeni anlayışlarımıza göre tespit edileceğini belirterek, Elazığ Cüzam Hastanesinin akıbeti de bu çalışmalardan sonra belirlenmiş olacağını ifade etmiştir. Körez'in konuşmasından sonra söz alan Sanaç, Körez'in konuşmasına teşekkür ettikten sonra, 1951 yılında Dilekçe Komisyonunun aldığı kararla Cüzam Hastanesinin Elazığ'dan daha müsait bir yere taşınmasının istendiğini, konu hakkında bazı tahkikatların yapıldığını fakat bu konuda somut bir adımın atılmadığını belirtmiştir. Sanaç konuşmasında Elazığ'a gelen yabancı bir doktordan da bahsetmiştir. Yabancı doktor, cüzzam hastalığının özellikle çocuklar için bir tehlike oluşturduğunu yani yetişkinleri çocuklar kadar etkilemediğini söylemiş, Yabancı doktorun verdiği bu bilginin, Elazığ halkının bu hastalıktan ürktüğü ve bu hastalığın halkı tedirgin ederek psikolojik olarak halkın rahatsız olduğu gerçeğini ortadan kaldırmayacağını ifade etmiştir. Sanaç, hastanenin naklini sadece genel durum sebebiyle istediklerini, teknik anlamda hastalığın bir insandan başka bir insana nasıl geçtiği konusunun nakil isteği ile bir ilgisinin olmadığını belirtmiştir. Sanaç konuşmasında cüzzam hastalığı hakkında Sağlık Bakanlığının verdiği bilgilere de yer vermiştir. Buna göre, cüzam mikrobik bir hastalık olmakla beraber insanlara geçişinin hangi yollardan olduğu ve iyileşmesinin henüz layıkıyla bilinmeyen bir hastalık

²³⁶ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XVI, 31. Birleşim, 28.01.1957, s. 226.

olduğunu ifade etmiştir. Genellikle diğer bulaşıcı hastalıklardan çok daha az bulaştığını ve son zamanlarda cüzamlıların hastalıklarının tedavisinde kullanılan sülfon ilaçların büyük başarılar göstererek hastaların bilhassa morallerini düzeltildiğini belirtmiştir.²³⁷ Bu sebeple cüzzam hastanesinin başka bir yere naklinin uygun olacağını çünkü cüzzam hastanesinin toplumun her kesimi ve özellikle de çocuklar için tehlikeli olacağını ifade etmiştir.

2.3.2.2. Kanun Teklifleri

Ömer Faruk Sanaç, Sağlık Bakanlığı Teşkilat ve Memurları Kanununa bazı hükümler eklenmesine ve 4258 sayılı Kanuna bağlı kadro cetvellerinin değiştirilmesine dair 4862 sayılı Kanuna bağlı “1” sayılı cetvelde değişiklik yapılmasına ve 3017 sayılı Kanunun 60. maddesinin tadiline dair kanun teklifi vermiştir. Teklifin birinci maddesinin içeriğinde, 4862 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvel ile ek ve tadillerinde yazılı kadrolardan ilişik (1) sayılı cetvelde yazılı olanlar kaldırılmış ve yerine, bağlı (2) sayılı cetvelde yazılı kadrolar konulduğu belirtilmiştir. Teklifin ikinci maddesinin içeriğinde, 3017 sayılı Kanunun 60. maddesi Vekaletçe tanınmış sağlık memurlarından sağlık okullarından mezun olmayıp bu kanunun neşrinde sağlık memurluğu vazifesinde kullanılmakta olan mektepsiz sağlık memurlarının istihdamına devam edileceği şekilde değiştirildiği anlatılmıştır. Teklifin geçici maddesinin içeriğinde; Bu kanuna bağlı (3) sayılı cetvelde yazılı kadrolar 1957 mali yılında kullanılmayacağı ifade edilmiştir. Teklif aynı oturumda Sıhhat ve içtimai Muavenet ve Bütçe encümenlerine havale edilmiştir.²³⁸ Sanaç’ın teklifi madde madde okunmuş oylanarak kabul edilmiştir.²³⁹

2.4. Selahattin Toker

2.4.1. Hayatı

1 Mayıs 1920’de Keban’da doğan Toker Ankara-Çankaya, Kızılay Mahallesi nüfusuna kayıtlıdır. Babası Nazmi Efendi, annesi Edibe hanım olan Toker, 1944’te Mustafa-Rabie kızı Bahriye hanımla evlenmiştir. Toker’in Hülya ve Yusuf Nazmi

---

²³⁷ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XVI, 31. Birleşim, 28.01.1957, s. 226-227.

²³⁸ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XVIII, 51. Birleşim, 27.03.1957, s. 42-43.

²³⁹ *Türkiye Büyük Millet Meclisi X. Dönem Kanunlar Dergisi*, C. XVIII, Kanun No: 6942.

isimli iki çocuğu bulunmaktadır. Toker ilköğretimine Elazığ'da başlamış, daha sonra Malatya ve Eskişehir'de devam etmiş, Ankara Dumlupınar İlkokulu'nda da ilköğretimi tamamlamıştır. Ortaokul ve liseyi 1936'da Ankara Erkek Lisesinde okuyarak mezun olmuştur. Emniyet Genel Müdürlüğü adına ve hesabına Ankara Hukuk Fakültesi'ne girerek Haziran 1939'da diploma almıştır. Ağustos 1939'da Emniyet Genel Müdürlüğü Talim ve Terbiye Şubesi'nde komiser muavini stajyeri olarak devlet hizmetine girmiş, bu arada Ankara Polis Enstitüsü yüksek ihtisas kursuna devam ederek adli polis uzmanlığı sertifikası almış, Ekim 1940'ta komiser olmuştur. Kasım 1940'ta İstanbul Yedek Subay Okulu'na girerek piyade asteğmen rütbesiyle burayı bitirmiş, Kıta hizmetini 8. Tümen 53. Alay, II. Tabur'da tamamlayarak Aralık 1942'de terhis olmuştur. Ocak 1943'te Emniyet Genel Müdürlüğü'nde komiser olarak çalışmaya başlamış, Mart 1943'te 2. sınıf emniyet amiri, Kasım 1943'te Ankara maiyet memuru, Aralık 1943'te Kalecik Kaymakam vekili, Şubat 1944'te Ankara maiyet memuru, Mart 1944'te Yenice Bucak Müdürü olmuştur. 5. devre kaymakamlık kursunu bitirip Ocak 1945'te Artova Kaymakamlığına atanmış, Aralık 1946'da Beşiri, Kasım 1947'de Ardanuç kaymakamlıklarında doğu hizmetini tamamlayarak Ocak 1948'de Ankara Polis Enstitüsü Müdür Yardımcılığına, Ekim 1949'da Polis Enstitüsü idari öğretmenliğine getirilmiştir. Bu sırada avukatlık stajını tamamlayarak, Eylül 1950'de, avukatlık ruhsatı almış ve avukatlığa başlamıştır.²⁴⁰

Avukat ve öğretmenlik yaptığı sırada X. Dönem seçimlerine katıldı. Yapılan seçimde Demokrat Parti listesinden 50.373 oyla Elazığ Milletvekilliğine seçilmiştir. Dilekçe ve Milli Savunma komisyonlarında çalışmış, Dilekçe Komisyonu'nun katipliğine seçilmiştir. Değişik konularda 25 kanun teklifi, 8 önergesi, 7 sözlü, 51 yazılı sorusu ve Genel Kurul'da değişik 14 konudaki konuşmalarıyla örnek etkinlik göstermiştir. Yasama dokunulmazlığı 6 kez Genel Kurul gündemine gelmiştir. Emekli Sandığı Kanunu'nun 39/B maddesinin değiştirilmesini öngören kanun teklifi nedeni ile Demokrat Parti'den 1955'te çıkarılmış ve Ocak 1956'da Hürriyet Partisi'ne katılmıştır. Yasama etkinliği X. Dönemle sınırlı kalan Selahattin Toker'in "Zabıtayı İlgilendiren Yasalar" ile "Polis Taktiği" adlı yapıtları mevcuttur. Avrupa seyahati dönüşünde düzenlediği rapor, Polis Enstitüsü'nde kurulan kriminalistik laboratuvarın temelini oluşturmuştur. Çeşitli sosyal kuruluş ve dernek çalışmalarına katılmıştır. 6

²⁴⁰Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – X. Dönem (1954-1957) II. Cilt Milletvekillerinin Özgeçmişleri*, s.277

Eylül 1971 tarihinde emekli olan Selahattin Toker, parlamento sonrasında öğretmenlik ve avukatlığını sürdürmüştür. 14 Şubat 1982’de ölmüş, Ankara’da Cebeci’deki Asri Mezarlığında toprağa verilmiştir.²⁴¹

2.4.2. Meclis Faaliyetleri

2.4.2.1. Konuşmaları

Selahattin Toker 10. Dönem boyunca 14 defa söz almıştır. Toker, Eskişehir Lisesi Fransızca Öğretmeni İsmail Başaran hakkında Arzuhal Encümenince ittihaz edilen 6524 sayılı Kararın görüşülmesi sırasında söz almıştır. Toker sözlerinin başında ilgili konuya açıklama getirerek, Şikayetçi kişinin Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinin son sınıfında dışarıdan sınava girebileceğini belirtmiştir. Kurallara göre sınava üniversite senatosunun kararı ile de girebileceğini vurgulamıştır. Bu kişinin sınava zamanında yetişememiş olduğunu ve sınava katılmadığını ifade eden Toker, kişi yetişemeyince fakültenin dekanına başvurmuş ve dekana hitaben, “*efendim ben yetişemedim, karara dahil olamadım, ne olur bana müsaade edin de sınava gireyim demiş,*” dekanın da kişiye müsaade ettiğini ve kişinin de sınava girdiğini ve de sınavda başarılı olduğu bilgilerini meclise sunmuştur. Fakat üniversite senatosunun kurallarına göre bu arkadaşın gereken şartları sağlayarak sınava giremediği için bu başarının kabul edilmediğini ifade etmiştir. Bu durum karşısında kendisinin, sınavda başarılı sayılmayıp işlemlerinin iptal edilmesinden dolayı kişinin devlete başvurduğunu belirtmiştir. Devletin konuyu araştırdığını ve gerçekten de sınav kurallarına uymama durumunun olduğuna kanaat getirdiğini ifade etmiştir. Fakat ortada dekanın izninin de bulunduğunu ve bu kişinin sınavda da başarılı olduğunu belirterek konu hakkında adalete uygun olduğuna karar verilmesi gerektiğini belirterek bu kişiyi başarılı olarak gördüğünü ifade etmiştir. Kişinin başarılı sayılması gerektiği yönünde mahkeme kararı bulunmasına rağmen üniversite senatosunun yine bunu usulüne uygun olmadığı için kabul etmediğini vurgulamıştır. Bunun üzerine de kişinin Büyük Millet Meclisine başvurduğu bilgilerini genel kurula sunmuştur. Toker konuşmasının devamında TBMM’ye başvurudan sonraki yasal aşamalara değinerek, encümenin itiraz ettiği kararın yerinde olduğunu belirtmiş, bu konunun Meclisin huzuruna gelmesinin sebebinin Encümenin itirazından dolayı olduğunu yoksa kararda

---

²⁴¹ Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – X. Dönem (1954-1957) II. Cilt Milletvekillerinin Özgeçmişleri*, s.278.

itiraz edilecek bir durum olmadığını vurgulamıştır. Görüşlerini bu şekilde açıklayarak mazbatanın kabulünü talep etmiştir.²⁴²

Çarşamba Kaymakamlığına başvuran bir vatandaşın şikayeti konusunda söz almıştır. Toker konuşmasının başında vatandaşın şikayet konusunu anlatmıştır. Bir vatandaşın Çarşamba Kaymakamlığına müracaat ettiğini ve kişinin kendi mülkü olan bir yere komşusunun el koyduğunu belirtmiştir. Kaymakamlığın gerekli incelemeyi yaparak müracaatın doğru olduğu kanaatine vardığını ifade ederek karşı tarafın yaptığı eylemin kaldırmasına dair kaymakamlık tarafından alınan karar olduğunu yani Kaymakamlığın ilk müracaat eden adamı haklı bulduğunu ifade etmiştir. Bir müddet sonra da karşı tarafın kaymakama müracaat edip, yaptığı muamelenin doğru olmadığını ve burası benim, tekrar tetkik edin dediğini belirtmiştir. Kanunda karar almış olan ilk kişinin Kaymakamın kararına itiraz edebileceği bir mercinin bulunmadığına değinerek, sadece haklı olduğunu iddia eden tarafın mahkemeye başvurabileceğini belirtmiştir. Konuşmasının devamında ilgili konu hakkında Mecliste konuşulanlara ve konunun hukuki boyutuna değinerek, Sübjektif tasarruflarda bir vatandaşın hakkının ikinci bir kararla iptal edilememesi gerektiğini, bunun ancak kendi lehine hak teşekkül eden kimsenin rızası olmak şartıyla geri alınabileceğini aksi durumun mümkün olamayacağını vurgulayarak mazbatanın kabulü yönünde görüşü olduğunu belirtmiştir.²⁴³

Sırrı Bellioğlu hakkında Arzuhal Encümeninin ittihaz ettiği karar sebebiyle söz almış, bu konuşmayı Arzuhal Encümeni adına yapmıştır. Konuşmasında 1953 yılında eski iktisat Vekili ve Kocaeli Milletvekili Sırrı Bellioğlu'nun Büyük Millet Meclisine müracaatı hakkında, Arzuhal Encümeni vasfıyla Af Kanunu hakkında bilgiler vermiş, af kanununu değiştirme ve yorumlamanın kendileri tarafından yapılamayacağını söylemiştir. Sırrı Bellioğlu'nun gasp edilmiş mallarıyla paralarının iadesini kendince kabul ettiğini fakat bu konunun kanun tarafından belirlendiğini, ve ancak kanun tarafından çözülebileceğini vurgulayarak, başvuru yapan eski milletvekilinin lehinde düşündüğünü vurgulamıştır.²⁴⁴

Emekli Korgeneral Sami Topçu hakkında Arzuhal Encümenince ittihaz olunan

---

²⁴²*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. II, 9. Birleşim, 26.11.1954, s. 152-153.

²⁴³*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. III, 11. Birleşim, 01.12.1954, s. 10.

²⁴⁴*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. III, 17. Birleşim, 15.12.1954, s. 118-119.

karar sebebiyle söz almıştır. Toker Arzuhal Encümeni olarak aldığı sözde Encümenin aldığı karar aleyhinde yapılan konuşmalara cevap vermiş, Arzuhal Encümeninin görevleri üzerinde durmuştur. Konuşmasının devamında söz aldığı konuya değinen Toker, Emekli Kanununun 39. maddesinin (B) fıkrasının yanlış tatbik edildiğini iddia eden emekli korgeneralin Meclise müracaat ettiğini ve dilekçesinin araştırıldığını söylemiştir. Konuşmasında Korgeneralin tümgeneral iken korgeneralliğe terfi ettirilmediği için askeri yargıya müracaat ettiğini ve mahkeme kararına uyularak kendisinin korgeneralliğe terfi ettirilmiş olduğunu ve idare bu kararı uygulayarak kolordu kumandanlığına tayinini yapmış olduğunu belirtmiştir. Bundan sonra idare, 39. maddenin (B) fıkrasından aldığı yetkiye dayanarak 30 senelik müddeti doldurduğu için ve idareye bu madde takdir hakkı tanınmış olduğu için, bu kişiyi emekliye sevk ettiğini ifade etmiştir. Toker konuşmasında hem şikayet konusunu anlatmış hem de bu konu hakkındaki kanuni düzenleme hakkında bilgi vermiştir. Arzuhal Encümeninin artık bu konuda kontrol yapamadığını, başka konularda kontroller yaptığını ve olanlar hakkında karar vererek icraya tebliğ edildiğini belirtmiştir. İcra verilen karar ile ilgili uygulamanın iki ay içerisinde yapılmaması durumunda vekilin siyasi, mali ve cezai sorumluluğunun ileri sürüleceğini ifade etmiş ve Arzuhal Encümeni olarak ilgili müracaatı onayladıklarını ve mazbatanın kabulünü talep etmiştir.²⁴⁵

Hüseyin Kamil Ezgü hakkındaki Arzuhal Encümeni karar hakkında söz almıştır. Konuşmasının başında, Arzuhal Encümenince alınan kararların kanuni olarak nasıl işlediği hakkında bilgiler vermiştir. Encümenin durumu tetkik ettiğini belirterek, Anayasanın açık hükmü karşısında bu kararın Meclise arz edilerek kaldırılmasını istemiştir. Anayasanın sarih hükmü karşısında bu kararı alan encümen oybirliği ile karar vermiş ve bu hakkı geri alma mecburiyetinde kalmıştır. Bu sebeple kararın Anayasanın genel hükümlerine uygun olduğunu belirterek mazbatanın kabulü yönünde görüş bildirmiştir.²⁴⁶

Evlilik dışı olan çocukların cezasız bir şekilde nüfusa kaydı ile ilgili kanun teklifinin görüşülmesi sırasında söz almıştır. Toker konuşmasında bu kanun teklifi ve özellikle birinci maddesinin malesef içinde bulunulan meseleye çözüm getiren yeni hüküm taşımadığını belirtmiştir. Bu kanunun bundan evvel çıkmış dört kanunun bir kopyası olduğunu söyleyerek, konan diğer kopya kanunlar gibi aile düzenini, milletin

²⁴⁵*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. III, 20. Birleşim, 22.12.1954, s. 191-192.

²⁴⁶*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. V, 38. Birleşim, 09.02.1955, s. 49.

temellerini sarsan hükümleri içerdiğini belirtmiştir. 1926 tarihine kadar evlenmenin iki şahit huzurunda yapılmakta olduğunu belirten Toker, 1926'dan sonra, bunun değiştiğini belirtmiştir. 1926 Medeni Kanunu evlenme için yaş sınırını, sağlık şartını, iki şahidi, resmi bir memur huzurunda evlenme sözünün söylenmesini emrettiği gibi, gerektiğinde nüfus memurunun müdahalesini de şart koyduğunu belirterek, işte bu medeni çerçeveyi koyan, aile düzenini çerçeveleyen istisnasız bütün evlenmelere bu hukuki kuralları uygulamak gerektiğini söylemiş ve bu kanunun Türk aile hayatına adapte edilemediğini belirtmiştir. İçişleri ve Adalet Bakanlıklarının evlenmelerle ilgili bu durumu çözmek için çalışmalar yapması gerektiğini belirtmiştir. Medeni Kanunun tek kadın ile evlenilebileceğini, birden fazla eş ile resmi nikah kıyılamayacağını emrettiğini belirterek, bu durumun hukuki bir kural olduğunu, Medeni Kanunun Türk aile yapısının tek eş ile nikah kıyılabilmesi yönünde düzenlemeler yaptığını ifade etmiştir. Medeni Kanunun Türk aile yapısını korumaya yönelik olduğunu, evlilik dışı doğan çocukların cezasız bir şekilde nüfusa kaydedilmesinin, Medeni Kanunun gerektirdiği nikah kıyarak nikahlı yaşamak kuralına ters düştüğünü vurgulamış, bu yüzden dekanın teklifinin Türk aile düzenine uygun olmadığını ifade etmiştir.²⁴⁷

Polis ve jandarma karakollarıyla zabıta amir ve memurları yetiştiren okulların sayısına, yabancı memleketlere tahsile gönderilen zabıta memurlarından ne kadarının meslekte çalıştığına, zabıtanın tevhidini için ne gibi hazırlıklar yapıldığına, polis radyosu ile polis ve jandarma telsiz istasyonlarının faaliyetine dair sual hakkında görüşlerini bildirmiştir. Konuşmasında Türk milletinin iç emniyetini sağlamak ve Türk Devletinin iç düzenini koruma görevinin silahlı bir kuvvet olan polis ve jandarma kuvvetlerine verildiğini söylemiştir. Bu kuvvetleri emrinde bulunduran ve lüzumu halinde zabıta ile ordu birliklerinden de istifadeye yetkili bulunan İçişleri Bakanının da memleketin genel emniyet ve asayiş işlerinden sorumlu tutulmuş olduğunu belirtmiştir. Buna göre Toker sözlü sorusunu devletin ilk önce gelen ve ana hizmeti olan emniyet hizmetini toplumun düzenini bozacaklara karşı oldukça ağır mesai ve sorumluluk şartları altında yapan polisin yetiştirilmesi ve yaşam standartları için neler yapıldığını öğrenmek amacıyla İçişleri Bakanlığına sormuştur.²⁴⁸

Konuşmasının devamında sorusuna cevap veren İçişleri Bakanına teşekkür ederek verdiği cevaptan duyduğu memnuniyeti bildirmiştir. Daha sonra Toker,

²⁴⁷ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. VI, 65. Birleşim, 18.04.1955, s. 384.

²⁴⁸ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. VI, 68. Birleşim, 27.04.1955, s. 476.

Bakandan çalışmaların hızlandırılarak ileri ve yeni hamleler içerecek şekilde hazırlanarak Meclis önüne getirmesini talep etmiştir. Zabıta mesleği ile ilgili görüşlerini de bildiren Toker, zabıta mesleğinin ruhunun temelini teşkilat, işleyişinin temelini ise disiplin olduğunu belirtmiştir. Bu temelin maddi ve manevi faktörleri ile sağlamlaştırılması gerektiğini ifade ederek şerefli zabıta hizmetinin, gizli düşmanlara karşı hayatlarını tehlikeye koyarak vazife aşkı içinde yerine getirmekte olan cesur Türk zabıtasının içinde bulunduğu ağır şartlarını tarif etmek, maddi ve manevi noksanlıklarını ortaya koymak suretiyle cemiyetin emniyetini huzur ve rahatını takviye etmenin birinci öncelikleri olması gerektiğini vurgulamıştır. Konuşmasının devamında zabıtanın görev yaptığı merkez ve binalar üzerinde duran Toker, bu binaların görev yapma konusunda ne kadar önemli olduğuna da değinmiştir.²⁴⁹

Konuşmasının ilerleyen kısmında zabıta teşkilatı mensuplarının nasıl yetiştirildiğini açıklayan Toker, gerek polis amiri ve gerekse polis memuru olarak yetiştirilecek kimselerin mesleğe alınırken üstün vasıflı kimseler arasından seçilmesi gerektiğini bu kişilerin iyi teşkilatlandırılmış meslek okullarında ve özellikle Devlet Polis Akademisinde genel eğitimlerinin ve mesleki formasyonlarının verilmesi ayrıca yüksek tahsil için de yurt dışına gönderilmeleri gerektiğini ifade etmiştir. Mesleğin yapılması için iyi okullara ve okulların üstün vasıfla polis yetiştirmeleri içinde yine iyi yetişmiş öğretmenlere ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir.²⁵⁰

Toker'in bu konudaki tavsiyelerinden biri de zabıta intibak kanununun çıkartılmasıdır. Zabıtanın pasif ve aktif durumuyla suçların oluşmasına ve devam etmesine engel olduğunu, engel olamadığı olaylar da ise olay mahallinde acele tedbirler alarak sorumluların yakalayıp adalete teslim edilmesine yardım ettiğini belirtmiştir. Zabıta hizmetinin mahiyetinden gelen ağır ve yorucu çalışma tarzı olduğuna değinerek ayrıca çok sıkı idari, inzibati ve mesleki ceza yaptırımını altında olduğunu da ifade etmiştir. İdari, adli veya mesleki bir cezaya ve uygulamaya maruz kalmadan iş yaşamını karakolda ve vazife başında geçiren fedakar zabıta mensuplarından binlercesinin terfi sürelerini doldurmasına, üstün başarı ve takdir sicilleri almasına rağmen on sene on beş sene bir rütbe ve bir maaşta kaldıklarını ve terfi edemediklerini belirtmiştir. Yapılabilecek bir intibak kanunu ile emniyet mensuplarının yaşadığı bu olumsuz durumu ortadan kaldırmanın mümkün

²⁴⁹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. VI, 68. Birleşim, 27.04.1955, s. 477.

²⁵⁰*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. VI, 68. Birleşim, 27.04.1955, s. 477.

olabileceğini, bu kanunun emniyet mensuplarının özlük haklarına kavuşmaları için çok önem arz ettiğini ifade etmiştir.²⁵¹

Toker'in üzerinde durduğu diğer bir konu ise, zabıta personelinin çalışma süreleri ile ilgilidir. Zabitanın rasyonel mesaiye kavuşturulmasının hem hizmetin normal yürümesini hem de personelin sıhhat ve başarısı için şart olduğunu dile getirmiştir. Rasyonel mesai ile zabitanın 24 saatlik zamanının üç ekip halinde kararlaştırılmasını, yani bir ekip vazifede iken diğer ekibin birinin istirahatte diğerinin de yedekte bulunmasının sağlanması gerektiğini belirtmiştir. Bütün memurlar Memur Kanununa göre en çok altı ile sekiz saat gündüz çalışmaktayken, polisin ise memur olmasına rağmen gece ve gündüz devamlı olarak vazife başında olduğunu ve Emniyet Teşkilatı Kanununa göre polis ve komiserlerin çok zor şartlarda çalıştıklarını ve haftada bir gün izinli çıkabildiklerini ifade etmiştir. Yılbaşı, 23 Nisan, Bahar Bayramı, 19 Mayıs, Zafer Bayramı, Cumhuriyet Bayramı, Şeker ve Kurban bayramları, illerin kurtuluş bayramları, futbol maçları, güreş ve diğer müsabakalar mitingler ve merasimlerin olduğu günlerde polisin çalıştığını, ayrıca karakolda çalışan polislere ihtiyaç duyulduğu anlarda göreve sevk edilebildiğini dile getirmiştir. Hatta belediye sınırı içinde haftada bir gün izinli çıkan polislerin üniformalı olması durumunda ise yine vazifeli sayıldığını belirtmiştir. Bu zamanda da polisin izinli iken karşısına çıkan olaya müdahale etmeye ve görevini yapmak için iznini kullanmamaya mecbur olduğunu bu sebeple de polisin maddi ve manevi takatini her gün biraz kaybettiğini belirtmiştir.²⁵²

Suçları önlemek için polisin elinde modern haberleşme araçlarının bulunması gerektiğini belirtmiştir. Haberleşmede manyetolu telefonlar kullanıldığını, bütün il ve ilçe merkezlerine önemli iskele liman, istasyon ve hudutlarda haberleşmeyi kolaylaştıracak telsiz sistemleri kurulması gerektiğini söylemiştir. Ona göre, savaş araçlarını kullanacak teknik personelin alınma ve yetiştirilme usulleri objektif esaslara bağlanmalı ve bu iş tek elden idare edilmesi gerekir, ayrıca Polis Radyosunun önemine değinerek, Polis radyosunun vatandaşın eğitimi için gerekli olduğunu ve bunun yenilerini oluşturarak mevcut olanın da faaliyetlerini esaslı bir programa kavuşturmak gerektiğini ifade etmiştir.²⁵³

²⁵¹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. VI, 68. Birleşim, 27.04.1955, s. 478.

²⁵²*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. VI, 68. Birleşim, 27.04.1955, s. 478.

²⁵³*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. VI, 68. Birleşim, 27.04.1955, s. 480.

Toker konuşmasının devamında bu mesleğin devamı için yapılması gerekenler üzerinde durmuştur. Toker'e göre, bugün lise mezunu olan vatandaşlar diğer okulları tercih etmektedirler. Üstün vasıflı lise mezunlarını zabıta mesleğine almak bugün için imkansız olduğunu belirterek ortaokul veya ilkokul mezunlarından en üstün kabiliyetlilerini zabıta amir ve memuru yetiştirmek için zabıta okullarına almaktan başka çare olmadığını ifade etmiştir. Üstün vasıflı ilkokul mezunlarını almak, polis kolejlerinde siyasi, adli ve idari kabiliyetlerini teknik kontroller ile tespit etmek ve ona göre uzmanlık şubelerinde mesleki formasyonlarını vermek gerektiğini belirtmiştir. Polis mesleğinin dünya devletleri huzurunda yeniden düzenleyerek polis öğrenci müfettişlikleri mesleğin diğer devlet güvenlik teşkilatıyla sıkı ilişkisini sağlamak ve oralara gönderilecek öğrencilerin bu kadrolarda yetişmelerini sağlamak suretiyle mesleğin devamlılığının sağlanabileceğini belirterek, kurulacak devlet zabıtası teşkilatında mesleki kademeleri dışardan alınacak personelle oluşturmak ve her kademeyi kendi alt kademesinden geleceklerle beslemek ve zabıta mensuplarının çocuklarını mesleğe almak ve zabıta mensuplarını müşterek bir sigorta ile emniyete almanın ilk tedbir olacağını söylemiştir. Ona göre, cemiyet, devletin temel ve ana hizmetidir ve bu sebeple çok şerefli bir hizmet olan güvenlik hizmetine önem ve ilgi gösterilmelidir.²⁵⁴

Konuşmasının sonunda Demokrat Parti Hükümetinin yaptıklarına değinerek, yapılan icraatları överek daha başarılı sonuçlar elde edilmesini temenni etmiştir. Adnan Menderes Hükümeti kısa zamanda mükemmel Türk Devlet zabıtasını yeniden kuracağını ve ülke kalkınmasına ve rejimin koruyucusu olan bu teşkilatın rasyonel bir işleyişe kavuşturulacağına ve polislerin vazifelerini yaparken demokratik ve eşit şartlarda çalıştırılacaklarına ve bütün bunları sağlayacak hukuksal düzenlemenin de bir an evvel tamamlanacağına olan inancını belirtmiştir.²⁵⁵

Gayrimenkul kiralari hakkındaki Kanunun görüşülmesi sırasında söz almıştır. Toker konuşmasının başında ilgili kanunun içeriği hakkında bilgi vermiştir. Toker'in anlattığına göre, mesken olsun veya olmasın bir gayrimenkule sahip olan bir vatandaş bu gayrimenkulünü, istediği kiracıya, istediği fiyat ve müddetle verebildiğini ve sözleşmede maddelere göre tahliye ettirmekte serbest olduğunu belirtmiştir. Normal zamanlarda kuralın, fiyatın serbest olması ve tahliye ettirme serbestinin tanınması

²⁵⁴*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. VI, 68. Birleşim, 27.04.1955, s. 480.

²⁵⁵*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. VI, 68. Birleşim, 27.04.1955, s. 481.

olduğunu, normal olmayan zamanlarda ise, hem fiyat, hem tahliyelerin kısıtlandığını belirtmiştir. Toker'in normal zaman ve normal olmayan zaman olarak ifade ettiği İkinci Dünya Savaşı'nın olağanüstü hali ile savaş sonrasındaki normal olan zaman ayrımıdır. Bu durumun var olan bir gerçek olduğu ve bugün diğer birçok memleketlerde de bu kısıtlamaların bulunduğunu ve devam ettiğini ifade etmiştir.²⁵⁶

Toker konuşmasının devamında İkinci Dünya Savaşı ve savaşın bitiminden sonraki yıllarda yaşananlar konusunda ve Demokrat Parti Hükümetinin ilgili kanun hakkında yaptıkları ilgili bilgi vermiştir. Toker, Hükümetin getirmiş olduğu kanun, 1947'den 1955'e kadar yapılan gayrimenkuller serbest kiraya tabidir. Fakat 1939 - 1947 yılları arasında ve öncesinde yapılmış olan bir bina hakkında böyle bir hüküm yoktur. Ayrıca 1939'dan önce yapılan binaların da nasıl serbest kira rejimine tabi olacağını sormuştur. Toker bu kanunun yapılmasına iki ayrı korkunun sebep olduğunu belirterek. Birinci korkunun, 1947'den 1955 yılına kadar yapılan binalarda oturan ve serbest kira rejimine tabi olan vatandaşların korkusu olduğunu belirtmiş, bu sene 200 lira kira veren bir kiracının, gelecek sene mal sahibinin 300 lira istenmesinden endişe ettiğini ifade etmiştir. Bu durumun ise normal devirin bittiğini, yeni yapılan binalarla anormal devire girildiği anlamına geldiğini ifade etmiştir. 1955 serbest kiralardan kiracı olan vatandaşın mal sahipleri tarafından yüksek bir kira talebi korkusu içinde kalmaması için kiracı ile mal sahibi arasındaki fiyatı sabitlemek gerektiğini belirterek, bunun fazla yükselmesine hükümet olarak, Meclis olarak engel olmaları gerektiğini savunmuştur. Nasıl ki diğer şeylerde fiyat konuluyorsa aynı şekilde 1953'e göre değil 1955 kiralalarına göre fiyat koyup dondurmak gerektiğini ifade etmiştir. Bu anormal fiyat yükselmelerini bütün vatandaşların yaptığı fikrinin kabul edilemez olduğunu ifade etmiş ve bunları herkes yapıyor demenin bütün ev sahiplerini suçlamak anlamına geleceği için zaten böyle bir şeyin de olamayacağını belirtmiştir. Eğer kiracıların kira olarak ödediği paraları bu dondurulmuş normal kiralardan daha fazla görmesi durumunda ise ve kanunun da kiracıyı koruması gerektiğine göre, kiracının bu kirayı normal sınırlar içerisine indirtmesinin mümkün olması gerektiğini ifade etmiştir. Böylesi bir kanunu sürekli olarak değil de geçici olarak, yani mağdurların mağduriyetlerini gidermek için onaylaması gerektiğini söylemiştir. Bu şekilde kötü

---

²⁵⁶*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. VII, 72. Birleşim, 06.05.1955, s. 100.

niyetli ev sahiplerinin bu davranışlarının engellenmiş olacağını ve kiracıların da ancak bu şekilde korunabileceğini belirtmiştir.²⁵⁷

Konuşmasının devamında Toker, gayrimenkul fiyatlarının dondurulması ile arsa spekülasyonlarının önüne geçilebileceğini vurgulamıştır. 1939-1947 tarihleri arasında yapılan gayrimenkullerin durumuna değinerek, bu zamana kadar gerek fiyat, gerekse tahliye sınırlamasına tabi olan gayrimenkuller için yapılacak şey olarak bu tahliye kaydının devam etmesi gerektiğini ifade etmiştir. Konuşmasında 1939 senesinden beri yapılan yüzde yüz ve yüzde iki yüz zamlarıyla, 1955 senesine kadar olan normal zammı telafi edilmesi gerektiğini belirterek ancak bu şekilde 1955'in normal rayicine gelebileceğini belirtmiştir. Bugün şehirlerde ve kasabalarda fiyat farklarının çok olduğu gibi aynı şehir ve kasabada muhtelif semtlerde de ayrı ayrı kira fiyatı alacak gayrimenkullerin olduğunu vurgulamıştır. Yapılacak iş, 1939 kirasının geçmemesi, esas olmaması gerektiğini belirterek, 1939 kirasına % 300 ve % 500 zamdan da fazla zam yapılmaması gerektiğini ifade etmiştir. Hükümet teklifinde serbest bırakma işinin, her sene emsalini esas aldığı için durdurulamayacak fiyatların, her sene kiracılara zam getirmek süratiyle yansıtılacağını belirtmiştir. Hükümet teklifinin doğru olan tarafını beş sene süreyle bağlı kılınması olarak belirtse de kendisi bu sürenin 3 sene olmasını daha uygun olarak belirtmiştir. Kira beyannamesi doldurulduktan sonra üç sene kiraların sabit kalması gerektiğini üç senenin sonunda ev sahibinin mahkemeye giderek kira bedelini yükseltebileceği şeklinde kanun olursa ancak kiracının bu şekilde korunmuş olacağını ifade etmiştir.²⁵⁸

İktisat ve Ticaret Eski Vekili Sıtkı Yırcalı, Maliye Vekili Hasan Polatkan ve Hariciye Vekaleti Vekili Fatin Rüştü Zorlu haklarında Meclis tahkikatı açılmasına dair takririn görüşmeleri sırasında söz almıştır. Bu takriplerden biri Selahattin Toker'e aittir. Toker konuşmasında verdiği takrir hakkında bilgi vermiştir. Bu takrir ile eski üç vekil hakkında Meclis tahkikatı açılmasını talep etmiştir. Ayrıca önce Demokrat Partinin bir üyesi, bugün ise bağımsız bir milletvekili olduğunu bildirmiştir.²⁵⁹

Toker konuşmasının devamında vekillerin cezai sorumluluğunun olması için illa kanunen cezayı müstelzim bir suç işlemiş olması gerektiğini, memleket için zararlı olacak siyasi hatalardan neşet edecek mesuliyetlerin de cezayı gerektirmesi

²⁵⁷Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. VII, 72. Birleşim, 06.05.1955, s. 101.

²⁵⁸Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. VII, 72. Birleşim, 06.05.1955, s. 102.

²⁵⁹Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. IX, 22. Birleşim, 11.01.1956, s. 38.

gerektiğini belirtmiştir. Cezai sorumluluklarda kasıt arandığını ancak siyasi hatalarda ise kasıt aranmadığını belirtmiştir. Bir politika mahkemesi olan Divanı Ali mahkemesinin, hem kanun bakımından suçu tespit ettiğini, hem de siyasi hatalar bakımından bu konuyu araştırdığını vurgulamıştır. Konuşmasının devamında Toker sorumlulukların ya birlikte sorumluluk halinde ortaya çıktığı veya kendiliğinden oluştuğunu belirtmiştir. Birlikte sorumlulukta kabinenin bir konu hakkında karar vermesi söz konusu ise ya da müşterek politika, iktisadi, mali, idari politikanın neticesinde bir sorumluluk doğmuş ise bu durumda kabinenin toptan sorumlu olacağını vurgulamıştır. Bunun dışında kalan icraatların ise milletvekillerinin şahsen sorumluluğunun söz konusu olduğunu belirtmiştir. Anayasanın 66. Maddesinde Yüce Divanın araştırma yaparak hüküm verebileceğini vurgulayan Toker, buradaki konu kanunun usul bakımından esas olunacağıdır. Şahit dinlemenin, deliller toplanmanın, buna istinaden yapılacak iş olduğunu belirtmiştir. Bu konudaki Meclis tahkikatının, kabinenin veya kabine üyelerinden birinin Divanı Aliye sevkini gerektirecek bir fiili yapmış olması durumunda ise mahkemeye sevk edildiğini belirtmiştir. Meclis tahkikatının kabul edilmesi durumunda, ya bunu yapabilecek bir tahkikat encümeninin kurulduğunu veya Anayasa ve Adliye encümenlerinden oluşturulacak bir encümene bu işin havale edildiğini belirtmiştir. Bu heyetin yaptığı araştırmada neticesinde vekillerin cezai ve mali sorumluluklarının olup olmadığını bir mazbata ile Meclise arz edileceğini ifade etmiştir. Bu mazbata üzerine Meclisin mali ve cezai bir sorumluluğu görmesi durumunda Divanı Ali'nin kurularak vekillerin oraya sevk edildiğini belirtmiştir.²⁶⁰

Toker konuşmasının sonunda, birlikte sorumluluk konusunu etraflı bir şekilde anlatmak istediğini fakat meclis Başkanı tarafından engellendiğini belirtmiştir. Bu hususta bir an evvel tahkikat encümeninin kurularak yüksek kararınızla faaliyete geçmesini ve bu işlerin hesabını vekillerimiz mi, yoksa vekillerin mahiyetindeki müsteşar mı, umum müdür müdürler mi kim yapmış ise bunlardan hesabın sorulmasını Türk milleti adına, Büyük Millet Meclisi adına talep ederek sözlerini bitirmiştir.²⁶¹

Milli Koruma Kanununun bazı maddelerinin tadili ile ilgili görüşmeler sırasında söz almıştır. Aldığı sözde Toker, ilgili kanunu daha çok usul yönünden tenkit etmiştir.

²⁶⁰*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. IX, 22. Birleşim, 11.01.1956, s. 39.

²⁶¹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. IX, 22. Birleşim, 11.01.1956, s. 38-42.

Milli Koruma Kanununda tadili yapılacak olan maddelere karşılık olarak Toker'in bazı soruları olmuştur. Bu sorulardan biri tadili yapılan maddelerin dışında tutulan maddenin hangisi olduğudur. Dışarıda tutulduğunu iddia ettiği maddenin, piyasada iş yapan esnafın ellerindeki faturasız malların ne olacağıdır. Mecliste diğer konuşan milletvekillerinin hepsinin de Anadolu esnafının İstanbul'dan aldıkları malları faturasız aldıklarını belirttiğini ifade etmiştir. Toker Encümenin 14 kişi ile toplandığını, verdikleri mazbatada üç imza da bulunmadığını, altı kişinin de söz hakkını saklı tuttuğunu belirtmiştir. Aynı tutulan söz hakkının hangi mevzulara ait olduğunu sormuştur. Bugün arkadaşların da ifade ettikleri gibi piyasanın bir keşmekeş arz ettiğini belirtmiştir. Birçok Anadolu tüccarının İstanbul'dan faturasız mal almış olduğunu ifade ederek, kanunun düzenlenecek olan maddelerinde bu konuya açıklık getirilmediğini ifade etmiştir. Eski kanunda da bu konu ile ilgili madde olmadığını tenkit eden Toker, iki kanun arasında sadece hafif para cezası vermek ile hapis cezası vermek konularında bir fark bulunduğunu belirterek, diğer konuların hepsinin eski kanun maddeleri ile aynı olduğunu vurgulamıştır.²⁶²

Toker aynı konunun görüşülmesi esnasında söz almıştır. Milli Korunma Kanununun halen mer'î olan 31. maddesi ile şimdi teklif edilmiş olan 31. maddesinin hükümete olağanüstü zamanlar için büyük yetkiler veren bir madde olarak belirtmiştir. Bu maddenin eski madde ile karşılaştırarak bir iki nokta dışında tamamen eski madde ile aynı olduğunu belirterek hükümete bu konuyu sormuştur. Bu yetkilerin hükümet tarafından şimdiye kadar hangi maddeler için kullanmış olduğunu ve bu kullanma neticesinde ne gibi olumlu sonuçlar elde edildiğini sormuştur. Meclis Başkanının maddeler üzerinde konuşması gerektiği ikazından sonra sözlerine devam eden Toker, önemli olan konunun maliyet olduğunu belirterek, Hükümete memleket içinde imal edilen mallarla, dışarıdan ithal edilen malların maliyetinin nasıl tespit edildiğini sormuştur. Toker ayrıca Hükümete, ithal edilen malların hakiki ithal fiyatıyla değil, birtakım fatura oyunları ile yani gerçekte on liralık bir ithal edilen malın 20 liraya ithal edilmiş olduğunun tevsik edildiğini duyduğunu, bunun için ne gibi tedbirler alınacağını, yani yerinde bu işi boğmak için ne yapılacağını sormuştur. Hükümetin teklifi ile encümenin yaptığı tekliflerde bazı makamlara fazladan yetki tanındığını belirterek, yetkiler tanınan bu makamların eskiden de yetkilerinin var olduğunu belirtmiştir. Eskiden kanunla belediyelere, ticaret ve sanayi odalarına yetki

---

²⁶²*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XI, 64. Birleşim, 16.05.1956, s. 353.

verildiğini ifade eden Toker, yeni teklifte gerek hükümet teklifinde ve gerekse encümen teklifinde valilere de yetkiler verildiğini vurgulamıştır. Yalnız, hükümetin teklifinde belediyelerin olmadığı yerlerde valiler yetkili denilmekte ise de encümenin teklifinde bu kayıt bulunmadığını belirtmiştir. Toker, valilerin genel idarenin temsilcileri olduğunu ve fiyat işleri ile ilgileri olmadığını ve bu yüzden maddeden valileri çıkarmak gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre, valiler kalacaksa sadece belediye olmayan yerler için valilere bu yetkinin tanınması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca bu yetkilerin belediyesi olmayan yerler için yalnız valilere verilmemesi gerektiğini, çünkü idare amiri olarak valilerin yanında kaymakam ve nahiye müdürlerinin de bulunduğunu ifade etmiştir. Bunlara da bu yetkiyi özellikle belediye olmayan yerler için tanınmasında fayda olacağını savunmuştur.²⁶³

Selahattin Toker aynı konuda tekrar söz almıştır. Daha önce yapılan konuşmalarda tenkit edilen konulara değinerek, kanunun birilerinin lehine ya da aleyhine düşünülerek hazırlanmadığını belirtmiş, ortada mevcut olan ve hükümetin bütün sıkıntı ve buhranını ona yüklediği haksız kazanç suçlarını önlemek için alınması gereken tedbirler olduğunu söylemiştir. Bu suçları önleyecek tedbirleri alırken II. bentte ileri sürülen suçların da, ihmal-hata-zühul gibi, cezalandırılması gerektiğini ifade etmiştir. Çünkü son fıkralarda etiket koymadaki hatayı veya ihmali önlemek için bu kadar hassasiyet gösterirken komisyonun daha ağır bir suçta hatayı, zühülü affetmesi Ceza Kanununun bazı prensiplerine istinaden kasıt olmadığını söyleyerek bu suçu affetmenin doğru olmayacağını vurgulamıştır. Burada yapılacak işin, bu bentteki suç daha ağır olduğu için daha hafif suçlarda olduğu gibi bunlara da cezanın verilmesinin önemine değinerek, bunun kanunun umumi ahengini muhafaza etmesi bakımından gerekli olduğunu ifade etmiştir. Bu bakımdan, tüccarın lehinde midir, aleyhinde midir teziyle bu bendi noksan çıkartmanın yanlış olacağı kanaatinde olduğunu ifade ederek takririn kabul edilmesi gerektiğini belirtmiştir.²⁶⁴

Aynı birleşimde adli hatalar konusuna da değinen Toker, hakimlere usul kanunu ile tanınmış olan bu yetkinin özel kanunla tekrar edilmesinin ve ayrıca mecbur edilmesinin doğru olmayacağını belirterek, hakimlerin bu yetkilerini kullanmalarının ülkenin düzenini sarsacağını ifade etmiştir. Yanlış tespit sonucunda suçlu olarak

²⁶³Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. XI, 65. Birleşim, 18.05.1956, s. 391-392.

²⁶⁴Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. XII, 72. Birleşim, 04.06.1956, s. 48-49.

mahkemeye gönderilecek bir vatandaşın yarın masum çıkmasının yüzde yüz mümkün olacağını bu sebeple onu cezaevine göndermenin uygun olmayacağını, onun için suçluyu takip sisteminde adli hatanın çok olması ihtimali karşısında bu mecburiyetin kaldırılması gerektiğini belirterek, konunun hakimın takdirine bırakılmasının uygun olacağını savunmuştur. Köyden şehire kadar, bir güvenlik görevlisinin bir belediye memurunun yapacağı bir usulsüzlük, bir yanlışlık yüzünden birçok vatandaş cezaevinde bırakmanın, onları hürriyetlerinden alıkoymak anlamına geleceği için vatandaş zorunda bırakacak olan bu mecburiyetin kalkmasında fayda olacağını belirtmiştir.²⁶⁵

Basın Kanununun bazı maddelerinin tadiline ve kanuna muvakkat bir madde ilavesine dair Kanun ile yayım yoluyla veya radyo ile işlenecek bazı cürümler hakkındaki 6334 sayılı Kanunun adı ile bazı maddelerinin tadiline ve bir madde ilavesine dair Kanun hakkındaki görüşlerini belirtmiştir. Toker, konuşmasının başında ceza konusunun hukuki boyutunu açıklamıştır. Cezanın hukuki boyutu ile teklifi karşılaştıran Toker, bu fıkranın Hükümetin sevk ettiği teklifle tezat halinde olduğunu söylemiştir. Hükümetin yayın sahibini sorumlu müdür olmasını da teklif etmekte olduğunu encümenin de mesul müdür ile sahipliği ayırdığı halde sorumluluk vermek istemediği adamı şimdi ceza sorumluluğu altına aldığını ve bunun da doğru olmadığını ifade etmiştir.²⁶⁶

Emeklilik süresinin 30 seneye çıkartılması hakkındaki Hükümet teklifi hakkında görüşlerini açıklamak amacıyla söz almıştır. Toker konuşmasında, Hükümet programında bazı olumsuz sonuçlar ortaya çıktığı için emeklilik süresinin eskisi gibi 30 seneye çıkarılmasını Hükümetin vadettiğini aynı konu üzerinde bazı milletvekillerinin bazı tekliflerde bulunduğunu ve aynı zamanda kendisinin de bir teklifinin olduğunu söyleyerek, bu teklifin bir an evvel görüşülmesini talep etmiştir.²⁶⁷

Aynı birleşimde Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun 75. maddesinin tadili ve bu kanuna bir geçici madde eklenmesi hakkındaki Kanun görüşmeleri sırasında da söz almıştır. Aldığı sözde Toker, teklif hakkında duyduğu

---

²⁶⁵Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. XII, 72. Birleşim, 04.06.1956, s. 48-64.

²⁶⁶Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. XI, 72. Birleşim, 04.06.1956, s. 48-64.

²⁶⁷Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. XII, 75. Birleşim, 11.06.1956, s. 275-276.

memnuniyeti belirterek, kanun teklifini meclise getiren Milletvekillerine teşekkür etmiştir. Toker konuşmasının sonunda, kanun teklifinin, babalarının vefatında evli buldukları için kendilerine aylık bağlanmamış olan kız çocuklarından, daha sonra kocaları öldükten sonra veya boşandıktan sonra muhtaç duruma düşenlere evli olmayan kız kardeşleri gibi maaş almalarına imkan vermekte olduğunu belirtmiştir. Ona göre bu kanun, kardeşler arasında eşitliği sağlayacak ve maaş almamış olanlara da yetim maaşı verilmesini sağlayacaktır.²⁶⁸

Milli Müdafaa Vekaleti 1957 yılı bütçesinin görüşülmesi sırasında söz almıştır. Hürriyet Partisi Meclis Grubu adına söz alan Toker konuşmasının başında, Milli Savunmanın önemi üzerinde durarak bir memleketin savunma gayretini, o memleketin genel ekonomik durumundan ayırmanın mümkün olmadığını belirtmiştir. Bir memleketin savunma gayretinin emniyetli bir şekilde yapılması her şeyden evvel, o memleket ekonomisinin sağlam temeller üzerinde oturtulmasına bağlı olduğunu ifade etmiştir. Bunun, NATO tarafından tarif edildiğine değinerek, bu sebeple bir ülkenin ekonomik siyasetinin enflasyoncu bir mahiyet almasından, o memleketin savunma gayretlerinin de güçlüklerle karşılaşacağını sözlerine eklemiştir. 1955 yılına nazaran, cari ücretlerdeki ve genel fiyat seviyesindeki artışlar ve bütçeye konup da alınmayan Amerikan yardımlarının, alınmadığı takdirde, 1956 ve 1957 bütçelerindeki savunma masraflarının maalesef en az 100 milyon liralık bir net reel azalma göstereceğini belirtmiştir. Toker konuşmasının devamında, NATO'nun en önemli özelliği olarak devletlerin askeri birliklerinin sayısını artırmadan evvel, kalitesini artırmalarını göstermiştir. Silahlı Kuvvetlerimizin kalitesinin artırılması konusunda önümüzde olan ve en çok hızla yapılması gereken şeyin subay, astsubay ve askeri teknisyen yetiştirmek olduğunu belirterek, yetişmiş askeri personelin yeteri sayıda olmasının silahlı kuvvetlerimizin nitelik ve nicelik yönünden daha iyi seviyelere yükselmesini sağlayacağını ifade etmiştir.²⁶⁹

Konuşmasının devamında Toker, askeri personel sayısındaki azlığın çözülmesi her şeyden evvel, NATO'nun istediği gibi kalitenin sayıya tercih edilmesiyle mümkün olacağını söyleyerek, bunun da aslında NATO'nun da 1954'te talep etmiş olduğu şekilde, birliklerimizin, kadro ve kuruluşları bakımından, atom savaşının gereklerine uygun olarak, yeniden şekillendirilmesi ile olacaktır. Bu yeniden şekillendirme ve

²⁶⁸*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XII, 75. Birleşim, 11.06.1956, s. 279.

²⁶⁹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XVII, 46. Birleşim, 25.02.1957, s. 739.

toplam personel sayısında bir azalmayı gerektirmemektedir. Yeniden teşkilatlandırmanın bir şartı da, Amerika'nın, daha evvel İtalya'ya yaptığı gibi, Türkiye'ye de müstakil atom topçu taburları göndermesidir. Yeniden teşkilatlandırmada, göz önüne alınması gereken, önemli bir nokta da, Hava Kuvvetlerinin, bugün silahlı kuvvetlerimiz içinde tuttuğu yerin, müttefiklerimizde olduğu gibi, artırılması olmalıdır. Bu teşkilatlandırma ile atom harbinin gereklerine uygun olarak bir sivil savunma teşkilatının süratle tesis ederek memleketin hep birlikte savunma politikasını oluşturmak gerekmektedir.²⁷⁰

Amerika ve Kanada'dan alınan askeri malzemelerin kullanıldığı yerler hakkında konuşan Toker, bu malzemelerin askeri maksatlar dahilinde kullanılması gerektiğini belirtmiştir. Konuşmasının sonunda Toker, Milli Müdafaa Bakanlığına yapılan geminin kaç paraya mal olduğunu, bunun ne kadarının döviz olduğunu, bu paraların, donanmanın çok daha acil ihtiyaçları için niçin kullanılmadığını, ortada okul gemisiymiş gibi kullanılmak istenen, fakat gerçekte yine bir gezinti yatı olan Savarona dururken, ayrıca bir yat yapımına niçin ihtiyaç görüldüğü gibi sorular sormuş ve Hükümetin bu alanda, şiddetli bir heves içerisinde olduğunu söylemiştir.²⁷¹

2.4.2.2. Önergeleri

Selahattin Toker'in 11. Dönem Meclis çalışmalarında 7 adet önergesi (Takriri) bulunmaktadır. Selahattin Toker'in Arzuhal Encümeninin 28.3.1955 tarihli haftalık karar cetvelindeki 759 sayılı Kararın Umumi Heyette görüşülmesine dair takriri bulunmaktadır. Toker'in takriri aynı birleşimde Arzuhal Encümenine havale edilmiştir.²⁷² Yapılan inceleme neticesinde önergenin içeriği hakkınca bilgiye ulaşılamamıştır.

Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğü memur ve müstahdemlerinin ücretlerine dair olan Kanunun bazı maddelerini Değiştiren 3173 sayılı Kanuna ek 4620 sayılı Kanunun muvakkat 1. maddesinin tefsiri hakkında takriri bulunmaktadır. Toker'in önergesi aynı birleşimde Bütçe Encümenine havale

---

²⁷⁰Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. XVII, 46. Birleşim, 25.02.1957, s. 740.

²⁷¹Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. XVII, 46. Birleşim, 25.02.1957, s. 741.

²⁷²Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. VI, 62. Birleşim, 11.04.1955, s. 266.

edilmiştir.²⁷³ Toker, önergesinde Devlet Demiryolları ve Limanları işletme Umum Müdürlüğü çalışanlarının ücretleri ile ilgili Kanunun bazı maddelerini değiştiren 3173 numaralı Kanuna ek olarak 4620 sayılı Kanunun memurlar arasında doğan eşitsizliği bertaraf etmek düşüncesiyle tefsirini talep etmiştir. Devlet Demiryolları işletmesi idare Meclisince alınan 17.04.1956 tarih ve 224/1386 sayılı Karar ile Toker'in talep ettiği memurlar arasındaki eşitsizliği giderici şekilde düzenlemenin yapıyor olmasından dolayı teklifini geri almıştır.²⁷⁴

İş Mahkemeleri Kanununun 1. maddesinin tefsiri hakkında önergesi bulunmaktadır. Toker'in Önergesi aynı Birleşimde Çalışma ve Adliye Encümenine havale edilmiştir.²⁷⁵ Toker, tavrini 19.12.1955 tarihli 16. Birleşimde geri istemiş, tavr Meclis Başkanınca geri verilmiştir.²⁷⁶

Eski İktisat ve Ticaret Vekili Sıtkı Yırcalı, Maliye Vekili Hasan Polatkan Devlet Vekili, Başvekil Yardımcısı ve Hariciye Vekaleti Vekili Fatin Rüştü Zorlu haklarında Meclis tahkikatı açılmasına dair tavrini bulunmaktadır. Toker'in sunduğu tavrinde ülkenin ihtiyacı olan ürünlerin dışardan alınmaması, bu ürünlerin ülkede üretilir hale gelmesi için çalışmalar yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Toker'in tavrini görüşülmesi sırasında benzer tavriler de görüşülmüştür. Benzer tavriler ile kendi tavrini arasındaki farka değinmiş, kendisinin bu işlerin bir an evvel yapılmasını istediğini belirterek, bu konuların en geç üç ay içerisinde sonuca bağlanması gerektiğini bu konuda altı ay, bir sene gibi zamanların uzun olacağını vurgulamıştır. Toker ikinci fark olarak ise, Adalet ve Anayasa encümenlerinden ibaret muhtelit bir encümen yerine bu işin 5 ile 15 kişilik oluşturulacak bir tahkikat encümenine verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Konuşmasının sonunda tavrini amacına değinerek, Demokrat Partinin memlekette bir yükselme devri getirmiştir, bunu inkar etmeye imkan yoktur, bu yükselme devrinde bir duraklama devresinin gelmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Bugün ihtiyacımız olan maddelerle yarın o bir gün ihtiyacımız olacak maddelerin tayin edilmesini ve bir sıraya konularak bunların yolsuzluk iddiasını önleyecek şekilde tanzim ve tevzi edilmesini istemiştir. Bu düşünce ile o zaman mensubu olduğumuz Demokrat Partiye en büyük iyiliği

---

²⁷³Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. VI, 67. Birleşim, 25.04.1955, s. 445.

²⁷⁴Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. XI, 60. Birleşim, 29.04.1955, s. 232.

²⁷⁵Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. VI, 69. Birleşim, 02.05.1955, s. 505.

²⁷⁶Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. VIII, 16. Birleşim, 19.12.1955, s. 337.

yaptığımızı inandığımızı belirterek meclise hitaben o dönem yapılan ıslahat hareketlerinin devlet idarelerini kurtaran hareketler olduğunu vurgulamıştır.²⁷⁷

Selahattin Toker'in Karabük kazasında olduğu bildirilen bir hadise dolayısıyla ne gibi takibat yapıldığına dair Adliye Vekilinden tahriri suali olmuştur. Toker'in sorusu Adliye, Dahiliye ve Sıhhat ve İçtimai yardım vekaletlerine gönderilmiştir.²⁷⁸ Yapılan inceleme sonucunda Toker'in sorusu hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Encümenlerce müddeti zarfında neticelenemeyen kanun tekliflerinin ruznameye alınması hakkında takriri bulunmaktadır. Toker'in takriri Encümenlere havalesi gününden itibaren bir buçuk ay içinde Meclise gönderilmemiş olan veya bu müddet içinde müzakeresinin neticelendirilemediği veya Meclise bildirilmemiş bulunan ekli listede isimleri yazılı kanun tekliflerimin Meclis Dahili Nizamnamesinin 36. maddesine göre doğrudan doğruya gündeme alınmasını içermektedir. Takririn okumasından sonra ilgili konuda konuşan Meclis Başkanı, Selahattin Bey tarafından verilen kanun tekliflerinden dördü Bütçe Encümeninde, 2'si Dahiliye ve 3'ü de Maliye encümenlerinde bulunduğunu ifade etmiştir. Dahili Nizamnamenin 36. maddesi mucibince bir buçuk ay zarfında intaç edilmeyen bu kanun teklifleri, sahibi tarafından teklif edildiği takdirde Yüksek Heyetinizin vereceği kararla, ruznameye alınabilir diyerek Selahattin Toker'in takririne olumlu görüşlerini bildirmiştir. Meclis Başkanından sonra Bütçe Encümeni adına söz alan Zonguldak Milletvekili Sebati Ataman ve Dahiliye Encümeni adına söz alan Yozgat Milletvekili Ömer Lütfi Erzurumluoğlu Toker'in takririne karşı olumsuz görüşlerini bildirmişlerdir. Toker'in takriri bu görüşmelerden sonra oylanmış ve Meclisçe reddedilmiştir.²⁷⁹

2.4.2.3.Kanun Teklifleri

Selahattin Toker'in 10. Dönem Milletvekilliği sırasında 33 adet teklifi bulunmaktadır. Maliye Vekaleti kuruluş ve görevleri hakkındaki 2996 sayılı Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine dair olan 4910 sayılı Kanunun 15. maddesinin tadili hakkında teklifi olmuştur. Toker'in Ordu

---

²⁷⁷*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. IX, 22. Birleşim, 11.01.1956, s. 30-59.

²⁷⁸*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XVII, 41. Birleşim, 20.02.1957, s. 290.

²⁷⁹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIX, 70. Birleşim, 20.05.1957, s. 233-234.

Milletvekili Cemil Bengü ile birlikte verdiği teklif aynı birleşimde Maliye ve Bütçe Encümenine havale edilmiştir.²⁸⁰ Yapılan inceleme sonucunda Toker'in teklifi hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülü hakkında 3656 sayılı Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkında 4598 sayılı Kanunun 4.Maddesinin değiştirilmesi için kanun teklifi bulunmaktadır. Toker'in teklifi aynı oturumda Maliye ve Bütçe Encümenine havale edilmiştir.²⁸¹ Toker bu teklifini de kapsayan birkaç teklif hakkında bir takrir vererek, encümenlere müddeti zarfında müzakerelerinin neticelendirilemediği kanun tekliflerinin gündeme alınmasını talep etmiş ve bunun için takrir vermiştir.²⁸² Bunun üzerine meclis başkanı takririn okunmasını istemiş, okunan takrir oylamaya sunulmuş ve yapılan oylama sonucunda takrir reddedilmiştir.²⁸³

Selahattin Toker ve iki arkadaşının Kırşehir kazasında (Kırşehir) adıyla yeniden bir vilayet kurulması için kanun teklifi olmuş, teklif 17. Birleşimde Dahiliye ve Bütçe Encümenine,²⁸⁴ 18. Birleşimde ise Muvakkat Encümenine havale edilmiştir.²⁸⁵ Toker'in teklifi 20.05.1955 tarihli 70. Birleşimde reddedilmiştir.²⁸⁶

Memurin Kanununa ek 5439 sayılı Konunun 2. maddesinin kaldırılması için kanun teklifi bulunmaktadır. Toker'in teklifi aynı birleşimde Dahiliye ve Bütçe Encümenlerine havale edilmiştir.²⁸⁷Yapılan inceleme sonucunda Toker'in teklifi hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun bazı maddelerinde değişiklik yapılmasına ve aynı kanuna bazı hükümler eklenmesine için kanun teklifi bulunmaktadır. Toker'in teklifi aynı birleşimde Maarif, Maliye ve Bütçe

---

²⁸⁰*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. IV, 29. Birleşim, 19.01.1955, s. 97.

²⁸¹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. V, 39. Birleşim, 11.02.1955, s. 80.

²⁸²*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIX, 70. Birleşim, 20.05.1957, s.233

²⁸³*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIX, 70. Birleşim, 20.05.1957, s.234

²⁸⁴*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. VIII, 17. Birleşim, 21.12.1955, s. 371.

²⁸⁵*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. VIII, 18. Birleşim, 23.12.1955, s. 400.

²⁸⁶*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIX, 70. Birleşim, 20.05.1957, s. 233-234.

²⁸⁷*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. IX, 20. Birleşim, 06.01.1956, s. 3.

encümenlerine havale edilmiştir.²⁸⁸ Teklifin akıbeti hakkında meclis tutanaklarında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Emniyet Umum Müdürlüğü teşkilatında çalışanların kadro maaşı intibaklarının yapılması için kanun teklifi bulunmaktadır. Toker'in teklifi aynı birleşimde Dahiliye ve Bütçe encümenlerine havale edilmiştir.²⁸⁹ Encümene havale edilen teklif ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Memurların tahsil müesseselerinde talebe olamayacaklarına ve 4007 sayılı Kanunun yürürlükten kaldırılması için kanun teklifi bulunmaktadır. Teklif aynı birleşimde Dahiliye ve Maarif Encümenlerine havale edilmiştir.²⁹⁰ Toker bu teklifini de kapsayan birkaç teklif hakkında bir takrir vererek, encümenlere müddeti zarfında müzakerelerinin neticelendirilemediği kanun tekliflerinin gündeme alınmasını talep etmiş ve bunun için takrir vermiştir.²⁹¹ Bunun üzerine meclis başkanı meclise takriri okuyarak oylamaya sunmuş, yapılan oylama sonucunda takrir reddedilmiştir.²⁹²

Toker ve Konya milletvekili A. Fahri Ağaoğlu Türk Ceza Kanununun 481. maddesi hakkında kanun teklifi vermiştir.²⁹³ Burdur Milletvekili Fethi Çelikbaş ve 18 arkadaşı ile birlikte Türk Ceza Kanununun 481'nci maddesinin tadiline dair kanun teklifleri ve Adliye Encümeni mazbatasını Ruznameye alınmıştır.²⁹⁴ İlgili teklif Mazbata okunarak görüşülmeye başlanmıştır. Yapılan görüşmeler ve söz almalardan sonra teklif oylamaya sunulmuş ve reddedilmiştir.²⁹⁵

Modern kışlalar, ordu eratıyla, subay evleri inşa edilmesi ve ordu mensupları çocukları için yapılacak yurtlar tesisi hakkında kanun teklifi olmuştur. Teklif aynı birleşimde Milli Müdafaa, Maliye ve Bütçe Encümenine havale edilmiştir.²⁹⁶ Yapılan inceleme sonucunda encümene havale edilen teklif hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır.

---

²⁸⁸*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. IX, 20. Birleşim, 06.01.1956, s. 3.

²⁸⁹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XI, 68. Birleşim, 25.05.1956, s. 446.

²⁹⁰*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XII, 78. Birleşim, 18.06.1956, s. 358.

²⁹¹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIX, 70. Birleşim, 20.05.1957, s.233

²⁹²*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIX, 70. Birleşim, 20.05.1957, s.234

²⁹³*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. VIII, 11. Birleşim, 07.12.1955, s.218

²⁹⁴*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XII, 74. Birleşim, 18.06.1956, s. 239.

²⁹⁵*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIII, 86. Birleşim, 06.07.1956, s. 101-102.

²⁹⁶*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XII, 76. Birleşim, 13.06.1956, s. 297.

Polis ataşeliği oluşturulması hakkında kanun teklifi olmuştur. Teklif aynı birleşimde Dahiliye ve Bütçe Encümenine havale edilmiştir.²⁹⁷ Yapılan inceleme sonucunda teklifin akıbeti hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Polis siteleri ve polis merkez, karakol ve noktalarının inşası hakkında kanun teklifi olmuştur. Teklif aynı birleşimde Dahiliye ve Bütçe Encümenine havale edilmiştir.²⁹⁸ Yapılan inceleme sonucunda encümenine havale edilen teklif hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Çanakkale Milletvekili Sefaeddin Karanakçı ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun 41. maddesinin 3. fıkrasının kaldırılması hakkında kanun teklifi olmuştur. Teklif aynı birleşimde Maliye ve Bütçe Encümenine havale edilmiştir.²⁹⁹ Encümenine havale edilen teklif ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Köy imamlarının kadroya alınmasına dair kanun teklifi olmuştur. Verdiği teklif aynı birleşimde Maarif, Dahiliye ve Bütçe Encümenine havale edilmiştir.³⁰⁰ Bu teklifin nasıl sonuçlandığı ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Köyler İmar Bankası Kanunu hakkında teklifi olmuştur. Verdiği bu kanun teklifi aynı birleşimde Dahiliye, Ticaret, Maliye ve Bütçe Encümenine havale edilmiştir.³⁰¹ Encümenine havale edilen teklif ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Memur çocuklarıyla, kimsesiz veya yüksek kabiliyetli çocukların yurtlarda meccanen bakılmaları hakkında kanun teklifi olmuştur. Teklif aynı birleşimde Maarif ve Bütçe Encümenine havale edilmiştir.³⁰² Yapılan araştırmalar neticesinde teklif ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Emniyet Umum Müdürlüğü kadrosuna dahil memurlara fazla mesai ücreti verilmesi hakkındaki 6564 sayılı Kanunun 1. Maddesini ile ilgili kanun teklifi olmuştur. Teklif aynı birleşimde Dahiliye ve Bütçe Encümenine havale edilmiştir.³⁰³

---

²⁹⁷Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. XII, 76. Birleşim, 13.06.1956, s. 297.

²⁹⁸Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. XII, 78. Birleşim, 18.06.1956, s. 358.

²⁹⁹Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. XII, 79. Birleşim, 20.06.1956, s. 394.

³⁰⁰Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. XIII, 85. Birleşim, 04.07.1956, s. 53.

³⁰¹Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. XIII, 85. Birleşim, 04.07.1956, s. 53.

³⁰²Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. XIII, 91. Birleşim, 15.08.1956, s. 369.

³⁰³Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. XIII, 102. Birleşim, 29.08.1956, s. 856.

Araştırmalar neticesinde teklifin nasıl sonuçlandığı ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşamamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun 6422 sayılı Kanunla değiştirilen 39'ucu maddesinin B fıkrası hakkında kanun teklifi olmuştur. Teklif aynı birleşimde Maliye ve Bütçe Encümenlerine havale edilmiştir.³⁰⁴ Teklif 36. birleşimde ruznameye gönderilmişti.³⁰⁵ Teklifte fiili hizmet olarak 25 yılını dolduranların kendi istekleri üzerine, seçilmiş belediye reisleri ve illerin daimi komisyon azaları hariç olmak üzere 30 yılını tamamlamış olanlar kurumlarınca lüzum görülmesi durumunda yaş şartı aranmaksızın kendiliğinden emekli edileceği belirtilmiştir. Teklifin devamında subay ve askeri memurların memur olduktan sonra veya memur olmadan önce öğrenci sıfatıyla memlekette tahsil veya stajda bulunanların masraflarının kendileri tarafından ödenmiş olması durumunda geçen zaman kadar, bu masraflar devlet tarafından ödenmiş ise bu zamanın iki katı kadar hizmet etmedikçe emekliye ayrılmalarını isteyemeyeceklerini belirtilmiştir.³⁰⁶ Toker bu teklifini de kapsayan birkaç teklif hakkında bir takrir vererek, encümenlere müddeti zarfında müzakerelerinin neticelendirilemediği kanun tekliflerinin gündeme alınmasını talep etmiş ve bunun için takrir vermiştir.³⁰⁷ Bunun üzerine meclis başkanı takririn okunmasını istemiş, okunan takrir oylamaya sunulmuş, yapılan oylama sonucunda takrir reddedilmiştir.³⁰⁸

Umumi, mülhak ve hususi bütçelerle idare edilen daireler ve belediyelerle iktisadi devlet teşekküllerinde ve bu idarelere bağlı kurum ve müesseselerde çalışanların siyasi faaliyette bulunmalarının önlenmesi için kanun teklifi olmuştur. Teklif aynı birleşimde Dahiliye ve Adliye Encümenine havale edilmiştir.³⁰⁹ Teklif 28.01.1957 tarihli 31.Birleşimde Ruznameye alınmış, 30.01.1957 tarihli 32. Birleşimde Toker tarafından geri istenmiş ve teklif geri iade edilmiştir.³¹⁰

Doğu Üniversitesinin kurulması için kanun teklifi bulunmaktadır. Toker'in

---

³⁰⁴*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. VIII, 17. Birleşim, 21.12.1955, s. 371.

³⁰⁵*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. X, 36. Birleşim, 13.02.1956, s. 166

³⁰⁶*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. X, 49. Birleşim, 30.03.1956, s. 1296

³⁰⁷*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIX, 70. Birleşim, 20.05.1957, s.233

³⁰⁸*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIX, 70. Birleşim, 20.05.1957, s.234

³⁰⁹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. IX, 20. Birleşim, 06.01.1956, s. 3.

³¹⁰*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XVI, 32. Birleşim, 30.01.1957, s. 244-245.

teklifi aynı birleşimde Maarif ve Bütçe Encümenlerine havale edilmiştir.³¹¹ Toker bu teklifini de kapsayan birkaç teklif hakkında bir takrir vererek, encümenlere müddeti zarfında müzakerelerinin neticelendirilemediği kanun tekliflerinin gündeme alınmasını talep etmiş ve bunun için takrir vermiştir.³¹² Bunun üzerine meclis başkanı meclise takriri okunmasını istemiş, okunan takrir oylamaya sunulmuş, yapılan oylama sonucunda takrir reddedilmiştir.³¹³

Memurların kadro maaşı intibaklarının yapılması için kanun teklifi olmuştur. Teklif aynı birleşimde Maliye ve Bütçe Encümenlerine havale edilmiştir.³¹⁴ Toker bu teklifini de kapsayan birkaç teklif hakkında bir takrir vererek, encümenlere müddeti zarfında müzakerelerinin neticelendirilemediği kanun tekliflerinin gündeme alınmasını talep etmiş ve bunun için takrir vermiştir.³¹⁵ Bunun üzerine meclis başkanı meclise takriri okunmasını istemiş, okunan takrir oylamaya sunulmuş, yapılan oylama sonucunda takrir reddedilmiştir.³¹⁶

Harcırah Kanununun 7. maddesinin birinci bendinin değiştirilmesi için kanun teklifi olmuştur. Teklif aynı birleşimde Maliye ve Bütçe Encümenlerine havale edilmiştir.³¹⁷ Toker bu teklifini de kapsayan birkaç teklif hakkında bir takrir vererek, encümenlere müddeti zarfında müzakerelerinin neticelendirilemediği kanun tekliflerinin gündeme alınmasını talep etmiş ve bunun için takrir vermiştir.³¹⁸ Bunun üzerine meclis başkanı meclise takririn okunmasını istemiş, okunan takrir oylamaya sunulmuş, yapılan oylama sonucunda takrir reddedilmiştir.³¹⁹

Maaş Kanununa ek 4379 sayılı Kanunun birinci ve ikinci maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı geçici maddeler eklenmesine dair 5585 sayılı Kanuna muvakkat madde ilavesi hakkındaki 6724 sayılı Kanuna muvakkat ikinci bir madde eklenmesi için kanun teklifi vermiştir. Teklif aynı birleşimde Maliye ve Bütçe Encümenlerine havale edilmiştir.³²⁰ Toker bu teklifini de kapsayan birkaç teklif

---

³¹¹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. VI, 59. Birleşim, 04.04.1955, s. 202.

³¹²*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIX, 70. Birleşim, 20.05.1957, s.233

³¹³*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIX, 70. Birleşim, 20.05.1957, s.234

³¹⁴*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XII, 81. Birleşim, 25.06.1956, s. 476.

³¹⁵*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIX, 70. Birleşim, 20.05.1957, s.233

³¹⁶*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIX, 70. Birleşim, 20.05.1957, s.234

³¹⁷*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIII, 87. Birleşim, 09.07.1956, s. 129.

³¹⁸*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIX, 70. Birleşim, 20.05.1957, s.233

³¹⁹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIX, 70. Birleşim, 20.05.1957, s.234

³²⁰*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIII, 89. Birleşim, 13.07.1956, s. 253.

hakkında bir taktırir vererek, encümenlere müddeti zarfında müzakerelerinin neticelendirilemediği kanun tekliflerinin gündeme alınmasını talep etmiş ve bunun için taktırir vermiştir.³²¹ Bunun üzerine meclis başkanı meclise taktıriri okunmasını istemiş, okunan taktırir oylamaya sunulmuş yapılan oylama sonucunda taktırir reddedilmiştir.³²²

Çanakkale Milletvekili Seafaeddin Karanakçı ile birlikte Ordu mensuplarıyla Emniyet Umum Müdürlüğü ve Gümrük muhafaza ve muamele sınıfı kadrolarında çalışanlara birer er tayını (asker azığı) verilmesi hakkındaki 4367 sayılı Kanuna ek kanun teklifi olmuştur. Verdiği teklif aynı birleşimde Dahiliye ve Bütçe Encümenlerine havale edilmiştir.³²³ Toker bu teklifini de kapsayan birkaç teklif hakkında bir taktırir vererek, encümenlere müddeti zarfında müzakerelerinin neticelendirilemediği kanun tekliflerinin gündeme alınmasını talep etmiş ve bunun için taktırir vermiştir.³²⁴ Bunun üzerine meclis başkanı meclise taktıriri okunmasını istemiş, okunan taktırir oylamaya sunulmuş, yapılan oylama sonucunda taktırir reddedilmiştir.³²⁵

Sürüncemede kalan davaların tasfiyesi hakkında teklifi olmuştur. Teklif aynı birleşimde Adliye Encümenlerine havale edilmiştir.³²⁶ İlgili teklif 25.01.1956 tarihli 30. Birleşimde Ruznameye alınmıştır. Toker bu teklifini de kapsayan birkaç teklif hakkında bir taktırir vererek, encümenlere müddeti zarfında müzakerelerinin neticelendirilemediği kanun tekliflerinin gündeme alınmasını talep etmiş ve bunun için taktırir vermiştir.³²⁷ Bunun üzerine meclis başkanı meclise taktıriri okunmasını istemiş, okunan taktırir oylamaya sunulmuş, yapılan oylama sonucunda taktırir reddedilmiştir.³²⁸

Emniyet müşavirliği oluşturmak için kanun teklifi vermiştir. Teklif aynı birleşimde Dahiliye ve Bütçe Encümenlerine havale edilmiştir.³²⁹ Yapılan inceleme neticesinde bu teklif ile ilgili bilgiye ulaşılamamıştır.

---

³²¹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIX, 70. Birleşim, 20.05.1957, s.233

³²²*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIX, 70. Birleşim, 20.05.1957, s.234

³²³*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIII, 103. Birleşim, 31.08.1956, s. 920.

³²⁴*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIX, 70. Birleşim, 20.05.1957, s.233

³²⁵*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIX, 70. Birleşim, 20.05.1957, s.234

³²⁶*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XV, 16. Birleşim, 14.12.1956, s. 142.

³²⁷*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIX, 70. Birleşim, 20.05.1957, s.233

³²⁸*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIX, 70. Birleşim, 20.05.1957, s.234

³²⁹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XIII, 103. Birleşim, 19.12.1956, s. 173.

Hayvanlar Vergisi Kanunu ile ek ve tadillerinin kaldırılması için kanun teklifi olmuştur. Teklif aynı birleşimde Ziraat, Maliye ve Bütçe Encümenlerine havale edilmiştir.³³⁰ Yapılan inceleme neticesinde bu teklif ile ilgili bilgiye ulaşılamamıştır.

Belediye zabıta ve itfaiye teşkilatında vazife görenlere fazla mesai tazminatı verilmesi için teklifi olmuştur. Teklif aynı birleşimde Dahiliye ve Bütçe Encümenlerine havale edilmiştir.³³¹ Yapılan inceleme neticesinde bu teklif ile ilgili bilgiye ulaşılamamıştır.

Tahsinoğlu Nuri Yeniay'ın karısı Sariye Yeniay ve kızı Fethiye Yeniay'a vatani hizmet tertibinden maaş bağlanması için teklifi olmuştur. Teklif aynı birleşimde Maliye ve Bütçe Encümenlerine havale edilmiştir.³³² Yapılan inceleme neticesinde bu teklif ile ilgili bilgiye ulaşılamamıştır.

Yedek subay ve yedek askeri memurlar Kanununa ek 6137 sayılı Kanunun geçici 4.maddesinin tadili hakkında teklifi olmuştur. Teklif aynı birleşimde Maarif, Milli Müdafaa ve Bütçe Encümenlerine havale edilmiştir.³³³ Yapılan inceleme neticesinde bu teklif ile ilgili bilgiye ulaşılamamıştır.

Vatani hizmet karşılığı maaş alanlarla, emekli, dul ve yetim maaşı bağlanmış olanlara tahsisat verilmesi hakkındaki 6676 sayılı Kanunun 1. maddesinin tadiline ve bu kanuna bir madde eklenmesine dair teklifi olmuştur. Teklif aynı birleşimde Maliye ve Bütçe Encümenlerine havale edilmiştir.³³⁴ Yapılan inceleme neticesinde bu teklif ile ilgili bilgiye ulaşılamamıştır.

Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair 3656 sayılı Kanunun 19. maddesinin tadiline ve bu kanuna bazı hükümler ilavesine dair teklifi olmuştur. Teklif aynı birleşimde Dahiliye, Maliye ve Bütçe Encümenlerine havale edilmiştir.³³⁵ Yapılan inceleme neticesinde bu teklif ile ilgili bilgiye ulaşılamamıştır.

Askeri muhakeme usulü Kanununun 206. maddesinin 4. bendinin tadiline dair teklifi olmuştur. Teklif aynı birleşimde Milli Müdafaa ve Adliye Encümenlerine

---

³³⁰*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XV, 18. Birleşim, 19.12.1956, s. 173.

³³¹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XV, 18. Birleşim, 19.12.1956, s. 173.

³³²*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XVII, 37. Birleşim, 11.02.1957, s. 116.

³³³*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XVIII, 57. Birleşim, 10.04.1957, s. 133.

³³⁴*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XX, 80. Birleşim, 12.06.1957, s. 145.

³³⁵*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. XX, 81. Birleşim, 14.06.1957, s. 206.

havale edilmiştir.³³⁶ Yapılan inceleme neticesinde bu teklif ile ilgili bilgiye ulaşılamamıştır.

2.5. Suphi Ergene

2.5.1. Hayatı

IX. Dönem de Elazığ Milletvekili olan Suphi Ergene, Demokrat Parti'den, X. Dönem seçimlerine katılmış, yapılan seçimde 48.173 oy alarak Elazığ'dan tekrar milletvekili seçilmiştir. Dönem içinde Ziraat ve Ticaret encümenlerinde üye olarak görev almıştır.³³⁷

2.5.2. Meclis Faaliyetleri

İbrahim Suphi Ergene X. Yasama Döneminde (1954 – 1957) Türkiye Büyük Millet Meclisinde Demokrat Parti Elazığ Milletvekili olarak bulunmuştur. Ergene, Türkiye Büyük Millet Meclisinde bulunduğu dönem boyunca Ziraat ve Ticaret Encümenlerinde üye olarak görev yapmıştır.³³⁸

---

³³⁶Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, X. Dönem, C. XX, 86. Birleşim, 02.09.1957, s. 538.

³³⁷ Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – X. Dönem (1954-1957) II. Cilt Milletvekillerinin Özgeçmişleri*, s.273.

³³⁸ Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – X. Dönem (1954-1957) II. Cilt Milletvekillerinin Özgeçmişleri*, s.273.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ONBİRİNCİ DÖNEM TBMM ELAZIĞ MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS FAALİYETLERİ

3.1. Celal Dora

3.1.1. Hayatı

1902 yılında Harput'ta doğmuştur. Babası Tahir Bey, annesi Hayriye Hanım'dır. Evli ve dört çocuk babasıdır. Harp Okulu mezunudur. Teğmen ve üsteğmenlikte İstiklal Harbine iştirak etmiştir. Şeyh Sait Harekatına katılmış, Yüzbaşılığında Hatay'ın işgaline iştirak etmiştir. Albaylığında Birinci Kore Türk Silahlı Kuvvetleri 241. Piyade Alay Kumandanı olarak Birleşmiş Milletler Ordusu içinde muharebe etmiştir. 1957 seçimlerine katılmış, seçimlerde aldığı 37.541 oyla Elazığ'dan milletvekili seçilmiş, dönem içinde Milli Müdafaa Encümeni'nde görev yapmıştır. 12 Mart 1984'te vefat etmiştir.³³⁹

3.1.2. Meclis Faaliyetleri

3.1.2.1. Konuşmaları

Celal Dora 11. Dönem Milletvekilliği sırasında 3 defa söz almıştır. Milli Savunma Bakanlığı 1958 yılı Bütçesi görüşülmesi sırasında söz almıştır. Konuşmasını, 1958 yılına ait Milli Savunma Bakanlığı bütçesi hakkında, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu namına konuşmuştur. Türk Ordusunun her türlü politika ve siyasetten uzak bir varlık olarak gördüğünü, herkesin amacının Türk ordusunu en iyi seviyeye yükseltmek istediğini ve ülke güvenliğini ilgilendiren konularda birlik ve beraberlik olunması gerektiğini belirtmiştir. Kontrolde uzak kalan teşekküllerde sorumluluk duygusunun zayıflamakta olduğunu, dikkat ve ilginin azaldığını hatta bazı yolsuzluk hareketlerinin yapıldığını ifade etmiştir. Silahlı Kuvvetlerde durumun bundan farklı olduğunu belirterek, Silahlı Kuvvetleri kendi kendinisürekli kontrol eden teftiş ve tenkitlerini kendi kendine yapan bir kurum olduğunu ifade etmiştir.³⁴⁰

³³⁹ Zühtü Arslan, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – XI Dönem (1957 – 1960) III. Cilt*, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Yayın No: 156, Ankara, 2011, s. 351

³⁴⁰ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, XI. Dönem, C. II, 45. Birleşim, 24.12.1958, s. 520.

Hükümet programında milli savunma politikasının açıkça ifade edilmediğini belirterek, ona göre, bu konunun üzerinde yeteri kadar durulmamaktadır. İyi bir milli savunmanın ülkenin her türlü kalkınması ile olacağını ifade ederek, Milli hayatın değişik sahalarındaki eksikliklerin olması durumunun, vatani müdafaa edeceklerin fedakarlıklarının artmasını sağlayacağını belirtmiştir. Konuşmasına iyi bir iktisadi gelişme siyasetinin ve memleketin ekonomik olarak süratle oluşturulması çabalarının milli müdafaaı çok kuvvetlendireceğini ifade etmiştir. Atom silahları gibi en yeni silahların süratle temin edilmesinin kolay olmadığına değinerek, bununla beraber iktisadi durumun düzelmesi durumunda milli müdafaaın her safhada kuvvetleneceğine vurgu yapmıştır. Ona göre, ekonomik gelişmelerin yanlış yolda olması milli müdafaaı da kötü yönde etkileyecektir. Milli müdafaa konusunda herhangi bir mazeretin kabul edilemez olduğunu belirtmiştir. Ona göre, milli müdafaa politikasında yapılması gereken, NATO topluluğu içinde verdiğimiz sözlere sadık kalarak mevcut imkanlarımız kullanılarak temin edilecek silahlarla ordunun modern silahlarla donatılmasını gerçekleştirmek ve ordu mensuplarını askeri eğitimlerini tamamlayarak dünyanın en modern orduları içerisinde dahil edilmesini sağlamaktır.³⁴¹

Dora konuşmasının devamında Ordu ile millet arasındaki bağlantıya değinmiştir. Ordunun moral kaynağının temelini milletin morali olduğuna değinerek, Milletin moralinin ise iç huzurla sağlanacağını söylemiştir. Ekonomik olarak mutlu olamayan halkın milli müdafaa konusuna destek vermesinin zor olacağını ifade ederek, konunun bir de manevi tarafı bulunduğunu belirtmiştir. Haklarından mahrum edilmiş insanların da dayanaklıklarının ve fedakarlık hislerinin gevşeyeceğini ifade etmiştir. İki bakımdan durum tahlil edildiğinde, bir taraftan ülkedeki ekonomik gidiş bizi dışarının yardımı olmadan günlük ekmeğini bile temin etmekten aciz ve üzgün bir hale getirdiğini ifade ederek, öte yandan insan haklarından uzaklaşıldıkça milletin mutlu olmasının beklenemeyeceğini belirtmiştir. Dora'ya göre İnsanlar ve toplum birtakım siyasi kaprislerle haksız olarak geçimlerinde zorluğa uğrarlarsa ve bu geçim sıkıntısı yetmezmiş gibi bir de hakta ve adalette, hürriyet ve eşitlikte farklı muamelelerle karşılaşarsa morallerinin bozulacağını ifade ederek Ordunun içinde

---

³⁴¹ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, XI. Dönem, C. II, 45. Birleşim, 24.12.1958, s. 520-521

bulunduğu durumun milletin içinde bulunduğu bu durumun yansıması olacağını vurgulamıştır.³⁴²

Konuşmasında ordudan istifa eden subaylar üzerinde de durmuştur. Ona göre, Ordudan istifalar yıllardan beri devam etmekte ve bunun çözümüne bir türlü imkan bulunamamaktadır. Bu durumun sebeplerinin de belli olduğunu ifade etmiştir. Ordudaki istifaların maddiyat ile ilgili kısmı için Hükümetin tatmin edici olmayan bazı gayretler sarf ettiği belirterek manevi kısmı bakımdan herhangi bir çözüm aranmadığını ifade etmiştir. Bu şekilde de ordudan istifaların engellenmesi konusunda gerekli tedbirlerin alınmadığını vurgulamıştır. Dora konunun siyasi boyutuna da değinmiş ve rütbece düşük olan subayların istifa ederek seçimlere katılmaları durumunda bunların adaylıklarının kabul edilmediğini, buna karşılık yüksek rütbeli olan subayların ise istifa ettirilerek yüksek kumanda mevkilerinin boşaltılmasında sakınca görülmemiş ve hepsinin iktidar partisinin listesine aktarıldığını belirterek konunun siyasi boyutuna dikkat çekmiştir.³⁴³

Konuşmasının devamında yıllardır çıkartılamayan Milli Müdafaa Vekaleti ve Erkanı Harbiyei Umumiye Teşkilat Kanunları üzerine de görüşlerini bildirerek, her sene bütçe görüşmeleri sırasında bu teşkilat kanunlarının niçin Meclise getirilmediğini Bakanlıktan sorduğunu ve Bakanlığın ise bu teşkilat kanunlarına planlı bir şekilde NATO standartlarına ve dünya gelişmelerine uygun bir düzenleme yapıldığını ve kanunların bir komisyon tarafından incelendiğini ve inceleme sonuçlarının Meclise getirileceğini söylenmesine rağmen bu sonuçların gelmediğini belirtmiştir. Erkanı Harbiyei Umumiye Riyasetinin ve Milli Müdafaa Vekillerinin zaman zaman Vekaletle idare edilmelerinin sakıncaları olduğuna değinerek, vekillerin sık sık değiştirilmesinin bu kişilerin kendilerini sorumluluktan uzak hissetmelerine sebep olduğunu belirtmiştir. Konuşmasının sonunda Hükümetin bu kanunların bugüne kadar Meclise getirilmemesinin sebebini Meclise açıklanmasını istemiştir.³⁴⁴

Konuşmasında silahlı kuvvetlerin personel ve malzeme yetersizliklerine değinerek, asker alma işleri konusunda ileri seviyede olan ülkelerin yaptıkları gibi ileri seviyelere çıkmamız gerektiğini ifade etmiştir. Hükümet tarafından yeni düzenlemeler yapılacağını söylenmesine rağmen bu konuda ne bir düzenleme

---

³⁴²*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, XI. Dönem, C. II, 45. Birleşim, 24.12.1958, s. 521.

³⁴³*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, XI. Dönem, C. II, 45. Birleşim, 24.12.1958, s. 521-522.

³⁴⁴*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, XI. Dönem, C. II, 45. Birleşim, 24.12.1958, s. 522.

yapıldığını ne de düzenlemenin Meclis huzuruna getirildiğini belirterek, silahlı kuvvetlerin yeniden teşkilatlandırılması konusunda çalışmaların yapılmadığını belirtmiştir. Silahlı kuvvetlerin en önemli ihtiyacının küçük rütbeli subay ihtiyacı olduğunu belirten Dora, bu ihtiyacın her geçen yıl kendini biraz daha fazla hissettirdiğini vurgulamıştır. Geçen bütçe yıllarında subaylığı daha cazip hale getirmek için çalışmalar yapılacağı Milli Savunma Bakanlığı tarafından vaat edildiğini, fakat değişen vekiller sebebiyle bu tür bir çalışmanın olmadığını belirtmiştir. Silahlı kuvvetlerimizin en önemli meselesi olması bakımından Vekaletin bu davayı ehemmiyetle ele alınmasının özellikle gerektiğini ve bunun yapılmaması durumunda ordunun geriye gideceğini ifade etmiş ve ordu mensuplarının terfi ile ilgili kanunun da hazırlanması gerektiğini sözlerine eklemiştir.³⁴⁵

Konuşmasında silahlı kuvvetlerin kıta ve müesseselerindeki kantinlerin yapısına da değinmiştir. Buralarda kazanç amacı güdülmeden personelin ihtiyaçlarının piyasa fiyatlarının altında fiyatlarla satışa sunulacak ürünlerle karşılanması gerektiğini belirtmiştir. Ordu ile siyaset arasındaki ilişki ve ordunun siyasete alet edilmemesi gerektiği konusuna da değinmiştir. Dora, ordunun siyasete alet edilmesi halinde iç ve dış emniyetin bundan zarar göreceğini söyleyerek bu konudaki görüşlerini ifade etmiştir. Ordunun elinde bulunan ecdat yadigarı Tayınat ve Yem Kanununun (Kabul Tarihi 12 Eylül 1330 olan er ve erbaşların erzak ve diğer ihtiyaçlarının giderilmesi ile ilgili kanun) günün ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi gerektiğine değinmiştir. Bakanlıkça“1959yılı içinde Meclise gönderileceği vaat edilmişken tahakkuk etmeyen bu kanunun hızla hazırlanarak bu yıl içinde Meclise getirilmesi gerekmektedir. Bunun gibi askerlik hizmeti yapan erlere hizmet sürelerine göre bugüne kadar maaş olarak verilen 30 ve 60 kuruş artık bir değeri kalmamıştır. Askerlerin maaşlarının arttırılması gerekmektedir.”diyerek bu konudaki fikirlerini beyan etmiştir.³⁴⁶

Milli Müdafaa Vekaleti 1958 yılı Bütçesinin görüşmeleri sırasında tekrar söz almıştır. Konuşmasında, ecdat yadigarı olan Tayınat ve Yem Kanununun geçen seneki bütçe müzakerelerinde kaldırılacağını ve yeni bir kanun layihasının Meclise getirileceğini ve 1957 yılı içinde tatbikine başlanacağını vadettiklerini, bu sene de

---

³⁴⁵Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, XI. Dönem, C. II, 45. Birleşim, 24.12.1958, s. 522-523.

³⁴⁶Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, XI. Dönem, C. II, 45. Birleşim, 24.12.1958, s. 523-524.

aynı vaatte bulduklarını ifade ederek bu vadin bu sene içinde de tahakkuk edip etmeyeceğinin belli olmadığını belirtmiştir. Kore’de eğitim gören askerlerimizin, gördükleri eğitimi burada göremediklerini, bu anlamda oradaki modern eğitimden yeterince faydalanamadığını ve Kore’deki askerlerimizin kumanya alışkanlıklarının buraya yansıtılmadığını belirtmiştir. Bu konuyu Milli Müdafaa Vekilinin ehemmiyetle ele almasını rica etmiştir.³⁴⁷

Milli Savunma Bakanlığı 1959 yılı Bütçesinin görüşülmesi sırasında söz almıştır. Konuşmasında muhalefet partilerin Milletvekillerine tanınan konuşma süresinin azlığından yakınmıştır.³⁴⁸

Silahlı kuvvetlerin yaşadığı sorunlar üzerinde durmuştur. Dora silahlı kuvvetlerden edilen istifalara değindiği konuşmasında senelerden beri devam edip gelen istifa ve çeşitli sebeplerle sayısı bugünkü ihtiyacın çok altına düşmüş olan küçük rütbeli subay ve astsubay ihtiyacı karşısında daha başlangıçtan itibaren ciddi tedbirler alınması gerektiğini belirtmiştir. Uzun yıllar ihmal edildiği için bir an evvel üzerinde durulması gereken silahlı kuvvetler ile ilgili sorunların bir an evvel çözülmesi gerektiğini belirterek, yeni subay okullarının açılması ile ilgili çalışmaların başlayacağına dair sözün Milli Savunma Bakanlığı tarafından verilmiş olmasına rağmen bu çalışmalar yapılmadığını ve biran evvel bu çalışmalara hız verilmesi gerektiğini ifade etmiştir.³⁴⁹

Dora ayrıca, orduya personel temini üzerinde durmuştur. Senelerden beri ihmale uğrayan subay ve astsubay ihtiyacının karşılanamamasının ordu bünyesinde açtığı sorunları anlatan Dora, Genelkurmay Başkanının sözlerine değinerek, Ordunun NATO Anlaşması gereğince modern bir seviyeye ulaştırılması için personel ihtiyacının bugünden başlayıp 1962 yılına kadar mutlaka temin edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ordunun muhtelif sınıf ve seviyedeki subay ve astsubay ihtiyacını karşılamak üzere Harp Okulunun 4 senelik tahsilli teknik üniversite haline getirilmesinin uygun olacağını söylemiştir. Ayrıca kıtaların çok muhtaç olduğu küçük rütbeli subay ve astsubay ihtiyacı için kısa süreli subay okulu ile bunlara kaynak olacak askeri lise ve askeri ortaokullarının mevcudunun çoğaltılması ve mevcudu

---

³⁴⁷*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, XI. Dönem, C. II, 45. Birleşim, 24.12.1958, s. 544.

³⁴⁸*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, XI. Dönem, C. VII, 44. Birleşim, 24.02.1959, s. 706.

³⁴⁹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, XI. Dönem, C. VII, 44. Birleşim, 24.02.1959, s. 706.

bugün 3' den ibaret olan astsubay okulunun 6'ya yükseltilmesi gerektiğini söylemiştir. Bu amacın gerçekleştirilebilmesi için 100 milyon liraya şiddetle ihtiyaç olduğunu ifade ederek, Milli Müdafaa Bakanına cevaben de Milli Müdafaa emniyetinin en büyük sorumluluğunu taşıyan Vekil Beyin bu ihtiyaçları herkesten daha iyi bilmesi ve personel durumunu bu seviyeye düşürmeden tedbirler alması gerektiğini söylemiştir. Genelkurmay Başkanının bütçe hazırlayarak talep ettiği 100 milyon liralık bir tahsisat bütçeye konulmadığını belirterek, bu durum karşısında Yüksek Meclisin tamamını hassas durumda olduğunu ve bu konu ile yakından ilgilenilerek talep edilen tutarın Genel Kurmaya temin edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.³⁵⁰

Celal Dora aynı konuda 44. Birleşimde de söz almıştır. Bu konuşmasında Dora, maaş vasfını çoktan kaybetmiş olan er, onbaşı ve çavuşlara verilmekte olan çok cüz'i ve en küçük ihtiyaçların dahi karşılamaktan uzak olan paraların artırılması hakkında geçen sene bu kürsüden ricada bulunduğunu belirtmiştir. Bütçe sözcüsü Murad Ali Ülgen'in bu konuda çalışma yapacağını söylediğini ama böyle bir çalışmanın olmadığını söyleyen Dora, bu sene arttırılacağı söylenen maaşların askeri okul öğrencilerinin ihtiyacına yetip yetmeyeceği konusundaki kaygılarını dile getirerek bu konuda açıklama yapılmasını istemiştir. Dora'ya göre Bugünkü bütçe görüşmelerinde erlerin maaşlarını artırmak imkanı bulunamıyorsa erlerin maaşlarının kaldırılması durumunda bunlardan arttırılacak para ile kendilerine ağır görev ve sorumluluklar verilen onbaşı ve çavuşların maaşlarının arttırılması için kullanılması gerektiğini belirterek bu şekilde hiç olmazsa bunların maaşlarının daha iyileştirilmiş olacağını belirtmiştir. Böylesi bir çözümün bütçeye ek bir yük getirmeyeceğini savunmuştur.³⁵¹

Aynı birleşimde Amerika, İngiltere ve Kanada'dan satın alınan veya hibe edilen gemileri getirmek üzere donanmamızdan gönderilen personelin harcırah bakımından hemen her zaman mağdur duruma düşürülmesi ile ilgili görüşlerini de bildirmiştir. Donanmada bu vazife ile gönderilmiş ve harcırahlarını almamış yüzlerce insanın mevcut olduğunu söylemiştir. Örneğin, Amerika'dan dönen G-2 sınıfı Gelibolu ve Giresun gemisi personeli ile Kanada'dan alınan 10 adet B sınıfı ve 4 adet T sınıfı gemilerin personellerini gittikleri yabancı sularda iken milli şeref ve haysiyetlerinin korunması için oralarda verilmesi gereken ama verilmeyen dövizin

³⁵⁰*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, XI. Dönem, C. VII, 44. Birleşim, 24.02.1959, s. 713

³⁵¹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, XI. Dönem, C. VII, 44. Birleşim, 24.02.1959, s.714-715.

aylardır yurda döndükleri halde bugüne kadar alamadıklarını ifade etmiştir. Anavatana en son dönen personelin yurda dönüş tarihi 15 Haziran 1958 olduğu ve aradan 8 ay geçtiği halde Türk parası olarak dahi harcırahlarını alamamış olduklarını ve bu personelin yabancı ülke sularında iken ellerinde bir sentlik bir yabancı para olmadığı için sıkıntı çektiklerini belirtmiştir. Yabancı ülkelerde bu gibi hallerin milli şeref ve haysiyeti rencide ettiğini vurgulayarak yolculukları ve ikametleri boyunca bu kadar maddi ve manevi sıkıntıya maruz kalan Donanma personelinin yurda döneli 8 ay olduğu halde Türk parasıyla dahi harcırahları verilmediğini, bu personelin haklarının bir an evvel verilmesi gerektiğini savunmuştur.³⁵²

Kore'de bulunan birliklerdeki personelin gelirleri üzerinde de durmuştur. Kore'de bulunan birliklerimizin evlerine maaş mı veya harcırah mı olarak hangi fasıldan verildiğini pek açık olarak bilinemeyen para da Kore'de bizden başka milletlerin erlerinin aldıkları para ile mukayese edilemeyecek kadar çok az olduğunu belirtmiştir. Bir Amerikan erinin ayda 90 dolar alırken bizim erlere 5 er dolar, çavuşlara 10 ar dolar ve nihayet en büyük rütbeli olan Tugay Komutanına da 40 dolar para verildiğini ifade etmiştir. Özellikle erlerin ve küçük rütbedeki astsubay ve subayların eline geçen bu az miktardaki para ile milli haysiyetimizi muhafaza etmenin oldukça zor olduğunu ve Milli şeref ve haysiyetimizle ilgili hoş olmayan hallerin sık sık meydana geldiğini bunların da zaman zaman duyulduğunu ifade etmiştir. Şayet bu paralar harcırah olarak veriliyorsa bunların artırılmasını ve bu husus üzerinde vekaletin çalışmalar yapmasını istemiştir.³⁵³

Aynı birleşimde ordunun harp malzemeleri konusuna da değinmiştir. Dora konuşmasında, ordunun harp malzemeleri arasında bulunan ve Amerikan yardımında verilen motorlu nakil vasıtalarıyla istihkam sınıfının motorlu araçlarının şehirlerdeki imar faaliyetlerine katılarak yıkma ve moloz taşıma işlerinde kullanılmaya devam edildiğini ve vasıtaların birçoğunun hurda bir halde olduğunu belirterek, bu yüzden ordunun motorize olmak vasfının zedelendiğini ve hareket kabiliyetinin düştüğünü ifade etmiştir. Bugün çoğunluğu motorize olmuş ordu birliklerinin tamamını çeken ve her çeşit harp silahını, araçlarını götüren ve personelini taşıyan ordu nakil araçlarının ve her çeşit teknik araçların her an bu görevlerini yapabilecek durumda olduğunu

³⁵²*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, XI. Dönem, C. VII, 44. Birleşim, 24.02.1959, s.719

³⁵³*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. VII, 44. Birleşim, 24.02.1959, s.719.

belirterek, bu araçların amacının dışında kullanılması durumunda da bu araçların boş yere eskitilmiş, hırpalanmış olacağını söylemiştir.³⁵⁴

Dora konuşmasının devamında istihkam sınıfındaki ordu personelinin durumuna da değinmiştir. Geceli gündüzlü bütün kadrolarıyla yıkma işlerinde çalıştırılan istihkam ve nakliye sınıfının işlerinin sadece bu olmadığı, istihkam birliklerine savaşlarda bu gibi bina yıkma ve molozları taşıma işleri pek ender olarak ve hatta yüzde bir nispetinde verildiğini, onların asıl vazifelerinin muharebe sahasını mayınlamak, düşmana tuzaklar tesis etmek, düşman sahasında mayınlanmış araziyi temizlemek, küçük ve büyük sular üzerinde çabuk köprü kurmak, hafif ve ağır vasıtaların geçmesine müsait büyük sular üzerinde hafif ve ağır köprüler kurmak, yolsuz muharebe arazisinde birliklerin arkasından stabilize seri ikmal yolları yapmak ve nihayet düşmanın terk ettiği silah ve mühimmattan işimize yaramayacakları imha etmek olduğunu ifade ederek, bu sınıfın, aynı zamanda bir piyade gibi elindeki bütün silahlarının da kullanılmasını öğrenmeye ve tatbik etmeye mecbur olduğunu belirtmiştir. Bütün kadrolarıyla geceli gündüzlü yıkım ve moloz taşıma işleriyle uğraştırılan istihkam sınıfının en mühim olan eğitim işlerini yapmadığını belirterek, bu birliklerin kadrolarındaki yedek subaylar ve muvazzaf erlerden birçoğunun yıkım işlerinden başka hiç bir eğitim görmeden ve yetiştirilmeden uzak olduğunu vurgulamıştır. Gerek istihkam birliklerinin ellerindeki teknik vasıtalarının, gerek ulaştırma birliklerinin ve gerekse diğer birliklerin ellerindeki nakil vasıtalarının yenilerini yerlerine koyacak bir fabrikanın bulunmayışı ve gerekse yedek parçalarda sıkıntı yaşanması yüzünden arızaya uğrayanların tamiri yapılamadığına vurgu yapmış ve araçları bu hale gelmiş bir askeri birliğin başarılı olmasının çok zor olduğunu ifade etmiştir. Bu sebeple istihkam birliklerinin durumunun daha hassasiyetle incelenmesi gerektiğini belirtmiştir.³⁵⁵

Milli Müdafaa Vekaleti 1960 yılı Bütçesinin görüşülmesi sırasında söz almıştır. CHP Grubu adına söz alan Dora konuşmasında Milli Müdafaa Vekaleti 1960 yılı bütçesi hakkındaki tenkitlerini dile getirmiştir. Konuşmasında, bugünkü dünyanın durumu içinde milletlerin milli müdafaa meselelerinin ne derece önem kazandığının bilinmekte olduğunu vurgulamış, bu durum karşısında kader birliği yaptığımız Batı Dünyası ile işbirliği yapılması zorunlu olduğunu ifade ederek, Ordunun savaş

³⁵⁴*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. VII, 44. Birleşim, 24.02.1959, s.722

³⁵⁵*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, X. Dönem, C. VII, 44. Birleşim, 24.02.1959, s. 723-724.

gücünün daha mükemmel bir seviyeye ulaştırılması yolundaki çalışmalarının ve NATO içindeki mevkiinin doldurma gayretlerinin desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak, bu yıl 7 milyar 266 milyon lira olan bütçenin geçen seneye göre bir milyar 286 milyon lira artmış olduğunu buna rağmen genel bütçeden Milli Müdafaa Bakanlığı için geçen yıla nazaran bu yıl sadece 90 milyon lira bir artışın gerçekleştiğini belirtmiş, bu 90 milyon liralık artış ile geçen yıl memur maaşlarına yapılan zammın kısmen karşılanabildiğini ve bu yıl geçen yıla nazaran Milli Müdafaa faaliyetlerinde yeni bir ilerleme ve ferahlık sağlayacak maddi bir imkanın verilmediğini ifade etmiştir. Bu tahsisata ilaveten bu yıl Amerikan yardımından verilen 632 milyon liralık bir tahsisatın ise genel bütçeden karşılanamayan ordunun yapması gereken zorunlu masrafların ancak karşılanabildiğini ve ordunun kalkınma ve ileri hamleleri yapması için gereken yatırımların yapılmamış olduğunu vurgulamıştır. Bugün birliklerin kadrolarına göre çok eksik olan subay ve astsubay ihtiyacını karşılamak için alınması gereken tedbirler üzerinde Genel Kurmay Başkanının geçen yıl durduğunu ve bu konuda hazırlanan kanunların Meclise sunulduğunu belirtmiştir. Bütçe Encümeninde konuşan Genel Kurmay Başkanının bu konunun önemini belirttiğini ve bir yıl geç kalındığını söylediğini ifade etmiştir. Böylece subay astsubay yetiştirilme konusunun da gerçekleştirilmediğini belirtmiştir. Her geçen gün yeniden icat edilen modern harp silah ve araçları karşısında bugün bütün ülkelerin savunmalarını yalnız silahlı kuvvetlerine yüklediğini ve milletçe topyekün savunma tedbirleri alarak bu sorumluluğu ordu ve millet olarak paylaştıklarını ifade etmiştir. Ülkemizde bu anlayışla da 30 Mayıs 1949 tarihinde kabul ettiğimiz 5399 sayılı Kanunla milletçe savunma işlerini düzenleme görevini Milli Savunma Yüksek Kuruluna verildiğini belirterek, bu kanunun kabulünden bugüne kadar 10 sene geçtiği halde Yüksek Savunma Kurulunun bu yolda tatmin edici bir faaliyet göstermediğini belirtmiştir. Dora bu durumu tenkit ederek Milli Müdafa bütçesine ayrılan pay hakkındaki CHP Grubunun görüşlerini bildirmiştir.³⁵⁶

Konuşmasının devamında ordunun politikaya karıştırılması konusuna da değinmiştir. Türk ordusu, milletin ve Devletin kalıcılığını sürdürmesi için görev yapmaktadır. Bu yüzden ordunun siyasete karıştırılmasının uygun olmadığını belirterek, ordunun üzerinde durduğu ve hassas olduğu konuların, vatan, millet ve Cumhuriyet gibi konular olduğunu ifade etmiştir. Ordunun bu vazifesinin dışında ona

---

³⁵⁶*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, XI. Dönem, C. XII, 46. Birleşim, 24.02.1960, s. 401

görevler yüklemenin özellikle de siyaset görevini yüklemenin orduya da, Devlete de zarar vereceğini belirterek, vatan ve milletin içe ve dışa karşı korunması gerektiğini ve milletin tam bir emniyet içinde huzurla yaşamasını temin vazifesiyle ellerindeki imkanlarla gayretlerini sarf eden ordu mensuplarına da güvenmek gerektiğini ifade etmiştir. Ordunun bu kapsam dışılarına çıkartılmasının zararlarının olacağını vurgulamıştır. Ayrıca 1960 yılı bütçesi hakkında görüşlerini bildirdikten sonra konuşmasının sonunda 1960 yılı bütçesinin hayırlı olması temennilerinde bulunmuştur.³⁵⁷

3.1.2.2. Önergeleri

Celal Dora'nın 11. Dönem Milletvekilliği süresinde bir adet önergesi bulunmaktadır. Celal Dora'nın Yurdumuzun ve istiklalimizin koruyucusu Şanlı ve Kahraman Ordumuza Türkiye Büyük Millet Meclisinin güven, selam ve muhabbetlerinin iblağına dair önergesi bulunmaktadır. Önerge üzerine söz alan Milli Müdafaa Vekili ve Aydın Milletvekili Ethem Menderes sunulan önerge hakkındaki memnuniyetini belirtmiştir.³⁵⁸

3.1.2.3. Kanun Teklifleri

Celal Dora 11. Dönemde Meclise bir adet Teklif Sunmuştur. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İşletme İktisadı (İdaresi) Enstitüsü mezunlarından, Devlet memuru bulunanların sonradan memuriyete geri döneceklerin kıdemleri hakkında teklifi bulunmaktadır. Teklif aynı birleşimde Maarif, Maliye ve Bütçe encümenlerine havale edilmiştir.³⁵⁹ Havale edilen teklif ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

---

³⁵⁷*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, XI. Dönem, C. XII, 46. Birleşim, 24.02.1960, s. 402-403.

³⁵⁸*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, XI. Dönem, C. VII, 44. Birleşim, 24.02.1960, s. 734-735.

³⁵⁹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, XI. Dönem, C. XII, 55. Birleşim, 11.04.1960, s. 102.

3.2. Fahri Karakaya

3.2.1. Hayatı

1902 (1318) yılında Elazığ'da doğmuştur. Babası Süleyman Bey, annesi Fatma Hanım'dır. Evli ve iki çocuk babasıdır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 1929 yılında mezun olup, aynı yıl Mecitözü Savcılığına tayin olmuş, 1938 yılına kadar çeşitli yerlerde hakimlik yapmıştır. 1938 yılında görevinden istifa ederek avukatlık yapmıştır. VIII. dönem Elazığ milletvekilliği yapmıştır. 1957 seçimlerinde aldığı 36.361 oyla yeniden milletvekili seçilmiştir. Dönem içinde Arzuhal Encümeni ve Divan-ı Muhasebat Encümeni'nde görev yapmıştır. 3 Ocak 1977'de vefat etmiş, cenazesi Zincirlikuyu Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir.³⁶⁰

3.2.2. Meclis Faaliyetleri

3.2.2.1. Konuşmaları

Fahri Karakaya 11. Dönem boyunca 7 adet söz almıştır. Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin 6330 sayılı Kanunla muaddel Başvekalet kısmında değişiklik yapılması hakkındaki Kanunun görüşülmesi sırasında söz almıştır. Karakaya konuşmasına başında Demokrat Parti ve Milletvekillerine sitem ederek başlamıştır. Karakaya konuşmasının devamında Türkiye Büyük Millet Meclisine gelme sebeplerini açıklamıştır. Karakaya, Meclise millet ve memleket işlerini yerine getirmek için geldiklerini vurgulayarak, tekliflerin, sözlerin hangi partiden gelmiş olursa olsun, bunların ülke ve millet menfaatine uygun olması durumunda, görüşülüp eğer desteklenmesi gerekiyorsa destekleyeceğini belirtmiştir.³⁶¹

Kifayet takrirleri münasebetiyle ceza evlerinin durumu, verilen af teklifleri hakkında konuşmak için söz almıştır. Karakaya konuşmasında, takriri veren Milletvekillerinin hiç hapisanede yatmamış, ceza evlerini de hiç görmemiş olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Karakaya'nın üzerinde konuşma yaptığı teklifler af ile ilgili tekliflerdir. Bu tekliflerden birinin kapsamı genel af, ikincisinin ise fikir suçlularının affi ile ilgilidir. Karakaya af teklifleri konusunda Meclis içerisinde konuşmayan Milletvekillerinin olduğunu ve bu Milletvekillerinin konuşarak fikirlerini Meclise

³⁶⁰ Arslan, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – XI Dönem (1957 – 1960) III. Cilt*, s. 346.

³⁶¹ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, XI. Dönem, C. XI, 15. Birleşim, 16.12.1957, s. 161-162.

bildirmeleri durumunda Meclisin bu konudaki görüşlerinin değişebileceğini ve yapılacak konuşmalar ışığında daha kolay karar verilebileceğini belirtmiştir.³⁶²

6010 sayılı Kanunun ek birinci maddesinin değiştirilmesi ve bu kanuna bir madde eklenmesi hakkındaki 6834 sayılı Kanunun muvakkat maddesinin değiştirilmesi hakkındaki Kanun münasebetiyle söz almış, aldığı sözde 1958 bütçe müzakerelerinde geçici maddenin ne zaman kaldırılacağı ve bu konudaki çalışmaların hangi seviyede olduğunu sorarak bu konudaki sitemlerini dile getirmiştir.³⁶³

1958 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (A/2) işaretli cetvelin Nafia Vekaleti kısmında değişiklik yapılması hakkında Kanunun görüşülmesi sırasında söz almıştır. Karakaya aldığı sözde Antalya Milletvekili Burhanettin Onat'ın konuşmasına cevap vermiş ve Demokrat Parti Lideri ve Milletvekillerinin 1950 senesi öncesinde CHP tarafından yapılan işleri bile görmezden geldiğini belirtmiştir. Karakaya 1946 ile 1950 arasında Büyük Millet Meclisi inşaatının o zamanki Halk Partisi için büyük bir israf olarak görüldüğünü belirtmiştir. Karakaya'ya göre, Burhanettin Onat'ın 6 Eylül hadiselerinden sonra cesaret toplayarak bugün yine Büyük Millet Meclisi inşaatına başlanmasının Halk Partisine bir kabahat olarak görüldüğünü belirterek, bunun doğru olmadığını ifade etmiştir.³⁶⁴

Nevşehir Mebusu Zihni Üner hakkında yapılmak İstenen takibat ve muhakemenin devre sonuna bırakılmasına dair Muhtelit Encümen mazbatası görüşülürken söz almıştır. Zihni Üner'e isnad edilen suç hakkında konuşan Karakaya Kars Milletvekili Sırrı Atalay'ın görüşlerine katılmadığını bildirmiştir. Karakaya konuşmasında mebusluk görevinin korunması gerektiğini söylemiştir. Ona göre, bir milletvekili, yaşanan bir durumdan dolayı hemen mahkemeye verilmesi durumunda görevini layık ile yapamayacaktır. Zihni Üner'in içerisinde bulunduğu duruma değinen Karakaya, Zihni Üner için Türk Ceza Kanununun 240'ncı maddesine göre takibat izini istendiğini belirterek, suçun tam manasıyla hukuki bakımdan oluşmadığını, fakat ortada bir suç var ise bunun teşebbüs aşamasında kaldığını vurgulamıştır. Karakaya konuşmasının devamında Ünver'in yaşadığı durumu anlatmıştır. *"1954 senesinde milletvekili seçilmiştir. Yirmiden fazla teşriî masuniyetin refi hakkında tezkere vardır. Ve şunu da yine arz edeyim ki; mebusun bilhassa*

³⁶²Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, XI. Dönem, C. IV, 73. Birleşim, 16.12.1957, s. 235.

³⁶³Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, XI. Dönem, C. V, 4. Birleşim, 19.11.1958, s. 154.

³⁶⁴Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, XI. Dönem, C. VI, 20. Birleşim, 05.01.1959, s. 315.

demokratik rejimlerde ş u veya bu partiye mensup oldukları iddiasıyla onu gözden düşürmek isteyecek rakipleri çoktur. Bunlar kendi partisi içinde olduğu gibi diğer partiler içinde de olabilir. Mebusun teşrii masuniyetini rastgele her hangi bir tahkikatla kaldırdığımız takdirde bunun sonu kötü olur arkadaşlar. Rica ediyorum arkadaşlardan; bu gelen encümen kararını tasvip etsinler” diyerek bu konuda olumlu oy vereceğini belirtmiştir.³⁶⁵

Muş'un Kale Mahallesi 167 sayılı hanede kayıtlı Abdullahoğlu Hatice'den doğma, 1341 doğumlu Nihat Karasu'nun affına dair Arzuhal ve Adliye encümenleri mazbataları sebebiyle söz almıştır. Aldığı sözde af taraftarı olduğunu belirtmiş ve bu konuda da aynı düşüncede olduğunu ifade etmiştir. Meclisin bu konudaki teamülü af olduğu için, cezayı gerektiren suç ne olursa olsun, bu suç yüz kızartıcı da olsa, affa gidilmemesi Meclisin öteden beri teamül halindeki uygulamalarına benzemediğini belirterek, bu sebeple Nihat Karasu'nun affedilmesinin uygun olacağını ifade etmiştir.³⁶⁶

Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşının Hükümet Hakkında verdiği Meclis tahkikatı talebinin usulü hakkında söz almıştır. Aldığı sözde Karakaya, görüşmelerde hiçbir basın mensubu olmadığını ve bu durumun görüşmelerin usulüne aykırı olduğunu belirtmiştir.³⁶⁷

3.2.2.2. Kanun Teklifleri

Fahri Karakaya 11. Dönem çalışmaları boyunca bir adet teklif vermiştir. Demokraside vatandaş ahlakını koruma kanunu hakkında teklifi bulunmaktadır. Teklif aynı birleşimde Teşkilatı Esasiye, Dahiliye ve Adliye encümenlerine havale edilmiştir.³⁶⁸ Yapılan inceleme sonunda teklif ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

---

³⁶⁵Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, XI. Dönem, C. VIII, 55. Birleşim, 01.04.1959, s. 246.

³⁶⁶Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, XI. Dönem, C. IX, 81. Birleşim, 15.07.1959, s. 840.

³⁶⁷Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, XI. Dönem, C. XIII, 68. Birleşim, 23.05.1960, s. 497.

³⁶⁸Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, XI. Dönem, C. XII, 43. Birleşim, 21.02.1960, s. 110.

3.3. Hürrem Müftügil (Mehmet Hürrem Müftügil)

3.3.1. Hayatı

1898 (1314) yılında Harput'ta doğmuştur. Babası Faik Bey, annesi Fatma Hanım'dır. Evli ve bir çocuk babasıdır. Jena Üniversitesi'nde Felsefe ve İktisat ihtisası yapmış, Almanca ve Fransızca bilmektedir. Hariciye memurluklarında, Elazığ Belediye Başkanlığı'nda, Osmanlı Bankası İdare Meclisi Azalığında, Toprak Mahsulleri Ofisi İdare Meclisi üyeliğinde görev yapmış, V.Dönem Tokat Milletvekilliği yapmıştır. XI. dönem milletvekili seçimlerinde aldığı 36.939 oyla Elazığ milletvekili seçilmiş, dönem içinde Bütçe Encümeni ve Hariciye Encümeni'nde görev yapmıştır. 1982 senesinde vefat etmiştir.³⁶⁹

3.3.2. Meclis Faaliyetleri

3.3.2.1.Konuşmaları

Hürrem Müftügil 11. Dönem Milletvekilliği boyunca üç defa söz almıştır. Nafia Vekaleti, Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü, Karayolları Umum Müdürlüğü 1958 yılı bütçelerinin görüşülmesi sırasında söz almıştır. Aldığı sözde Su İşleri bütçesinde tespit edilen 82 milyon liralık bir istimlak bedeli hakkında görüşlerini belirtmiştir. Bu paranın bu seneki bütçeye konulmasının reddedildiğini belirterek, bu sene Keban barajı için konulmuş olan 15 milyon Lirayı ve yeraltı suları sondajı için yine konulmuş olan 28 milyon Liranın tasarruf edilmesinin düşünüldüğünü, bu şekilde yapılacak tasarrufun 43 milyon lira edeceğini belirtmiştir. Diğer miktar için de bu sene zarfında ek ödenek alınacağını planlandığını ifade etmiştir. Keban barajının yapılmasına Halk Partili mebuslar karşı koyduğunu belirten Müftügil'in, Keban Barajının başlayıp başlamayacağı, barajın maliyetinin ne olacağı, yapım sırasında ne kadar zaman geçeceğini ve barajın finansmanının nasıl olacağı gibi soruları olmuştur. Müftügil'in soruları üzerine söz alan Nafia Vekili ve Samsun Milletvekili Tevfik İleri barajın 500 milyon liraya mal olacağını ve inşaatının 7 sene süreceğini, finansmanı için kredi çalışmalarını sürdürdüğünü ve barajın ülke ekonomisine katkılarının olacağını belirtmiştir.³⁷⁰

³⁶⁹ Arslan, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – XI Dönem (1957 – 1960) III. Cilt*, s. 347.

³⁷⁰ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, XI. Dönem, C. XI, 48. Birleşim, 27.02.1958, s. 893-894.

Elazığ'da Atatürk Üniversitesi için istimlak edilen arazi hakkındaki suali bulunmaktadır. Aynı oturumda suali hakkında söz alan Müftügil, sualine Maarif Vekili tarafından cevap verilmesini rica etmiştir. Bu konudaki sorusunda, Elazığ'da Atatürk Üniversitesi için istimlak edilen arazinin maksatsız kaldığını, bunların sahiplerine iadesi düşünülüp düşünülmediği, İadesi düşünülüyorsa, bu araziden ne suretle istifade edileceğini sormuştur. Müftügil'in suali üzerine söz alan Maarif Vekili ve Ağrı Milletvekili Celal Yardımcı konuşmasının başında bu sorunun konusunu özetlemiş ve bu arazilerin bir kısmının Elazığ'a okul yapımında, bir kısmının da zirai faaliyetler için kullanılacağını belirtmiştir. Maarif Vekilinin konuşmasından sonra söz alan Müftügil'e göre, Atatürk Üniversitesi için 1952'den itibaren istimlakatı Umumiye Kararnamesine göre on bin dönüme yakın arazi istimlak edilmiştir. Bu arazinin daha sonra 1956'da çıkarılmış olan 6830 sayılı İstimlak Kanunu ile sağlanmış olan geri dönme hakkında istinaden beş sene zarfında sahiplerine iadesi gerektiğini belirterek, ancak 1956 tarihli Kanun, 4 sene evveline kadar istimlak edilmiş olan malları da hükümleri dahiline almış olduğundan geri dönme hakkını kullanmak için 1961 senesine kadar beklenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu kanunun 22'nci maddesinde tahakkuk ettikten sonra, gayrimenkulün istimlak maksadına gerek kalmaması halinde, durum 13.madde hükümleri dairesinde mal sahibine veya mirasçısına tebliğ olunacağını, bu tebliğ üzerine mal sahibi veya mirasçısı aldığı istimplâk bedelini 3 ay içerisinde ödeyerek gayrimenkulünü geri alabileceğini belirtmiştir. 23. maddesinde ise istimlak bedelinin kesinleştiği tarihten itibaren beş sene içerisinde istimlak maksadına uygun her hangi bir tesisat yapılmayarak, gayrimenkul olduğu gibi bırakılırsa mal sahibi veya mirasçısı istimlak bedelini ödeyerek gayrimenkulünü geri alabilir denildiğini belirten Müftügil konuşmasının devamında bu arazilerin ziraat ve okul faaliyeti ile ilgisinin olmadığını vurgulayarak, Teknik Yüksek Okul için Nebraska Üniversitesi esas tutularak birbirinden 20 kilometre uzakta istimlak edilen bir arazinin, teknik okulla bir alakası olmayacağını belli olduğunu ve bu arazinin istimplaki yüzünden 6-7 seneden beri birçok çiftçi ailelerin tedirgin olduklarını ifade etmiştir. Konuşmasının devamında Vekil Beyin, şimdiye kadar 1.100.000 liranın ödendiğini söylediğini belirterek, bu konuda elinde mahkeme kayıtlarının olduğunu bir listenin bulunduğunu belirten Müftügil, bu listeye göre kesinleşmiş ve Hazinesinin ödemesi gereken miktarın 500 bin lira olduğunu ve konunun bu kadarla da sınırlı olmadığını ifade etmiştir. Bu konunun birçok aileyi ilgilendirdiğini ve üniversitesinin yerinin belli olmadığı bir zamanda bu

istimlaklerin yapılması çok doğru olmadığını dile getirmiştir. Elazığ'da istimlak edilen arazinin üniversitenin kuruluşu belli olduktan sonra tedarikinde hiçbir sakınca olmayacağını, Milli Eğitim Bakanlığı'nın bu suretle yapmış olduğu hesapsızlığın neticesini, halka yüklemekte olduğunu belirterek, Bu kanun tadil edilmeyince, bu arazinin her hangi bir maksada tahsisi mümkün olmadığını ifade etmiştir. Halk ile uyuşularak bu arazinin sahiplerine verilmesi ve makamları dolduran müracaatlara son verilmesinin adaletin bir gereği olduğunu söyleyerek bu konudaki çekinceli görüşlerini yinelemiştir.³⁷¹

Aynı konuda tekrar söz alan Müftügil, Elazığ ve Erzurum'a yapılacak olan eğitim yatırımlarını kıyaslamıştır. Erzurum'da üniversitenin kurulmasının Elazığ'da bütün bir vilayet halkının ümide kapılmasına yol açtıktan sonra üniversitenin yapılmamasının halk arasında üzüntü yarattığını belirtmiştir. Elazığ halkının şehre üniversite kurulacak diye düşündüğünü ifade etmiştir. Bu istimlak işinin yalnız alakalıları, yani malları ellerinden alınanlarla sınırlı kalmadığına da değinerek, Halk'ın Elazığ'da büyük bir üniversite kuruluyor diye köylerden şehre geldiğini, fakat şehirde üniversite kurulmadığı için üzüntüyle köyelerine geri döndüklerini belirtmiştir. Bu gibi konuların bölge halkları için önemli konular olduğunu ve bu konularda polemikler yapılmaması gerektiğini ifade etmiştir.³⁷²

Hazer Hidro Elektrik Santralının hangi tarihte noksansız olarak hizmete gireceğine dair suali üzerine söz almıştır. Müftügil konuşmasının başında sual konusunu açıklamıştır. Hazer Hidro Elektrik Santralının 1951 yılında ihale edildiğini ve işe 1951 senesinde fiilen işe başladığını ve işe başladıktan sonra müteahhitler arasında anlaşmazlıklar çıktığını ifade etmiştir. Bu anlaşmazlıkların işin yetişmesini çok geciktirdiğini belirterek, İlk müteahhitten sonra gelen ikinci müteahhitin de konuya tam manasıyla eğilmediğini yine gecikmeler olduğunu ifade etmiştir. Bu gecikmeler sebebiyle bu işin 1957 senesine kadar devam ettiğini ve bu gecikmenin de Hazineye zarar olarak yansıdığını vurgulamıştır. İş alan ve geciktiren müteahhitlere de herhangi bir ceza verilmediğini belirtmiştir. Müteahhitlerin de, Hükümetin vaktinde yardım yapmamasından, makineleri olmadığından, döviz verilmediğinden ve sondajın zamanında yapılmadığından şikayet ettiklerini ifade etmiştir. Su işlerinin ise

---

³⁷¹*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, XI. Dönem, C. VI, 31. Birleşim, 30.01.1959, s. 675-677.

³⁷²*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, XI. Dönem, C. VI, 31. Birleşim, 30.01.1959, s. 678-679

geçen sene Bütçe Komisyonunda işin mahiyeti icabı bir gecikme olduğu düşüncesini belirttiğini söylemiştir. Bu müteahhide, şartnamesinde mevcut olmadığı halde Sarıyar barajından Etibank aracılığıyla ucuz fiyatla makinelerin kiraya verildiğini ve askeri tümenin verilen ağır makineleri, vasıtalarıyla, vinçleriyle taşıdığını ifade etmiştir.³⁷³

Konuşmasının devamında geçen sene Su İşleri Müdürünün söylediğine göre 6 milyon ödendiğini belirterek, 1,5 milyon liranın da Elazığ'da ödenmek imkanı bulunmadığından Ankara'da ödendiğini vurgulamıştır. Ödenen miktarın 13 milyon olduğunu ve zeminin betonu hariç iş tamamlanmadığını belirtmiştir. Vekil Beyin dediği 1957 Ekim ayının 18'inde işin tamam olduğu sözünün doğru olmadığını, 1957 seçimlerinden 10 gün önce müteahhitlerin icbar edilerek inşaatın 8 ay geciktiğini belirtmiştir. Müftügil, inşaat sırasında kullanılan beton miktarını da eleştirmiştir. Belirttiği bu konular hususunda Nafia Vekilinin tekrar cevap vermesini rica etmiş bu talep üzerine tekrar söz alan Nafia Vekili, inşaat şartlarının zorluğundan bahsederek inşaat maliyetleri ve gecikmeler konusunda bilgiler vermiştir.³⁷⁴

3.4. İsmail Hakkı Talay

3.4.1. Hayatı

1896 (1312) yılında Elazığ'da doğmuştur. Babası Hüseyin Bey, annesi Hatice Hanım'dır. Evli ve bir çocuk babasıdır. Fransızca ve Almanca bilmektedir. 1914 yılında Harbiye'den mezun olmuş, Birinci Cihan harbine katılmıştır. Kafkas Harbinde yaralandıktan sonra Ruslara esir düşmüş, üçüncü teşebbüsünde kaçmayı başarmıştır. 1919 yılında İstiklal Mücadelesine katılmış, muharebenin bütün safhalarına katılarak Sakarya Meydan Savaşındaki başarısından dolayı Atatürk tarafından 25 yaşında binbaşılığa yükseltilmiştir.³⁷⁵ Genel Kurmay Başkanlığı Personel Dairesinin 8 Şubat 1950 tarihinde 3. Avcı Eğitim Bölge Komutanı olan İsmail Hakkı Talay'ın 51. Tümen komutanlığına atanması ile ilgili atama kararı (Ek 10).³⁷⁶ 1945 yılında tuğgeneral olan İsmail Hakkı Talay 1951'de emekli olmuştur. 1957 seçimlerinde aldığı 36.674 oyla milletvekili seçilmiş, dönem içinde Milli Müdafaa Encümeni ve Hariciye

---

³⁷³*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, XI. Dönem, C. VII. 37. Birleşim, 13.02.1959, s. 155-158

³⁷⁴*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, XI. Dönem, C. VII. 37. Birleşim, 13.02.1959, s. 158-162.

³⁷⁵ Arslan, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – XI Dönem (1957 – 1960) III. Cilt*, s. 349.

³⁷⁶*Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 142618, (2/90), 23115, (6 Şubat 1950)

Encümeni'nde görev yapmıştır. 1973 senesinde vefat etmiştir.³⁷⁷

3.4.2. Meclis Faaliyetleri

3.4.2.1. Konuşmaları

İsmail Hakkı Talay 11. Dönem Milletvekilliğinde dört defa söz almıştır. Keban ile Baskil arasında karayolu inşası hususunda ne düşünüldüğüne dair şifahi suali sebebiyle söz almıştır. Talay'ın sorusu Keban ilçesinin büyük arazi parçasını teşkil eden ve irili ufaklı yirmi küsur köyü ihtiva ve dokuz muhtarlıktan ibaret bulunan ve Beynelahali, Zırkılar ve Kinirler namıyla anılan bölgenin içinden geçerek demiryoluna bağlanmak üzere Keban ile Baskil arasında bir karayolu inşası hakkında ne düşünüldüğüdür. Bu soru üzerine Nafia Vekili ve Samsun Milletvekili Tevfik İleri söz almıştır. Aldığı sözde Elazığ'a yapılan kara ve demiryolları hakkında bilgi vermiştir. Nafia Vekilinin konuşmasından sonra söz alan Talay, kendisinin Sayın Vekilden rica ettiği yolun Keban ile Baskil arasındaki Zirkibas ve İvilirler namı ile anılan bölge içinden geçen yol olduğunu belirtmiştir. Konunun Sayın Vekile yanlış aksettirmiş olabileceğini söyleyen Talay, vekilin Keban - Elazığ yolundan bahsettiğini söylemiştir. Talay'a göre bahsettiği bölgede çok sayıda yerleşim yeri bulunduğu ve buraların aralarında bağlantıyı sağlayacak yollar mevcut olmadığını belirtmiştir. Buradaki vatandaşların ürettikleri ürünleri bağlı buldukları Keban'a ve Baskil'e götürdüklerini ancak, sırtlarında ve canlı vasıtalarla arazinin arızalarından istifade ederek uzun yol yürüyerek ihtiyaçlarını oradan temin edip tekrar yerlerine döndüklerini belirtmiştir.³⁷⁸

Konuşmasının devamında Elazığ halkının bu konuda yaşadığı zorluklardan bahsederek Nafia Vekilinin bu konu üzerinde daha çok durması konusunda taleplerini belirtmiştir. Nafia Vekilinin Talay'ın taleplerine verdiği cevaplardan sonra tekrar söz alan Talay Nafia Vekiline açıklamalarından dolayı teşekkür ederek, Baskil ile Keban arasındaki yol Elazığ ili sınırları içerisinde bulunan iki kaza arasındaki yolun öncelikle güzergahının, yolun nereden geçeceğinin belirlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Talay'a göre yolun Murat Havzasından ve Malatya arazisinden geçerek Baskil'e ulaşmasının en doğru yol olacağını belirtmiştir. Bu sebepten dolayı bu yolun Elazığ vilayeti içinde yapılacak il yolu olduğunu söylemenin yanlış olacağına

³⁷⁷ Arslan, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – XI Dönem (1957 – 1960) III. Cilt*, s. 349.

³⁷⁸ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, XI. Dönem, C. II, 35. Birleşim, 07.02.1958, s. 30.

değinerik, bu bölgeye yapılacak olan yolun, sadece Elazığ ili için değil aynı zamanda Malatya ili içinde önemli olduğuna değinmiştir. Bu sebeple adı geçen bölgeye bugün veya gelecekte yapılacak olan yolun Elazığ ve Malatya İlleri için önemli ve bu bölgede yaşayanlar için çok gerekli olduğunu belirterek, bu yolun yapılması ile bu bölgede yaşayan vatandaşların daha medeni bir şekilde yaşama fırsatı bulacaklarını ifade etmiştir.³⁷⁹

Milli Savunma Bakanlığı 1958 yılı Bütçesi görüşmeleri sırasında söz almıştır. Talay konuşmasında ülke savunması ile ilgili olan silahlı kuvvetlerimizin politika mücadelelerine karıştırıldığı konusu üzerinde durmuştur. 1956 yılı yarısından bu yana, bazı olaylarla iç politika hadiselerine karıştırıldığı hissedilen silahlı kuvvetlerin seçimde ve seçimden önce iç politika hadiselerine karıştırıldığının görüldüğünü belirterek bu konudaki şikayetlerini dile getirmiştir.³⁸⁰

İngiliz İhtiyat Filosuna mensup 4 büyük muhribin Türk Hükümeti tarafından satın alınması hakkında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İngiltere Hükümeti arasında teati (karşılıklı yazışma) edilen mektupların tasdikine dair kanun layihası sebebiyle söz almıştır. Talay'ın aldığı söz İngiliz Harp filosundan ihtiyat filosuna ayrılan dört muhribin satın alınması ile ilgilidir. Konuşmasının başında Talay, alınan bu muhriplerin mi yoksa alınacak başka malzemelerin mi faydalı olacağı konusunda düşüncelerinin olduğunu bildirmiştir. Talay konuşmasında üç maddenin üzerinde durmuştur. Birinci noktanın, alınacak bu muhriplerin durumunun ve ihtiyaca ne dereceye kadar cevap verebileceğinin merak konusu olduğunu belirtmiştir. İkinci noktanın, bu muhriplerin taarruz ve savunma durumlarında sahillerimizi korumada görebilecekleri hizmetler nasıl olacağıdır. Üçüncüsü noktanın ise, bunların yerine aynı para ile denizaltı alınması takdirde bu denizaltıların savaş ve savunma durumlarında sahillerimizi korumada görebilecekleri hizmetlerin nasıl olacağı konusu olduğunu ifade etmiştir. Talay konuşmasının devamında bu üç noktadan hareketle bu muhriplerin durumu hakkında görüşlerini bildirmiştir. Talay'a göre birinci şık bu muhriplerin durumu, hali ve bugünkü ihtiyaca cevap vermek derecesi olduğunu ifade etmiştir. Bu muhriplerin İngiliz Harp Filosundan ihtiyata alınan gemiler olduğunu belirterek, bunların 15 sene evvel yapılmış, İkinci Dünya Savaşına girmiş, çıkmış ve tamir edildikten sonra karşımıza çıkarılmış eski gemiler olduğunu ifade etmiştir. 15

³⁷⁹Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, XI. Dönem, C. II, 35. Birleşim, 07.02.1958, s. 31.

³⁸⁰Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, XI. Dönem, C. II, 45. Birleşim, 24.02.1958, s. 533.

sene evvel inşa edilmiş olan bu teknelerle ile bugün inşa edilenler arasında büyük farklar bulunduğunu belirterek bu gemilerin tamir edildiğini ama bu gemilerin taarruz gücüne bir müdahale yapılamadığını ve bu sebeple de günümüz gemilerinden geri durumda olduğunu belirtmiştir. İkinci şıkta, bu muhriplerin düşman tarafından gelen saldırılara karşı koruma görevlerini yerine getirip getiremeyeceklerini sorarak, bu gemilerin deniz üstü savaş gemileri olduklarını ve girdikleri savaşlarda da bu şekilde kullanıldıklarını ifade etmiştir. Bu gemilerin dışardan gelecek taarruzlarda başarılı olarak çıkabilmelerini ancak ve ancak uçak gemileri ile desteklenmeleri ile olabileceğine vurgu yapmıştır. Bu gemilerin tek başlarına koruma görevini yapacak durumda olmadığını belirtmiştir. Üçüncü şıkkın, bu muhriplere verilecek para ile yeni denizaltı harp vasıtalarının alınabilme imkanları ile ilgili olduğunu belirterek bu gemilere harcanacak olan para ile daha çok işlevi olan muhriplerin alınabileceğini ifade etmiştir. Sınırlarımızın dörtte üçünün deniz olduğunu bu sebeple bir deniz devleti de sayılabileceğimizi ifade ederek, hem bu yönden ve hem de geniş olan sahillerimizi koruma bakımından bir deniz filosuna ihtiyacımız olduğu belirtmiştir. Türkiye için bu filonun büyük kısmının deniz üstü harp vasıtalarından mı, yoksa deniz altı harp vasıtalarından mı oluşacağına karar vermek gerekmesi gerektiğini ve karar verdikten sonra bu hedefe doğru yürümenin önemine vurgu yapmıştır. Konuşmasının sonunda Talay, bu muhriplerin maliyetleri ve işlevleri göz önüne alındığında söz konusu gemilerin alınmamalarının daha uygun olacağını vurgulamıştır. Ona göre aşağı yukarı aynı para miktarı ile yeni yapılmış ve son teknoloji ile çalışan ve daha verimli hizmetler verebilecek gemileri almanın mümkün olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca yeni alınacak muhriplerin sadece deniz üstünde değil aynı zamanda deniz altında da muharebe gücü olan gemiler olabileceğini belirterek, bu durum da ülke savunması adına çok önemli olduğunu ifade etmiştir.³⁸¹

İskenderun Erzurum arasındaki Devlet Karayolunun Malatya Elazığ kısmında bazı değişikliklere lüzum görülüp görülmediğine dair sorusu sebebiyle söz almıştır. Talay'ın sorusunda, İskenderun-Erzurum arasındaki Devlet Karayolunun Malatya-Elazığ arasındaki kısmında fazladan yolu uzatacak olan dolaşmalar sebebiyle 100 kilometrelik mesafenin 130 kilometreye çıkarıldığını ifade etmiştir. Ayrıca bu yolun bir kısımdaki güzergahın heyelanlı araziden geçirildiğini ve bu bölgede zaman zaman kar ve fırtınalar yüzünden yolun kapanma tehlikesinin olduğunu ve yolun planlanması

³⁸¹ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, XI. Dönem, C. III, 51. Birleşim, 26.03.1958, s. 89-95.

sırasında bu hususlara ne kadar dikkat edilip edildiğini sormuştur. Talay'ın sorusu üzerine söz alan Nafia Vekili Tefik İleri cevaben yaptığı konuşmada Malatya Elazığ arasındaki yolunun yapımı ve maliyetleri hakkında bilgiler vermiştir.³⁸²

Bayındırlık Bakanının cevaplarından sonra tekrar söz alan Talay, konu ile ilgili başka sorular sormuştur. Soruların birincisinde, Elazığ - Malatya arasındaki mesafenin 100 kilometre olduğunu belirterek bu yolun planlanması ile Malatya-Elazığ arasındaki yolun 130 kilometreye çıkmış olmasının hem yolun yapımı sırasında ve hem de yolun kullanılması sırasında fazladan maliyet olarak ortaya çıkacağını belirtmiştir. Soruların ikincisi, bu güzergahın heyelanlı bölgede olması ile ilgilidir. Baskil'in Koçukuşığı köyü ile Pincirik arasındaki, heyelanlı mıntıkadan geçeceği planlanan yolun heyelan tehlikesi altında olduğu bilgisinin, demiryolu güzergahının tespiti ile vazifeli mühendislerin verdikleri ve Ulaştırma Vekaleti dosyalarında mevcut raporlarında sabit olduğunu, ayrıca bundan 3-4 sene evvel Baskil'in Koçukuşığı köyünde vuku bulan heyelan yüzünden üç dört evin yıkılması dolayısıyla köylünün köyden göç etme teşebbüsünün Dahiliyei Vekaletine aktarıldığını belirterek, buna göre yolun bu araziden geçmesinin uygun olmayacağını ifade etmiştir. Üçüncü olarak, Pincirik köyünden Safolar köyü ne kadar uzanan kısmın daimi olarak kar ve fırtınalara maruz kaldığını, burada kışın yer yer yol kapanmaları olduğunu bunun giderilmesi için de kar makinalarına sahip birliklerin devamlı olarak bu bölgede bulundurulması gerektiğini ifade etmiştir. Bunun da birçok külfet ve masrafları beraberinde getirdiğini belirterek önceki konuşmasında söylediklerini daha da ayrıntılandırılarak yinelemiş ve daha fazla zarar etmemek için bu bölgede etütlerin yeniden yapılması gerektiğini savunmuştur.³⁸³

Talay'ın tavsiyelerinin üzerine söz alan Nafia Vekili Talay'ın özellikle 100 km'lik yolun 130 km çıkartılmasının maliyetli olacağı şeklindeki şikayetlerinin gerçeği yansıtmadığını bu yolun 100 km den 130 km ye değil de belki 100 km'nin de altında olabileceğini bildirmiştir. Bayındırlık Bakanının konuşmasından sonra söz alan Talay, Nafia Vekilinin konuşmalarına değinerek yolun ne kadar olacağı konusunda güzergahın yeniden ölçülmesi gerektiğini belirtmiştir. Talay konuşmasının

---

³⁸²*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, XI. Dönem, C. VIII, 60. Birleşim, 24.04.1959, s. 374.

³⁸³*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları*, XI. Dönem, C. VIII, 60. Birleşim, 24.04.1959, s. 374-375.

devamında bu konuyu en iyi kendisinin bileceğini çünkü kendisinin memleketinin Elazığ olduğunu ve adı geçen bölgelerde çok zaman bulunduğunu belirtmiştir.³⁸⁴

3.5. Mustafa Altındoğan (Altındoğan)

3.5.1. Hayatı

1924 yılında Palu'da doğmuştur. Babası Yusuf Bey, annesi Ayşe Hanım'dır. Evli ve üç çocuk babasıdır. 1949 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Fransızca bilmektedir. Avukatlık yaparken siyasetle de ilgilenmiştir. 1957 seçimlerinde aldığı 35.997 oyla milletvekili seçilmiş dönem içinde Arzuhal Encümeni'nde görev yapmıştır. 19 Nisan 1985'de vefat etmiş, cenazesi Ankara'da Cebeci Asri Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir.³⁸⁵

3.5.2. Meclis Faaliyetleri

Mustafa Altındoğan XI. Yasama Döneminde (1957 – 1960) Türkiye Büyük Millet Meclisinde Cumhuriyet Halk Partisi Elazığ Milletvekili olarak bulunmuştur. Altındoğan, Türkiye Büyük Millet Meclisinde bulunduğu dönem boyunca Arzuhal Encümeni'nde üye olarak görev yapmıştır.³⁸⁶

3.6. Nazım Öztürk

3.6.1. Hayatı

1913 (1329) yılında Elazığ'da doğmuştur. Babası Zülfikar Bey, annesi Naile Hanım'dır. Evli ve iki çocuk babasıdır. İlkokul ve ortaokulu Elazığ'da, liseyi Diyarbakır'da tamamlamıştır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuş, 1940 yılından 1947 yılına kadar çeşitli yerlerde hakimlik ve savcılık yapmıştır. 1947 yılında istifa ederek avukatlığa başlamıştır. Elazığ'da Kültür Derneği İdare Heyetinde, Çocuk Esirgeme Kurumu İdare Heyeti Üyeliğinde ve Başkanlığı'nda, çeşitli hayır kurumlarında görev almıştır. 1950 yılında CHP'ye intisap ederek il başkanlığı ve merkez ilçe başkanlığı yapmış, bu arada Adalet isimli mahalli bir gazete çıkarmıştır. 1957 seçimlerine katılarak aldığı 36.319 oyla milletvekili seçilmiş, dönem

---

³⁸⁴Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları, XI. Dönem, C. VIII, 60. Birleşim, 24.04.1959, s. 375.

³⁸⁵ Arslan, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – XI Dönem (1957 – 1960) III. Cilt*, s. 345.

³⁸⁶ Arslan, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – XI Dönem (1957 – 1960) III. Cilt*, s. 345.

içinde Divanı Muhasebat Encümeni'nde görev yapmıştır. 13 Nisan 1994'te vefat etmiştir.³⁸⁷

3.6.2. Meclis Faaliyetleri

Nazım Öztürk, XI. Yasama Döneminde (1957 – 1960) Türkiye Büyük Millet Meclisinde Cumhuriyet Halk Partisi Elazığ Milletvekili olarak bulunmuştur. Öztürk, Türkiye Büyük Millet Meclisinde bulunduğu dönem boyunca Divanı Muhasebat Encümeni'nde görev yapmıştır.³⁸⁸

---

³⁸⁷ Arslan, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – XI Dönem (1957 – 1960) III. Cilt*, s. 343.

³⁸⁸ Arslan, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – XI Dönem (1957 – 1960) III. Cilt*, s. 343.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. YASSIADA YARGILAMALARINA GİDEN SÜREÇ

4.1. İhtilali Hazırlayan Süreç

Türk halkı kendi kendini yönetme hakkını 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte elde etmiştir. Ülke 1950 yılına kadar Cumhuriyet Halk Partisi tarafından yönetilmiştir. 1946'ya kadar çeşitli dönemlerde çok partili siyasi hayata geçiş denemeleri yapılmış olsa da halkın yeterli siyasi deneyimden yoksun olması ve yeni kurulan rejimin tehdit altında kalması nedeniyle bu denemeler başarısız kalmıştır. 7 Ocak 1946 tarihinde kurulan Demokrat Parti'yle birlikte gerçekleştirilmek istenen demokrasinin önü açılmıştır. DP, 1950 seçimlerinde büyük farkla CHP'nin önüne geçmiş ve tek başına iktidar olmuştur. Ayrıca 1954, 1957 seçimlerinde de tek parti olarak başa gelmeyi başaran DP, 27 Mayıs 1960 darbesine kadar iktidarda kalmayı başarmıştır. DP'nin yapılan seçimlerde açık farkla CHP'nin önüne geçmesi CHP içerisinde gerginliklere neden olmuş ve bu gerginlik çeşitli organlara yansıtılmıştır. Nitekim 27 Ekim 1957 seçimlerden hemen sonra Menderes'in de yaptığı konuşmalarda CHP'nin orduyu DP'nin aleyhine kışkırttığını ve bu şekilde bir karışıklık çıkarılmak istendiğini vurgulaması yaşanan gerginliğin açık bir ifadesi olmuştur. 1957 genel seçimleri münasebetiyle iktidar partisi ile ana muhalefet partisi olan CHP arasında baş gösteren bu gerginlik, özellikle 1959'un ikinci yarısında son noktayı bulmuştur. Bu devrede Demokrat Parti hükümeti tarafından halkoyunu şekillendiren müesseselerin başında gelen basın ve üniversiteye karşı olağanüstü sert tedbirlere girişilmiştir. Basın, yargı, sivil bürokrasi, ordu ve üniversiteler artık belirgin bir şekilde DP'ye karşı cephe almıştır. DP, siyasi bir istikrar ve sükunet sağlamak için erken seçime gitme kararı almıştır. Bu karar siyasi ortamı yumuşatmadığı gibi ülkede daha gerilimli ve istikrarsız bir hava oluşturmuştur.³⁸⁹

Ülkede gerçekleştirilmeye çalışılan çok partili sistem denemelerine rağmen, Demokrat Parti aleyhtarlarının görüşü, tek parti düşüncesinin devam etmesi gerektiği ve iktidarı devralan DP'nin siyasal kültürü ve uygulamalarının ülkede

---

³⁸⁹ Atiye Emiroğlu, "27 Mayıs 1960 İhtilali ve Demokrat Parti'nin Tasfiyesi", *Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 2011, Yıl 1 – Sayı 1, s. 2

demokratikleşmenin derinleşmesinin önünde bir engel teşkil ettiğiydi. Demokrat Parti'de ise iktidarın sınırsız olduğu ve kısıtlamanın mümkün olmadığı düşüncesi hakimdi. Demokrat Parti'de, muhalefetin bütün faaliyetleri kontrol edilmek istenmiş ve devlet imkanlarından tek taraflı olarak faydalanma yoluna gidilmiştir, ayrıca, parti içi muhalefete karşı da tahammül edilememiştir. Asker-sivil elitlere kuşkuyla yaklaşarak, kendine yeni ortaklar, toplumsal kesimler bulma yoluna gidilmiştir.³⁹⁰

4.1.1. Hakim Talimatı ile Mahkeme Bağımsızlığının İhlali

Demokrat Parti iktidarının 1954 seçimlerinin ardından, 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Yasası'nın 39.maddesinde yaptığı değişiklik, 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesine giden süreçte önemli bir rol oynamıştır. Yassıada yargılamalarında da Anayasa'yı ihlal suçunun unsurları içerisinde yer alan bu olay, hakim teminatına ve mahkemelerin bağımsızlığı ilkesine karşı bir ihlal olarak kabul edilmiştir. Kanunsuz ve yolsuz olarak yapılan emekliye sevk işlemleri aleyhine usulen dava hakkı mevcut ve saklı bulundurulmuştur. Bu değişiklik Demokrat Parti iktidarının memurları baskı altına almak ve ülkede partizan bir idare kurmak istemesi olarak yorumlanmıştır. Değişikliğin ilk adımı 11 Temmuz 1953 tarihinde 6122 sayılı yasa ile atılmış ve asgari 30 yıl olan emeklilik sınırı 25 yıla indirilmiştir. Bu tür işlemler için de yargıya başvurma imkanı ortadan kaldırılmıştır. 1954 seçimlerinden büyük bir çoğunlukla çıkan DP, çıkardığı 6422 sayılı yasa ile Yargıtay, Danıştay, Sayıştay Başkanı, üyeleri ve Savcılarıyla, üniversite profesörlerinin de diğer memurlar gibi 25 hizmet yılını doldurmaları halinde emekliye sevk edilebilmelerini de sağlamıştır. Demokrat Parti hükümeti bu değişikliklerle hükümetin yasal olmayan isteklerine karşı direnen yargıç ve savcılarla, hükümeti eleştiren üniversite öğretim üyelerini kolayca emekliye sevk edebilecektir. 1956 yılının mayıs ayında on altı hakim, aynı yılın haziran ayında da yedi hakim, Adalet Bakanlığı tarafından emekliye sevk edilişi, özellikle muhalefetteki CHP tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Demokrat Parti iktidarı ise gösterilen tepkilere karşı olayı emekli edilen kişilerin kanuni sürelerini tamamladıkları ve bu sebeple emekli edildikleri şeklinde ifade etmiştir.³⁹¹

³⁹⁰Abdulvahap Akıncı, "Türkiye'nin Darbe Geleneği: 1960 ve 1971 Müdahaleleri", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Nisan 2014, 9(1), s. 59.

³⁹¹Hulusi Turgut, *Yassıada'da Yapılmayan Savunmalar*, Doğan Kitap, İstanbul, 2007, s.54.

4.1.2. Seçim Kanununda Yapılan Değişiklikler

1957 seçimleri öncesinde muhalefet partiler tarafından ortak hareket etme kararı alınmıştır. Demokrat Parti iktidarı, muhalefet partileri tarafından alınan bu karardan sonra hem iktidarını sürdürmek hem de muhalif partilerin önünü kesmek amacıyla, Seçim Kanunu'nun 35.maddesinde değişiklik yapılmasını kararlaştırmıştır. Bu değişiklik Demokrat Parti iktidarının yargılanmasına neden olaylar içerisinde önemli bir yere sahip olmuştur. Seçim Kanununun 35.maddesindeki bu değişiklik bazı kısıtlamaları beraberinde getirmiştir. Getirilen kısıtlamalar ile vatandaşın dilediğini seçmek hakkı sınırlandırıldığı için bu değişiklik Anayasa'ya aykırı uygulamalar olarak kabul edilmiştir. Kanunun getirdiği değişiklik ile her siyasi parti seçimlere kendi başına katılmak mecburiyetinde bırakılmıştır. Bu değişiklikle partilerin yerel ya da genel bir anlaşma ve karma liste yaparak seçime girmeleri engellenmiştir. Seçim Kanunu'nun 35. maddesindeki bir diğer değişiklik ile bir siyasi partiye adaylık için başvuran kişinin başka bir seçim çevresinde kendi adına adaylığını koyamayacağı ve başka bir parti tarafından aday gösterilemeyip ve seçilemeyeceği ifade edilmiştir. Seçimin zamanında yapılması halinde en az altı ay, Meclis tarafından yenilenme kararı verilmesi halinde ise en az iki ay önce partiden istifa etmeyen kimsenin başka bir partiden aday gösterilemeyeceği yine bu değişikliklerden birisidir. Sözü geçen hususlarla ilgili olarak gerçek dışı bilgi verenler hakkında bir seneden üç seneye kadar hapis cezası verileceği vurgulanmış, bir siyasi partiye ait bir kimse diğer bir siyasi parti tarafından aday gösterilemeyeceği kanunda belirtilmiştir. Bu kanun, 13 Eylül 1957 tarihinde Meclis'te kabul edilmiştir. Kanuna göre, partiler tüm seçim çevrelerinde tam liste yapmak zorundaydı ve kanuna bir partiden altı ay ve daha kısa önce istifa etmiş bir kişinin, başka bir partiden aday olamayacağı hükmü getirilmiştir. Muhalefet, bu yeni kanunu antidemokratik bir yasa olarak nitelendirilmiştir.³⁹²

4.1.3. İktidar Muhalefet Çatışması ve Toplumsal Olaylar

1957 seçimleri öncesinde Demokrat Parti'nin muhalefet partilerine baskısı

---

³⁹²Mehmet Özsakallı, *Yassıada Yargılamalarının Türk Basınındaki Yankıları*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 2009, İzmir, s. 30.

³⁹² Yaşar Özüçetin, "Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Kırşehir (2)", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal Of International Social Research*, Volume 2/ 2009, s.

daha da artmıştır. Seçim Kanunu'nda değişiklik yaparak muhalefet çalışmalarının önüne geçen Demokrat Parti iktidarı, seçim sürecinde de daha önce eleştirdiği tek parti iktidarına benzer uygulamalarına devam etmiştir. İktidar ve muhalefet arasındaki tartışma ortamının genişlemesi ve toplumsal olaylara kadar varmasını tetikleyen olayların başında, 27 Ekim 1957 seçimlerinde oy verme gününden 3 gün önce seçim propagandası yasaklanmış olmasına rağmen, 1957 seçim günü oy verme sürerken saat 14:30'da radyodan DP'nin önde olduğu sandık sonuçları verilmeye başlanması gelmiştir. Oyların %48'ni alan Demokrat Parti'nin 417 milletvekili çıkarması buna karşın %52 oranında oy toplayan muhalefet partilerinin ise 181 milletvekili ile temsil edilmesi birçok olayın çıkmasına neden olmuştur. Başbakan Menderes 12 Ekim 1958'de yurt gezisi sırasında gittiği Manisa'da halktan, politik ihtirası olmayan vatandaşların kin ve husumet cephesine karşı bir vatan cephesi kurmaları gerektiğini ifade etmiştir. Hükümet devlet memurlarının bu cephelere üye olabileceklerine ilişkin bir düzenleme de yapmıştır.³⁹³

Muhalefet lideri İsmet İnönü'nün bu ortamda çıktığı yurt gezileri büyük yankı uyandırmış ve yeni olayların patlak vermesine yol açmıştır. İsmet İnönü, halkın arasında olmayı ve halka Meclis'teki baskı ortamını anlatmayı gerekli görmüş ve bu konuda çalışmalar yapmak istemiş, ama sürekli müdahalelerle karşı karşıya kalmıştır. İnönü'nün yurt gezileri içerisinde en olaylısı ve Yassıada'da dava konusu olan gezisi Kayseri gezisidir. Bu gezinin tahrik ve tertipler sonucunda iptal edilmesi üzerine İnönü milletvekili sıfatıyla Kayseri'ye gitme yolunu denemiştir. 21 Mayıs'a gelindiğinde ise bu kez Ankara'daki Harp Okulu öğrencileri iktidarı protesto için bir gösteri yürüyüşü düzenlemiştir. Bu olay ile artık ok yaydan çıkmış, ülkede gerginlik doruk noktasına ulaşmıştır.³⁹⁴

Siyasetteki bu olumsuz koşullarla ekonomideki olumsuzluklar da eklenmiş, Türk lirasının dış değeri düşürülerek yeni dış krediler sağlanmıştır. Enflasyon, gelir dağılımını büsbütün adaletsiz hale getirmiş, işsizlik ağır bir sorun haline almıştır. Nisan 1960 ortalarında hava büsbütün elektrikleterek İsmet Paşa'nın Meclis'te, "*Artık sizi ben bile kurtaramam*" dediği günler yaşanmıştır.³⁹⁵

³⁹³ Şevket Çizmeli, *Menderes Demokrasi Yıldızı ?*, Arkadaş Yayınları, Ankara, 2007. s.645.

³⁹⁴ Davut Dursun, *Ertesi Gün Demokrasi Krizlerinde Basın ve Aydınlar*, İşaret Yayınları, İstanbul, 2007, s.38.

³⁹⁵ Mehmet Özsakallı, *a.g.t.*, s. 42.

4.1.4. Topkapı Olayları

İnönü, 4 Mayıs 1959 tarihinde İzmir'den İstanbul'a gelerek Yeşilköy Havaalanına inmiş, arabayla şehre girmiştir. İnönü'nün arabası Topkapı surlarının yakınlarına geldiği sıralarda kendisine muhalif olan bir grubun saldırısına uğramıştır. Grupta bulunanlardan bazıları arabanın üstüne çıkarken bir kısmı da arabasının kapısını açmaya çalışmışlardır. Oradan geçmekte olan bir binbaşının yanındaki askerlerle olaya müdahale etmesiyle İnönü'nün arabasına yol açılabilmiş ve olaylar çok fazla büyümeden önlenebilmiştir. Yaşanan bu durum iktidarı fazlasıyla rahatsız etmiş, DP Meclis Grubu 6 Mayıs'ta olağanüstü toplanarak olayları görüşmüştür. Görüşmeler sırasında bazı milletvekilleri İnönü'nün ülkede kargaşa ortamı yaratarak ülkeyi ihtilale sürüklemekle suçlamışlardır. Bu sebeple de İnönü'nün mutlaka siyasetin dışına kalması gerektiğini ve hatta Demokrat Parti Grubunda konuşan bazı üyeler de CHP'nin kapatılmasını önermişlerdir. İnönü, 7 Mayıs 1959'da Ankara'ya dönmüş, Ankara'da büyük bir halk desteği ile karşılanmıştır. Polisler halk arasında çatışmalar yaşanmış ve bu olaylar partiler arasındaki anlaşmazlığın halk arasında da kitleler halinde anlaşmazlıkların oluşmasına sebep olmuştur.³⁹⁶

4.2. 27 Mayıs 1960 Darbesi

Genelkurmay Başkanı, Başbakan'a orduyu elinde tuttuğunu söylediği sıralarda Birleşik Komite 23 Mayıs'ta bir toplantı yaparak 25-26 Mayıs gecesi müdahalenin yapılmasını kararlaştırmıştı. Ankara içindeki bazı birlik komutanlarının harekete geçmek için bir generalin emrini talep etmeleri ve Menderes'in Eskişehir'e gitmesi nedeniyle müdahale 27 Mayıs'a ertelenmiştir. Fakat Eskişehir'de komite ile bağlantısı olan herhangi bir kişinin olmaması nedeniyle Menderes'in ele geçirilmesi sorun olmaktadır. Havacılar arasına sızmakta zorlanan komite, son noktanın konulacağı Eskişehir'e İstanbul'dan Agasi Şen'i yollama kararını almıştır. 26 Mayıs'ı 27 Mayıs'a bağlayan gece saat 03.00'da İstanbul'da başlayan ihtilal bir saat içinde önemli ve kilit mevkilerin ele geçirilmesi ile tamamlanmış ve Ankara'dan gelecek olan radyo yayınına odaklanmıştır. Fakat İstanbul ve Ankara ekipleri arasındaki saat anlaşmazlığı nedeniyle İstanbul ekibi operasyonu Ankara'dan iki buçuk saat önce tamamlamıştır. Ankara'da yapılmayan radyo yayını nedeniyle Orhan Erkanlı'nın darbeyi İstanbul'dan

³⁹⁶ Emel Aslan, *Türkiye'nin İç Siyasetinde Demokrat Parti (1950-1960)*, Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Kırşehir, 2014, s. 101

duyurma önerisi makul bulunmuş ve saat 4.36'da Binbaşı Kenan Ersoy'un sesinden darbe duyurulmuştur.³⁹⁷

27 Mayıs darbesi T.C. tarihinde demokrasiye uğratan ilk askeri darbedir. Bu darbe kendinden sonra gelen 12 Mart muhtırası ve 12 Eylül darbesine örnek teşkil etmiştir.³⁹⁸

4.3. Yassıada Yargılamaları

27 Mayıs hareketinden sonra Haziran 1960'da benimsenen geçici Anayasa eski iktidar mensuplarını yargılamak üzere üyeleri bakanlar kurulunun teklifi üzerine milli Birlik Komitesi tarafından seçilecek olan Yüksek Adalet Divanı adlı bir olağanüstü mahkeme kurulmasını öngörüyordu. Yüksek Adalet Divanı'nın başkanı 8 asil 6 yedek üyesi başsavcısı ve başsavcı yardımcısı 1960 Ekimi başında Milli Birlik komitesi tarafından belirlenmiştir. Duruşmalara 14 Ekim 1960'da Yassıada'da başlanmış ve karar 11 ay 1 gün sonra 15 Eylül 1961 tarihinde açıklanmıştır. Bu süre içinde Celal Bayar, Adnan Menderes Bakanlar kurulu üyeleri Demokrat Parti Milletvekilleri ve eski Genelkurmay başkanı M. Rüştü Erdelhun'un da aralarında bulunduğu toplam 592 sanık hakkında 19 ayrı dava açılmıştır. Başsavcı bu davalarda 228 sanık hakkında idam cezası istemiş toplam 202 oturum yapılırken 1000'in üzerinde tanık dinlenmiştir³⁹⁹

Yassıada duruşmalarında, Milli Birlik Komitesinin de inisiyatifinden çıkılarak silahlı kuvvetlerin içinde vücut bulan daha sert ve radikal grubun etkileri olmuş ve bunun sonucunda 15 Demokrat Partili hakkında ölüm cezası verilmiştir.⁴⁰⁰ Yüksek Adalet Divanı Celal Bayar, Adnan Menderes, Eski Dışişleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu, Eski Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ı oy birliği ile 11 sanık da oy çokluğu ile ölüm cezasına çarptırılmıştır. Demokrat Parti'nin önde gelenlerinden 11 sanık ömür boyu hapis cezasına çarptırılırken 418 sanığa 6 ay ile 20 yıl arasında değişen çeşitli hapis cezaları verilmiştir. 123 sanık berat etmiş 5 sanık hakkındaki dava düşmüştür. Açılan 19 dava 3 ana grupta toplanmış, cinayet, ayaklanmaya azmettirme ve bilerek cana ve

³⁹⁷ Berk Erdem, Sena Duman, Pınar Perihan, *27 Mayıs 1960 Darbesi Raporu*, https://www.academia.edu/5403733/27_MAYIS_1960_DARBES%C4%B0_RAPORU (24.07.2017).

³⁹⁸ Merve Demiriz, *Askeri Darbeler ve Türk Dış Politikası*, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, 2011, Ankara, s. 26.

³⁹⁹ TRT ARŞİV, <http://www.trtarsiv.com/izle/82139/yassıada-yargılamaları> (01.07.2017).

⁴⁰⁰ Cengiz Sunay, *Demokrat Parti "Çok Partili Demokrasiye Geçiş"*, *İttihat ve Terakki'den Günümüze Siyasi Partiler*, (Ed. Turgay Uzun), Orion Kitabevi, Ankara, 2010, s. 195.

mala zarar verme suçlarını kapsayan 3 ağır ceza davası Anayasayı ihlal kapsamında değerlendirilen 6 siyasal dava ve 9 yolsuzluk davalarından oluşmuştur. Yüksek Adalet Divanı'nın kararlarının açıklanmasından sonra Milli Birlik Komitesi Adnan Menderes, Fatih Rüştü Zorlu, Hasan Polatkan hakkında oy birliği ile alınan idam kararlarını onaylamış 65 yaşını geçmiş olan Celal Bayar ile öteki 11 sanığın ölüm cezalarını oy çokluğu ile ömür boyu hapis cezasına dönüştürmüştür. Fatih Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan 16 Eylül'de Adnan Menderes ise bir gün sonra İmralı Adasında idam edilmiştir.⁴⁰¹

---

⁴⁰¹ TRT ARŞİV, <http://www.trtarsiv.com/izle/82139/yasiada-yargilamalari> (01.07.2017).

SONUÇ

Çoğulculuk sistemi demokrasinin vazgeçilmez bir unsurudur. Tek partinin olduğu, ülke halkının tamamının meşru zeminlerde temsil edilmediği rejimlerde demokrasiden söz etmek mümkün değildir. Demokrasi, toplumun farklı düşüncelere sahip olan bireylerin görüşlerini serbestçe ortaya koyarak ülke yönetiminin şekillendirmelerini sağlayan ve insan onuruna en çok yakışan yönetim biçimidir. Demokrasilerde halkın yönetime katılması siyasi partiler vasıtası ile vücut bulmaktadır.

Ülkemiz siyasi geçmişinde partilerin kurulması ve siyasi çekişmelerin başlaması 1908 senesine rastlamaktadır. 1908 senesinde kurulan İttihat ve Terakki Partisi milli bilinci diri tutarak, ekonomik kalkınmayı hedef edinerek siyasi mücadelesini verirken yaşanan 31 Mart olayları ile daha baskıcı bir siyaset izlemeye başlamış ve bunu takiben 1911 senesinde İttihat ve Terakki Partisi'nin karşısına güçlü bir muhalefet olarak Hürriyet ve İtilaf Partisi çıkmıştır. Birinci Dünya savaşının son bulunduğu 1918 senesinde İttihat ve Terakki Partisi'nin siyasi hayattan çekilmesine kadar geçen süreçte ülke yönetiminde liyakatin oldukça zayıfladığı, ordu ve siyasetin iç içe olduğu bir dönem yaşanmıştır. Birinci Dünya savaşının bitmesinden sonra İttihat ve Terakki Partisinin siyasetten çekilmiş ve yerini Hürriyet İtilaf Partisi almıştır. 1918 ile Sivas Kongresinin yapıldığı dönem arasında siyasi mücadeleler veren birçok Milli Cemiyet kurulmuştur. Demokrasinin doğasından gelen çok seslilik, toplumun her grubunun sesini duyurma isteği ile kurulan bu cemiyetler, Sivas Kongresinde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında birleştirilerek düşmana karşı milli mücadelenin verildiği bu zamanlarda kontrollü ve birlikte hareket etmeleri sağlanmıştır. Bu birleşme, İstanbul'un da dikkatini çekmiş, Damat Ferit Hükümeti istifa ederek onun yerine Ali Rıza Paşa Hükümeti kurulmuştur. Bu gelişmeler, Anadolu hareketinin Hükümet tarafından tanınmasını ve 1919 senesinde yapılan seçimleri takiben 12 Ocak 1920 tarihinde Meclis-i Mecusan'ın faaliyete geçmesini sağlamıştır. İstanbul'un işgali ile çalışmalarını son bulan Osmanlı Mebusan Meclisinden sonra yönetimde çoğulculuğu ilke edinmiş olan Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi 23 Nisan 1920 tarihinde çalışmalarına başlamıştır. Çok parti, hatta siyasi bir parti düşüncesinin bile olmadığı bu dönemlerde de Meclis içerisinde farklı bir parti gibi kesin çizgilerle ayrılmamış,

fakat hedef olarak birbirinden farklı düşünen grupların olduğu görülmektedir. Yaşanan bu fiili durum, bir, hatta birden fazla partinin kurularak ülke yönetiminde toplumun her kesiminin söz sahibi olabilmesine imkân sağlayacak bir yapının oluşturulmasının gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu gereksinimin farkında olan Mustafa Kemal Paşa, 1923 senesinde Müdafaa-i Hukuk Cemiyetini parti haline dönüştürerek Halk Fırkasının kurulmasını sağlamıştır. CHP, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliği ile faaliyetlerini gösterirken totaliter bir hal almamaya çalışsa da yine de yönetim tek partinin elinde bulunmaktaydı. Mustafa Kemal Paşa'nın Türkiye Büyük Millet Meclisini oluştururken belki de hayata geçirmeyi en çok istediği, TBMM'de birden fazla siyasi partinin olmasıydı.

CHP'den başka Mecliste oluşturulan ve çok partili hayatın ilk denemesi olarak adlandırılabilir hareket 17 Kasım 1924 tarihinde kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasıdır. Ekonomide liberal görüşleri ile devrimci ve muhafazakâr görüşleri olan TCF'nin kurulması hem demokrasinin gereği olarak ve hem de CHP'ye mecliste muhalefet olabilmek adına çok isabetli olmuştur. Fakat kurucuları arasında Kazım Karabekir, Rauf Orbay, Ali Fuat Cebesoy gibi kurtuluş savaşı sırasında Atatürk ile aynı saflarda olan isimlerin kurduğu TCF, ilerleyen zamanda muhafazakar çizgiyi de biraz aşarak, yapılan inkılaplara karşı çıkar hale gelmiş, 1924 senesinde kurulan parti, Şeyh Sait İsyanında rolü olduğu gerekçesiyle kapatılmıştır.

TCF'den sonra tekrar tek partinin hüküm sürdüğü beş yıllık bir zaman geçmiş ve Atatürk'ün çok partili siyasi hayata geçişin gerekliliği düşüncesinden hareketle 1930 senesinde Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur. Liberal görüşleri ile özellikle Ege Bölgesi civarında taraftar kitlesi edinen SCF, halkın desteğini alarak büyüdükçe, parti yönetimine özellikle saltanatı geri getirme düşüncesinde olanlar dâhil olmaya başladı ve bu da SCF'nin sonu oldu. Parti kendi kendini kapattı.

1930 senesinde yaşanan bu ikinci çok partili dönem denemesi çok kısa sürmüş ve bundan sonraki çok partili döneme geçme çalışmaları için 16 sene beklemek gerekmiştir. İlk iki deneme, tıpkı İttihat ve Terakki döneminde siyasete ordunun katılması ile siyasi dengelerin bozulmasına benzer şekilde, bu dönemde de siyaset ile dini duyguların bir araya getirilme çabalarından dolayı siyasi alanda tekrar başarısızlığın yaşanmasıyla sonuçlanmıştır. Yaşanan bu fiili durum, özellikle laiklik anlayışının ne kadar gerekli olduğunu, siyasi çekişmelerin içerisinde sadece siyasi aktörlerin olması gerektiğini belli etmiştir.

1938 senesinde Atatürk'ün ölümü ile hala tek partinin egemen olduğu, yönetimin başında da İsmet İnönü'nün sekiz yıllık bir dönemi başlamıştır. İkinci dünya Savaşının da rastladığı bu dönemde, Milli Şef olan İsmet İnönü, yetkilerini iyice arttırmış ve bu durum da CHP içinde bile rahatsızlık yaratmaya başlamıştır. Bu dönemde Milli Kalkınma Partisinin kurulması çok partili sistem denemelerinden biri olmuştur, fakat halktan gerekli desteği göremeyen MKP'nin siyasi ömrü pek uzun olmamış ve parti ne 1946, ne de 1950 seçimlerinde başarılı olamamıştır. CHP içerisinde ilk muhalefet, 1945 yılında bütçe görüşmeleri sırasında başlamış, yeni parti düşüncelerinin ilk tohumları da bu şekilde atılmıştır. CHP içerisindeki parti içi muhalefet ortaya yeni bir partinin çıkmasını sağlamıştır. Bu şartlarda kurulan Demokrat Parti, halktan aldığı destekle hızla büyüyerek, önce 1946, daha sonrada 27 yıl süren tek partili döneme son verecek olan 1950 seçimlerine tüm parti teşkilatlanmalarını tamamlamış olarak girmiştir.

Demokrat partinin 1950 ve daha sonra katıldığı 1954 ve 1957 senelerindeki seçimlerde, tek dereceli liste usulü çoğunluk sistemi uygulanmış ve seçim bölgelerinde kullanılan oyların çoğunluğunu alan parti o bölgedeki bütün milletvekilliklerine sahip olmuştur. Bu uygulamanın da katkısı ile 1950 senesinde yapılan Milletvekilliği seçimlerinde DP oyların %53'ünü almış ve Meclisteki temsil sayısında da 493'e 31 gibi çok büyük bir farkla CHP'nin önünde geçerek seçimi kazanmış ve on yıl sürecek iktidarının ilk adımını atmıştır.

1950 seçimlerinde Mecliste Elazığ'ı temsil etmek üzere seçilecek olan beş milletvekilinin tamamını, uygulanan seçim sistemi sebebiyle DP kazanmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin dokuzuncu dönemi olan 1950 senesinde Elazığ'dan milletvekili olanlar, Abdullah Demirtaş, Hamit Ali Yöney, Mehmet Şevki Yazman, Ömer Faruk Sanaç ve İbrahim Suphi Ergenedir.

Dokuzuncu dönem Elazığ Milletvekillerinden ikisinin mesleği askerlik, ikisinin çiftçilik ve ticaret, birinin ise avukatlıktır. Bu dönemde Elazığ Milletvekilleri arasında en faal görülen Milletvekili Mehmet Şevki Yazman'dır. Yazman'ın Meclisteki çalışmaları arasında en öne çıkan, Elazığ'da bulunan Cüzzam Hastanesinin buradan taşınması yönündedir. Cüzzam Hastanesinin Elazığ ilinde yaşayanların sağlığına zarar verdiğini belirterek taşınmasını istemiş, fakat bu isteği sonuçlanamamıştır. Meclisteki çeşitli komisyonlarda görev yapan Dokuzuncu Dönem Elazığ Milletvekillerinin Mecliste görüşlerini belirttikleri konuların başında bütçe

görüşmeleri gelmektedir. Kurumların bütçelerinin belirlenmesi aşamasında içerisinde buldukları komisyonlar adına veya şahsi görüşlerini bildirmek amacıyla söz almışlardır.

1954 senesinde yapılan Onuncu Dönem Milletvekilliği seçimlerinde de Elazığ ilinde bulunan beş milletvekilliğinin tamamını DP almıştır. Dokuzuncu Dönemde de Elazığ'ı temsil eden Mehmet Şevki Yazman, Ömer Faruk Sanaç ve İbrahim Suphi Ergene onuncu dönemde de Elazığ Milletvekili olmuşlardır. Bu isimlerin yanında asker kökenli Hüsnü Göktuğ ve avukatlık, öğretmenlik ve polislik gibi çeşitli görevlerde bulunan Selahattin Toker milletvekili seçilmişlerdir. Onuncu dönemde Elazığ Milletvekilleri arasında en faali çalışan Selahattin Toker'dir. Toker'in değişik konularda 25 kanun teklifi, 8 önergesi, 7 sözlü, 51 yazılı sorusu ve Genel Kurul'da değişik 14 konudaki konuşmaları olmuştur. Emekli Sandığı ile ilgili Kanununda bir maddenin değiştirilmesi ile ilgili teklifi yüzünden yasama dokunulmazlığının kaldırılması düşünülmüş ve bunun üzerine Toker DP'den ayrılarak Hürriyet Partisine geçmiştir. Almanya'nın NATO'ya girdiği döneme isabet eden Onuncu Dönemde Elazığ Milletvekilleri de bu konuda Mecliste söz almışlar ve konu hakkında olumlu görüşlerini bildirmişlerdir.

1957 senesinde yapılan seçimlerde DP Elazığ'daki çoğunluğunu kaybetmiş ve bu sebeple de Elazığ'ın altı milletvekilinin tamamı CHP'nin olmuştur. Bu dönemde Elazığ'dan CHP Milletvekili olarak seçilenler; Celal Dora, Fahri Karakaya, Hürrem Müftügil, İsmail Hakkı Talay, Mustafa Altındoğan ve Nazım Öztürk'tür. Milletvekilli öncesinde subay olarak çalışan Celal Dora, Meclis faaliyetlerinde çoğunlukla askeri konular üzerinde durmuştur. Mesleği hâkimlik olan Fahri Karakaya, meclis faaliyetleri sırasında daha çok adli konular üzerinde durmuştur. İsmail Hakkı Talay, Malatya Elazığ arasına yapılacak yol ile ilgili görüşlerini bildirmiştir.

Demokrat Parti'nin iktidarda bulunduğu 1950-1960 yılları arasındaki on yıllık dönemde Elazığ ili Milletvekillerinin genel olarak Meclis çalışmalarına bakıldığında özellikle Ülkemizin durumunun izlerini bulmak mümkündür. Bu dönemde Milletvekilleri, yakın zamanda bitmiş olan İkinci Dünya Savaşında savunması zayıf ülkelerde yaşananların Ülkemizde de yaşanmaması için Silahlı Kuvvetlerin modern bir yapıya kavuşturularak, olası bir savaş veya saldırıya karşı müdahale edebilecek halde bulundurulması gerektiği üzerinde durmuşlardır. Silahlı kuvvetlerin personel yapısının ve özellikle teçhizatının güçlendirilerek modern standartlara

kavuşturulmaları hakkında olumlu görüş ve tavsiyeleri olmuştur. Elazığ Milletvekillerinin özellikle üzerinde durdukları konulardan biri de, ülkedeki eğitim seferberliğidir. Milletvekilleri eğitim konusunda yapılanları överek, eğitimin yaygınlaştırılması adına yapılacaklar üzerinde durmuşlardır. Elazığ Milletvekillerinin şehirde bulunan Cüzzam hastanesinin taşınması, Malatya Elazığ arasına yapılacak olan yol ve Elazığ'a yapılması düşünülen üniversite dışında, Elazığ'a bir yatırım yapılması konusunda talepleri olmamıştır. Bunun sebebi, özellikle Dokuzuncu ve Onuncu dönemlerde milletvekillerinin tamamının iktidar partisinden olması ve bu milletvekillerinin Hükümetin verdikleri ile yeterli olduğunu düşünmeleri olabilir. Elazığ Milletvekilleri sadece on birinci dönemde Hükümete muhalefet olmuşlardır.

Demokrat Partinin iktidar olduğu 1950-1960 dönemini kapsayan on yıllık süre ülkede iç siyasetin çok çalkantılı geçtiği bir dönemdir. Çeyrek asırdan fazla bir süre ülkede iktidar olmuş partinin yerine geçen DP, iktidarının ilk günlerinden itibaren ülkede CHP'nin izlerini silmeye çalışmıştır. Bu amaçla ilk önce halkevlerini kapatarak malvarlığına el koymuş, bununla da kalmayıp Cumhuriyet Halk Partisinin Haksız İktisaplarının İadesi Hakkında Kanun hazırlayarak CHP'nin sahip olduğu bütün taşınır ve taşınmaz mallar ile para, diğer değerler, haklar ve alacakların Hazine'ye devredilmesini sağlamışlardır. DP Hükümeti tarafından yapılan ülke yönetimini tamamen ele geçirme çalışmalarından biri de, 5434 Sayılı Emekli Sandığı Yasası'nın 39. Maddesinde değişiklik yaparak, 30 yıllık emeklilik süresini 25 yıla indirerek iktidara karşı olan hakim, savcı ve üniversite öğretim görevlilerini emekliye ayırmak olmuştur. Bu uygulama, Yassıada Yargılamalarında da gündeme gelmiş ve DP bu uygulamayı yaptığı için suçlanmıştır. DP'nin iktidarı sırasında ortaya koyduğu bu tür uygulamalar halkın muhalif kesimi ile aralarındaki sınırın daha da keskinleşmesine, Silahlı Kuvvetlerle, bürokrasiyle, basınla ilişkilerinin bozulmasına sebep olmuş ve bütün bunların üstüne ülkede yaşanan ekonomik sorunlar ile ülkede tam bir kargaşa havası yaşanmaya başlamıştır. 1960 yılı mayıs ayına kadar tırmanan gerginlik ortamı, 27 Mayıs 1960 tarihinde Silahlı Kuvvetlerin müdahalesi ile sona ermiş ve Yüksek Adalet Divanı olarak adlandırılan, olağan üstü mahkemeler oluşturularak siyasi literatürümüze Yassıada Yargılamaları olarak geçen süreç başlamıştır.

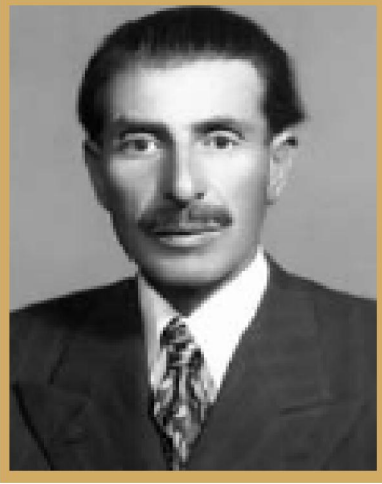
Yassıada Yargılamaları kapsamında DP'de siyaset yapan 592 kişiye 19 ayrı dava açılmış, aralarında Genel Başkan Adnan Menderes'in de bulunduğu 15

Demokrat Partiliye ölüm cezası verilmiştir. İdam cezası alanlardan Celal Bayar'ın yaşı 65'i geçtiği için uygulanmamış, diğer 11 sanığın cezaları da ömür boyu hapis haline dönüştürülmüştür. Bunlardan başka 418 sanığa 6 ay ile 20 yıl arasında değişen çeşitli hapis cezaları verilmiştir. 123 sanık berat etmiş, 5 sanık hakkındaki dava düşmüştür. Hakkında idam cezası verilen Fatih Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan 16 Eylül'de, Adnan Menderes ise 17 Eylül'de İmralı Adasında idam edilmiştir.

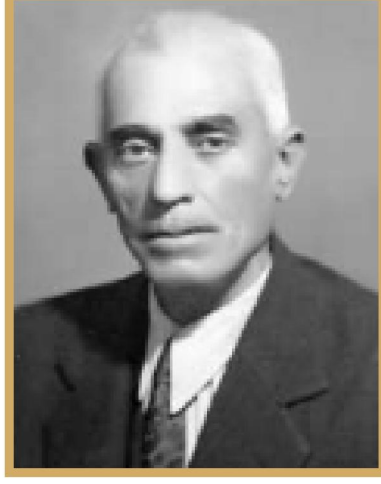
Ülkemizin içinde bulunan farklı görüşler arasındaki çizgilerin daha da keskinleşerek Askeri Müdahaleye kadar uzanan on yıllık sürede eğitim, sağlık, savunma gibi alanlarda çeşitli yatırımlar ve iyileştirmeler de yapılmıştır. Fakat bu dönemde de siyasi çekişmeler boyut değiştirerek, demokrasinin gereği olan çokseslilik ortamı uygulanamamış, yönetimi tamamen ele alma düşüncesi hâkim olmuştur. Bu istek, bir taraftan yapılan çalışmaların başarısızlıkla sonuçlanmasına, bir taraftan da askeri müdahale ile siyasi yaşamın kesintiye uğramasına sebep olmuştur.

RESİMLER

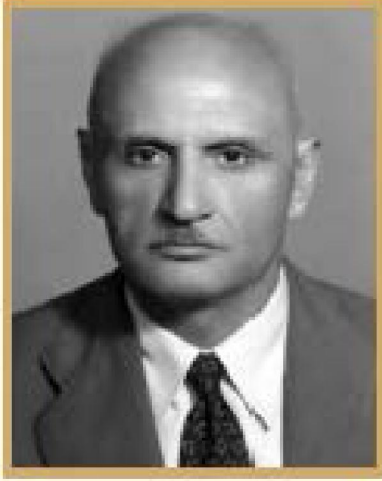
Resim 1. Abdullah Demirtaş

Resim 2. Hamit Ali Yöney

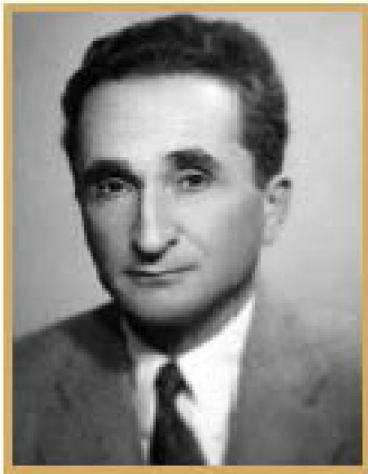
Resim 3. Mehmet Şevki Yazman

Resim 4. Ömer Faruk Sanaç

Resim 5. İbrahim Suphi Ergene

Resim 6. Hüsni Göktuğ

Resim 7. Selahattin Toker

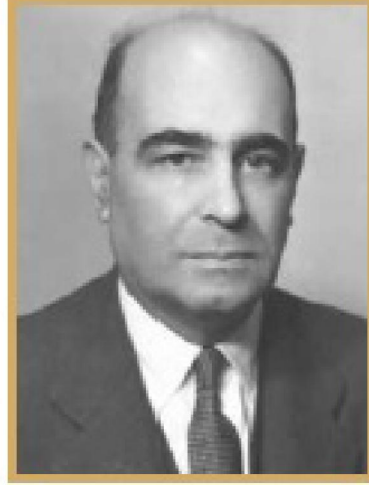
Resim 8. Celal Dora

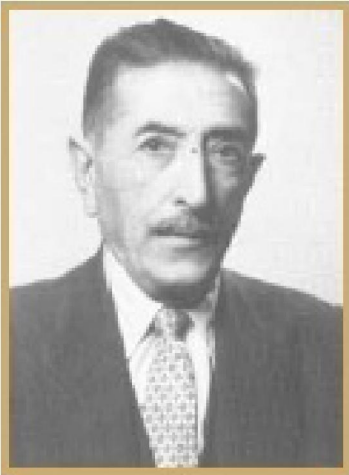
Resim 9. Fahri Karakaya

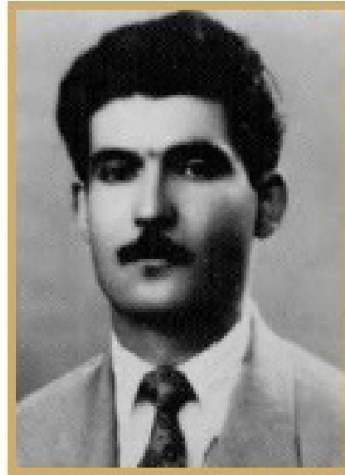
Resim 10. Mehmet Hürrem Müftügil

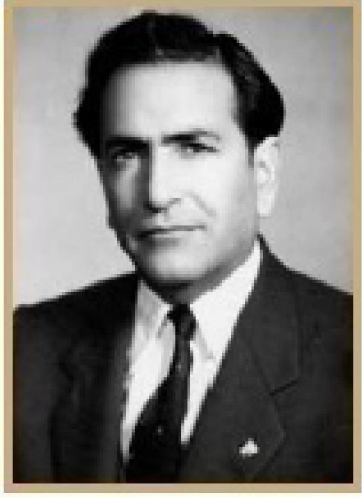
Resim 11. İsmail Hakkı Talay

Resim 12. Mustafa Altındoğan (Altundoğan)

Resim 13. Nazım Öztürk

KAYNAKLAR

1- Arşiv Belgeleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi IX. Dönem Zabıt Tutanakları

Türkiye Büyük Millet Meclisi X. Dönem Zabıt Tutanakları

Türkiye Büyük Millet Meclisi XI. Dönem Zabıt Tutanakları

Türkiye Büyük Millet Meclisi IX. Dönem Kanunlar Dergisi

Türkiye Büyük Millet Meclisi X. Dönem Kanunlar Dergisi

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü Evrakı
Muamelat Genel Müdürlüğü Evrakı

Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010, I. Yasama Dönemi (1920-1923)
C.I, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No: 1., s. 24

2- Kitap ve Makaleler

Ağaoğlu, Samet, *Siyasi Günlük Demokrat Partinin Kuruluşu*, (Yayına Hazırlayan:
Cemil Koçak), İletişim Yayınları, İstanbul, 1993.

Akıncı, Abdulvahap, Türkiye'nin Darbe Geleneği: 1960 ve 1971 Müdahaleleri,
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 9(1), 2014, ss. 55- 72.

Arslan, Zühtü, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – XI Dönem (1957 – 1960) III. Cilt*,
TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Yayın No: 156, Ankara,
2011.

Bozkurt, Birgül, Türkiye'de "Milli Şef" Dönemi CHP Politikalarının Eğitim
Sistemine Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme, *Belgi Dergisi*, S. 2, 2011, s.
183-204.

Çavdar, Tevfik, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1939-1950*, İmge Kitapevi, Ankara,
1995.

Çizmeli, Şevket, *Menderes Demokrasi Yıldızı ?* Arkadaş Yayınları, Ankara, 2007.

Demiriz, Merve, Askeri Darbeler ve Türk Dış Politikası, Atılım Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Ankara, 2011.

- Dikici, Ali, Milli Şef İsmet İnönü Dönemi Laiklik Uygulamaları, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S 42, Kasım 2008, s. 161-192.
- Dursun, Davut, *Ertesi Gün Demokrasi Krizlerinde Basın ve Aydınlar*, İşaret Yayınları, İstanbul, 2007.
- Emiroğlu, Atiye, 27 Mayıs 1960 İhtilali ve Demokrat Parti'nin Tasfiyesi, *Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, Yıl 1, Sayı 1, 2011, s. 2
- Haytoğlu, Ercan, Türkiye'de Demokratikleşme Süreci ve 1945'te Çok Partili Siyasî Hayata Geçişin Nedenleri (1908-1945), *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 3, 1997, s. 45-56.
- Özalper, Mehmet, Bir Muhalefet Partisinin İlgası: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 2, S. 1, 2014, s. 117-136.
- Öztürk, Kazım, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – IX. Dönem (1950-1954) VII. Cilt (Özgeçmiş)*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları No: 18, Ankara, 1999.
- Öztürk, Kazım, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – X. Dönem (1954-1957) II. Cilt Milletvekillerinin Özgeçmişleri*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları No: 24, Ankara, 2010.
- Özüçetin, Yaşar, Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Kırşehir (2), *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal Of International Social Research*, Volume 2, 2009, s. 533.
- Seyhanlıoğlu, Hüseyin, 12 Temmuz Beyannamesi'nin Siyasal Etkileri ve Önemi Siyasal Hayatımızda Çatışma Çözümüne Bir Başarı Örneği, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2012/2, Sayı:16, 77-100.
- Sunay, Cengiz, Demokrat Parti "Çok Partili Demokrasiye Geçiş", İttihat ve Terakki'den Günümüze Siyasî Partiler, (Ed. Turgay Uzun), Orion Kitabevi, Ankara, 2010.
- Şahin, Enis, Tunç, Bilal, Demokrat Parti'nin Kuruluş Süreci ve DP – CHP Siyasî Mücadelesi (1945-1947), *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, C. I, S. 2, 2015, s. 31-69.

- Toker, Metin *Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları1944-1973*, Bilgi Yayınevi, 1990, Ankara, 1990.
- Turgut, Hulusi, *Yassıada'da Yaptırılmayan Savunmalar*, Doğan Kitap, İstanbul, 2007.
- Uzun, Hakan, Tek Parti Döneminde Yapılan Cumhuriyet Halk Partisi Kongreleri Temelinde Değişmez Genel Başkanlık, Kemalizm ve Milli Şef Kavramları, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, IX/20-21, (Bahar-Güz), 2010, ss. 233-271.
- Yeşil, Ahmet, Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Kültür Eserleri Dizisi: 114, Ankara, 1988.
- Zeyrek, Suat, II. Meşrutiyet Sürecinde Osmanlı Devleti'nde Ordu Siyaset İlişkileri Üzerine Genel Bir Bakış, *Studies Of The Ottoman Doman Dergisi*, C. 4, S. 6, 2014, ss. 39-64.

3- Tez Çalışmaları

- Aslan, Emel, Türkiye'nin İç Siyasetinde Demokrat Parti (1950-1960), Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Kırşehir, 2014.
- Kömür, Gökhan, Türk Siyasi Hayatında Çok Partili Siyaset Uygulamalarına Geçiş Hazırlayan Sebep ve Faktörler, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Erzurum, 2015.
- Önal, Günnur, Türkiye'de Çok Partili Sisteme Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Etkenler, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, İstanbul, 2015.
- Özsakallı, Mehmet, Yassıada Yargılamalarının Türk Basınındaki Yankıları, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2015.
- Sarı, Seda, Çok Partili Hayata Geçiş Denemeleri (1923–1938), Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Kütahya, 2011.

4- İnternet Kaynakları

Erdem, Berk, Duman, Sena, Perihan, Pınar, *27 Mayıs 1960 Darbesi Raporu*,
https://www.academia.edu/5403733/27_MAYIS_1960_DARBES%C4%B0_RAPORU(24.07.2017).

www.trtarsiv.com, <http://www.trtarsiv.com/izle/82139/yassiada-yargilamalari>
(01.07.2017)

www.tdk.org.tr. http://www.tdk.org.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.598b1433d1b452.97639003

EKLER

Ek 1. Belge 1. Dokuzuncu Dönem Seçim Sonuçlarının Tutanağı

T.C.
Elâzığ
İl Seçim Kurulu Başkanlığı
Sayı:211

18/5/950
S E Ç İ M

C*	T.C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ
----	--

Başbakanlık Yüksek Katına
A N K A R A

14/5/950 Gününde ilimiz de Yapılan Millet Vekilliği Seçimin de Millet Vekilliğine Seçilen Demokrat Partiden Çiftçi Abdullah Demirtaş ve Askerî Muharrır Mehmet Şevki Yazman ve Çiftçi İbrahim Suphi Ergene ve Avukat Ömer Sanac ve Avukat Hamit Ali Yoney için 5545 Sayılı Kanunun II7 inci Maddesi gereğince Düzenlenen (Millet Vekili Seçilmiş olanlar)a'aid Tutanak) den İkişerden Onadet Yüce Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına Takdim edilmek üzere ilişik olarak Sunulduğu Üstün Saygılarımla Arz ederim .

İl Seçim Kurulu Başkanı
Elâzığ Ağır Ceza Mahkemesi
Başkanı 5391
A. Peyzi Artukoğlu

Y. i. Uld.
22.5.1950

YATIRILAN GÖL M.D.
TARİHİ
22.5.950   1811   10

030	10			77	510	7
-----	----	--	--	----	-----	---

22-5-1950	19/3598	10	3
-----------	---------	----	---

14.05.1950 tarihinde yapılan Milletvekilliği seçiminde Dokuzuncu Dönem Elazığ Milletvekilliğini kazananların isimlerinin Başbakanlığa bildirilmesi için Elazığ İli Seçim Kurulu Başkanlığı tarafından tutulan tutanak (Ek 1).⁴⁰²

⁴⁰²Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 775107, 181110, (14 Mayıs 1950)

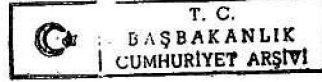
Ek 2. Mehmet Şevki Yazman'ın Silahlı Kuvvetlerden Ayrılma Tutanağı

T. C.
M. S. B.
Zat İşleri Dairesi
Şube: Kısım
Şube:
Sayı:
Evrak:

Ankara

/ / 194

Öz:

KARAR

20423

İlişigi

1- M.S.bakanlığı esliha ve mühimmat müfettişliği fabrikalar şubesi müdürü harp sanayi albay Şevki Yazman (331-80)ın kanuni müddetini tamamlamış olmasından 869'dü 1663 sayılı kanunun yirminci maddesine göre istifasının kabulü enamıştır .

2- Bu karar hâkâtdü Millî Savunma bakanı yürütür.

12 Temmuz 1946

Cushurbaşkanı

İsmail

Başbakan

Ş. Şevki

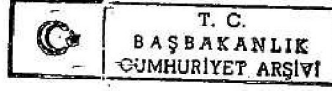
Millî Savunma bakanı

A. B. Akın

030 11 4 185 2617

Ek 3. Mehmet Şevki Yazman'ın Çalışma Müdürlüğüne Tayin Kararı Tutanağı

T. C.
ÇALIŞMA BAKANLIĞI

Ankara

Sayı :

K A R A R

20487

Özet :

Eki :

1- Açık bulunan Bursa Bölge Çalışma Müdürlüğüne Al-
baylıktan müstafi Yüksek Mühendis Mehmet Şevki Yazman tayin
edilmiştir.

2- Bu Kararı Çalışma Bakanı yürütür.

29 Temmuz 1946

CUMHURBAŞKANI

İsmet İnönü

BAŞBAKAN

Ş. Yazman

ÇALIŞMA BAKANI

Ş. Yazman

030	11	1		185	29	8
-----	----	---	--	-----	----	---

Ek 4. 10. Dönem Seçim Sonuçlarının Tutanağı

S E Ç İ M
=====

T.C.
Elazığ
İl seçim Kurulu Başkanlığı
Sayı
78

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Yüksek Başvekâlete

2/mayıs/1954 Günü yapılan Millet vekilleri seçiminde Elazığ Millet vekilligine seçilen Selâhattin Teker, Hüsnü Göktuğ, Ömer sanaç, Şevki Yazman ve Suphi Ergene Haklarındaki Millet vekilligi tutanaklarının birer suretleri 5545 sayılı Millet vekilleri seçimi Kanununun II7 ci Maddesi gereğince ekli olarak Taktim kılınmıştır.
Gereğine müsaadeleri saygı ile arz olunur.
6/5/1954

Eki: 5

İl seçim Kurulu Başkanı
Abdullah Bükür

Ya. u. u. u. u.
10 - V - 1954
ak.

- 2 -

11.5.1954	13/7	5	10-5-1954	2839	5
-----------	------	---	-----------	------	---

02.05.1954 tarihinde yapılan Milletvekilliği seçiminde Onuncu Dönem Elazığ Milletvekilliğini kazananların isimlerinin Başbakanlığa bildirilmesi için Elazığ İli Seçim Kurulu Başkanlığı tarafından tutulan tutanak (Ek 4).⁴⁰³

⁴⁰³Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 785174, 28495, (02 Mayıs 1954)

Ek 5. Hüsni Göktuğ'un Ordudonatım Dairesi Başkanlığına Atama Kararı

T. C.
M. S. B.
Genelkurmay Başkanlığı
Personel Bşk.
Prs. Dairesi
II. Ş. .... Ks.
Sayı : .....

Özü: .....

K A R A R

23115

- 1- Topçu Okulu Komutanı Tümgeneral Rüştü Pekdemir(330-c-56),
1.Suvari Tümen Komutanlığına,
- 2- Erzurum Müstahkem Mevki Komutanı Tümgeneral Cemil Kantemir
(330-c-5),Erzincan Yurtiçi Bölge komutanlığına,
- 3- 3.Avcı Eğitim Bölge Komutanı Tümgeneral Hakkı Talay
(330-c-35), 51.Tümen Komutanlığına,
- 4- 2.Tümen Komutanı Tümgeneral I.Hakkı Turan (328-c-16),
Genelkurmay Personel Başkanlığına,
- 5- 2.Ordu Teftiş Kurulunda Tümgeneral Alaattin Yakal (330-b-44),
Kara Kuvvetleri İkmâl Başkanlığına,
- 6- 3.Tümen Komutanı Tümgeneral Kâzım Arguvanlîgil (331-603),
Askerî Yargıtay Uyelîğine,
- 7- 3.Ordu Zirhli Birlik Komutanı Tümgeneral Hüsni Göktuğ
(330-c-107), Genelkurmay Ordudonatım Dairesi Başkanlığına,
- 8- Piyade Okulu Komutanı Tümgeneral Muzaffer Alankuş(331-287),
İstanbul Yurtiçi Bölge Komutanlığına (Uskûdar),
- 9- 1.Avcı Eğitim Bölge Komutanı Tümgeneral I.Hakkı Tekçe
(328-c-344), 1.Ordu Teftiş Kuruluna,

İlişigi

- 1- Yukarıda adları yazılı (9) Tümgeneralin karşılarında
gösterilen yerlere atanmaları uygun görülmüştür.
- 2- Bu kararı Millî Savunma Bakanı yürütür.

- 8 Subat 1950

Cumhurbaşkanı

İsmet İnönü

Başbakan

S. Günsel

Millî Savunma Bakanı

Ş. Akın

030 11 1 211 5 7

Cevaplarda Ş. nin isim, tarih ve No. nun yazılması lâzımdır.

Ek 6. Hüsnü Gökтуğ'un VIII. Yurtiçi Bölge Komutanlığına Atanma Tutanağı

T. C.
M. S. B.
Genelkurmay Başkanlığı
Personel Bşk.
I. Ş. .... Ks.
Sayı: .....

Özet:

KARAR

24875

1- Aşağıda adları yazılı iki Korgeneral ve dört tüngeneralin hiza- larında gösterilen yerlere atanmaları uygun görülmüştür.

2- Bu kararı Milli Savunma Bakanı yürütür.

10. ... 1951

CUMHURBAŞKANI

C. Bayar

Başbakan

Milli Savunma Bakanı

Nişığı:

A. N. ...

M. S. ...

- 1- Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı Korgeneral İ. Hakkı Tunaboylu (330-c-3)nun III. Kolordu Komutanlığına
- 2- Genelkurmay Personel Başkanı Korgeneral Vedat Garan(330-c-57) nin VIII. Kolordu Komutanlığına
- 3- VIII. Kolordu Komutan Vekili Tüngeneral Selahattin Selişik (330-c-4)in Kara Kuvvetleri Komutanlığı Kurmay Başkan Vekaletine
- 4- Kara Kuvvetleri Personel Başkanı Tüngeneral Hakkı Turan(328-c-16) Genelkurmay Personel Başkan Vekaletine
- 5- 48. Tümen Komutanı Tüngeneral Hüsnü Gökтуğ(330-c-107)un VIII. Yurtiçi Bölge Komutanlığına
- 6- Milli Savunma Bakanlığı Tedkik Kurulunda Tüngeneral Yakup Gürkaynak(330-c-117)in Karadeniz Boğazi Komutanlığına

Cevaplarda Ş. nin isim, tarih ve No. nun yazılması lazımdır.

030	11	1		229	44	2
-----	----	---	--	-----	----	---

Ek 7. Hüsni Göktuğ'un Emekliye Ayrılma Karar Tutanağı

T. C.
M. S. V.
Erkâmharbiyei Umumiye Riyaseti
Personel Bşk.
..... nci Şube ..... nci Ka.
Sayı : .....

ANKARA

- 195

Özü:

K A R A R

26771

1. 8 nci Yurtiçi Bölge Kumandanı Tümgeneral Hüsni Göktuğ (330-2-107) un, 6122 sayılı kanunun 1 nci maddesinin (b) fıkrasına göre isteği üzerine emekliye ayrılması uygun görülmüştür.

2. Bu kararı Milli Müdafaa Vekili yürütür.

REİSİCUMHUR

18 MART 1954

C. Bayazıt

İlişiği

Başvekil Milli Müdafaa Vekili

A. ... *H. ...*

Cevaplarda Ş nın isim, tarih ve No. nın yazılması lazımdır.

030 11 1 264 11 16

Ek 8. Hüsnü Göktuğ'un Sözlü Soru Tutanağı

MECLİS ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ 20/6/1956
T. B. M. M.
Hususi

D.P.Meclis Grubu Başkanlığına :

Halk Bankalarının gayesi, bu günkü hal ve istikbal hakkında kesin fikirlerinin sayın Maliye ve Ticaret Vekilleri tarafından açıklanmasını rica ederim.

Elazığ Mebusu
Gl. Hüsnü Göktuğ

030	01			45	2688
-----	----	--	--	----	------

3

Ek 9. 27 Kasım 1956 DP Meclis Grubu Ruznamesi

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

D. P. Meclis Grubu Ruznamesi

BEŞİNCİ İNİKAT

27 Kasım 1956 Salı saat : 15

9/2

I - Yoklama

II - Geçen Celse zabıt hulasası

III - Sunuşlar

IV - İdare Heyetinin 1 Mayıs 1956 tarihinden 30 Ekim 1956 tarihine kadar olan hesap hulasası

Sorular :

1. — Manisa Mebusu Yunus Muammer Alakant ve arkadaşlarının, 4 ncü Menderes Hükümeti programının niçin tatbik edilmediğine dair Başvekiliden İstihzah takriri,
2. — Burdur Mebusu Fethi Çelikbaş ve arkadaşlarının, ilüku metin dahili siyaseti hakkında Başvekiliden İstihzah takrirleri.
3. — Seyhan Mebusu Mehmet Ünal'dın Minnepolis - Molin traktörleri hakkında İşletmeler ve Ziraat Vekillerinden sözlü sorusu,
4. — Ankara Mebusu Seyfi Kurtbek'in 16 Nisan 1956 tarihli, Ahmet Rauf Tanır tarafından yazılan ve (Eddbiyat Fakültesi ve Komünizm) isimli yazı hakkında Maarif ve Dahiliye Vekillerinden sözlü sorusu.
5. — Ordu Mebusu Sabri İşbakan'ın 19.VI.1956 tarihli, zirai krediler ve reeskont faizleri hakkında Maliye, İktisat ve Ticaret Vekillerinden sözlü sorusu,
6. — Çoruh Mebusu Hilmi Çeltikçioğlu'nun 2.XI.1956 tarihli Millî Korunma Kanunu ve kâr hadleri hakkında İktisat ve Ticaret Vekilinden sözlü sorusu,
7. — Elâzığ Mebusu General Hüsnü Göktağ'un, Bankalar hakkında ve 20.VI.1956 tarihli Maliye ve İktisat ve Ticaret Vekillerinden sözlü sorusu,
8. — Kocaeli Mebusu Sefer Göksel'in, 12 Temmuz 1956 tarihli, İzmit Kâğıt Fabrikası ve idaresi hakkında İşletmeler Vekilinden sözlü sorusu,
9. — Yozgad Mebusu Ömer Lütfi Erzurumluoğlu'nun, 10 Temmuz 1956 tarihli C.H.P. li valiler ve bugünkü durumları hakkında Başvekiliden sözlü sorusu,
10. — Seyhan Mebusu Sinan Tekelioğlu'nun 12.XI.1956 tarihli, dünyanın bugünkü nazik durumu ve Türkiye'nin bu hâdiselere karşı tasavvurları hakkında Hükümetten sözlü sorusu.

20. 11. 956
Tarihinde Kaleme
Çelikel
wty

030 01 45 268 8

Ek 10. İsmail Hakkı Talay'ın 51 Tümen Komutanlığına Atanma Tutanağı

T. C.
M. S. B.
Genelkurmay Başkanlığı
Personel Bşk.
Prs. Dairesi
H. Ş. .... Ks.
Sayı : .....

Özü: .....

K A R A R

23115

- 1- Topçu Okulu Komutanı Tümgeneral Rüştü Pekdemir(330-c-56),
1.Suvari Tümen Komutanlığına,
- 2- Erzurum Müstahkem Mevki Komutanı Tümgeneral Cemil Kantemir
(330-c-5),Erzincan Yurtiçi Bölge komutanlığına,
- 3- 3.Avcı Eğitim Bölge Komutanı Tümgeneral Hakkı Talay
(330-c-35), 51.Tümen Komutanlığına,
- 4- 2.Tümen Komutanı Tümgeneral I.Hakkı Turan (328-c-16),
Genelkurmay Personel Başkanlığına,
- 5- 2.Ordu Teftiş Kurulunda Tümgeneral Alaattin Yakal (330-b-44),
Kara Kuvvetleri İkmâl Başkanlığına,
- 6- 3.Tümen Komutanı Tümgeneral Kâzım Arguvanlîgil (331-603),
Askerî Yargıtay Uyeliğine,
- 7- 3.Ordu Zırhlı Birlik Komutanı Tümgeneral Hüsnü Göktaş
(330-c-107), Genelkurmay Oradonatım Dairesi Başkanlığına,
- 8- Piyade Okulu Komutanı Tümgeneral Muzaffer Alankuş(331-287),
İstanbul Yurtiçi Bölge Komutanlığına (Uskûdar),
- 9- 1.Avcı Eğitim Bölge Komutanı Tümgeneral I.Hakkı Tekçe
(328-c-344), 1.Ordu Teftiş Kuruluna,

İlişigi

- 1- Yukarıda adları yazılı (9) Tümgeneralin karşılarında
gösterilen yerlere atanmaları uygun görülmüştür.
- 2- Bu kararı Millî Savunma Bakanı yürütür.

- 8 Şubat 1950

Cumhurbaşkanı

İsmail Hakkı Talay

Başbakan

Millî Savunma Bakanı

S. Günsel

İsmail Hakkı Talay

030 11 1 200 5 9

Cevaplarda Ş. nin isim, tarih ve No. nun yazılması lazımdır.

Ek 11. 27 Mayıs 1960 Tarihli Hürriyet Gazetesi

27 Mayıs 1960 Darbesinin Hürriyet Gazetesinin manşetine yansımaları, Gazetenin manşetinde darbenin yapıldığı ve Silahlı Kuvvetlerin yönetime el koyduğu bilgisi, Türk Silahlı Kuvvetlerinin millete tebliğleri ve darbe hakkında diğer haberler bulunmaktadır.⁴⁰⁴

Ek 12. 27 Mayıs 1960 tarihli Cumhuriyet Gazetesi

Cumhuriyet Gazetesinin 27 Mayıs 1960 tarihinde yayınlanan nüshasında kardeş kavgasına ve millet buhranına son verilmesi amacıyla Türk ordusunun yönetime el koyduğu haberi yayınlanmıştır.⁴⁰⁵

⁴⁰⁴ Hürriyet Gazetesi, Türk Ordusu Vazife Başında, 4343, 27 Mayıs 1960, s.1.

⁴⁰⁵ Cumhuriyet Gazetesi, Kahraman Türk Ordusu Bütün Memlekette Dün Gece Sabaha Karşı İdareyi Ele Aldı, 12.546, 27 Mayıs 1960, s.1.

Ek 13. 28 Mayıs 1960 Tarihli Yeni İstanbul Gazetesi

Yeni İstanbul Gazetesinin 28 Mayıs 1960 tarihli sayısında Baş Kumandanın Meclisi feshettiği haberi bulunmaktadır. Gazetede, bütün yurttta bir huzur havasının olduğunu, İsmet İnönü'nün hayatta olduğu ve bankaların 30 Mayıs pazartesi günü açılacağı bilgileri bulunmaktadır.⁴⁰⁶

Ek 14. Adnan Menderes ve Celal Bayar'ın Yargılanması

Eski Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Eski Başbakan Adnan Menderes'in Yassıada Mahkemesi huzurundaki görüntüsü.⁴⁰⁷

⁴⁰⁶ Yeni İstanbul Gazetesi, Baş Kumandan Meclisi Feshetti, 3725, 28 Mayıs 1960, s.1.

⁴⁰⁷ TRT ARŞİV, <http://www.trtarsiv.com/izle/82139/yassıada-yargılamaları> (01.07.2017).

Ek 15. Celal Bayar'ın Savunma Anı

Eski Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın 27 Mayıs 1960 Darbesi sonrası Yassıadadaki savunma yaparken ki görüntüsü.⁴⁰⁸

Ek 16. Adnan Menderes'in Savunma Anı

Eski Başbakan Adnan Menderes'in 27 Mayıs 1960 Darbesi sonrası Yassıadadaki savunma yaparken ki görüntüsü.⁴⁰⁹

⁴⁰⁸ TRT ARŞİV, <http://www.trtarsiv.com/izle/82139/yassiada-yargilamalari> (01.07.2017).

⁴⁰⁹ TRT ARŞİV, <http://www.trtarsiv.com/izle/82139/yassiada-yargilamalari> (01.07.2017).

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : İbrahim Murat Demirci
Doğum Yeri ve Tarihi : Malatya – 23.09.1985
Medeni Hali : Evli
İletişim Bilgileri : murat_demirci44@hotmail.com
0536 829 33 44

EĞİTİM

1991 – 1996 : İnönü İlköğretim Okulu
1996 – 1999 : İnönü Orta Okulu
1999 – 2002 : 20 Mayıs Vakfı Turgut Özal Lisesi
2005 - 2010 : Anadolu Üniversitesi
2015 - - : Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Tarih Yüksek Lisans Programı
2016 - 2017 : Adıyaman Üniversitesi Pedagojik Formasyon Programı